

ha-Kokhavim : mikhtav 'iti le-Torah ule-ḥokhmah : kevutsat divre ḥakhamim yod'e Torah le-'am Yiśra'el / ne'esaf ve-ḥubar 'al-yede Yiśra'el Me'ir Vohlmann.

Viłno : bi-Defus shel Sh. Y. Fin ve-A. Ts. Rozenkrants, 625 [1865]

<http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060>

HathiTrust



www.hathitrust.org

Public Domain, Google-digitized

http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

We have determined this work to be in the public domain, meaning that it is not subject to copyright. Users are free to copy, use, and redistribute the work in part or in whole. It is possible that current copyright holders, heirs or the estate of the authors of individual portions of the work, such as illustrations or photographs, assert copyrights over these portions. Depending on the nature of subsequent use that is made, additional rights may need to be obtained independently of anything we can address. The digital images and OCR of this work were produced by Google, Inc. (indicated by a watermark on each page in the PageTurner). Google requests that the images and OCR not be re-hosted, redistributed or used commercially. The images are provided for educational, scholarly, non-commercial purposes.

Princeton University Library



32101 076399060

See about this
Publication in -

He-Avar, vol XIV-1967
the article of G. Ekvashi

P. Sissman

הכוכבים

ГАКЕХОВИМЪ

(З В Ъ З Д Ы)

ИЛИ

ЛИТЕРАТУРНОЕ ПЕРЮДИЧЕСКОЕ ИЗДАНИЕ

ИЗДАВАЕМОЕ

И. М. Вольманомъ.

ПЕРВЫЙ ВЫПУСКЪ.

ВИЛЬНА.

ВЪ ТИПОГРАФІИ С. І. ФИНА и А. Г. РОВЕНКРАНЦА.

1865.

ha-Kokhavim



ה כ ו כ ב י ם

מכתב עתי לתורה ולחכמה

קבוצת דברי חכמים יודעי תורה לעם ישראל



נאסף וחקר

על-ידי

ישראל מאיר וואהלמאנן

תושב סינסק

תקופה ראשונה משנה ראשונה

ווילנא

בדפוס של ר' שמואל יוסף בן יצחק פין, ור' אברהם צבי ב"ר יוסף ראזענקראנץ.

שנת תרכ"ה לס"ק

(RECAP)

PJ5001

ixKp (1865) no.1

Дозволено Цензурою 18 Мая 1865 года Вильно.

ה כ ו כ ב י ם

ספר עתי

תוצאותיו לארבע תקופות השנה

על-ידי

ישראל מאיר וואהלמאנן ממינסק

תקופה ראשונה

(שנה ראשונה)

מחירו בארץ רוסיא 3 ר"כ 50 קא"פ
— — חוץ למדינה 4 ר"כ 50 קא"פ

ו ו י ל נ א

שנת תרכ"ה לפ"ק

והנכם היום ככוכבי השמים לרוב (דברים א', ו').
אמר לפניו משה רבש"ע למה לא המשלת את
בניך כחמה ולבנה שהם גדולים מכוכבים? אמר לו
הקב"ה, חייך, חמה ולבנה יש להם בושה לעתיד
לבוא, מנין? דכתיב (ישעיה כ"ד, כ"ג). וחפרה הלבנת
ובושה החמה. אבל הכוכבים אין להם בושה לעולם.
(מ"ד ס' דברים א')

תכּן הענינים הבאים

בתקופה ראשונה משנה ראשונה

המתחמד ש. מאנדלקער
חיזוהי דרך ישרה הג"ל
חשובה נחת הג"ל
לקח טוב הג"ל
מענה חכם הג"ל
המשורר העני ו. ווילענקין
חידה י. מינצער
חולדות ימי קדם מ. ז.
היהודים צפרם י. י. משארני
קאמפּהער מ. ז.
הנשימה והמתקן ח. י. גוריון
הערות בבחי קודש ד. לוריא ממינסק
סקמת יציאת מצרים מ. ברצינעלין
באור ישעיה מ"ה י"ט י. גערמייזא
דבר הלכה ש. מאנדלקער
באור ראש בראשית רבה י. רייפּמאן
דברים אחדים א. ד. דובעוויץ
באור מאמר בירושלמי צ. שערשעווסקי
בקורת ספרים בשם ישראל יכונה
תוכן הענינים
לסופריו הנכבדים מהמ"ל.

ראש דבר י. מ. וואהלמאן
עח נאח הכוכבים ו. ווילענקין
מכתבים
אגרת בקורת א. ב. ג.
יגיד עליו רעו ש. ראבין
מנפוח נמר גסן ק. שולמאן
חטות הרבנים י. רייפּמאן
הערה ותקון לשון י. מ. וואהלמאן
מונח לנקוד שם הוי"ה א. ד. ליבערמאן
מזמור שיר ליום הושע כתר מלכות
לראש מלכנו יר"ה ד. לוריא ממינסק
השכת החיים א. י. פאפירנא
שיר אל חזי כאבין הג"ל
נקדימון בן גוריון א. גאלדפארען
היונה והדבורה י. מינצער
מזמור לתודה ש. מאנדלקער
גבולות האדם הג"ל
פנעי אוהב יה"ל ממינסק
מכתמים דאקטאר מ. ל. קאפלאן
אשת מדנים י. מ. וואהלמאן
הילדים מהג"ל

לסופרינו ולקוראינו הנכבדים!

ספר העתי הכוכבים לא יצא ראשונה חוץ לשטת כל ההתחלות המתקשות בלדתן, ע"כ לא יפלא בעיניכם כי נמשכה התקופה הראשונה זמן כביר, מעתה יהיו לכותיכם אמונה כי התקופות האחרות לא עוד ימשכו, ולרגליהן יסולו הכוכבים את דרכם, בוא יבואו לא יאחרו, ולא עוד יעבטו ארחותם.

ומאת החפצים לעשות חוזה עם הכוכבים אבקשה כי לא יאחרו גם הם את המועד, וישלחו את כסף השנה או התקופה במועדם ובזמנם שרם צאת הכוכבים לאור.

החתומים אשר מחוץ לגבול מדינת רוסיא, ישלחו לי את מכתביהם חפשי (פרינקט) באופן שלא אצטרך לשלם כסף (פרינקט), יבינו וישכילו כי מנת מוציאי כתבי העתים לעם ישרון לא בשמים היא.

י. מ. המסדר את הכוכבים.

ראש-דבר

בני שים אדם עלי ארץ, היתה לו השפה מנת אפים, ראש כל סגולה, להביע על ידה את רגשת רוחו איש אל גבר עמיתו; ולמיום בלל ה' שפת כל הארץ אשר לא ישמע איש שפת רעהו, ויפרדו האנשים ללשונותם בנייהם, הושם חק לכל לאום ולאום להרחיב את גבול שפתו ולשונו מדבב בלי מצרים, אשורית, ארמית, ועברית, הנה היו הלשונות הראשונות המשתררות בארץ; קדר, יון, ורומי, צעירות מהן לימים, כי אחריהן נולדו. הלשונות העתיקות האלה הוסיפו ללדת עוד לשונות אחרות ותולדותיהן, אשר המליפו לנו את השפות החיות המתהלכות גם עוד היום בינינו!

כל סופרי דברי הימים לעם ועם רוח אחד הביעו אומר כי קורות השפה ישאו בר בבר עם קורות עמה הדובר בה. בגוע עמים ואבד נירם, גם לשונם עמם תחת שואה התנגלה; והעם אשר הלך בגולה מדחי אל דחי ומממלכה אל עם אחר, גם לשונו עמו מלמלה מלמלה. ומכלי אל כלי הורקה, על כן לא עמד טעמה בה וריחה נמר, כאשר קרה אותנו עם ישרון עם שפתנו עד היום הזה. וכאשר לא אפסה התקוה מלב עם נגש ונענה אשר לא אסף נגהו מענני אופל ויגון, ככה לא יאסף נגה הלשון מלב דורשיה בצר וברוחה!!

והנה אנחנו עם יהודה אחרי ימים רבים חלפו לנו בסער וסופה ומלמלת גבר, שלם לנו השם את שנות הרעה אשר היינו שבעי רגז עמל וכעס תחת שבטי השע, בשנים טובות מהנה, במנוחה שאננה תחת צל מלכי חסד אשר לא כנכר'ים נחשבנו על אדמת מנוחתנו זאת. ולמה אנחנו מחשים מהעלות גם ארוכה לבת עבר זאת לשוננו הקדושה בהרפא בני עמה דורשיה ומשח'ריה מנצח נצחים?!

הלא נגד עינינו כל עם בארצו, וכל גוי בממלכתו בורא גיב שפתים יום יום! לכו נא דודינו נצא על שדי תבואות השפה לבני רוסיא אלף א אחינו

אחינו, כמה התאמצה שפת רוסיא זאת היום! עד מה נברו מימיה מים חיים
מים זכים צלולים מפכים על כל גדותיה, כאפיק נחלים תביע מלות חדשות,
תנובות אהובות, משפטים צדיקים, ורעיונים שונים, אשר לא היתה כזאת
גם לפני עשר שנים!

הן אמנם גם כרם השפה העבריה לא בתה הוא; רבים המה עתה חכמי
אומתנו בדור דעה זה אשר הציבו בה ציונים, ויעשו למו יד ושם ברעיוניהם
הנשגבים ובמבטאיהם הנפלאים, הן ישראל עתה עם לא לבדד ישכון,
ובין שפתי העמים לא עוד נכרי יתחשב, כי שפתו אתו ולשונו לא עוד
אמולה כאשר היתה מלפנים קדמת העת הנאורה הזאת; כי בזאת המאה
התשע-עשרה עלתה בנרם המעלות ותתיצב על סעלה גבוהה מאד ככל השפות
האירופיות, ותהי לשם ולתהלה!

אכן שוממו נא קוראים נעימים בחוצות ספרתנו וראו מה נעשה
לאחותנו החכמה ביום שידבר בה באחד הספרים הערוכים על שפתנו, אם
תמצאו בה איש דובר נבקה ונקה? השפה הקדושה, עלני לשון מבני עמנו
יכחשו בה ויאמרו: לא היא! והחכמה, ערלי-לב יחללה, זוללים יזלוהו,
ורשעים ירימו עליה קרן, והמשכיל ידום, יען יראה כי אולת יד ואפס עוצר
ונודר בעד הרעה המתרגזת עליו לבוא מהמון הסכלים הרב, הה! זו חכמה,
וזו שכרה!

וזאת לבד אשר העירה ועוררה את רוחי, רוח קנאה (קנאת האמת
והחכמה) לבשתי וילבשני! הוא הדריך כוכב בלבי מסלות בכל בתי נפשי
לצאת לישע הנעלבה והנעלבים גם יחד, למה החכמה אך סתר תשים פנים?
ונביאינו וסופרינו כובשים את נבואתם מיראתם פן קנאת בית האולת תאכלמו,
וחרפת חורפי החכמה והשפה עליהם תפול. עתה שובי שיבת בת ציון! שובו
שוחרי תושיה! שובו דורשי שפת עבר וקורא לכם גודרי פרץ השפה הקדושה,
משובכי נתיבותיה ללכת בה כבימי קדם. ואם בה' תבטחו לא תיראו רע,
ומעשות טוב בל תחדלו.

(* שובי נשמת חיים אל תבל וצאצאיה!
שובי שפה קדושה לבת יעקב ומאהביה!

י. מ. וואהל מאנגן.

(* שני הטורים האחרונים החלה המה מולמות המליץ הנשגב ר"ש לעוויואהן
בהקדמתו לסדרה ספלה זכה להחכם יהודה ליב בן-זאב.



עַת צִיָּאת הַפּוֹכְבִּים

שְׁלוֹם לְךָ שְׁפֹת־אֵל - הָאֵח - הַתְּבַשְׂרִי
כִּי יָמֵי אֱלֻמְנוּתְךָ הֵן תִּמְנֹ חֲלָפוּ ;
וְרֵאִי מִי אֱלֹה לְךָ - שִׁישִׁי וְנִהְרִי -
בְּנֵיךָ הַמָּה , פֹּה יַחַד נִאֲסָפוּ !
כִּי אֵל מְצַהְרִים הַיָּקִים לְךָ חֲלָד
וְכִבֵּר עֲרֹבְךָ הַבִּינוּ שָׁב וְיִלְד .

מְצַפּוֹן מִיָּם הֵם חָשׂוּ כְּלָמוּ
לְאַצּוֹל לְךָ בְּרֻכָּה לְיוֹם זֶה צוֹלַח ;
אֱלֹה בְּצַרְתְּךָ אִזְ צַר גַּם לָמוּ
עֲתָה בְּשִׂמְחָתְךָ - גַּם יִשְׂמְחוּ שְׂמִיחַ ;
אִישׁ אִישׁ גַּם הִבִּיא לְךָ מִנְחָה בְּיָדוֹ
לְאוֹת עַל אֲמוּנָתוֹ וְטוֹדָר לְבָרוּ .

לְכֵן מִפְּחֻבֹּאֶךָ צִיָּאִי נָא רַחֲמָה
וְעֲשִׂי כְּמִלְפָּנַיִם גַּם וְרַבְּךָ בְּקוֹדֶשׁ ;
וְרֵאִי הַפּוֹכְבִּים אֱלֹה בְּרַחֲמָה
וְתִהְיִי לָמוּ אֶת - גַּם סִדֵּר בְּחֻדֶּשׁ ;
אֵל תִּירָאִי מִפְּחַד שְׂאָה וְאַמֶּשׁ
כִּי לְמוֹלָדְךָ הָעֵת גַּם תִּזְרַח כִּשְׁמֵשׁ !

וְלִבִּי בְכַחַךְ זֶה , אֶתְּ חֲמֹדֶת עֵינַיִם ,
 וּבְכָל דְרָבִיךָ אֹר חֲדָשׁ הָאֵרִי ;
 תְּנִי עֵינַי לְעֹר , לְחֲרָשׁ אֲזַנַּי ,
 וּמִחֲנִפֵּי־לֵב הַמַּסְוֶה הַסִּירִי . —
 הוֹרִים מָה הָעֵת מֵעַמָּם שְׁאֵלֶת ,
 כִּי לְמֵרוֹת חֻקָּה — הִיא רֵאשִׁית אֲוֵלֶת .

הוֹרִים כִּי תוֹרָה לֹא תִצּוֹר פְּלִדְעַת
 גַּם הַהִשְׁפָּלָה לֹא תוֹרָה צְרָרֶת ;
 כִּי כִזְאֵת בֵּן זֹאת מִמְקוֹרֶיהָ נוֹבַעַת
 וְהֶאֱחַת בְּשֵׁנִית הִלֵּא נִקְשָׁרֶת ;
 כִּי גַם אֲבוֹתֵינוּ אֲנָשֵׁי־שָׁמַיִם
 הָיוּ לֹא הִפְרִידוּ בֵּין אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם .

הוֹרִים מְעַשֵׂי־יִשְׂרָאֵל מִיָּמִים רֵאשׁוֹנִים (1)
 גַּם מְעַשֵׂי הַיִּשְׂרָאֵלִים וְאֲנָשֵׁי־הָרוּחַ ; (2)
 וְלִשְׁמוֹעַ לְמִדִּים בְּלִמּוּדֵי שׁוֹנִים (3)
 וּבְחֻכְמָתְךָ אֶתְּ הַפְּתוּכָה עַל לוֹחַ (4)
 גַּם שִׁיר בֵּן הַרְבִּי לְמַעַן תִּזְכְּרִי (5)
 וְכָל סֵתוּם בְּקִדְשׁ לְמוֹ בְּאֵרִי . (6)

הוֹרִים וּבְאֵל שִׁימִי מִבְּחֻחֶיךָ
 כִּי חֲפָצְךָ תִּקְדָּשׁ בְּיָדְךָ יִצְלִיחַ ;
 תִּטְעֵנִי מוֹסַרְךָ בְּלִבִּי כָּל בְּנִיךָ
 וּפְרִי גַם לְמַעַלְהָ יַעֲשֶׂה יִפְרִיחַ ;
 גַּם מִשְׁמֶיךָ יִסּוּרוּ הָעֵבִים
 וְעֲלִיָּהֶם בְּיָפִים יִזְרְחוּ הַכּוֹכָבִים .

מינכס . זאב וואלף ווילענקין .

(1) תולדות הימים . (2) תולדות אנשי סס . (3) מחקרים בכל ענפי הלמודיות .
 (4) תהלוכות השפה העברית . (5) שירים ומכתמים שונים . (6) צאורי מקראי קדש
 וסומי מאמרי חז"ל .

מכתבים

א

לידידי היקר וכו' ...

לא אצטרק לפניך ידיד עלומי! על הדומיה הרבה הממשקה ביני ובינך יתר על הקדה המצויה והרגילה בינינו. לא אצטרק, יען ידעתי כי לא אצדק, כי במה אצדק? באשר אין עתי איתי ערוכה ושמורה פנות אל אהבת רעים? — באשר חרב הטרדה מתהפכת על שערי נן-ערן מנוחתי? הן כל הולכי שבי הדאגה אסירי המחיה, פעם כה ופעם כה ימצאו — או ימצאו — רנעים אחדים להשיב אהבה אל חיק אוהבם. ומה אבקש עדות מרחוק, הלא אתה היה תהיה לעד בדבר הזה. כי כמך כמוני לא איש חובק ידים אתה, ואין שעתך פנויה לבלותה ברברים שלמה בכך. בכל זאת תתן בים מרדוניתך דרך, ובמי הדאגה העזים נתיבה לפקרני תמיד באמרותיך היקרות ומה לא אני?

ובכן לא אנסה להצטרק, יען לא אצדק. אך זאת תדע ידידי! כי גם המרחק גם המשך הזמן וגם השתיקה מאומה לא עזרו לרעה לצנן חום אהבתי אליך והנה עוד היום כיום עלותה מעירך.

ואל תאמר יקירי! אשר יען כי זקנתי. ע"כ זקנה גם אהבתי חדל לה אורח שעשועי אוהבים, ותעמוד מלדת דברי אהבים חלילה! לא אמרתי לאהבתנו „עזובה“ ולידידותנו „אין הפצי בה“ כי לא עזבתיה גם לא אעזבנה כל ימי עולם. גם לא תאמר: יען כי שיבה נזרקה בי, נזרקה בי גם מינות לאמר: אין אהבה משמים. לא! ידעתי כי בת השמים היא, לא מולדת הארץ. והנני נשבע לך בכל קדש, כי כנכסי גבוה אחשבנה כי גבוה מעל גבוה מקום שבתה.

ואתה אחי יקירי! הכן והבון את עצמך למכתבי זה. כי בו אשפוך רגשי אהבתי, רעיוני לבבי כאשר הם. לא אכסם במעיל מליצה למען כחש. כי אם כה אעשה וכחשתי לאהבתנו ולאל ממעל. גם לילדי הספקות אשר גדלו על ברכי רעך כנפשך אומר: צאו והתהוללו פה על הנליון הרחב. וכמו שהייתי אתך בקרוב מקום, גליתי לפניך מסתרי לבבי. כן גם עתה מרחוק — אך בקרוב לבבות — אערכה לפניך שאלותי וספקותי. כי מלאתי שאלות ברמון, ידעתך ידידי! כי מודע לבינה תקרא, ואחות לחכמה, תשאף רוח ההשכלה

ההשכלה כעבר ישאף צל, וע"כ לבי אוכר לי, כי לא חרשה אונך משמוע קושט אמרי אמת יוצאים מפי ידיד יליד ימי קדומים כמוני, אשר היה באמנה אתך כל ימי היותך אתי ובכן תפתח נא לפני שערי לבבך, והורני דעת באבוקת דעתך המאירה ככוכבים מאירים למען אדע דעת להשביח שאון גלי הדעות הסבוכות בסבך הספק בקרבי. הואל נא אחי! ואל תצל מפי דבר אמת. כי הנני קורא עליך מאמר התלמודי „אם זקנה אין כאן חכמה יש כאן“ ושא פנים לרעך אשר אם חכמה אין בו הלא זקנה יש בו. ואל תשגני בדברי שקר הלא ידעת משל הקדמוני: „דברי אמת כמו חלאים, והשקר אין לו רגלים“!

והנה לעת עתה יעלה מולג עמי לפניך שאלה אחת. הנידה לי אמת ברורה אם ישר בעיניך. ונכון לפניך בית הספר, הנשקף על פני הישימון אשר נוסד ע"י משיבי טעם ושרי הלמודיות אשר לאדונינו הקיסר יר"ה ללמד בו דעת לנערי בני ישראל הנבערים מדעת? בעינינו הלא נחזה, כי חלק לב ישראל בדבר הזה, (כבכל דבר נפל בישראל מיום היותו לעם ועד כה) ומפלגות מפלגות נפלגו, אלה מפה יעלו ויגילו בכבוד ההשכלה, וידלו שוקים לחול כבתולה בכחול. ואומרים: ברוך הזמן יוצר ובורא מאורי אור השכל ודעת אלה. ואלה מפה כפים ישפקו, שן יחרקו, זקנים ונערים יבכו במסתרים על בית-און זה, ואוררים את העת הארורה אשר בנתה בית החכמה, וחצבה עמודי ההשכלה. להקריב בנים ובנות לתופת, באמרם כי הבנים אשר ממעיהם יצאון לא לה' המה. אלה מפה ישלחו עויליהם האוילים לקחת לקח לאסוף דעת להתחמם באור התבונה ולהנות מאורה, ואלה — ינערו כגורי אריות. כזאבי ערב. יערימו סוד, יתנכלו לטרוף ולרמוס כל פרח בן-ירח. אשר יפתח נביעי עליו לאור חום שמש ההשכלה! הוי נפלאות היא בעיני. הן אל אחד בראם ויכוננו ברחם אחד. האם עיני האנשים האלה נפו בסגורים מראות אור דעת ונכוחה, ותבלול השקר פסה עיניהם לראות קרני האמת המפיצים אור ונוגה, השופכים יפעה והוד על כל פועל ומעשה? ועיני אלה כאלהים יחזו מרחוק יראו יביטו בקצה הארץ? — הנסתם תזון רגש, וקאמז מעיני הדעת בלב שונאי-חכמה ולבם אך כמהט של סדקית; ולב יודעי בינה פתוח כפתחו של אולם? — האם עננה הרת אופל שוכנת על לב אלה, ולבב אלה כשמש שואף זורח הוא שם בכל דבר וענין, שיח או שיג? זאת לא זאת! אשוב אתפלא. האלהים אשר הוא מקור האמת והשלום ואשר הזהירנו על-ידי נביאו, אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם, האמת והשלום אהבו" האלהים זה יברא הדעה בארץ. נקבה (היא ההשכלה אשר תש כחה כנקבה) תסובב גבר. אשר באמת מעוררת היא מדנים, ודברי ריבות בין האמנים עלי תולע האמונה, אשר המה כאמינים בני מאמינים? הורני דעתך בדבר הזה, אשר אין דעתי יודעת. הלא אתה ידידי! אחד מהמיוחדים הורדים לעמקה של ההשכלה. הורדני לבאר מי הדעת והשקני

והשקני לרויה. כי כפי אשר אני רואה בראי האמונה. הנה משפטי בדבר הזה כה:

אך לראשונה הנני נותן לפניך שאלה קטנה בעצם תמה וגדולה היא אל הענין אשר נדבר בו. „אמונה“ אשר רבים יעלוה על שפתותם. וידברו בה כבדבר הנודע מה היא? ומה אדניה אשר עליהם הטבעה? ואיה הסלם אשר על שלביו נעלה אליה? — הן גם אתה תתן תורה נגד אחי ואחיק, כי האמונה היא אשתדחן הרעולה והעטופה בצעיף איך-הבין הבלתי שקוף בעדו. כי יסודתה באמונת הלב, מבלי העמק שאלה עליה ועל אפניה. והמאמין התם ומתמס עמה לא יערב לבו לנסות קו המדה על האמונה לדעת ארכה ורחבה. גם לא ישקול בפלס ובמאזני משפט חקותיה ורבי תורותיה. אך על כפים ישא לבבו לאל מעזו. ובו ישים מבטחו וכסלו. מסועה וסער הזמן לא יירא. גם לא ישים בשר זרועו, ולא ייחל לתשועת אדם, יען כי כל מהשבותיו ושעפיו שהולים על פלגי מי אמונתו המפכים מקרב ולב עמוק. ואלה אשר בחרה נפשם בדרך תבונה אין אני רואה להם כל מקום ומקור באמונה. כי כל דרכי הגיוניהם צוררים הם לה בנכליהם, ואיך יתמס לבם עם אל, ויאמינו באלהי אמן? רחוק הדבר מכליותי ולא אבין את זאת! ע"כ חוה נא לי אתה את דעתך בדבר הגדול הזה, אשר רבים עתקו ולא גברו חיל להוכיח האמת. ידיך החפץ בך, מוקיך ומכבדך כל הימים.

תשובה

ב

לידידי היקר וכו' . . .

מה לך ידידי כי תתהפך בדברים אין חקר בשאלתך הקדומה הזאת? לא מעטים כמה האנשים אשר צללו בחקר תהום רבה והעלו פניני הדעת בידם! בראשונה ראיתך בדמות זקן שליח צבור מעוטף בטלית גלומת תכלת האמונה, ורנע נהפכת לאיש אחר לבוש במחלצות הפלוסופיאה כגבור ערוך מלחמת הרוח ושם בצי אדיר על ים המחקר? — בראשונה הלכת אהרי מראה עינים כי ראית את לב ישראל חלק לשנים, או למשמע אזנים אשר שמעת קול יללת הצאן אשר התעום רועיהם נבערי הדעת ורקי התבונה, והנה כאן שפכו אשוריק

אשורִיךָ ותפּ מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִתְיַצַּבְתָּ לְאַרְוַח לַחֲבֵרָה עִם אֱלֹהֵי חֻקֵי לֵב אֲשֶׁר נִפְשָׁךְ נִקְעָה מֵהֶם? הֲאִמַּתְּ לֹא אֶחָד מִמֶּךָ יָדִיד יִקַּר כִּי אוֹת נֶאֱמַן הוּא לִי, כִּי חָרַד לְבָבְךָ גַם עַל אֲמוּנַתְךָ שֶׁלֹּא תִתְמוּמַס; עַל כֵּן שָׁבַתְּ לַחֻזְקָה בַּמַּסְמְרֵי הַמַּחְקֵר. וְעַתָּה לִמָּה לִי לְהֵבִיא רֵאוּת מִמְרַחֵק אֶל הָאֲמוּנָה הַתְלוּיָה בִּיתֵד הַתְּבוּנָה הַתְּקוּעָה בַּמְקוֹם נֶאֱמַן לֹא תִמוּט רַבָּה, אִם פִּיךָ אוֹתוֹתֶיךָ לֹא יִנְכַר? אוֹלָם עַלֶיךָ יָדִיד יִקַּר לֹא אַחֲפֵא דְבָרִים, בְּשִׁגְמָה כּוֹתְלֵי מִכְתַּבְךָ יוֹכִיחוּ כִּי לֹא פָחַמִי אַתָּה וְלֹא תִתֵּן אֶת פִּיךָ לַפַּחַת בְּאֵשׁ פִּחַם לְכוּתָהּ בְּהִכָּה אֶת רַגְלֵי אֲנֹשֵׁי הַחֲכָמָה וְהַדַּעַת כָּכָל הַמּוֹן חֲרָשֵׁי מִשְׁחִית מִבְּנֵי עַמְּנוּ אֲשֶׁר עוֹשִׂים אֶת הָאֲמוּנָה לְכֹלֵי יוֹצֵר בִּידֵם לְחַבֵּל כָּל חוֹקֵר וּמְבִיֵן אֶפֶס אִם הוֹלֵךְ נִכְוָחוּ! וּמְכִיּוֹן שֶׁנִּתֵּן רִשׁוּת לַמִּשְׁחִית לֹא יִבְחִין וְהִיָּה כְּצַדִּיק כְּרָשַׁע אֶחָד בְּעֵינָיו! הֵן אוֹתְךָ יִדְעֵתִי לְאִישׁ מִתְהַלֵּךְ בְּתַמּוֹ, לְבָבְךָ נָקִי מִתְרַמֵּית גַּם נִפְשָׁךְ מִתְהוֹרָה וּמִחֲשַׁבְתְּךָ בְּלִתֵּי נִמְהָרָה לְדוֹן דִּינֵי נִפְשׁוֹת בַּמִּקְרָה אַחַת, וְחִלְיָה לְךָ לְהַחֲלִיט בְּאֲמוּנָה בְּלֵי תְבוּנָה לֵאמֹר, כִּי גִדַּר הַצַּדִּיק הוּא הַבְּעֵרוֹת, וְהַצַּדִּיק הַנּוֹשֵׂא אוֹתָהּ כְּאוֹזֵר עַל מִתְנִיּוֹ הוּא הַנִּבְעֵר מִדַּעַת וְרִיק מִכָּל מַרְעֵי לְשׁוֹן וּסְפָר! חִלְיָה לְלִבְבְךָ לְחַשׁוֹב כְּמוֹ אֱלֹהֵי. הֲלֹא יִדְעַת כְּמוֹנֵי אֶת מֵאֲמַר חו"ל עה"כ הוֹאִיל מִשֶּׁה בָּאֵר אֶת הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן. וְהֵנְאִמַר בְּתַלְמוּד (שֶׁבַת דָּף ע"ה) הַיּוֹדֵעַ לְחַשׁוֹב תְּקוּפוֹת וּמְזוֹלוֹת וְאִינוּ חוֹשֵׁב עֲלֵיו הַכְּתוּב אוֹמֵר וְאֵת פּוֹעֵל ה' לֹא יִבְיֹטוּ וְגו', גַּם מֵאֲמַרִם בְּמִשְׁנֵה דְאִבּוֹת וְדַע מַה שֶׁתִּשִּׁיב לְאִפְיָקוּרוֹם הוֹכַחָה עֲצוּמָה כִּי תִשׁוּבַת קִיּוֹם הָאֲמוּנָה אֵךְ תְלוּיָה הִיא בִּיתֵד הַדַּעַת, גַּם יוֹסֵף הַצַּדִּיק הִיָּה יוֹדֵעַ מַעֲשֵׂה הַכְּתָב וְהַמְכַתֵּב וּלְשׁוֹן מְצָרִים כִּי כָל מִשְׁאוֹ וּמִתְנֵן שֶׁל פּוֹטִיפַר הָיוּ עֲמוּסִים עַל שִׁכְמוֹ וְהַתּוֹרָה מַעֲיֵדָה כִּי אֲדוֹנָיו לֹא יִדַּע אֶתוֹ מֵאוֹמֶה מִלְּבַד הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הוּא אוֹכֵל, וְאִמְרוּ עַל הַכְּתוּב וַיִּבֹא הַבַּיִתָּה לַעֲשׂוֹת מִלְּאֲכָתוֹ לְחַשׁוֹב חֲשִׁבוֹנוֹת אֲדוֹנָיו בֹּא, וְעַם כָּל יִדְעוֹתָיו הַרְבוֹת לֹא נִפְתָּה אַחַר אִשְׁתֵּי אֲדוֹנָיו! דִּנְיָאֵל חֲנַנְיָה מִיִּשְׂרָאֵל וְעִזְרִיָּה הָיוּ מִשְׁכִּילִים בְּכָל חֲכָמָה וּמַדַּע וַיּוֹדְעִים סֵפֶר וּלְשׁוֹן כְּשָׂדִים גַּם לְמַדּוֹ יָחַד עִם בְּנֵי גִילָם מִעַם כְּשָׂדִים וּבְכָל זֹאת לֹא אָבוּ לְהִתְנַאֵל בְּפֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ וּבִיַּיִן מִשְׁתִּי, וְלֹא סָגְדוּ לְצַלְמָא דִּי דִּהְבֵּא דִּי הֶקֶם נְבוּכַדְנֶצַּר מִלְּכָא בְּבַקְעַת דּוּרָא. וְכָל אֱלֹהֵי יִתְנּוּ עִדּוֹתָם כִּי לֹא הַחֲכָמָה וְדַעַת הַלְשׁוֹן וְהַסֵּפֶר גִּדַּר הַרְשָׁע וְהַבְּנִידָה, וְהַדְּבָרִים עֵתִיקִים! אֲכֵן אַחַת הִיא אֲשֶׁר בְּאֵתִי לְהַשְׁכִּילְךָ בֵּינָה. דַּע כִּי גִדַּר הָאֲמוּנָה יִסּוּדָתוֹ אֵךְ בַּמַּחְקֵר לְבַד וַיִּדְעֵת כְּתָבִי וּלְשׁוֹנוֹת הָעַמִּים וְהַמְדִּינּוֹת הַמָּה עוֹר וּסְעֵד חוֹק לְקִיּוֹם מִצּוֹת הַתּוֹרָה כְּאֲשֶׁר הֵאֲרִיכּוּ לְמַעֲנֵיתָם הַרַם"ג בְּסִפְרוֹ הָאֲמוּנּוֹת וְהַדַּעַת, הַרַב"ח בְּסִפְרוֹ חוה"ל שֶׁעַר הַיְחוּד כִּי אַחֲרֵי הַחִקְרָה וְהַדַּעַת תִּבְחָר הָאֲמוּנָה הַמְהוֹרָה אֲמוּנַת אֶקֶן, אֲמוּנַת אִמַּת וְקִימַת אֲשֶׁר אִם כָּל הַרוּחוֹת שֶׁבְּעוֹלָם בְּאוֹת וּנְוֹשְׁבוֹת לֹא תִזּוּעַ מִמְקוֹמָה, וְעִדּוֹת אַחַת נֶאֱמָנָה מִרְבֻּבוֹת אֲלִפֵי עֵדִים שִׁישׁ לְהֵבִיא עַל יִדְעֵת הַלְשׁוֹנוֹת וְהַמְדַעִים שֶׁהֵמָּה מַסְעִדִים גְּדוּלִים לְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת כְּתִקּוֹנָם, הוּא מַה שֶׁאִמְרוּ חו"ל אַרְבַּע פְּרָשׁוֹת בְּתַפִּילִין. לְמַטְפַּת כְּתִיב. מִטּוּ בְּאִפְרִיקָא שְׁתִּים, פֶּת בְּעַרְבֵי שְׁתִּים, גַּם הַמְדַעִים הֵמָּה סִיּוּעַ יִקַּר לְתוֹרָתָנוּ כִּי אִם תִּחַסֵּר לָנוּ יִדְעֵת מִכֵּעַ בְּעֵלֵי הַחַיִּים וְהַצְמַחִים יִחַסְרוּ לָנוּ נִגְדָם בְּמַה יִדְעוֹת בְּדִינֵי כְּלָאֵי הַכְּרָם וְהַבְּהֵמָה. וְאִם תִּחַסֵּר לָנוּ הַכְּמַת הַהִנְדָסָה יִחַסְרוּ לַעֲמָתָה

לעקתה כמה ידיעות במשפטי הערובין ומעין שחור, בית הפרס ודומיהם. ובהעדר חכמת הרפואה תעדר לנו פקוח נפשות. וע"י העדר חכמת התכונה נבוא לכלל חלול שבתות ומועדים ואכילת חמץ בפסח. ובהעדר ממנו חכמת דקדוק הלשון לא נבין דבר בדברי התורה והנביאים, וע"י העדר חכמת ההגיון והרעפהאריק כתועים הלכנו בל"ב נתיבות דר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי ולא ידענו לכלכל את הי"ג מדות דר' ישמעאל, גם אם יעדרו ממנו מקורות הימים מימי עולם לא נדע לקרש שם שמים כר"ע וחבריו. הכלל ידידי אם תבוא להבין מלת „אמונה" על פשוטה מבלי השקף על הוראתה וגדרה תהיה מאותם שכתוב עליהם: פתי יאמין לכל דבר. כי לו היתה האמונה תלויה ופורחת באויר מבלי יתד הדעת כי אז לא יחויב אליה הרצון והבחירה כנודע בחכמת הפהאאלאניע. ואז בהכרח לא תחויב אליה התורה והמצוה כלל. את זה תעשה ואת זה לא תעשה כי אין מצוין לבהמות (ועין מורה ח"א פ"ב). ולמה תהיה ידידי כאחד החסידים במדינת נ. אשר ע"י אמונת רבם פורקים את עול התורה המסורה מעליהם במה שאומרים כי למוד הנמרא מביא לידי כפירה כי מתשת כחה של אמונה, הלא על כל דבר יקשה התלמוד: „מגלן"? ומאי פריך כולי האי, האין בתלמוד רגלים לאמונה? והמאמין באמת הוא פותה אין לב לו להקשות על כל דבר מגלן? — לך נא ידידי אתי והעליתך על הר גבוה ותלול הרמב"ם ז"ל ממכתב קדשו אשר הופיע נגד חכמי לונגיל אשר הזידו לדבר ולהרהר אחרי משה רבינו זה, וז"ל מעיד אני עלי קונה שמים וארץ שכל החכמות והלשונות שלמדתי לקחתי אותם לרקחות ולטבחות משרתות לתורתנו הקדושה עכ"ל, על כן ידידי לא תשעה אחרי המפלגה האחת הבוחרת באמונה פתיות ואת החכמה והמדע תכה חרם. גם לא אחרי המפלגה השניה אשר תחלוק אל החכמה היופי. ובאמונת אמן נתן דופי, לא אל אחת משתי אלה יפנה לבך כי אם אל התיכונה שבתוכונות תשים מנמת פניך היקרים, הבוחר באמונת אלהיו והחכמה תתמוך אשוריו במעגל צדק זה, כי טובה אמונה עם חכמה, גם אלהים משמים נשקף על המשכיל הדורש את אלהים, ירא ה' יצא את שניהם, על כן לא אבוש הגד קבל עם ולעיני השמש כי שפרה בעיני הטובה הרבה היוצאת מבית הספר הוקם על מחדר מלכנו יר"ה! ותלילה לנו להיות כפויי טובה ח"ו, ותמיד נברך את שם אלהינו אשר הטה לב קסרנו ירום הודו ולב שריו ועבדיו עושי רצונו לשום את מדבר עמנו לכרמל, ואם תראה ידיד יקר איזה מן התלמידים פורץ גדר ויעבור חק הלא כמוהם תמצא בכל אלפי ישראל אשר לא יתנו לב לחכמה ולא יחפצו לדעת את דרכה, הנה כזה וכזה תפליט חרב הזמן וגם אם יאמר החכם לדעת לא ימצא את הסבה אשר היתה בעוכם! ע"כ חלילה לך לדון מן הפרט על הכלל. הן כל ראתה עיני; צורבא מרבנן דפקר, פקר טפי!

עוד רגע אדבר עמך ידידי, עוד רגע אחד אשתעשע בעמי כשמש הראי על צל נעים ואחר אחרל. דבר גדול הניח לנו הזמן, והוא גדול הבנים על

על חיק הוריהם ע"כ מהראוי להשיב לב האבות על הבנים, מספר צעדיהם יארובו, למען לא יטוּו,

וראיתי לחתום מכתבי זה בפירוש המשנה (אבות פ"ג כ"א) אם אין חכמה אין יראה, אם אין יראה אכז', הנרצה הוא הקדימה בתכלית ולא בזמן. כי לא תשלם יראת ה' מבלי חכמה למודית וטבעית. כמש"כ: ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה. וכן: ראשית חכמה יראת ה'. ירצה לאמר בזה ג"כ כי התכלית של החכמה הוא לבוא ליראת ה'. ע"ד הכתוב החכם עיניו בראשו. ואלה ב' הכתובים, יראת ה' היא חכמה, גם הכתוב ראשית חכמה יראת ה' הוא דבר הנעוץ ראשו בסופו וסופו בראשו להורות על היראה שתהא שלמה ואמתית ע"י למוד החכמות. אי לזאת החכמה קודמת בזמן אל היראה. והיראה קודמת בתכלית אל החכמה. וז"ש אם אין חכמה — קודמת בזמן — אין יראה — תכלית המקוה מן האדם — ואם אין יראה — אם ילמד האדם החכמה שלא לשמה ואינו משים תכלית יראת אלהיו בראשית למודו — אין חכמה, כי אם לא ירא את ה' וחכמת מה לו?

וע"כ אליכם האבות המצוה הזאת: ולמדתם את בניכם. להשכיל להיטיב ואז יהיו זרע ברוכי ה'!

ואתה רעי, שלום לך, ושלוּם לאמונתך, כחפץ ואות נפשך ונפש ידידך העונה לקוראו באמת.

י. מ.



אֲנֵרֶת בְּקֵרֶת*

כתובה אל משוררי דורנו הנכבדים אשר להם חך לפעום ואזן
לשמוע ולבחון. וזה שמה אשר קראתי לה:

פְּלִם וּמְאֲזֵי מִשְׁקַל הַשִּׁירָה הָעֵבְרִית

בארצות הגֵרְמָנִים וְהַסְּלִוּים

אחי המשכילים, אשר מלא ה' את לבכם חכמה ודעת, ונתן לכם
כשרון לעשות במלאכת הקדש מלאכת השיר, יהי ה' עמכם ויברך את מעשה
ידיכם וישם לכם שלום!

כראותי השערורה הנעשה בלשוננו היום, אשר כל הדורך על מפתן
ביתה ולא השלים למודו אף בתנ"ך ובמלאכת הדקדוק ימלא את ידיו לכתן
פאר בבית מקדשה ובחצרות השיר יפריח, והנה הוא שר בשירים מבלי
דעת אל נכון מוצא פיהו, וממלאכת המליצה לא ידע מאומה לכלכל דבריו
במשפט, ורק בזאת יחשוב להיות מליץ ומשורר אם יחרוז בחרוזים; ומקצה
מזה המשכילים בעם אשר יש להם ידיעה בלשונות העמים ומשקלי מליצותיהם
וידעו אל נכון גם את לשוננו הקדושה, הנה באנתם להַבְדִּיל מִחוּךְ עֵדֶת
הנערים המשוררים במרם הגיעה עתם, שמו עול על צוארם ומוטה על שכמם
להראות כחם ורב אונם, להרוז דוקא במלעיל ולבער כל שוא נע בראש
המלה

(* ההגרת הזאת היא אחת מאגרותי אשר בספרי „אגרות בקרת“ (אשר החלק
הראשון ממנו יצא לאור צוילנא בשם „בקרת לתולדות הקראים“) והיא כמובן זה
שניכר הרבה, ואס כי אחרי כן קבלתי על ענמי חומרות הרבה בדרכי השיר,
עכ"ז בכלל בשביל אחריס עוד דעתי כקדם ואין הלכה זזה ממקומה. א. ב. ג.

המלה מתוך שיריהם, ובעבור זה ישחיתו לפעמים את יופי השיר העברי, ולפעמים מתוך הלחץ הזה יהיו דבריהם כדברי הספר ההתום וכחלום ואין פותר אותו: שבתו ונתון אל לבי כי עת לעשות ללשונו סיני וגדר, לבלתי תהיה כעיר פרוצה אין חומה, ותהי עצתי לשום כל מעיני בשירי המשוררים המעולים ולהבין דרכיהם דרכי נעם, וביחוד האחרונים אשר שרו קרוב לזמננו והשרים עוד היום בארצנו ובארצות הקרובות לנו, אשר שפה אחת ודברים אחדים לנו ולהם, והם מבטאים ומפעמים הלשון כמונו, כי רק מהם נקח לעבוד את אדמת מליצתנו. והמשוררים אשר חיו לפנינו בארצות ספרד תחת ממשלת הערבים, אשר הלכו בדרכי שיריהם בעקבות אדוני הארץ, וההולכים בנתיבותיהם בארצות איטליא עד היום הזה, דבר אין לנו עמהם, כי לא כשירנו שירם ולא חכם חכנו, ואינו דומה שיר העולה מוין לשעם שיר העולה מפאדובה. זאת חשבתו למשפט ואקרב אל המלאכה. אחרי כי אבקשה מאת המשכילים והמבקרים אשר מגמתם האמת לשפטי כתומי עלי, ואם אין מלאכתי שלמה כוונתי רצויה, ולא עלי המלאכה לנמור, כי רבה היא, וזה החלי, בעזר צורי וגואלי.

הלשון אשר נתן אלהים לבני אדם מנה אחת אפים, להבדילם מכל החי אשר על פני האדמה, ואשר היא תפארת האדם ואשרו ובלעדה מותרו מן הבהמה אין, ועל ידה מותר מלאכי אלהים ממנו אין, כי עד האלהים יבוא דבר האדם אשר לשונו אתו ורוחה תחיהו, יסק שמים, יציע שאול, ינביה עוף שמי שמימה ויפרוש ארבות ידיו לעבור ארחות ימים, ירקייע עם הנשר לשחקים ויטבע במצולות ים עם התנין אשר בים, הלשון ההיא, אשר לה הכח לעשות אותות ומופתים בשמים ובארץ ומטה אלהים היא ביד האדם בחיר ה' וקסם על שפתיו לברוא גני עדן מתהו ובהו ואדמת ענג מארץ תלאובות ולתת נשמה לכל אשר רוח חיים אין בקרבו, הנה הלשון ההיא פי שנים ברוחה; כי לא תשמש בלבד רק לנלות ולהחליף הרעיונות בעסקי החיים ולהרחיב הידיעה במדעים, כי היא גם היא כלי למעשה השיר והמליצה.

הלשון שמשתמשים בה בצרכי העולם ובמדעים, לדבר איש אל רעהו, כלשון עם ועם ולהלק לו מזמתיו ורעיוניו, נקראת לשון סתם, או הדבור הפשוט (פסקוים). ראשי משפטי הדבור הפשוט להשגת תכליתו בשלמות הם היושר (כיכטיגקייט) והברור (דייטליכקייט) בלשון, סדור וקשור הדברים ע"פ משפטי ההגיון.

אולם המליצה (דיוס סקטיויט), ככל מלאכה, ראש משפטיה, היופי (סקטיהייט) היופי לא יושג בכל דבר כ"א ע"י השתוות תוכו וברו, הסכמת פנימי וחיצון, התוכן והתמונה, תמונת המליצה ג"כ מן ההכרח שתהיה יפה, היינו מתוארת בשרד המלאכה, למען תשוה אל התוכן. התמונה לא תשיג את התאר המלאכותי

המלאכותי. הוא כ"א ע"י המשקל (כהיטחום) הנקרא נ"כ מספר (נוחום) קדמך פערטחקט).

השם משקל נאמר בכלל על כל תנועה נחלקת ונמדדה במדת הזמן ע"י סמנים מוחשים, ע"כ המשקל איננו נקשר בלשון דוקא, כי יכול להיות מורגש לעינים נ"כ ע"י איזה תנועה שתהיה, כרקוד והליכה, ולאזנים ע"י איזה קול שיהיה, כצלצל הפעמון או הך הדישה ומשום המלחים, הולם פמיש על הפעם ונגון כלי שיר וכדומה, וגם אל הרגשת המשוש יורגש המשקל ע"י הכאת הרפק.

והנה המשקל בלשון הוא ע"י שיווי הברות, שהן יסודות הלשון, ע"פ משיכתן וע"פ מדרגת מעם הנגינה (טון) אשר להן, שע"ז ישתלם חומר הלשון והתנשא תפארת המבטא.

הן אמת גם בדבור הפשוט, וביהוד בסגנון לשון הדורשים ברבים בכמות, מההכרח להשניח על תפארת המבטא, על יחס וערך בסדור המלות והמשפטים ובנין העינים (פטיקדטנבויח), וזהו אשר אנחנו מכנים בשם משקל הדורשים (דגך מחטקריטט כהיטחום); אבל משונה ממנו משקל השיר, בהיותו מתנועע ע"פ חקים ומשפטים מוחלטים, אשר לא כמשקל הדורשים יתעסק רק בשיווי ערך חלקי המשפט לבד; כי אם גם בקטנים שבחלקי חומר הלשון, הנקראות והקולות. — המשקל בלשון יתודע ע"פ אורך וקוצר הברות, וזה מה שנקרא כמות (קוואטיטט) או מדת הזמן (טייטחום). והנה ההברה הנמשכת והמוטעמת במבטא נקראת הגבהה (מזויס), והנמהרת ובלתי מוטעמת, השפלה (טהנייס). ההגבהה וההשפלה הזאת ברוב הלשונות איננה תמיד ע"פ מעם המלות (וקטטטון), וכן הדבר לדעת כמה חכמים גם בלשונונו, מבלי שנשניח על הנחת הסעמים במלעיל ומלרע, ואין ההנחה הזאת מעלה ומורדת מעם ההברה לענין ההגבהה וההשפלה כפי עדות מיטיבי מעם*) ועל פי ראיות מוכיחות

(* עיין פקן דער פקטן דער העברטיטטן פקטיוט נעבסט מיינער אבהאנדלונג איבער דיח מוזיק דער העברטיטטן פקן י. ז. זמחטיטן מיט מיינען פקטווקטט פקן דל' מויגוסט ה'תק"ע 1825. ואלס דברי פלחן דעוילט (פקטונטוהרט דער מדיטטן פקטיוט וייפליג 1836 דל 129 : דער זאגוויפריג ספרייט איבער דיח פקטן דער טריפטטקטיוט מיוט ביו הייטט קהנפ כעזולטטט גטויעבטן. מין פלסט פקטטקנדיגט פקטטקקו דחריבער ענטהקוט מין וטק פקן דען מדיטטן גטויעבטן זמחטיטן מויס קקטיגטכרג, לו גויך אבער מיינע ניט טהטקריט, מויך דיח זיינגט פטרוטחונג גטויוט, דאס דיח חקלענטט קיינע זענטקנלייטען זייטן, מונד דען כהיטחום דער טריטט דיח טר א ד י ז י ט כ ו ז ו ע מויסטפאלטע לוז גרונדעליעגט. מונד פירזחחך, ווי קקנעטן דען יח א ב י ט ע נ נוחום דער חקלענטטוולטן מויסטפאלטע קיינען גטמחך אבגטווינען, ער לחדע בלעכט ווקרט מונד גטחנקטן. דער טרפחטיט כהיטחום דער חיבערליעפערונגמחויסטפאלטע מיינגעגטן גיבט דער טפאלטע מיינען זעהר דענען מיטחויטטיטטן וקלה לויט, מונד דח זיח נור דיח טופהחטיטטן ענד זיובטן בעטקט, מונד זק דיח ווקרטער ניכט טרפחך, מויט יענע, אבטטקסטט,

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060 Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

מוכחות שהביאו בספריהם, כאשר נרבר עור מזה במקומו (עיין למטה בהערה).

טור של הברות נמשכות ונמהרות, מבלי הבט אל הנתוח המשובב ע"י ההגבהה וההשפלה, נקרא מדה חרוזית (משכונ פמרוואחוס), ורק כשתצדף לו התנועה המנותחת ע"פ ההגבהה וההשפלה ביחס שוה של חלקי הזמן, יתהוו המשקל, כי לפעמים יהיו חרוזים שונים בעלי משקל אחד, כי אם אמנם תרבינה הברות החרוז האחד על השני בכל זאת יתכן שיהיה משקלם שוה, בהיות ההגבהה בשניהם שוה, (כמשל הטובא בשולי הגליון בשם דעלימשצ, חרוז ימינך ה' נאדרי בכח, הוא בעל י' הברות, וחרוז ימינך ה' תרעץ אויב, הוא בעל ח' הברות, ואעפ"כ משקלם שוה, לפי ששניהם בעלי ד' מדות המשקל שוות בהגבהה והשפלה, ע"פ המבטא שלנו המקובל (פראדיציאנעלל)

זך פליטסטן דיח טקנט לו דער זעלנעקוואסטן הארוואקניג מין מיינמנדער, חונד עס ענטשטעהט מין זעלסטעס וויסטן חונד וואקטן, מין לויבער דעס קלאנגעס, דער מין דער אקטאקניג דער אקטעסוואפן מויסטערלעכע פערלוקטן געהט, מיינט זעלעדיג, וועלכע טאן מין זיך קאנט וואקטע, וויל דיח מוויק, מיינט טפאלעכע מיוט, אן זעט, זכ"ס: פאקטענדע פערזע (פאק. 6 X V . 7) נאך דער וואונדערמילדיטן מויסטערלעכע:

ימינה יי נאדרי בכת
ימינה יי תרעץ אויב:
ויברב נאונה תהרם קמיה
תשלח חרנה יאבלמו פקש:

חיוט ניכט דער רהיטמוס. דיזער פערזע גלייבאן דיח טקנישע פערזעניכטונג מיהערע געדאנקען? יא, דיח טריפט קענט קיין וועט כו פ, וועלכעס מין פארוויס בעמגענדע פארען מיהערע פקריבענטען געזעצן וואקטע, קיינען כייט, דיח ווינדעל דעס געדאנקעס, פהע ער געבארען מיוט: זיח קענט הינגעגטן מיינטן רהיטמוס, וועלכער דער מונאפאקטעקטירטע טריסט מיהערע געדאנקען מיוט, מיינט הארוואקניג דיח מוואפן געזעצטען ענטוויפערט, דוכך דיח וואן זיע בינדען וויל, מיינט וואקטע דער טפאלעכע, וועלכע מין לויבער מיוט כור פיר דען, וועלכער זיח פיהלט. מיהערע פאקטעס פאקטעס זיך מויט קהערטע קוואלע, חונד וויח דער באך זיין בעסט, ביודעט זיח זיך זעלבער מיהר מירדישע פארען. מיהר פערזעמאס מיוט ניכט מויטער מיהר, מייטערליך חונד לואקטויג, זאנדען מיינטערליך חונד נאטהוואנדעדיג, מיהר גייסט חונד מיהר אפפאקטע זעלבער. דיח טריפט מיוט היטערין געמאדע מיהערע דער קונסט, וועלכע דען לואק האט דיח מירטע דערלעזעטען. דיח מירטע אפפאקטע ביודעט זיך זעלבער מיהערע מוואהילונג, וויל דיח פאמאטעטע קראלע דער פאמאטעטע, מייט מיינטערע נאטהוואנדעדיקייט. עד כאן דברי התכס דעליטעט, אשר הצנחתי בלשונו ממש ולא שלחתי כס יד לעתויקס ללשונו, בעבור יפיש אשר לא רציתי להשחית בסריק אותם מזלי אל כלי. ועוד נדבר מזה לשון, כי דבריו נראים לי עיקר, ועליו סמכתי בשיעור הוואת וממנו שאכתי מים בששון, ומזה הקורא המשכיל אדרוש לשום לבו לדברים אלה, כי לא דבר רק הוא ומסראוי להסבונן עליו.

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060 Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

הנקרא כן לאפוקי ממשקל המוטעם (אקצענטועלל) המשפיל גבוהים ומנביה שפלים); ולהפך יהיו שני חרוזים שוים בהברותיהם בעלי משקלים שונים, כשינביה החרוז האחד במקום שישפיל השני. וכבר ידעת, קורא נעים, אם בעל נפש אתה, את דרכי שירי ספרי קדש, שמנו רק המדות (ולא התנועות כמנהג המשוררים דעכשיו, שאין להם רק מדה חרוזית ולא מדת המשקל כמבואר), וכך היו מונים אחת ואחת, שתיים כנגד שתיים וכו', ככתוב על ספרי החכמים הנודעים, ר' עזריה כ"ה (ס' מאור עינים מאמר ב') והרמב"ם (בהערה לשירת הים שמות ט"ז) ובהקדמה הנפלאה לס' תהלים מהחכם ר"י בר"ל, אשר עוד יבואו מקצת דבריהם לקמן.

החלק ממלאכה זאת המדבר מתמונת השיר מפאת חומרו, וכל התעסקו רק בלשון, להודיע לבני אדם החקים אשר על ידם יבנו החרוזים, נקרא למד החרוזים (וויטזשניק, פטנוד-טעקט). הלמד הוא יתחלק. א) מדת הברות (פיקטורדיס, ויובטנאטססונג), המלמד לדעת מדת הזמן של הברות ע"י המשכה ומהירח. ב) רגלי החרוז (פטנוד-פייסט), היינו לדעת חלקי כל חרוז שהם נקראים רגליו, שמעמידים עצמותו, וחכמינו קראו להם מדות. ג) מיני החרוז (פטנוד-הלטטן) אשר הם רבים ושונים בכל לשון. ד) החרוז או שווי החרוז (כ"פ), היינו איך ישוו החרוזים בהברותיהם האחרונות ועל איזה אופנים, ונתחברו בלמד זה לכל חלקיו ספרים הרבה בכל לשונות העמים בכל דור.

ויען כי המשוררים הקדמונים בישראל (כהנאונים, רב האי, ורב סעדיה, ר' דונש בן תמים, ור' דונש בן לברט, ר' מנחם בן סרוק, ר' שמואל הנגיד, ר' יצחק בן גיא, ר' משה גקפיליאה וכו'), היו ג"כ המדקדקים הראשונים ובקיאים ג"כ בשיב מליצת היונים והערבים, ע"כ אין ספק שעוד בימים הראשונים, כאשר החלה מליצת ישורון שאחר כתבי הקדש לפרוח, לא אלמן היה ישראל מאנשי שם אשר עבדו את גן המליצה, לסקל דרך למשוררים, ע"פ חקים ומשפטים נאותים לטבע הלשון בימים ההם, כמו הראב"ע בספרו הצחות (שחבר בשנת ד"א תתק"ו); שם יפלס נתיב למשוררי זמננו, ואזן וחקר ותקן משלים הרבה, גם אסף בחפניו דוגמאות משירי אבי המשוררים ר"ש בן גבירול. ועכ"ז לא דרכו דרכינו ודתנו שונות מדתי שירינו היום, כי תוצאותיו מקדם ודרכי משוררי הערבים ישמור, כנראה מסוף דבריו שם, ואשר כבר חדל להיות להם ארח בין משוררי זמננו (ועוד נשים עין על הדרכים האלו להלן, כאשר נדבר מר' משה נ' חביב). גם הוא אור כנבר חלציו ויצא חלוץ בבאורו לספר קהלת ה' על חרוזי הפייסנים (ביחוד על פיוטי הקלירי) וירא את לחציהם.

גם המדקדק השלם ר' משה ב"ר יוסף קמחי (אחי הרד"ק) כתב פרק בשיר בספרו מלהך שביילי הדעת (שחבר בשנת ה"א מ' ויצא ראשונה לאור הדפוס

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060
Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

הדפוס בשנת ה'א ש"ו בוויניציאה בדפוס ר' דניאל בומברג עם פי' ר' אליה בחור, ביחד עם ס' הצחות וס' מאונים להראב"ע, ונוסף עליהם, פתח דברי" ממוקדק ספרדי שהעלים שמו, ונדפס שנית בלובלין בשנת ה'א שפ"ב עם הנהות מהמוקדק ר' שבתאי אחר שדבר על המשקל והחרוז והביא משלים הרבה מר' דוד אבן יחיאל, ר' אברהם בדרשי, ר"ש בן גבירול, הראב"ע, ר' יהודה ור' יוסף אבן יחיאל, ר' יהודה הלוי והרמב"ם, חזר ואמר כי מיני השיר אשר זכר הם רק מעט מהרבה! כי הראשונים חלקו אותם לסוגים והסוגים לפינים. ומוזה אנו רואים שכבר בקש הרמ"ק לקצר במקום שהאריך אריסטוטלוס המיסד חקות השיר. זאת התורה אשר שם משה בספרו המהלך, בא דוד (הוא ר' דוד ב"ר שלמה — להבדילו מר' דוד ב"ר יוסף — אבן יחיאל, נולד בליסבון ה"א ק"ץ ונפטר שם ה"א רכ"ה) והעמידה על כללים בספרו לשון למודים שחבר בשביל בנו (נדפס בקוסטאנטינא בשנת ה"א רס"ו ובשנת ה"א ש"ב ע"י בנו הנ"ל; ובפיוזורה בלי הודעת שנת ההדפסה). החלק השני סס' הנ"ל הכולל דרכי השיר, זה שמו אשר קרא לו המחבר: "שקל הקדש" [את שני הפרקים האחרונים ממנו הדפיס (פאריו 1562) החכם Gilb. Genebrnad עם העתקה בלשון רומית, וקורא לה שם חדש: "שער במלאכת השיר". ובלשון רומי, Sive libellus de metris una cum canticis quibusdam hebraicis quorum initia in ipso libello exemplan causa afferuntur מן המקור שהוא שאב החכם בוקסטארף — במאמרו "די פרווודיא פיטריקא כו" והחכם קאזענארטען בהקדמתו לס' כתר תורה (שהוציא לאור הדפוס 1824) ושניהם יחד לא נמלטו משניאות].

אפס הראשון שחלק כבוד למליצה ליחד לה ספר בפני עצמה היה ר' פטח ב"ר שם טוב ן' חביב הספרדי מילידי ליסבון בירת פארטוגאל, שחבר בשנת חמשת אלפים ומאתים וארבעים ושש 1456 בכיפונטו די לא פוליא (Bitonto dela Puglia) אשר בארץ נעאפאל את ספרו דרכי נעם, הכולל דרכי השיר בימים ההם. — המחבר מתחיל לספר דרכי השירה כאשר היתה שומה בימים ההם ע"פ אריסטוטלוס, ומדבר על תמונות השיר אשר בספרי הקדש, ונסב אל דרך השקולים, אשר יאמר עליהם כי תוצאותם מקדם ועוד בימי הנביאים היו משתמשים בהם לשירי חול, ומעיד עליו שמים וארץ שבעיר מורוויטרי (Morviedro) אשר במלכות וואלינצייה (Valencia) ראה מצבת קבר המלך אמציה, והיה כתוב עליה: שאו קינה בקול מרה לשיר גדול לקחו יה כו' ע"מ יתד וב"ת וסיום הקינה היה לאמצייה* אחר הדברים האלה הוא

(* דבר זה הביאו גדולי המחברים והמבקרים צמחם לראיה על מנהגי שיווי החרוזים ומשקל הכצרות מאז ומקדם לפנינו בישראל (ועי' שה"ק דפוס זאלקווא דף י"א סוף ע"ב, ועי' מ"ע להמזקר הגדול רעמ"ה). ויש אשר ראו להכחות חרוזים גם בספרי הקודם

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060
Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

הוא מלמד בקצרה את למוד התקרות (פראזאודיק) וְלַמַּיִד הַמְּשַׁקֵּל (מעטריק) ע"פ הדברים אשר שם אריסטוטלוס חקה אחת לכל העמים ללשוונותם. והנה ר' פשה זה דרכו דרך קדומים, לחלק סמני התנועות למלכים שהם רק ז' תנועות ואלו הן: קמץ גדול וקמן (ר"ל צירה) ופתח גדול וקמן (ר"ל סגול) חולם חירק ושורק, ולעבדים היינו: קמץ חסף (אצלנו תולדת החולם) ושלשת החספים

ח"ק

הקודש, כמו: לולא הרשחם בעגלתי לא מנאחם חידתי (שופטים י"ד, י"ח) ומכלל זה זנחנו פרשנו (תהלים ס') שהביא המליץ המפואר הר"ר אד"ס הכהן (קינת סופרים ז' 11) אע"פ שחרוזים כאלה ע"י אותיות הכנויים בהכרח רבים בלשונוני בלי שום כונה וכוון, וכן תחזה כל עין שפנתה מנה שהביא הנ"ל איננו חרוז כ"ה בדוחק, ואלמלא רצה המשורר האלהי לחרוז בחרוזים, בלי ספק היה עולה בידו למצוא טובים מאלה, ואלמלא היה אז דרכם בכך היו נמנאים שירים חרוזים כאלה הרבה בספרי הקודש מטורים רבים כדרכנו היום, ובפרט שרוב ספרי הנביאים דברי שיר הם. ואם נבוא להביא ראיה ממעוטא דמעוטא בחרוזים האלה, הנה נוכל גם להביא ראיה שיחזקאל הנביא כבר כתב ע"מ י"א חנועות, ממה שנמנא (שם י"ע, ו'):

וַיִּתְהַלֵּךְ בְּתוֹךְ אֲרֵיֹת כְּפִיר הָיָה
וַיִּלְמַד לְמַרְרֵי-מַרְרָה אָדָם אָכַל:

(ואם לחשך אדם לומר שכן הוא באמת, אף אני אביא ראיה משם שלא הקפיד על שוא נע בראש המלה ולא על חרוזי מלעיל דוקא, ומנה את החטף בראש המלה לתנועה כמוני היום). אלא ודאי הדין עם האומרים, שהחרוזים המעטים הבאים בספרי קדש הם ע"ד מקרה ובלי כוונת מכון (והרבה מהם אינם אלא לשון נופל על לשון הרגיל בכתבי הקדש הרבה מאד, ולכן ישמשו לפעמים בחרוזים קצרים לא מטעם חרוזים, אשר לא ידעו מהם כלל, אלא להיות עי"כ הלשון נופל על לשון). וכן ג"כ דעת הרב החכם מוהר"ר י"ב לעווניזאהן בספרו תעודה בישראל (שער ב' פרק ל"ה ז' 126 בהערה), אבל מה שאמר שם על שיר זה של קבר אמניה שהחרוז בו ע"ד מקרה צמח"כ לא צוון יפה, שהרי מלבד החרוז נמצא בו גם המשקל המורה באצבע על כוונת מכון (כי לא במקרה יתהוו יחד וצ"ת בשיר שלם). אבל אני בעיני לא ידעתי מי הכריח את ה' חביב והקוראים דבריו לפי תומם להעלות על דעתם שאמניה זה הוא דוקא המלך אמניה? וכי אי אפשר לשיר וגדול ליהודים זולתו בזמן מאוחר הרבה להקרא ג"כ בשם זה? ומה ענין היהודים למלכות וואלינטייה, ואיכה נקבר אמניה במוירוערי והכחוב מעיד (מלכים ב', י"ד י"ע — ב') ויקשרו עליו קשר בירושלים וינס לכישה וישלחו אחריו לכישה וימיקוהו שם, וישאזו אותו על הסוסים ויקבר בירושלים עם אבותיו בעיר דוד. ושנוי הדבר הזה בד"ה ב' כ"ה, כ"ז. ועוד וכי דרך ישראל לקרוא למלך יהודה שר? ולמה לא נקרא מלך בהקינה הריא? — אבל באמת כח דמיונו. הטעה אותו להרב ה' חביב, ואוהבי נפלאות וחדשות חטפו המצבה הנפלאה הזאת מפיו ויחלטוה ממנו. —

בית א

ח"ק ח"פ ח"ם (אצלנו שואים מורכבים) ושורק בו' בראש התיבה (הנקרא אצלנו בא' גנובה והיא תנועה קלה ע"פ כללי הרו"ה) כשאין אחריו שוא (הנקרא אצלו שוא נח דלא כפי כללי הדקדוק החדש הנהוג אצלנו מימות הרו"ה) וטונה גם את השוא לעבד (שהוא מתהפך לכמה גוונים אצל הקדמונים, כפי התנועות הבאות לפניו ולאחריו) ואפילו השוא נח באמצע התיבה יכול המשורר להניע לדעתו ולעשותו עבד (כי בנוחו כל תנועתו תתבלע ואינו נחשב למאומה) והשוא הב' מב' שואין בסוף התיבה ג"כ יעבוד, כי לא יכולע לנצח; ואולם הק"ח, והשורק בראש התיבה לא לעולם יעבודו, כי הק"ח באמצע ובסוף התיבה ימלוך לעולם, רק בראשיתה יעבוד והשורק ימלוך גם בראשיתה אם יהיה אחריו שוא, והקבוץ שפתיים גם הוא לעדי עד ימלוך. אלה קצות דרכי משפטי המשקל לדעתו *) ואח"כ הוא הלך ומונה מיני השיר, הם' הוה נדפס פעם ראשונה בוויניציאה ה"א ש"ו (1546) ושנית ברעדעלהיים בשנת ה"א תקס"ו (1806) ע"י הרב החכם ר' וואלף היידענהיים זצ"ל, בצרוף מאמר מיוחד מתכונת שירי העבריים להחכם בעל מאור עינים ובתוספות נאותות, ביחד עם ס' פרפא לשון לר"מ נ' חביב הנ"ל, עם מבוא להחכם ר' בנימין ב"ר יהודה איש רומי ועינינים אחרים נאותים מהמוציא לאור הנ"ל.

גם החכם ר' עמנואל ב"ר יקותיאל מבנוינמו (Benevento) בספרו הגדול בדקדוק הנקרא „לוית חן" (נדפס במנטובה בשנת אשנבהו, הוא ה"א ש"ו = 1557) הכולל י"א שערים וקל"ח פרקים, מדבר ג"כ בלמודי המשקל והשיר (**).

וּבְדֶרֶךְ אֵנִי מְדַבֵּר מֵעַנְוֵן זֶה הָרֵב דּוֹן יִצְחָק אַבְרָבָנָאֵל בְּפִירוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה (שְׁמוֹת פ"ו, יִשְׁעִיָּה ה') וּמֵבִיאוֹ הַרְעַמ"ה בְּפֶרֶק ס' מִסְפְּרוֹ מ"ע, וז"ל: ולדעתו (לדעת הכוזרי) ג"כ נוטה החכם דון יצחק בפירושו אשירה נא לדידי, כי אמר: „בלשוננו הקדושה נמצאו ג' מיני שירים, האחד שירים שקולים.

*) עיין מה שכתב הרב החכם מהר"א גייגער בספר אולר נחמד של זלומענספעלד ח"א ז' 98 ותבין ההפרש שבין דקדוק הראשונים קודם הר"י קמחי לדקדוק האחרונים ועל מה אדני שניהם הטבעו.

**) אגב אמרתי להעיר אזני הקורא שגם לוית חן הנ"ל נמצא פירוש לחזקת הראצ"ע הידועה שבראש פירושו לחוכה, ואני עשיתי הערות ותקונים לפי הנ"ל זה כשלשים שנה, ויען שראיתי זה לא כביר פי' החידה הנ"ל מהחכם ר' גרשון הלוי לעמערס ז"ל (אביו של ידידי המליץ הנשגב והמפורסר הר"ר מאיר לעמערס) שנדפס בס' הזכורים שהוציא לאור בראש שנה זו בוויין ידידי החכם נ"ק, והנה המפרש הלך בזדולות ונפלאות ועי"ז נטה לפעמים מהדרך הפשוט (אף כי רוב דבריו כנים וטובים) הגני להוציא לאור באחד כתבי העתים פירושו של ר' עמנואל ז"ל עם הערותי. —

„שקולים בתנועות וחרוזים הנהוג כיום אצלנו לא מטעם כתבי הקדש, אבל לקוח משירי הישמעאלים גם משובח מהמה. והשני שירים אשר יבדלו מיתר הכתובים לא מצד המלות עצמן ושום בחינה שבהם, אבל מצד הקול אשר ינעימו בהם. השירים ומזמרים אותם, כשירת הים והאזינו ודבורה ושירת דוד ודכותיה. והשלישי שירים אשר בהם השתנות לא בבחינת המלות ולא בבחינת קול המשורר, רק מצד המכוון בהם, שאין משמעו כפשוטו, ואדרבה המיטב בו כזבו, כשיר השירים ושירת ישעיה הנזכרת, ושלזה יקרא שיר בעצם וראשונה, אשר עליו חיבר הפילוסוף ספר השיר „הידוע“ עכ"ל.

כחצות המאה הרביעית לאלף הששי (בתחלת המאה הי"ז למספר הרגיל באברופה) כתב ר' יעקב רומי (Romano) מקנסמנמינא את ספרו על השיר וישלח כמה מאמרים ממנו אל החכם בוקסטארף לפני ההדפסה, ולפי מה שמודיע ממנו בוקסטארף נמצאים בספר ההוא אלף ושלוש מאות ארבעים ושמונה מיני שיר, ולפי עדות בעל שפתי ישנים בא הספר אח"כ לדפוס בקנסמנמינא.

בשנת ה"א שס"ב (1602) חיבר ר' שמואל ארקולטי (Arkevolti) את ספרו ערוגת הבשם בדקדוק ומדבר בפרק ל"ב ממנו על השיר אשר בספרי קדש ועל השירים שבאו אח"כ, והנה החכם ההוא רואה את הקולות והנגינה לדבר זר בשירי לה"ק ומגנה אותם, אבל החרוז והמשקל הוא משבח ואומר: כי יסודתם בהררי קדש התנ"ך, ועל ר' יהודה הלוי האומר כי ממי הערביים יצאו, אומר בדרך הלצה את מאמר התלמודי: „עלובה עיסה שהנחתום מעיד עליה“ (*). לפי שהר"י הלוי עצמו היה אבי המשוררים שירים שקולים וחרוזים.

בשנת ה"א שצ"ג (1633) יצא לאור ספר דקדוק מר' משה ב"ר גרעון אבודינו בשפת פורטוגאל: *Grammatica Hebraica, Parta primeira, onde se mostrao todas asregras necessarias assim para a intelligencia da lingua, como para compore eserever nella em* ובחלק

(* וזכה הלשון עמנו השתמש הרב יש"ר בספר „התורה והפילוסופיאה“ מאמר ב' פרק ג' דף 60 בהערה ולא זכר את שם רש"א. ועוד אומר שם ח"ל: „ובזמננו זה כתב החכם ר' חנניה מריגיוו שני חבורים, האחד קרא בשם זמירות ישראל, והשני „רוח חדשה, ובהם בקש להשכיח מנהג המשקלים משירי לה"ק“. עכ"ל. ומי יתן ואלדע אם באו הספרים האלו לדפוס! וכן ראיתי מי שמציא את החכם הגדוע מהרשד"ל נר"י שכתב ג"כ על מלאכת השיר צמ"ע אריענט, ומי יתן לי המאמרים היקרים האלה מזקן בית השירה, שכולו שיר ומליצה, ואעגדס עמרות לי.

ב ב

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060 Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

proza e verso, comelegancia e medada que convem. (* הרביעי ממנו מדבר על הדבור הפשוט (פלקום) ועל השיר (פלקוים). והנה המחבר הזה (מילידי ליסבון ומתושבי האמבורג) היה בעצמו משורר וחבר ס' אבני שהם ושירים הרבה שנאספו אח"כ לתפארת בספרו המאסף (בשנת 1784 ונשנו אח"כ בבכורי העתים).

גם ספר דקדוק שכתב בלשון פורטוגאל החכם ר' משה רפאל די אניולר (** (עיין תולדותיו שכתב החכם ר' דוד פראנקו מינדס בהמאסף לשנת תקמ"ה) כולל ג"כ ארבעה פרקים בשיר לה"ק.

גם ספר מלים למשוררים הוא ס' שרשות נבלות מר' שלמה די אליווירה (di Oliveira) מליסבון (נפטר ה"א תס"ה = 1708) בעהמ"ה ספר אילת אהבים, כולל ג"כ משקלי השירים שאחר ספרי התנ"ך. וכמו כן המבוא לספר יד חרוזים (ג"כ ס' מלים למשוררים) כולל י"ב כללים על משפטי החרוז ודינו, ובאו בו משלים ודוגמאות לרוב משירי עמנואל רופי. (המחבר נפטר נער בן שבע עשרה שנה בשנת ה"א ת"ס = 1700 בוענדיג, ובשנת מותו הוציא אביו הנאון ר' משה חפץ את ספרו, אח"כ נדפס שנית ע"י הנאון ר' שמחה קאלימאני ז"ל הרב דונדיג חר מחכמי וויניציאה שהיה בעצמו מדרק ומשורר וחבר ס' כללי דקדוק לשון עבר בקצרה ובמועצות ודעת ונדפס שנית בוויילנא שנת תרי"ב ולהעתקתו לס' התורה שהוציא לאור בשנת תקי"א = 1751 הוסיף ג"כ פרק בשיר).

וכבר זכרנו כי הגדיל לעשות הרב החכם הכולל הפילוסוף האלהי הרמב"ם זצ"ל בהערתו לשירת הים (שמות ט"ז) וספרו הנה הוא מצוי ביד כל אדם. ובכ"ז לא אחדל מהעתיק הנה דברים אחדים והכרחיים לענין שאנו עוסקים בו למען לא נשלח את הקורא לחפש ולבקש ממקום אחר. ז"ל הרב שם: „והנה ענין תקלק הדבור השירי למאמרים קצרים, כבר זכרו הרב בעל מאור עינים ז"ל בפרק ס' מספרו אמרי בינה, אחר אשר הביא דעות החכמים השונים

(* בספרו של פראנק דעליטטש על המליצה העברית בא זכרון שם ספר דקדוק הנ"ל עם שנושים, והקנתיס. ע"פ ס' מאכאטסשריפט של דר' פראנקעל משנת 1860 מחברת סעכנולר ז' 70.

(* Epitome da Grammatica Hebrayca por breve Methodo composta, para, uso das, escolas, do modo que a ensina Mosse Raphael D, Aguilar no midras em que assisten K. K. de Talmud Thora em Amsterdam. Segunda edição Novamente corrigida e acrescentada de hun tratado sobre a Poesia Hebrayca Amsterdam. 5441 (1661)

השונים ע"ר המשקל השירי בלה"ק, אעתיק לך לשונו בקצור וחלוקה קצת
כפי דרכי. אמר: „לבי אומר לי, כי יש בלי ספק מדות וערכים לשיר הקדש
שזכרנו, אך אינן נתלות במספר התנועות שלמות ובלתי שלמות, כפי
השירים הנהוגים עתה בינותינו, שהם כדברי הכוזר (קרוב לסוף פאמרו
השני) הליכות שירי הערב שנשתבשה בהם לשוננו * אבל ערכיהם ומדותיהם
הם במספר הענינים וחלקיהם מנושא ונשוא והמתחבר אליהם בכל אמירה
ונזרה נכתבת. יש אשר יהיה המאמר בעל שתי מדות, ועם הכאמר השני
הדבק בו ונצמד אליו תהינה ארבע, ויש שיהיה בעל שלש ועם השני
הדבק בו שש מדות תמימות תהינה. דמיון זה, ימינך ה', הוא מאמר
אחד לעצמו בעל שני גבולים או תאמר שתי מדות (כיון בזה על המדות
הנהוגות בין משוררי העמים, נקראים מעטרא בלשון רוטים והוא מדות,
ובל"א יקראו פיססע — רגלים), נאדרי בכח, הוא דומהו הדבק בו, אשר
יחדו הם ארבע, וכן: ימינך ה' השני שתיים אחרות, תרעץ אויב, עוד
שתיים שהן ארבע יחד, ועל הדרך הזה: אמר אויב, ארדוף אשיג, אחלק
שלל, תמלאמו נפשי, אריק חרבי, תורישמו ידי, נשפת ברוחך וגו' (וכמעט
כל שירת הים בנויה על הסדר הזה); אפס שירת האזינו היא של שלש שלש,
שהן שש בחבור הנצמד, היינו: האזינו השמים ואדברה, ותשמע הארץ
אמרייפי (תיבות המוקפות לאחת תחשבנה כאשר זכרנו), יערוף כמטר לקחי,
תזל כשל אמרתי וגו'. ופעמים בפסוק אחד, כ"ש בשירה אחת, יהיו שני
מיני המדות יחד, של ב' ושל ג' ג', כפי גוח הרוח על המשורר והיות
ההשתנות נאות לכונה; דמיון זה: וברוח אפיך נעירמו סים, הם ב' ב'.
נצבו כמורנד נוזלים, קפאו תהומות בלבדים, הם ג' ג'. וכן בשירת הבאר
התחיל ג' ג' ואח"כ רדף ב' ב', וכמו כן בתפלת חבקוק שהוא על שנינות
בשניון לדוד, ונתן אותה אל המנצה על הנגינות הראויות, כאמרו למנצה
בנגינותי, הולכת על דרך ג' ג': אלוה סתיםן יבא, וקדוש מהרפארן
סלה

* דברי ר"י הלוי צמ' הכוזרי לאו בפירוש איתמר אלא מכלל איתמר. צמ'
ס"ז שאל המלך את החצר: „היש לעברית מעלה על לשון הערב כו". ע"ז השיב לו
החצר באריכות צמ' ס"ח, וצמ' ס"ט שוב אמר המלך: „אבל יש יתרון לזולתה עליה
בשירים כו" והשיב לו החצר צמ' ע': „כבר נתבאר לי כי הנגונים אינם זריכים אל
המשקל כו' אבל בשירים הנקראים אנשי"ל והם המרוזים כו' לא הרגישו עליהם
(העבריים) צעזור המעלה שהיא מועילה ומעולה יותר. ושאל אותו המלך צמ' ע"א:
„ומה הוא? והשיב אותו החצר בטוב טעם ודעת צמ' ע"ב, ונמשך מזה שהמלך אמר
לו צמ' ע"ג: „אבל אני רואה אתכם קהל יהודים שאתם עורחים וכו' ותכניסו
העברית במשקליהם. וע"ז השיב לו החצר: „זה מהעוהנו ומרינו לא די לנו. הנחמנו
המעלה הזאת אלא שאנחנו מפקידים תוכן לשוננו שהיא מושם לחברה. ונשיבהו למחלוקת.
והדברים מבוארים היטב צמ' אולר נחמד. עיי"ש והבין כל הענין.

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060
Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

„סלה, כסה שמים הודו, ותהלתו מלאה הארץ. והנה בקצת הדבורים
 „יצטרך המשכיל להזכיר קצת מלות, אשר לסבה מה אינן נכנסות במספר
 „המדות ההנה, כמו בשירת האזינו, ויאמר אסתירה פני מהם, מלת
 „ויאמר הוא דבור לעצמו, ובכן אסתירה פני מהם, הם ג' מדות, אראה
 „מה אחריתם, הם ג' אחרות וגו'. וכן שני שמות ההויה אשר בהפלת
 „חבוק פסוק ט', שמעתי שמעך וגו' שהם לקריאה, כל אחד הוא לעצמו,
 „ובכן הנורות אשר הם אצלם דם ג' ג', כי אין עליך למנות לא התנועות
 „ולא המלות בדקדוק כי אם הענינים והמחשבות והטובנות, ולזה פעמים
 „רבות מלה קטנה נדחקה לאשר אצלה ואינה מן המנין, וכן פסוקי תהלים
 „שומרים הסדר שזכרנו; גם משלי שלמה, חכמית בחוץ תרונה, ברחובות
 „תהן קולה וגו' (א', כ') (אף שלא כיון שלמה במשלו לתו עלת הגנון שזכרנו,
 „כי לא תקנם לשורר בהם, מ"ם יסדם ע"ד שירי, לסבות אחרות שזכרנו,
 „למען תתעורר ותתחזק הכונה בלב השומע להוסיף אומץ הזכרון והזרירות) * .
 ובעיני

(* הרב החכם הגודע מהר"ר שד"ל ל"י, אשר צננת השיר ארגו את תקות פתול
 חייו (מי יתן כי חבל הכסף הזה לא ירחק והחוט המשולם לא צמחה יתק!) העמיק
 הרחיב השיטה הזאת, ונתן העם למשלי שלמה ודומיהם שלא נעשו לזמנם ועכ"ז משקלם
 "ע"ד שירי זמרה. ולכן אעתיק הנה דבריו היקרים צענין זה, אשר דבר בפירושו לשירת
 היס ע"פ זה אלי ואנוהו, וז"ל (בית האוצר לשכה א'): „כפל הענין במלות שונות, וזה
 „מזוי מאד בשירי המקרא שיהיו מאמריהם נחלקים לשני חלקים, זה כנגד זה, והוא מה
 „שקוראים (Parallelismus). פעמים שני החלקים כוללים דמיון בין שני ענינים,
 „כגון כשופנה בין החוחים כן רעייתי בין הבנות; ולפעמים שני החלקים כוללים שני ענינים
 „מתנגדים זה לזה, כגון בן חכם ישמח אב ובן כסיל תוגת אמו, צניס גדלתי ורוממתי
 „והם פשעו בי; ולפעמים החלק השני הוא פירוש הראשון, כמו אשירה לה' כי גאה
 „גאה כום ורוכבו רמה ציס; ולפעמים החלק השני הוא המשך הקודם, אלא שנקפלה בו
 „מלה א' או שחיס, כגון אחי עלבנון כלה אחי מלבנון חבואי; ולפעמים החלק השני הוא
 „המשך הקודם בכפלות ענין ולא בכפלות מלות, כגון האזינו השמים ואדברה ותשמע
 „הארץ אמרי פי; ולפעמים החלק סב' אינו אלא כפל הראשון אך במלות שונות, כמו
 „יערוף כמטר לחי חול כפל אמרתי וכמו כן. והענין הזה כלו נראה שנעשה כדי שיהיה
 „הדבור מטוח לנחחים קטנים ויתרשם יותר בנפש השומע, וגם כדי שיכשר לשורר בו.
 „ואולי ג"כ היה הענין לפי מה שאומר: חכמי קדם תקנו תחלה משלים הרבה שהיו מדמים צם
 „דבר לדבר, כגון נוס זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם (משלי י"א, כ"ב), באפס
 „עניס חכמה אש ובאין נרנן ישחוק מדון (שם כ"ו, כ') והמאמרים האלה נקראו בשם
 „משל, כי יבן באמת יש בהם דבר המשל לדבר אחר, והמשלים האלה מלאו מן צעיני
 „העם ויקרו צעיניהם, כי המשל חביב לאדם מזה החדוש אשר בו, ש הוא מאמר שיווי
 „ודמיון בין דברים שונים זה מזה מאד, כמו שהם נוס זהב ואשה יפה, ואף חזיר
 „ואשה סרת טעם, וכן העלים והאים הנרנן, והאש והמדון; אמנם החדוש הזה עלמו, אשר

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060
 Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

„ובעיני לא יפלא כי ימצאו פסוקים רבים אשר לא ידעתי להלום אותם
 „בדרכים הנזכרים, ואולי הפרוץ מרובה על העומד (במחילה מאת כבוד
 „הרב, לבבי לא כן יחשוב, ובלי ספק שהעומד מרובה ביתרון רב, אולי
 „לא רצה הרב למנות כ"א המאמרים שהם בעלי שלש מדות, כדי שיהיה
 „בשנים המחברים יחד שש מדות, וכיון בזה להשוות שירי הקדש עם
 „משקלי השירים אשר בלשון יון, שהמרב לא ירבה משש מדות נקראים
 „העקואמיטרי, ומי הכריחו לזה, אחר שלא היה המנהג הזה כ"א מנהג
 „הסכמי, כפי הנאות לטבע הלשון אשר השתמשו בה, ולבעלי השיר
 „הקדוש דרך אחר, כאשר נזכיר להבא, וישתמשו לפעמים במאמרים בעלי
 „ארבע מדות כפי הנאות אל הכונה, ועוד מעט ואודיע לך את דעתי בזה),
 „אכן עם סגנון דברי אלה המשכילים יזהירו ויוסיפן למצוא מה שלא דמיתי,
 „הלא לכל הפנים יש לנו להאמין כי כל השירות הנמצאות בכתבי הקדש,
 „שירת הים והבאר והאזינו (וברכת יעקב ומשה ובלעם ועוד שירים קצרים
 „שבתורת משה) כולם בלי ספק שומרים סדר וערך, זה בסגנון אחד וזה
 „בוולתו, או האחד בעצמו בעל מדות שונות", עכ"ל הרב ז"ל".

„ודע כי מה שזכר שלפעמים שירה אחת בעלת מדות שונות, גם זה
 „לא נפל במקרה, כ"א בכונה מיוחדת, והוא שכאשר יתנשא המאמר
 „ותתרומם המליצה, כן יתקצרו המאמרים, למען הרבות מקומות הפסקה
 „ומנוחת הקול, ותתעורר הכונה בלב השומע כאשר זכרנו", עכ"ל הרב הרמב"ן
 „ז"ל. וכאן האריך בראיות ודוגמאות מן הכתובים, במקומות שהתחילו
 „המליצים האלהיים עם מאמרים בעלי ד' מדות, ואח"כ בהמשך מליצתם,
 „כשבאו לענינים רמים ונשגבים השתמשו במאמרים קצרים בעלי ב' מדות,
 „כי כפי עלות המליצה ורומה כן יקצרו המאמרים". וכן הביא דוגמאות
 „שתבאנה מדות קצרות וארוכות בקליעה מסודרת לעורר הלב בערבות רב
 „לאהבה או להמלה, וכן דרך המקונן לילל בארוכה ולאנח בקצרה, ידרוש

נא

„הוא סבה נעימות המשל, הוא ג"כ סבה למיעוט מליחותו, כי יקשה מאד למצוא דמויים
 „כאלה בין דברים מתחלפים, ומזה נמשך כי קלת מן המשוררים, אשר לא מלאה ידם
 „לעשות משלים ודמויים אמתיים בין שני דברים, המליחו המשל המדומה, אשר
 „עם היות שאינו כולל דמיון בין שני דברים, הוא מתדמה אל המשל בזורתו להיותו בעל
 „שני חלקים זה כנגד זה, אלא שאין שני חלקים כוללים שום דמיון ומשל אלא כפל ענין
 „במלות שונות, וקראו המשל הזה המדומה בשם משל גם הוא. ומשך מזה כי כל שיר
 „נקרא משל, כי כל שירי לה"ק נמצא בהרבה מאמריהם הכפל הזה, וכשהמשל נעשה
 „לשורר צו ולאמרו בזמרה ובנעימות הקול, אז יקרא שיר או שירה, וכשלא לשורר
 „צו, אז יקרא משל, כמשליו בלעם ומשליו שלמה". ע"כ לשונו.
 „ודבריו דברי טעם כעיקר.

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060
 Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

נא הקורא הענינים הפרטים האלה מעל באורו הנכבד לפרשה הנ"ל בארוכה .
 והחכם המליץ הנשגב מהר"ש לעווזאהן אמר בספרו היקר מליצת ישרון
 (דף י"ו ע"ב) בקצרה, אחר שדבר מענין המליצה הנשגבה, פעולתה
 ואיכותה, וז"ל: „מדרך כל מליץ נאמן הוא, אשר יצייר את רעיונותיו
 הנשגבים במעט מלים, ויותר אשר תצערנה אמרותיו בענין הנשגב יותר
 תכבד המליצה; כי ברבות הדברים ימעט עוז הרעיון, בחלוש אחת אחת
 „יוצם פעולתו בנפש“. עכ"ל, והרבה להביא משלים נאותים על זה. וראוי
 שתדע שהמדות שמנו החכמים האלה במליצות ספרי קדש הן הן
 ההגהות (Arsie) שהזכרתי לעיל, כי לפיהן נקל לדעת כמה מדות בחרו,
 ולזה כיון הרע"ה באמרו במספר הענינים וכו' . —

ויותר מזה העסיק הרחיב השטה הזאת החכם ר"י ברי"ל ז"ל
 בהקדמתו היקרה לס' תהלים, וביחוד בענין המנוחות שבין המדות ובהבדל
 המאמרים כפי מקומות המנוחה, וז"ל: „אמר הרמב"ם ז"ל בהקדמתו לשירת
 „הים, בהיות המאמרים קצרים יתרבו ההפסקות ומקומות המנוחה, וברבוי
 „המנוחות יש תועלת רב לעורר התכונה ולחזקה בלב“. והנה מצאתי עוד תועלת
 „אחרת במקומות המנוחה, וזה שבהשתנותם תשתנה גם הפעלת המאמרים
 „בנפש, ר"ל כי אף שכל תיבות המאמר נחברים יחד, מ"ם יהיה הפסק מה
 „ביניהן, להיותן מורות כל אחת על ענין מיוחד; ובבוא א"כ כל ג' ענינים
 „במאמר יהיו בו ב' הפסקים בלתי שוים, כי אי אפשר שיהיה יחס כל הענינים
 „שוה במאמר; ואם נקרא ההפסק היותר גדול בשם מנוחה, נעמוד על שני
 „מיני מאמרים; או שתבוא המנוחה אחר המדה הראשונה, ותהיינה שתי
 „המדות האחרונות מחוברות כמו משפטיך תהום רבה, או שתבוא המנוחה
 „אחר המדה השניה, ותהיינה שתי המדות הראשונות מחוברות, כמו גדול
 „כבודו בישועתך, ואנחנו נקרא ההבדל ההוא בשם משקל המאמר, ואם
 „נביים אל צרוף המאמרים נמצא שיש שיבואו איזה מאמרים יחד על
 „משקל דומה כמו (דברים ל"ב):

„האזינו השמים ואדברה,
 „ותשמע הארץ אמרייפי
 „יערף כמסר לקחי
 „תול כמל אמרתי

„בכל המאמרים האלה מקום המנוחה אחר המדה השניה. או על דרך
 „אחר, כמו (שם):

„ירכבהו על-כמתי ארץ
 „ויאכל תנובת שדי
 „וינקחו דבש מסלע
 „ושמן מחלמיש צור.

בכל

„בכל המאמרים האלה מקום המנוחה אחר המדה הראשונה. ויש שיבואו המאמרים על משקל מעורב, או שמקום המנוחה בודלת, הראשונה אחר המדה השניה ובודלת שניה אחר המדה הראשונה, כמו כל שיר קי"ד בתהלים". עכ"ל ר"י ברי"ל ז"ל, והרבה להביא דוגמאות על כל פיני המנוחות המעורבות עיי"ש ותמצא דרך, ואני תפסתי המעום המחזיק המנוחה.

וברדרך זה הלך המדקדק השלם מו"ה יהודה ליב בן-זאב ז"ל בספרו תלמוד לשון עברי במאמר ה' מהחלק החמישי, רק שקיצר דברי החכמים הנזכרים לפי דרכו. אולם המדקדק ההוא ינופף ידו גם על המשקלים אח"כ בזמן האמצעי, ויעוף עליהם תישקל, כי בהיות הוא עצמו מן המשוררים החדשים לא אהב את האמצעים, אשר יסודתם תערובת עברית וערבית, ויט אחר החדשים, אשר כפי דבריו (§ שפ"א — שפ"ג) התחלתם מר' משה חיים לוצאטו ואחריו החזיק ר' נפתלי הירץ וויזיל. ועל שירי הזמן האמצעי אמר (§ שע"ג) וז"ל: ואלו הבאתי כל משקליהם לא יכילם ספר, אך לא רציתי להאריך בהבליהם, אף כי הברך עזרא תמך יתדותיו בשירי לשון ערב, ומה לנו לערב עבר בערב, ומה לתבן את הבר, כן יחטאו נגד יסודי הנקדה יגיעו הנח ויניחו הנע בעבור היתד כו'. ועוד אמר (§ שע"ז): אך המשוררים הבאים אחריהם (ר"ל אחרי כתבי הקדש) זמן רב אחרי שכחת הלשון הכלולה בהדרה, הסבו ענין המשקל בשירים לכוונה אחרת, והוא לשקול מדות הצלעות לפי מספר הברות (זיבמנחם), וזה כוונתם באמנם שקולות; ועם זה ותהי להם לחק לעשות השיר בחרוז (י"י) שיהיו סופי הצלעות משתוות במבטא הברותיהם, כמו נְבָרִים דְבָרִים, נְגִים פְּנִים, וזה כוונתם באמנם נקשרות (גטבונדפנס סזכוסן). ובעבור שני החקים האלה אשר עמסו על נפשם, שקול ההברות וקשור החרוז, נפו רבים מן הכוונה האמתית בנגד השיר ועזבו העיקר והחזיקו בספל, עד שאין נעם בשיריהם זולתי המשקל והחרוז, קול צלצל להשמעות אונים וכו', ואתה אם תפשיט כמות המשקל בלשון אשר הוא מחובר בו, ותעתיק אותו אל לשון אחר תעלה בידך כונה ערומה, דקה וצנומה, לא תאר ולא הדר לה; וזולת זה ילחץ המליץ כי ירצה לשמור המשקל והחרוז אשר בחר בו, ולחטוא נגד דרך הלשון, מהפך ומסרס המלות להוציא החרוז גורע ומוסיף להוציא מספר התנועות, ואין ערבות הקריאה שוה בנזק הענון, עכ"ל.

ומביא הרוה"ה ז"ל בהקדמתו למחזור שנעתק על ידו לאשכנזית (הוא הרוה"ה שהרבה חסדו עם המליצה העברית, בהוציאו לאור כמה ספרים הסדברים מענינה, ובכללם ספר דרכי נעם מר' משה נ' חביב שהבאתי למעלה, הוא שהוציא לאור ראשונה מחזור האשכנזים מונה בעיון נמרץ ומבואר ומועתק אשכנזית בלשון צח ונקי עם הערות רבות ומועילות על דרכי השיר

השיר וזמן הפיסנים, גם חיבר מאמר מיוחד על הפיסנים קראו מאמר על הפיוט, אשר בו תועלת רבה לדורש קדמוניות ולכותב דברי הימים לימות הפיסנים וכל אשר יתמוך בו לא ימער, בשם ר"ש אבן תבון וז"ל: "ויש למלאכת השיר תנאים כוללים לכל ומיוחדים לאומה ואומה, זכרם אריסמו, בספרו השיר, וכן זכר שקצת האומות לא היו מכונים בשיריהם השוות, האותיות האחרונות, אך שיהיו שוות בזמן קריאתם לבד. וכן אומר שקצת האומות לא היה מתנאי שיריהם שיהיה המשקל אחד מדרך הנקוד, כלומר המלכים והשואים שיהיו על דרך אחד ומספר אחד*" רק ימלא החסרון בנגון, ואין ספק שהיה להם בזה סדר, כי לא ימלאו בו כל חסרון. — וכתבתי לך מפני שנראה שבדורות דוד ושלמה ע"ה היו שיריהם כן. כי לא נמצא להם משקל ולא חרוז, ויש לומר שהיה לשירים ההם יתרון על אלו שיוצאים היום, כי לא היה דרכם צר, והיו יכולים להניח בשיריהם

(* להעמידך על הבנת דבריו אלו הנני להעריך פה, כי המשוררים מזמן האמנעי לה שמו לבס אל הנגינה אם היא מלעיל או מלרע להרים או להשפיל על ידה ההברה, כי כל ה' מלכים (שנחבארו למעלה) היו אלס הברות ארוכות, והקצרות היו המנוקות בשורק בראש התיבה שאחריה תנועה (ויש מהם שחשבוה לתנועה קצרה גם כשבה שוא אחריה) הק"ח והחטפים וזיבור השוא נע (ולפעמים הניעו גם את הגח לעשותו תנועה קצרה), ע"כ היו לריכים שיהיו המלכים והשואים על דרך אחד ומספר אחד, עד"מ :

בְּרֵאשׁ כְּפוֹף וְלֵב נִשְׁבֵּר וְעֵינַי
 שְׁפֵלָה צְעָדֶיךָ יִצְעָדוּ
 רְאֵה אֵשׁ בְּעֵלוֹתֶיהָ סוֹף תִּקְבְּהָ
 וְהַיָּמִים בְּרִדְתָּם יִעֲמָדוּ
 (משלי שועלים)

הטורים החלה שהם ע"מ יתד וז"ת ויתד ותנועה בדלת וכן בסוגר, הם לדבר בלשון הרגיל בשירי עם ועם מעורבים מדולגים ופוסעים (יחבטן חונד טפנדטסן), באופן שכל דלת יש לו דולג ופוסע דולג ופוסע דולג וחזי פוסע (יחבטום טפנדטסום, יחבטום טפנדטסום, יחבטום טפנדטסום) ונד החוב טפנדטסום) והוא המשקל הנקרא עפוטריט (דרייח טוחג), ומדת הזמן שלו מספר שבעה (ויספנדטטיג), היינו שלש תנועות ארוכות ואחת קצרה (דרייח וחנגטן חונד חיינט קיכלט), ולתכלית זו הוכרח המשורר להניע הנח במלת יצעדו, והנה כאן כל התנועות ארוכות מבלי הבט אל מצב הנגינה, והקצרות הן רק השואים נעים והחטפים. וזה כך האות שאין הנגינה מעלה ומורידה לענין השיר אפילו אלל המחמירים שבזמן האמנעי.

„בשיריהם הענין אשר יריצו לשומו בהם, כרצונם על שלמותו; אך בדורות
 „הללו קבלו על עצמם בשיריהם תנאים רבים, הן לעשותם הן להזהר מהם,
 „וקצרו על עצמן מאד הדרך עד אשר לא יוכלו לנפות ימין ושמאל, ומביאם
 „זה לדחוק ולקצר ולחסר וכו' ועם זה יפסידו הענינים או לפחות ירחיקו
 „הבנתם", עכ"ל.

ומה נמרצו אמרי יושר מדידי החכם המליץ המפואר אבי כל תופש
 כנור ועוגב הר"ר מאיר הלוי נ"י המכונה דאקסאר לעמטערים, בהערה
 להקדמת ספרו נוע ישי, וז"ל: „לא אל קמני נפש אשים דברתי, מלקמי
 „מלות ונקודות, הבונים על כל קוץ וקוץ תלי תלים של דקדוקי עניות
 „דעתם, ולא לה אקרא מנתחי הלשון, כי הם יבתרו לבהרים שיר
 „ומליצה, עיניהם פחו מראות אל תוכן ההגיון לדעת כבודה בת מלך
 „פנימה. אך המשקל יבקשו ואחרי המלעיל בסוף הדלתות ידרשו, ולדרך
 „קודש לשון תפארתנו לא ישימו לב; הנה כן גם מנתחי גוף האדם, אל
 „בנין אבריו ועורקיו, אשר יפצלו במ פצלות, ישימו עין, אחרי שבה
 „הנפש, אשר לא ידעה, אל האלהים" (*), עכ"ל הנעים.

ומה יענו החכמים האלה על קצת משוררי זמננו, אשר ימעט
 בעיניהם הלחץ הזה, ועוד הוסיפו לענות שיריהם בענויים קשים מאלה. כי
 מלבד אשר יספרו עשתי עשרה תנועות לא פחות ולא יותר, וכל שורי
 שיריהם יתמו בהברות מלעיל ובחרוז, ואם נתן איש בשירו קורטוב של
 מלרע אינו יכול לעמוד בקהל המשוררים ועבודתו פסולה; הנה התקוממו
 עוד על השוא נע ויגרשוהו מהסתפח בנחלת השיר וצאי צאי יאמרו לכל
 תיבה שראשיתה שוא נע, הנזרי לבשת לא תצליחי למלאכת השיר, וישימו
 אותותם אותות, כי אלה הם סמני השירה הצחה והברורה, כאשר היא
 מסיני מסורה, ואם חסר אחד מכל סמניה חייב מיתה בידי המשוררים, וכאשר
 יענו את השירה כן ירבה וכן יפרוץ הלחץ והדוחק, וימעטו המלים וישתנו
 הבטויים ושנתה המליצה את תארה ופניה לא יהיו לה עוד, וקרה לאחד
 המשוררים

(* דבריו הממוכמים האלה הם ממש דברי אבי המשוררים האשכנזים Götze
 אשר אמר: Anatomiren magst du die Sprache, doch nur ihr Cadaver;
 Geist und Leben entschlüpft flüchtig dem groben Scalpe.

„נתח הלשון לנתחיה,
 „רק נבלתה ידך מחללת;
 „אולם נפשה ורוחה ינוסו
 „בחפזון מפני המאכלת".

המשוררים האלה — והוא אמן גדול במלאכת השיר וכלו אומר כבוד לעמו ולהוריו ומוריו, אבל הפריז על המדה בחומרות של מה בכך שהיה נושא שירו המלך שלמה, ולא יכול לבוא בקהל שירו אם לא באות תיחס או ו' עם תנועה בראשו. וכאשר תוּמַרַח להניד מה שם הגבר אשר בחר בו להיות מטרה לשירו ויאמר (בראש טאמר, בלי שום חבור אל הקודם) „ושלמה הוא” (שב"צ. ווילנא תרי"א צד 5). והמשורר הנחמד מוהרא"ם ווערביל נר"י החליף ט"ו פעמים מלת לך בלך בספרו עדים נאמנים (ווילנא תרי"ג) במקום שאין הפסק, רק למען לא יבא ח"ו שוא נע בראש המלה (ונהג בזה מנהג המליץ הנכבד הרב אד"ם הכהן הי"ו, אשר ממנו יתר ופנה לחומר זה, ואף הוא היה מתכון להחליף לך בלך כמה פעמים בספרו שש"ק עיי"ש ח"א צד 170 שלש פעמים הלוף כזה בבית אחד) ולא עוד אלא שגם באמצע המלה אחרי שוא נח לא אבה בשוא נע ויחלפתו ויאמר (ע"ג צד 65): „את חֲסֶדֶךָ הַיּוֹם כֹּחַ” (וכן אמר הר"ר אד"ם בשיר הנ"ל בית ג' כי נִפְשָׁךָ יְכוּנָה), האף אמנם לא נצל משוא נע כזה אחר שוא נח במקום שלא היה אפשר להחליף או היה לבו גוקצו וקול מקרב לבו קרא אליו אל תשלח ירך אל השוא ואל תעש לו מאומה, כי חנם ירא אתה, וישמע ויקשב ויאמר (ע"ג צד 60), „מִי יִתֵּן חֲתָנְךָ בְּתִי” וכן נמצא שיר כזה גם בשירי הר"ר אד"ם נ"י במקום שאין ברירה, ובשירו הנפלא החמלה (בית 74) חמל על השוא נע ויאמר (ותקַבְּרֶם חַיִּים): והנה אנכי שואל את החכמים האלה, מה עול מצאו בשוא נע כי הרחיקוהו מעל שיריהם? וכי אין זה מכלל מניחים הנע ומניעים הנח שהתלונן עליהם החכם ב"ז שהבאתי דבריו למעלה? — וזה לא ככיר יצא לאור ספר „אהבת דוד ומיכל” (ווילנא תרי"ו), אשר מחברו המליץ הנפלא, הר"ר יהודה ליב גארדאן, הפליא עצה הגדיל תושיה ולא רבים יחכמו כמותו במלאכת השיר, והיו מסות כנפיו מלא רוחב ארצות השירה, אכן באחת אִשֶׁם אִשֶׁם, כי הואיל הלך אחרי אלה המבערים שוא נע מכרם המליצה ובדבר הזה נלחץ לפעמים ודבריו לעו, הלחץ הזה יאלצוהו להרבות וְוִי החבור בחנם במקום שאין כם צורך כלל והם מיותרים לנמרי, ובאו רק להתחיל בתנועה במקום שהשם תחלתו שוא (וכעין זה עשו לפנים בישראל תוקעי היתדות, שהוסיפו ג"כ ווי החבור ללא צורך להתחיל בשוא במקום שהשם התחיל בתנועה, לפי שהוויין ההם קסם על שפתם לתת לאיש שאלתו ער"מ (שם צד 18):

כִּשְׁמֵשׁ כִּי תֵצֵא אַחַר הַנֶּשֶׁם
כִּשְׁחֹר חֲשֵׁרֶת עֵבִים בְּפִתָּה רְקִיעַ —
וְזָהָב סָגוּר מָה הוּא וְשָׂבוּ וְלָשֵׁם
נֹכַח הַדָּרָה שָׂבוּ אֲזַ תּוֹפִיעַ!

הו'

הו' של "וזהב" מיותרת לגמרי ומקלקלת השירה הנעימה הנשגבה, ול
 היה אומר, וְהַבִּסְנוֹד קָה הוּא וּמָה שָׁבוּ וְלָשָׁם" היה מכנים שני שואים נעים בסוד
 הזה, אבל היה מוציא משם את הדחק ואת הלחץ אשר הוא לוחץ אותו.
 וכן הוא אומר (בתחלת השיר השני צד 20):

דָּוִד הִרְעָה בֶּן אִישׁ מִבֵּית לָהֶם,
 גַּעַר אֲדַמְנִי וַיִּפֶּה גַם עֵינָיִם.

גם זה איננו לטובה! אבל שיווי מספר התנועות והרחקת השוא נע
 הולידו אותו; כי אם היה אומר "גַם יִפֶּה עֵינָיִם" היה הסוד חסר תנועה
 אחת ונושא שוא נע בחיקו (ויותר היה נכון לומר, וַיִּפֶּה הָעֵינָיִם" או נמלאו לו
 תנועותיו והיה השוא נגזר מנגד עיניו אשר הבט אל שוא לא יוכל). —
 ולא כך עשה המליץ המפורסם ר' שלום הכהן בספרו ניר דוד, ראה מפתח
 שפתיו שהוא ע"מ י"ג תנועות, ועכ"ז לא חשש להם בחרו: "אֲנֹכִי לְדָוִד בֶּן
 יִשְׂרָאֵל אֲשִׁירָה" שתנועותיו י"ד ושוא נע בראש מלת לְדָוִד. וכן בחרו:
 "פָּלוּ בְּאֶפְסֹס פָּלוּ יַעֲזֹבוּ בְּחִלּוֹם וַאֲיָנְמוּ" שתנועותיו י"ד ושני שואים נעים בקרבו.
 ובחרו: "יִקְחוּם יִשְׂאוּם יַעֲזֹבוּם עֲסָרָה לְרֹאשׁ אֱלֹהֵי" י"ד תנועות ושוא נע ועוד
 שני חספים בראשי התיבות שאינם נמנים אצלו במספר התנועות, וכן הרבה
 כדומה לזה. ולא עוד אלא שלפעמים הוא מונה אחד החספים לתנועה
 כשהיא חסרה לו וחמץ אחר שאין לו בו צורך אינו מונה, כמו בחרו:
 "אֲשֶׁר צוּף אֶמְרֵי אֲרָאִים בְּשִׁמְעֵם יִתְמָהוּ", (ואנכי אורחא יש להעיר על המליץ
 מהרשה"כ שכתב אראלים בצירה הא' השנית ובים סימן הרבים ובכתוב —
 (ישעי' ל"ג, ז') — נמצא בסמל הא' השנית ובכ' כנוי רבים נסתרים לנושא
 יחיד "אֲרָאִים" וגם באוצה"ש נרשם שלא כהונן "אֲרָאִים" ובניר דוד שבוש
 כפול), ומנהג זה נהג גם בשירים שקולים וקשורים שמשקלם יא"ת, החסיר
 לפעמים תנועה והעמיד החרוז על י"ת ויש בו שוא נע, כמו: "נָרַח אֹר
 לְיִשְׂרָאֵל אֹר בְּבֵית פְּרָץ" וכן: "גֹּר אֲרִיָּה יְהוּדָה נֹרָא בֵּין לְבָאִים" וכדומה, ונמצא
 ג"כ חרוז בן ש' תנועות ושוא נע אחד: "קוֹם יִשְׂרָאֵל! וְזָכַח תְּוֹדָה בְּבֵית אֵל". ומי
 לנו גדול מהחכם המליץ אבי כל המשוררים בומן החדש הרב מו"ה נפתלי
 הירץ ווייזיל זצ"ל, שכל שיריו שקולים מדודים וספורים, ועכ"ז העדיף או
 החסיר תנועה ולא חשש לה במקום שראה לחץ, בשיר בגללה. ראה שירו
 המתחיל "מהיר בדת אל" (בנחל הבשור של המאסף ובככורי העתים תקפ"א
 צד 58) שמשקלו ב"ת ויתד ושש תנועות, ונמצא בתוכו חרוז: "בִּי עַל פְּרוֹב
 שָׁבְלוֹ עַל שְׂמִימָה" שתנועותיו אחר חיתד שבע. היוצא מזה, שבחירי המשוררים
 מעולם לא דחקו השיר והמליצה בעבור התנועה ולא ברחו משוא נע כמפני
 הארי, כאשר יעשו היום קצתם, ואין הדין עמם, ואפילו יבא אליהו
 ויאמר ששוא נע פוסל את השיר אין שומעין לו, ואין משניחין בבת קול
 היוצא

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060
 Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

היוצא „משירי שפת קדש“ כי כל המשוררים כלם קדושים ובתוכם השפה הקדושה. ואין אני חושב שיחשוב הרב אד"ם הכהן את הכהן הגדול הר"ר שלום ז"ל בין הבאים בה (בשירה) כעל עיר פרוצה אין חומה אשר שיריהם נקלים מנשוא עליהם גם השם שיר (במאמר עד אמונים שהקדים הר"ר אד"ם לספר עדים נאמנים). ולא יספק כל מי שיש לו חך לסעום מתק השיר, שאין להרבות שואים בכדי בשירים, אבל לנרשם משם ביד חזקה במקום שהענין צריך להם גם זה הבל ורעה רבה, וחכם מה הוא אומר מה החקים והמשפטים החדשים האלה אשר לא צותה המליצה אתכם? — הוא הדבר אשר דברתי עוד בימי נעורי (בהקדמת ספרי פרחי האביב יצא לאור ביוזעפאף שנת תקצ"ו ונתחבר זמן רב קודם לזה) לאמר: „עיקר השיר הוא תוכו וענינו וצחות הלשון, והתנועות והחרוזים אל המשורר לעשות עמהם כטוב בעיניו, אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שלא יקלקל יופי „המליצה“, ע"כ. כל מי שעינים לו יראה נכוחות שלא היתה כונתי בזה לסתור כל שיווי המדות, לפי שבהדיא אמרתי, ובלבד שלא יקלקל יופי המליצה ואין לך קלקול במליצה משיר שמדותיו ארוכות וקצרות יותר מדי בלי שום ערך ויחס וסדור; אבל היתה כונתי שאין להרבות בחומרות ולעשות הטפל עיקר, כדי להראות חדשות אשר לא שערו הראשונים ולקלקל עי"ז עיקר השיר *).

אחד

(* זה חדשים מקרוב הוסיפו קצת המשוררים עוד מכה על מכות המליצה המדוכאה והמעונה על ידס ציסורים קשים. ויאסרו עוד את רגליה צנחשתי הלפ"ק. ויהי כאשר נסה אחד את כחו (הוא המשורר הנפלא החכם הר"ר יעקב אייכנבוים צבירו אשר שר בראש ספר שבילי עולם) ויראה נפלאות, כי צכל הלחץ הזה לא נמצא כל לחץ צבירו, קמו אחרים אחריו וימלאו פני ספריהם שירים לפקי"ם אשר לא תאר ולא הדיר להם, ואני בתומי הוכחתיים באמרי פי לאמר, כי הם מצלים זמן צבדי ומקלקלים יופי השיר (ציוס ג' ב' דר"ח תמוז תרעו"ב כחצתי אל אחד משוררי הלפקי"ם, אשר צכל השחללותו לחצר שירים עדין לא ילא מידי ספק משורר, בתוך שאר דברי הדברים האלה: „אל תשלח ידך אל הלפקי"ם ואל תעשה לך מעטמים כאלה, ומי „אשר לא יוכל לעשות כמעשה מקשה של החכם ר"י אייכנבוים לא יקרצ אל „המלאכה הזאת ונגע לא יקרצ באהל שיריו. כי הלפקי"ם תהו המה לא יועילו, לבד „ר"י אייכנבוים דרכי לפקי"ו צכל עת יחילו, וקוראיהם צס יגילו, ולעשות „כמוהם לא יעפילו“. ע"כ. ובאמת קורא אני על לפקי" החכם אייכנבוים שהם ר"ח לא פנים קלקל), ויהי כאשר חרה לאחד מהם ויאמר לאמר צלעגי שפה, כי קצור קצרה ידי וכצד ממני לעשות כמוהו, ע"כ מקנאתי צו יסרתיו, כמשל השועל עם הענבים אשר לא יוכל לנגוע צס ויאמר, כי צוסר הם תקהינה מהם שנים, אז אמרתי אראה לו כי לא נופל אנכי ממנו וכחצתי שיר לפקי" צמ"ע המניד תרי"ח.

אחד היה המדקדק ר' יצחק סאטנב שהיה נ"כ בדור שלפנינו, שרצה להחזיר עטרת זמן האמצעי לישנה, וכתב ספרו החזיון (שהוציא לאור החלק הא' ממנו מבלי הזכיר שמו עליו רק ברמז ובראשי חרוזים, נדרכו ברוב ספריו, נדפס בברלין תקמ"ו) בדרך ס' התחכמוני של ר"י אחריו ז"ל ע"פ משקל וחרוז. ובמבוא לס' הנ"ל שקרא בשם מלאכת השיר דבר הרבה על משקלי השירים מזמן האמצעי בספרד ובאיטליא ומשבחם ומפארם (כאשר באמת יאות להם בימים ההם ובזמן ההוא, ויותר מזה במקום ההוא, שע"פ מה שהם מבטאים שם התנועות והשואים וטעם הנגינה, יש ערבות רבה לשיריהם השקולים, וגם אני עשיתי שירים כאלה בסעודת בית המשתה שנדפסה הסעודה הראשונה במ"ע, "הכרמל" שנה ב' נומר 7, והראשונה עם השנית בלוח "הבכורים" לשנת תרכ"ה שהוציא לאור ידידי החכם

ולח"כ חברתי עוד שיר לפק"י לתוכחת המשוררים הלפקי"ס, כל חרוז מספר השנה תר"ה, וזה הוא:

עם הַלְפָקִים כֹּה אָרִיבָה,
וְלֹאֵלֶּה פְּגָמוֹל יָדָם לָהֶם אָשִׁיבָה,
וּבְלֶפֶק, אֹוִי! הַיּוֹם בְּזֹדוֹן אֲזַמְרָה!
מֵהֶלְכֶם לְפָקִי עַמִּי הִגָּה יִגִּיעַ הַקֵּל?
לְמָה? הַלְרִיקָד בְּפִכָּר עֲלֵי חֶבֶל?
הַמִּזְבָּה מְלִיצָה זֹו תָקָה הַפְּרָה?
הֲלֹא חֶק זֹו הַמְלִיצָה הוּא אֶךְ לֵב הַפֶּר,
וְאִין כֹּה כֹחַ זֹו, מֵהֶפְצֵעַ בְּדָם מְחַבֵּר?
כִּי בְדָם – בִּיגִיעָה וְתִלְאָה,
אֲזִיד מְחַבֵּר לְפָק מְצָאָה,
וְכֹל מְצֵא מְצֵא הִגָּה, אָפֶס וְעֵמֶל;
אִין כֹּחַ בְּשִׁירָה, אֶבְרָה,
הַמְעַט כִּי מְבַצְרֵי לֵב לֹא לְכָרָה,
מְחַבְּרָה עַל אֶבְרֵן זְמַן לֹא חֶמֶל;
לְכוּ, הוֹי! אֶפְרוּ שְׂקִים!
כִּי נוֹאֲלוּ כָּל מְלִיצֵי הַלְפָקִים.

החכם נ"ק בויון, ובשיר שחברתי לכבוד ידידי המנוח החכם ר"ש פינסקער
הנחו במ"ע המניד שנה ח' במאמרו „המסע ברוסיא החדשה" ויותר מזה
הראיתי כחי בשירים שקולים כאלה ע"מ יתדות ותנועות בספרי תפארת
לבני בינה שנעשה בסגנון ספרי המליץ הגדול רמ"ח לוצאטו זצ"ל ובמשקל
ספרו מנדל-עוז, וכבר הודיע סבעו בעולם ידידי המליץ הנעלה רא"מ ווערב על
נר"י (במ"ע המליץ שנה רביעית ועודנו בכתובים) ויש על הספר הנ"ל בראשו
שיר תהלה מהרב המליץ רנה"ו, אשר גם הוא היה עומד עודנו רגל אחת
בתוך הזמן האמצעי כאשר עוד נדבר מזה.

והנה יש לנו עוד מליץ אחד מני אלה שמליצתו קב ונקי, והוא
המשורר הנשגב והנעים הר"ר אריה ליב קינדערפריינד ז"ל מזאמושטץ שחבר
ספר שירים שונים (דפוס לעמבערג 1831), המדבר ג"כ ממשקל השיר (שם
צד 93). ואם אמנם דעתו שונה מדעתי לא אחדל מהעתיק דבריו (הנאמרים
שם בלשון אשכנז) בקצרה ולהודיע דרכיו ומשפטיו, אשר הלך בהם והצלית.
א) כל הברה מופעמת בנגינת טעם היא ארוכה בהכרח, תהיה התנועה
קטנה או גדולה. ב) הברה מתונה במתג הרשות ביד המשורר לעשות בה
כסוב בעיניו להאריכה ולקצרה כפי צרכו מבלי הבט ג"כ אם התנועה היא
גדולה או קטנה. ג) מלות בנות הברה אחת ג"כ תארכנה או תקצרנה כפי
הצורך, ובכל זאת יש לשום לב אצלן גם כן על התנועה, ושוב יותר
להאריך ההברה כשהתנועה היא גדולה ולקצרה כשהיא קטנה; אבל אין זה
חק ולא יעבור, אחר שגם בתנ"ך אנו מוצאים מלות בנות הברה אחת
לפעמים עם נגינה ופעמים בלתי מבלי הבט על התנועה בין שהיא גדולה
בין שהיא קטנה. ד) וממילא מובן שכל הברה שאין לה נגינה ולא מתג
היא קצרה בהכרח תהיה התנועה גדולה או קטנה. — ע"פ הכללים האלה,
אומר המליץ הנ"ל, תמצאנה בלשון עברית מלות נאותות לכל מיני המדות
חוץ למדות הנקראות פיררהיכוס (הוא הרץ או הרוקד וסימנו — ט ט)
ודאקטילוס (הוא אשר קראתי המכה באצבע, שתנועתו הראשונה ארוכה
ואחריה שתי קצרות וסימנו — ט ט ט). ויש לך לדעת שבכל מקום שתמצא
אצלי הסמנים האלה הם בהכרח אצלי בהפך ממה שהם בספרי לשונות
אכרופה הכותבים משכאל לימין וד"ל) ולא חדל המליץ הנ"ל לנסות כחו
בכל זאת במדת הדאקטילוס ועלתה בידו, ומביא לדוגמא שני טורים:

שְׁמֵשׁ וְיָרַח מִשְׁתַּח יִבְרָיְקוּ •
בָּרַם וַיַּעַר מִנְּהָ יִבְרָיְקוּ:

מדוגמא זו נראה שלא עלה עוד על לב המליץ הזה שיהיה השוא
נע בראש חוצץ ופוסל את המשקל, ולא נחשב אצלו למאומה. והנה
הוא

הוא הולך ומביא שם דוגמאות משיריו במדות שונות ביחוד כדות האמבוס
 (הדולג או הזורק —) והטראכאאוס (הנופל — ט), ומביא שם שיר שלם
 בשם „שעשועי האדם” שהעתיק משיר ידוע בלשון אשכנזית במדת
 אמפיהיבראכיס הנקרא ג"כ סקאליוס והוא שקראתי לו במאמרי על המדות
 „הרגל הרפה” תנועותיו שלש ומדת זמנו ארבע, היינו שתנועותיו הראשונה
 והאחרונה קצרות והאמצעית ארוכה וסימנו ט — ט) ואנב הריפתא במח"כ
 אשתביש בשיר הנ"ל והחריו חיים (שהוא מלרע) עם שמים (מלעיל) והציב שם
 הנגינה מלעיל שלא כדיון * ואם אמנם עלו בידו כמה חרוזים יפים על פי דרכו,
 בכל

(* ובעין זה מלאחי גם להמליץ הגדול רנה"ו בשירו הגפלא ברש"ס חכמת
 שלמה, המתחיל „נפשי אם דמית אל נפור נודדת” וכל חרוזיו מלעיל והנה שם צבית
 ו' פור ג' חוסה צמלת נהרה שהיא מלרע וחורז עם עברה (מלעיל). — ודע ידי
 הקורא, שגם חנכי נסיתי (בהעתיקתי לס' „ממזרים” ד' 34) לשיר במשקל יאמבוס
 (הדולג או הזורק —) וסלתי לי דרך אחרש, היינו שכל תנועה מוטעמת צנגינה
 היא ארוכה לענין המשקל, וכן כל תנועה ג' שלפני הנגינה תהיה ראויה למהג או לא
 היא ג"כ ארוכה (והנגינה בה מחג' לסימן אע"פ שעפ"י כללי הנגינה לא יהיה בה מחג)
 והמהג לפני חפף או שוא נע שאינו תנועה ג' לפני הנגינה לא השבתי למאומה ולא
 הנגתי ומוטעמו קצרה, ויאל השיר הזה (מוס מחמד):

לְמֵאד אֶרְךָ יֵלַע עֲצָב בּוֹ ,
 מִחֲמַד אֶנְוֶשׁ מִחֲלָהּוּ ;
 כִּי שֵׁם חֲמוֹת לֹו אֶרְבּוֹ ,
 קִלַּע אֶךְ לִבָּהּוּ .

יֵד אִשֶׁת חֵיק תִּתְמוֹךְ רֵאשׁוֹ !
 עֵינָיו צוֹפוֹת לְמוֹת ;
 וּכְמֵל יוֹם — חֵם יִמְעִיט אִשׁוֹ ,
 בְּבָבִי תִקְטִין שְׁלֵהֶבֶת .

בִּיגוֹן לָבּוֹ וּבְאִנְחָתוֹ ,
 יוֹשֵׁב סְבִיב כָּל רַע ;
 נִחְלִי אֶרְצוֹ וּתְהַלְתּוֹ ,
 אֶךְ אֵין רֵחֵו יוֹדַע .

נימל א לינון

בכל זאת כל איש יראה הכבדות אשר בדרך הזה, ומאז ועד עתה לא נסה ענין
משורר אחר לעשות כמעשהו, ויש בשירו הנ"ל כמה דחוקים בתנועות, לפעמים
חושב החספ בראש התיבה לתנועה ולפעמים איננו חושבו לכלום. סוף דבר
בכל היר החוקה אשר הראה אין זה אלא חלום אחד מחלומות המשוררים. —
גם

ליגון לבם מרפא תביא
מחמד פתח את־פיהו .
"קים לעד היש נביא
"מי לא עזב עמהו ?

"מאל תצא נפשנו זאת ,
"ימין ושמאל נמעת ;
"ובטרם שוב אל־חיק אבות ,
"מר מות היא בלעת' .

ודבר מחמד כל־לב תרף ,
בלם מלאו עצבת .
ליל עזב בו למאד ארף ,
ותבם עליו צלמות .

מחמד שכב על ספתו ,
נכסה אל־קז האמש ,
פרש בפיו בתפלתו
לא עוד עלה השמש ?

בשמי מרום בגאון וצבי ,
אף אור היום ינוח ;
וביד אלה הנביא
בלט הפקיד הרוח .

גם על שיווי הברות האחרונות דבר, והתיר לחרוז בשור וחמור יחדו (לאפוקי מדעת הראב"ע) ודבריו דברי מעם. וכבר קדמנו בהך זה החכם הנוצרי לורנציו פרוזיו, (M. Laurentio Frisio Holsato) בספר שכתב בשנת 1671 ובקש לעשות משקל לשירי לה"ק ע"פ הכללים ההם עצמם שהביא המליץ קינדרפריינד, או בשנוי קצת (עיין דעליסצש צד 14). וכפי הנראה לא ירד המליץ ההוא לסוף דעתם של המשוררים מוסן האמצעי מיסדי היתד, באמרו כי תקעו היתד רק למען האריך בתנועה שלפניו, וא"כ התפלא על היתד שבראש התיבה שאין לפניו תנועה להתארך על ידו; ולא ידע כי כל התנועות הנקראות אצל המשוררים ההם מלכים הן כלן ארוכות, והשוא נע הוא תנועה קצרה ולא סימן הריקות כאשר הוא אצלנו לפי מבטאנו. ואך בזאת היטיב אשר דבר, בקראו תגר על המשוררים החדשים שהרחיקו השוא נע באמצע החרוז, מבלי ידעם מבע הלשון אשר הם עובדים את אדמתה, וז"ל: (ווסקן ווסן מינע ספרמכץ למכט ווס ווסן ווסד מוסד קהכטן מן דיס מוסכ מינענסהיוולכץ המכטץ גמווקהכטן, וקנסט וויכדטן דיס ווקהוקינגענדסטטן פכנסע דער מוסטן מיסמולייפיסטן קהכטן וויסמקניג, פסקקטווסקן). ובאמת בעבור המשוררים האלה, אשר בדרכם על מפתן איזה שפה נכריה (אשר קצת מהם גם דרכיה לא ידעו על נכון) ועברו ברית לשונם וידמו לסעת נפן זר בכרם בית ישראל ולחבר את אשר לא יחובר, בעבורם ירדה הלשון עשר מעלות אחורנית במעלות אשר עלתה ע"י תוספת שיריהם (אע"פ שיש מהם קצת מעולים ואומנים גדולים במלאכתם, וקצתם משלומי אמוני המלאכה הנכבדה הזאת, ועכ"ז מעשיהם בהחומרות היתרות אינם רצויים).

כי כבר נתנו עליה בערב. מחומרי לשון ערבית ובאיטליא מחומרי לשון איטלקית ובאשכנז שמו את מוסות לשון אשכנז על צוורה (עיין ספרי הנצנים אשר שרתי ע"ז צד 137). והאחרונים הוסיפו סרה להעמים עליה כל המשאות האלה משא לעיפה, עד כי כרעה הלשון תחת עולה הקשה, קרסה מרוב עמל ורבצה ואין מקים. — ואיה תקח הלשון מלים לשומם תחת אלה אשר נאסרו לבוא בקהל השירים — יען מוס בם, שוא נע בראשם, ולא ירצו על מוכה המליצה? — הלא ישאו שיריהם של אלו פרי לעולם? ואין צרי למכתם? ואם יענו המשוררים האלה הצרי אין בנלעד (בה' בראש לפני השוא), או יקחו מעם צרי תחתיו, וזאת כל פרי הפר חטאתם כי ימצאו פרי ויספחוהו אל בית הקרי ללכת עמו קרי; גם אתה הקהה את שנם ואמור להם: הגם יי אלזים צכאות יעביר חטאתם (כי כלם בשוא נע בראש) כי השליכו אותו מנגד ובקהל שיריהם לא תחד כבודו? —

ובאמת היא סכלות גדולה לבקש בלשון דבר אשר אין בסבעה. וזלך איש מבית הקלזים לבקש לו שירים בלי שוא נע? ולו לא לבר הרבה תיבות שראשיתן שוא נע, כ"א גם הרבה שתחלתן ב' או ג' שואין, כפי בלשון פולניא (trzeba) (מְרֻזְעָבָא, נחויץ) ב' שואים בראש, ובלשון רוסיא (вѣтрѣа) (וְסֻרְיַעֲמֻשָא, פנושה) ד' שואין, וכאלה רבות, ובכל זאת

ממכע ג ב

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060
Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

מטבע הלשון לבטאן עוד ואין משורר פוצה פה נגדן, ואם יקרו באיזה תרוז (ויקרו לרוב מאד) לאל יחשבו והתנועות נמנות כאלו אין ביניהם שום שוא כלל. וכן נמצא גם בל"א (Sprache) (שפראכע, לשון) וכדומה. ומי יאמר שאין זה גם טבע לשוננו? ובפרט בארצות הסלויים ובאשכנז, אשר הורגלנו לבטא השוא נע ממש כשוא נח, כאלו אינו וכסימן הריקות בלבד. וז"ל הרז"ה בהקדמת ספרו שערי תפלה: "כי משפט קריאת השוא הוא במהירות היותר אפשרי, כי הוא רהוט ונמטר יותר מת"ק עד שאין הברל בקריאה בין שוא נע לשוא נח בענין המהירות והחמיפה, רק ששוא נע הוא התחלת התנועה, ושוא נח גבול תנועה הוא, כמו ששוא נח נמשך במהירות אל תנועה שלפניו, ככה נמשך שוא נע במהירות אל התנועה שאחריו" עכ"ל. וכן כתב נ"ב בצוהר התיבה תיבת השוא אות א' עיי"ש. וכן כתב החכם ב"ו בס' תל"ע כמה פעמים, שהשוא (בין נע בין נח) הוא רק סימן הריקות, וכמו שהוא בלשון סורי שאינן מסמנין השוא כלל בשום סימן בין בראש ובין בסוף הברה.

והאמת שאין לשוא שום הברה כלל, הוא שהצריכו להרחיבו ע"י אחת מנ' תנועות פתח סגול וק"ח כשבא באות נרונית שלא תתבלע, ואם היתה לשוא נע הברה בפ"ע הרחבה למה ליה? — ואולי היא אחת מן הסגולות אשר ללשוננו דמיון בה עם לשונות הסלויים, כאשר הראו הרבה מדמיון זה חכמים מופלגים כרי"ב לעווינזאהן ור"י מונענדהאלד בספריהם ודומיהם, ומי הוא זה אשר לו און לבחון מלים אשר ימצא לחץ ודוחק בשירים הנעימים של המליץ היקר והדגול מרובה מהר"מ הלוי לעטעריס נ"י? ומי מצא בהם ערות דבר? לחך מי לא ינעמו שירי המשורר הנעים ר"י אייכענבוים אשר רכו משמן? וכן כל כיוצא בהם, אף כי כלם לא נמנעו משואין בראש המלה. ופה צדקו דברי המבקר (כרם חמד ח"ב מכתב יו"ד) שאמר: "כי אחרי תום החזיון לא ידעתי כי אם שבעה או שמונה ספרי שיר אשר נסחרו ונצטרפו כצדף כסף יקרים ונחשבים באמת להקרא שירי עבר. וספר נוע ישי בלי ספק אחד מהמשובחים שבהם, לא תמצא בכל המשת החלקים שום לחץ ודוחק במלות או בהרזוים, כי כלם מידי אמן מופלא מרועה אחד נתנו" עכ"ל (ומה היה המבקר החכם הזה אומר אם ראה ספרו בן אבויה שיצא לאור זה חדש מקרוב ע"ד פויסט של גאמעה, ואין דומה לו בכל ספרותנו!). — ובחנם יתנצלו המשוררים האלה כי ילכו בזה בדרך המשורר המופלא אבי המשוררים החדשים הרנה"ו ז"ל (ורמו ע"ז החכם הר"ר אד"ם הכהן בעד אמונים שלו על ס' עדים (נאמנים). יזכרו נא כי המליץ הוא עמד על הפרק, רגל אחת בתוך משוררי הזמן האמצעי, ורגל אחת בתוך המשוררים החדשים אשר מחלציו יצאו, והוא הוא המפלס נתיב לכו, נתיב לא ידעו לפניו, ודי לו להפקיע את המשקל הקדום למען תמוש היתד התקועה בשירים, אשר עליה תלו כל כבוד בית המליצה — ואחרי כי לא יכול למנות את השוא נע לתנועה אפילו לדעת המניעים אותו, ולהשבו כאין נ"ב לא יכול באותן זמן

זמן ובאותו מקום שנשתמשו בו כחצי תנועה או תנועה קצרה, השמיט אותו לנמרי להוציא כל הדעות, וזה לך האות שבקש להקל ולא להחמיר, שהרי קבל שוא מרכב בראש המלה למנין התנועות, אע"פ שאינו אלא חצי תנועה, ובאמצע התיבה לא נחשב אצלו למאומה בלי שום סבה, כי מה נשתנה החספ באמצע ממה שהוא בראש? מי הוא אשר יקרא הָאֱלֹהִים (שירי תפארת שיר ה' ד"ה ויאמר אליו כו' כמו הָלֹהִים ויבליע הא'?) או מה בין אֱלֹהֵיו לַעֲמֹנו (שם דף ט"ו ע"א בשורה המהחלת לדעות כו', האם נקרא עָמֹנו? ומדוע יחשוב חספ של אֱלֹהֵיו לתנועה ושל עָמֹנו לאין? וכן: הַכִּיָּאִם אֶל פְּרָעָה וְהַמִּזְנוּ הַכִּינּוּתִי (שם דף כ' ע"ב שורה האחרונה) החספים של הכיאים ושל הכינותי חשב לתנועות ושל והמזנו לאפס ואין כאלו נקרא וְהַמִּזְנוּ בשוא נח והרבה כדומה. כל אלה מי התיר לו? אם לא שהלך אחר טעמו, וחכו אשר לא יבין הוות, כי קסם על שפתיו ופלס ומאזני משקל בפיו ולשונו. וכל מליץ ומשורר אשר משקל ההברות רגיל על לשונו יודה לו כי הדין עמו, אף כי אין לו סבה אחרת זולתי הטעם (דער געשמאק). ונראה לי שמהראוי לנהוג מנהג תנועה גם בחספין באמצע התיבה כשיש לפנים שוא נח (אעפ"י שלא מצאתי און לי בזה בשירי רנה"ו, שכפי הנראה נשמר גם מחספ כזה מספקא) וזיל בתר טעמא, שהמנוחה שלפני החספ (בראש התיבה או באמצע אחר שוא נח) מסבבת לו תנועה עצמית בחתוך הלשון ומעלה אותו למדרגת תנועה. וכן נהגתי בעצמי על הרוב, אלא שהרשיתי לעצמי לנסות לפעמים לעת הצורך סכלל זה ע"פ משפט חירות המשוררים. ועוד תראה שהרב נה"ו והמחזיקים אחריו לא חשו לשוא נע באמצע התיבה אפילו כשלפניה שוא נח ואז בודאי לא גרע משוא נע בראש, ולזה אין סבה כלל, רק שאלמלא גרש גם שוא נע כזה לא שבקית חיי לכל שוא נע, והיתה זאת גזרה שאין רוב המשוררים יכולים לעמוד בה. ע"כ אין לחוש לדברי המחמירים בכל אלה, שאם השוא נע באמצע (אפילו אחרי שוא נח) הוא סימן הריקות בלבד, הנה אין ספק שגם בראש התיבה דינו כך, ומה לי הכא ומה לי התם? וכבר נמנו וגמרו בן המדקדקים החדשים, וכך קריאתו אצלנו, וכל השירים הולכים אחרי הפה והאזן. וכבר סר מדרכו של רנה"ו ז"ל בענין זה ההולך בדרכיו המליץ החכם הר"ר שלום הכהן ז"ל בספרו ניר דוד ובשאר שיריו, לא הסיר השוא נע בראש התיבה ויחשבהו לאפס ואין. הוא הדבר אשר דברתי, לפי שכבר בימיו עבר הזמן של היתדות ונתבטל אצלנו השוא לנמרי מכל תנועה ולא היה נחשב בעיני רשה"כ למאומה, אלא שרשה"כ נתג מנהג זה גם בחספין ואפילו ברה"ת ובאמצע אחר שנ"ח, ובוה הפריו על המדה. סוף דבר שעיקר הכל הוא הברור ושלא יקולקל יופי המליצה, אין להרבות שואים נעים ואין לגרשם ולהפכם בתחבולות משחיתות הכונה והיופי ודרכי הלשון. יש לחשוב החספין בראש התיבה ובאמצע אחר שוא נח למנין התנועות ואם העדיף השיר חספ אחד או החסיר תנועה אחת למנין ההברות השקולות אין בכך כלום ואין השיר נפסל בזה, ולו יהיה רק ממשפט חירות המליצה.

ולדוגמא

ולדוגמא אצינה נא הנה לעיני הקורא, אשר חך לו למעום מעם המליצה, איזה טורים משיר קול שמחה אשר עודנו בכתובים, מחברו המדקדק הגדול והמשורר המצוין הר"ר טוביה גומכאן פּעדער מעיר פּשעדבארו אשר בגליל פראקויא (חי אח"כ בעיר מצער וולאדערקע בגליל קיעב ואח"כ בברדיטשוב בערום ומחסור ומת בענין רע בעיר סארנאפאל בגאליציען). האיש המופת ההוא אשר שאב מי החכמה ממקור נפשו ונחל מליצתו ממעין רוחו, עוד לא ידע שום לחץ בשיריו, לא התענה תחת יד המשקל, בלתי כרע תחת אסירי כבלי ההברות המנויות, כ"א חרוזי מלעיל שמר, והפסק (צעזור) עשה באמצע כל טור, וכל ודע ומבין ימצא נעם ומתק רב בשיריו, יראה הקורא וישפוט:

לא להצוברים כּעפּר כּספּה וחרוין כּחכּר,
קולי כּהיום אקרא, אביע אפר,
שלוה לא ידעו, לא מצאו מנוח,
רעבים להון, צמאים לרכוש, יזמם וליל
נגזלה שנתם, פי לבורם דהרבות היג,
גם אכזר לחמם ישכחו וילכו בלא כח.

לא כאלה חלק לב טוב, לב שמח
מקצו יעלים עין, אחריתו שוכח,
אך יתרון לרש שמח בארוחת ירק.
איך לנפשו: הרגעי, קצף אל תשי!
על מה שזא נחשוק הון ורקמה ומשי?
ראי הארב מנגד, הנה עומד על הפרק.

רום עינים ורחב לב, גיר בליעל,
פי עליון ימרה וימעול מעל,
ישמן, יבעט, יעש פימה עלי כסר,
הונו קונו, עשרו ישרו, יאמר חכמתי,
בחכמתי פי נבונותי חיל עצמתי,
יחשוב בספו סמל וזהבו פסל.

154 Main St
P. J. Williams
Franklinville, Ind.

מה יתאוונן איש רש נודד ללחם,
הן פלנו ערפמים נולדנו מרחם,
מה לעני יודע יקוץ בתייהו?
לא קערש בענגה יחמוד הארח,
גם לא לאכן מראשותיו מר צורח,
יחיל כי יתענג פשובו אל נודהו.

כן בארץ לא לנו אך גרים נחנו
מילדי יום יום לא שקטנו, לא נחנו,
אנחנו המטרה והזמן החצי;
למעון עליון נשובה שם נרביע
על שדי נתענג רגן נשמיע,
גדע אשר לא ידענו, לא הגד החצי.

גם ביום כאב אנוש יכאיב גבר,
רואו יכלכל מחלהו, עד רדתו קבר.
בום יי ישטה ימצה בלב שמח;
גם בבוא קצו המות לא יבעתהו,
פקדון הפקד אתו בגיל ישיבהו
כי שם בשמי פעלותיו יתנו ריח.

עשק כבשת רש שלם ארבעתים,
נרבה מפרי בטנו ברפיון ידים,
בלבבו האבל ובירו הגבל;
לאות לקשי יום תוחלתם לא אבדה,
גם פי יחילון פיו לדה ילדה,
לאל יעתירו ימיש מכאוב יסיר חבד. כו

ואפילו אם צדקו הספרדים והאיטלקים, אשר לשונם תמהר לדבר עברית, במבטא שפת ארצם, לשקול את שיריהם בפלס הלשון אשר הם מדברים, איככה נצדק אנחנו המדברים שפת אשכנז ורגילים בשפות הסלונים, לעשות כמעשה הספרדים, ואנחנו תרגלנו לדבר עברית על פי מוצא פי האשכנזי וכבואנו לקרות השירים ע"פ מבטא האיטלקי נשברה לשוננו כשבר נבל יוצרים, והלא גם מבטא התנועות משונה אצלנו משאצלם (עיין ס' בית יהודה להרב רי"ב ל"ז שער ב' פרק צ' בהערה טעם הגון להשנוי הזה) הלא טוב לנו לחבר שירנו ע"פ המבטא הנהוג אצלנו ולא יצא משפט מעוקל.

וזה זמן לא כביר, ימים רבים אחר כתבי זה המאמר, הגיע לידי ס' "אוצר נחמד" מר"י בלומענפעלד, האוצר בקרבו אגרות רבות מחכמי הזמן, ולרוב מהחכם המפורסם הר"ר יש"ר ז"ל מגרציה, וראיתי כתוב בו מהרב הנ"ל (אגרת. 11 צד 32) בזה"ל, "אך האמת אני כי לא ידעתי אם או איך יעמו "שירי האיטלקים לאזני אנשי אשכנז המניעים הנח ומניחים הנע השמים מלרע, מלעיל ומלעיל מלרע, המבלבלים כללי הקריאה ומסכלים ארחות השיר וחקיו כו". וכן הוא אומר (שם אגרת ס' צד 17) על המשורר הנודע לתהלה ולעסרת תפארת מהר"ם הלוי לעפעריוס נ"י, בזה"ל: "אולם בענין המשקל והחרוזים גם הוא כשאר "משוררי אשכנז צולע על ירכו, מוסיף וגורע בלי שיעור ומלא חסרונות אשר נולדו מפאת שנוי הקריאה אשר לכם, ובעבור זאת לעולם לא יערבו שירי האשכנזים לאזן הקורא האיטלקי", עכ"ל. הנה הרב הנ"ל לשיטתיה אויל, שעיקר הקריאה הנכונה היא האיטלקית (הספרדית). ואם גם יהיה האמת אתו (אם אמנם יש מערערים ע"ז) לא תצא מזה התולדה שמחויבים משוררי מדינותינו ללמד לשונם לדבר איטלקית (ר"ל עברית ע"פ מבטא האיטלקים) למען ישאו שיריהם הן בעיני העברים האיטלקים. כי כן יש ויש שפות רבות המשתנות בפי מדבריהן בארצות שונות. ומה נאמר אם יבואו עלינו בטענה הזאת גם היהודים היושבים בארץ כינא, אשר בפיהם ובשפתם נשמע מלת "בראשית" פיעלעשעמפע (וגם הם סוברים בלי ספק שקריאתם נכונה) שגלמד לשוננו דבר כמוהם, למען ייטבו שירינו בעיניהם? — או אנשי באבריה, אשר המליץ הר"ר שמואל רומאנילי מספר מהם (משא בערב שער ב') שהם מבטאים הפתח כחירק וחירק כפתח וקוראים ה"ת כמו ci איטאליאני (באשכנז tseh וברוסיא י) וקוראים כל המלות מלרע, אם הם ישאלו מאתנו מענה לשון כלשונם ולשיר להם שירים שיערבו לאזניהם? אבל התולדה האמתית מדברי הרב יש"ר היא, שלא יערבו שירי האשכנזים לאנשי איטליא (אם לא כשיקרא אותם האיטלקי במבטא אשכנזי) ולא יערבו שירי האיטלקים ליושבי מדינותינו (אם לא כשיקראו אותם במבטא איטלקי, כמו שנהגתי אני תמיד בקראי שירי המשורר המצוין הנפלא הרב שד"ל נ"י) אבל כל עוד לא יסכימו כל ישראל למבטא אחד (יהיה אשכנזי או איטלקי, וזה יקרה אולי כאשר יהפוך ה' לכל העמים שפה אחת!) ילך בל משורר בשם פעמו ומנהג מדינתו. והמשנה ידו על התחתונה, כי יחדל מעשות

מעשות פרי והיה כאלה נובלת עלה. ומה מאד צדקו דברי ר"ש רומאנילי (משא בערב שער ד') ז"ל: המבטא ומתכונת הלשון תלוי כפי נוף מקורם. כלי המבטא שוים בכל אדם, ועכ"ז המלומדים והאמונים לדבר כפי ערך לשונם לא יכינו לדבר כן בלשון אחרת. האפרתי לא יאמר שבולת. הערבי לא יאמר „פ", האשכנזי לא יקרא ע' כו' gi, ci בלשון איטאליאני j eu, בלשון צרפת Jota „בספרדית. th באיינגליש ch באשכנזי aon בפורטוגיז, הם כלם אבן נגף וצור מבשול ללומדיהן. וכן הנועות לה"ק ליהודי מערב והאותיות ליהודי אירופא". עכ"ל. היהודים הנפוצים על פני כל האדמה למדו לשונם לדבר בכל מקום ע"פ מבטא לשון העם אשר הם יושבים בקרבן, ואם אמנם שפה אחת ודברים אחדים לכלם, ושפתם הקדושה היא הבריה התיכון המבריה מן הקצה אל הקצה ומחבר את בני ישראל מכל פנות הארץ לעם אחד, מ"מ אין זה אלא בכתב אבל בבטוי שפתים נבדלים אלה מאלה הבדל רב, ובקושי גדול יבין העברי המזרחי דברי המערבי ולהיפך. והנה כאשר המנעים זמירות בפיו או בכלי שיר יזמר וינגן לקרובים ולא לרחוקים; כן המליץ והמשורר, אם אמנם יכתוב דבריו בספר וישלחם על פני הוצות ויכול להיות שיוגיעו לקצוי ארץ ואיים רחוקים, בכל זאת ראש כוונתו לדבר אל לב האנשים אשר הוא יושב בתוכם והמה המטרה אשר עליהם יורה חץ מליצתו, וכמה יבערו ויכסלו המשוררים והמליצים אשר יזלו מאד לשנות דרכי לשונם וסגנון מליצתם ומבטאם בארצם ובמולדתם, להתיפות ולהתחפש בלבוש זר בסגנון מליצה ארץ רחוקה, לבקש אהבה בקצות ארץ, ובארצם שאיה יפת שער מליצתם, אין דורש אותה ואין מבקש, כי גלאו לכצוא פתח נעימותיה, ומנחתה לא תערב להם, כי מנחתה ונסכה כמדובר בארץ אחרת, ובלעני שפה ובלשון אחרת ידבר אל אחיו הקרובים אליו למען ישמעו הרחוקים, הרחוקים ישמעו — לבלי הועיל, כי לא להם ולא למענם דבר המשורר הרחוק ממנהגיהם ומדותיהם. ודרכי חייהם ודבר אין לו עמהם; והקרובים — רחוקים מדברי מליצתו, אזניהם ולבם סגורים לפניו ושומע אין לו כי לא ישמעו את שפתו. —

ומה שכתב הרב יש"ר ז"ל על משוררי אשכנז שמניעים הנח כו' ומסכלים ארחות השיר, כל עין רואה שהפריו מאד על המדה, ואהבתו לשיירי ארצו קלקלה את השורה לספר בשבחם של אלו ובנגות האשכנזים ובשניהם יותר מדאי. ואין הבע"ד שופט ודיין ועד בדבר הנוגע לעצמו. ע"כ אין לנו לשום לב על זה וכבודו במקומו מונח ותנוה נפשו בנ"ע, שם יש"ר נוכח עמו ומישרים יספוט, כי ישר דבר השירה גם באשכנז גם בכל מקום. ובחנם הפליא עצה (שם מכתב כ"ג צד 72) למשוררי ארצותינו לעשות כמעשה עמנו אל, ועוד תראה במה שיבוא שאין שום תועלת בעצה זו.

והנה שבת וראיתי בס' אוצר נחמד הנ"ל, שאף לא כל הכמי איטליא מסכימים לדבר אחד להניש לנחשתים רגלי השיר (ורק לנחשתים שנעשו

שנעשו באיטליא דוקא, ויש אשר חכמו השכילו לתת לה חופשה אשר בקשו לנפשם, הלא כה דברי הרב החכם הר"ר הלל די לא מזורי (שם במכתבו אל החכם הנודע מהר"ל דוקעס, בס' אוצ"נ הנ"ל מחברת ראשונה וויען תר"ו אגרת מ"א * ומבלעדי זאת לא אכתד ממך כי השיר השקול „נכריה עבודתו בעיני בלשון עברית וזמורת זר זרעוהו המשוררים בנן מליצותינו, „נפעוהו נופעים וחללו את יפי הלשון, המואסת בהדר נאונה מתג ורסן החרוז „לא שערוהו אבות המליצה אשר רוח ה' דבר בם ומלתו על לשרנס, המה „הנביאים הקדושים, מה נשנבו רעיונותיהם, מה יקרו רעיהם, מה נמלצו „אמרותיהם, ולמה תפה אשורנו מני דרכם דרך סלולה ובעקבותיהם לא נלך, „להביא צוארנו בעול החרוז המשחית פאר המליצה ודקדוק הלשון, השובשת „בעדו מלבוש נכרי להניע הנח ולהניח הנד, לשנות שמוש הבנינים, קשור „המלות והוראתן, והנורם להשתמש במליצות אשר כמו זר נחשבו וחלק „ונחלה אין להם בלשוננו, כי בנבול ספרי התנ"ך לא באו? ומי יתן והחזירו „מליצי עמנו העטרה ליושנה, מוסרות החרוז ינתקו וישליכו ממנו עבותימו! „עכ"ל. והנה החכם הוא אומר על כל המשוררים בכלל שהם מניעים הנח כו' (ולא כמשפט הרב יש"ר, שרק משוררי אשכנז עושים הדבר הזה) ובאמת במליצות האיטלקים ראיתי השערוריה הזאת שמניעים הנח בעבור היתד (כמו שנמצא בשירי ר"י אלמונצי באוצ"נ הנ"ל שיר 5 בחרוז „רק קמשונים" כו' שחשב שוא חמ' לנע בעבור שכל חרוז התחלתו ב"ת ויתד, וכן הרבה) ולא עלינו תלונת הרב היש"ר, כ"א על משוררי ארצו ואנחנו נקיים, כי למה יניע המשורר האשכנזי הנח בשיר מליצתו, אם לא תקע היתד ברקתו? וכן גם הנע אצלו לא ינח, כי נוע ינוע אל כל אשר יהיה שמה הרוח. ועיין מה שכתב הרב החכם המפורסם מהר"א ניינער נ"י (שם אגרת 32 צד 101 ד"ה הן אמת עד סוף צד 104) ותראה משם איך אין לנו לזוז מקריאה המקובלת ושרש דבר נמצא בה, ומשם תקיש כי גם קריאתנו בהנחת טעם המלה לא עפ"י הנגינה לא במקרה באה ולא דבר ריק הוא, ועל ידה אנו מבדילים ענין הרבה מלות כשקריאתן מלרע ממה שקריאתן מלעיל. ער"מ יש שמות בעלי הברה אחת עם ה' הידיעה בראשם, ויש לשמות כאלה ב' מיני קריאה עפ"י המבטא המקובל אצלנו בארצותינו אלה, א' בטעם על הברת עצם השם (היינו מלרע), ולפעמים אנו קוראים אותם בטעם על אות השמוש שלפני השם (מלעיל) אעפ"י שהטעם הכתוב הוא מלרע תמיד ולא יזח ממקומו, ואז יש למלה היא משמעות אחרת, כמו הָיָם (מלרע) (דפי סג); הָיָם (מלעיל) (הייס), הָפַל (דפי מו); הָפַל (הייס). ונראה מזה שהפך המבטא המקובל טעם המלה ושמהו באות השמוש לעשותו להברה העיקרית (דיח משהחטיים יזובם), ועי"ז שנתה המלה את ענינה והמכוון ממנה. וכן מנהג העם במלת „פְתַמְיָה", לקרוא הטעם באות השמוש, וזה בלתי ספק אינו בשבוש, שהרי תנועת אות השבוש היא כאן השלישית שלפני האחרונה, והמבטא המקובל הוא מהפך רק

רק מלרע למלעיל אבל אינו מקדים לתנועה הג'. אבל זה בכונה, כדי לעשות מאות השמוש ההברה העיקרית ולהורות שהוא שם חדש, כמו „אתמהה“ בדרו"ל, ובל"א (יְקַדְמֵכֶם!) ואיננו, כמו שסוברים אחרים, רק לסימן התימה, ר"ל להורות שבמקום הזה צריכה הקריאה להיות בנגון של תמיה, כמו הסימן (!) בלשונות אירופא; כי אלמלא היה כן היה העם קורא „בְּתִמְהָה“ (הטעם מלעיל במ' שנ"כ איננו ע"פ מבטא המוטעם, שהרי מקום מצב הנגינה כאן מלרע. וכבר הבאתי בהערה לתחלת דברי האגרת הזאת דברי החכם זאאלשיטן והחכם דעליטצש וראיתם מן הכתובים ימינך ה' ונו'. וכן נמצא הרבה גם בכחברת עמנואל המשורר הגדול שהיה איטלקי, והיה עכ"ז חורז וְוֹן (שהוא מלרע) עם אָוֶן (שהוא מלעיל) ובלי ספק בטא שניהם בשה, כאשר אנו מבטאים אותם (ועיין דעליטצש צד 751 הערה 2). ובאמת טעמי הנגינה לא נתנו אלא לחבר ולהפסיק, כסימנים המפסיקים אשר חדשים מקרוב באו לנו מלשונות אירופא, וע"כ מאז החלנו להשתמש בסימנים האלה החדשים לא נשים עוד הנגינות והטעמים בשירינו (כי גם הם לא מסיני נתנו לנו, והמצאת אנשים חכמים הם, ואנחנו ישן מפני חדש הוצאנו) ולדעת מקום הנחתן במבטא אין לנו צורך, כאשר אין צורך לשום עם בזה, כי הקריאה מקובלת ושמורה וערוכה היא בלשונו ובחכו; אבל אין לטעמים אלה הוראת ההנבחה וההשפלה במקום מצבם, כאשר המשפט הזה ג"כ ללשון רומי ויוני (עיין גראמאטיקא האשכנזית של הייזע) וישר בעיני דעת החכם זאאלשיטן שהביאו דעליטצש הדולך בדרכיו דרך איש נבון וחכם, הגוזר ומקיים בעדות נאמנה, שהקריאה הנכונה היא הברתנו המקובלת היותר היא למטה, ובלע"ז טראכאאוס וסיכנה — (מימין לשמאל בקריאה העברית), אבל מבטא ההברה העולה למעלה או הדולגת הנקראת בלע"ז יאמבוס (וסיכנה לפי סדור קריאתנו —) איננו נוהג בלשונו בלתי אם בתיבות בנות הברה אחת שלפניהן משמשות אותיות בכל"ם שו"ה בתנועה הנה לבדן טעמן למטה כשאין שם סבה להטעים ההברה הראשונה לעשותה עיקרית ולתת למלה הזאת הוראה אחרת, כאשר בארנו למעלה, (ועכ"ז הכרח גדול לדעת מקום הנחת הטעמים במלעיל ומלרע להבדיל על ידם בין השרשים והגזרות הזמנים המינים והגופים כמבואר בספרי דקדוק, ועיין (תל"ע § י"ג), אבל כ"ז רק לכתוב ולא לקרות, כמו שיבואו בשאר לשונות הרבה הטעמים להוראה ולא לקריאה וד"ל), ואם נלך בעצת הקוראים בתורה, המדקדים בהנחת הטעמים מלעיל ומלרע בדקדוק יתר ובעקימת שפתים המעורר שחוק (ואף גם זאת לא בכל תפוצות ישראל, כ"א בקצת מחוזות המנצחים בנגינות האלה והם תפארת עוזמו) ומהם נראה לעשות כמעשיהם, מדוע לא נשים לב גם על מנגינתם? (או אולי יאבו עוד משוררי זמננו, המנדים לשוא ושומרי משמרת הטעמים המהירים אחרי מלעיל דוקא, ללמד דעת את העם לשיר שיריהם ע"פ נעים זמירות טעמי הנגינה כמשפט המנצח בנגינות אלה על במתי בתי כנסיות!) .

והנני

והנני מוסיף להפליא אותך הקורא הפלא ופלא, כי אשמיעך מה שדבר בענין זה החכם והמליץ המשורר הנדול הר"ר שד"ל נ"י, אבי כל המשוררים האיטלקים בזמננו, אשר כל שיריו שקולים, ועכ"ז תראה הודאתו שקריאת האשכנזים נ"כ נכונה ויש להם על מה שיסמכו בכל ענין. ע"כ אעתיק לך תנה כל דבריו בענין זה, לקוחים מספרו הנכבד אוהב גר (ויען תק"צ) צד 92 וכו', ואלו דבריו:

„ — — כי אמנם כל אות שאנו קוראים אותו בתרגום בקמץ רחב, הסוריים המערבים, והם יושבי א"י וסביבותיה, קוראים אותו בקמץ חמף, באופן שאין אצלם קמץ רחב כלל; כגון מלְבָא קוראים (Malco), דינא (Dino), אברהם (Abrohom), אדם (Odom), וכן כלם או רובם ורובא דרובם. אבל הסוריים המזרחים, יושבי אשור ובבל, קוראים כל אלה בקמץ רחב, כלומר בהברת a. — ויצא לנו מזה כי חלוק הקריאה אשר בין בני אשכנז וספרד, שהספרדים מחלקים בין קמץ רחב לחמף, והאשכנזים לא יבדילו ביניהם, ויעשו כל קמץ קמוץ וסגור, כאשר יורה עליו שמו, לא מחסרון ידיעת האשכנזים נולד להם, כאשר יחשבו המדקדקים האחרונים (ובראשם הרז"ה ובן-זאב), אבל הוא חלוק קריאה נתפשט מאז ומקדם בין ישראל ובין הארמיים.

„ ועוד בענין אחר קריאת הסוריים מסכמת אל קריאת האשכנזים, וזה במה שאינם משמיעים שום שוא, ולפיכך אין להם שום נקודה ושום רושם שיורה עליו, אבל יניחו האות השואית בלא נקוד כלל, כגון קטל, קפלת, קמלתון, ודבר זה הוא אין ספק שהאמת אתם, וכבר מצאנו לנדולי חכמי ספרד הקדמונים שהודו בזה במעשה, כי הנה ר' שלמה נבירול ור' יהודה הלוי, שנים מחשובי זקני הספרדים, ואחרים אחרים, חברי פיוטים הרבה, בשווי מנין התנועות, בלי שום לב ויתדותם ותשפיהם, וזה מצוי במחזור בני ספרד ובני פולין וגם במחזורנו אנחנו האשכנזים, כגון:

„שעה נאסר, אשר נמסר, ביד בכל וגם שעיר.
„לך יהמה, זה כמה, ויתחנן כבן צעיר.
„יום גבר האויב, ותבקע העיר.

„וכן עד סוף הסליחה, כל טור בעל י"ב התנועות, והשואים, והחטפים לא יושם עליהם לב כלל. וכמשקל הזה עוד לר' שלמה בן נבירול:

„שופט כל הארץ, ואותה במשפט יעמיד.
„נא חיים וחסד, על עם עני תצמיד.
„ואת תפלת השחר, במקום עולה תעמיד.

„וכן עד סוף, ועוד לו בסדור הספרדים בשחרית יום הכפורים:
שנאנים

שנאנים שנאנים כניצוצים ילהבו כו'. ובסליחות עשרת ימי תשובה : שחר
קמתי להודות, לך אלהי תהלתי. ועוד אחרת : שוממתי ברוב יגוני,
ליום יפקד זדוני, מה אומר לאדוני, ועוד לו תוכחה במנחה ליום כפור
לספרדים : שוכני בתי חומר למה תשא עין, ומותר אדם מן הבחמה
אין, ועוד לו מאורה לשבת ראשון של הנוכה : שני זיתים נכרתים, בנן
נעול יצהירו. ועוד לו אהבה לפרשת שלח לבני פולין : שש מאות
נקראות, בדת האל יסודיהם. וכן אהבה לשבת נחמו : שתי פעמים,
מקיימים, בכל יום המוננו. ועוד לו לספרדים רשות לסדר העבודה בטורים
בעלי שבע תנועות : ארוממך חוקי וחלקי. וכן האזהרות המפורסמות להחכם
המשורר הנוכח, אינן אלא על הדרך הזה, כי אע"פ שמתחלתן שהוא
שמור לבי מענה וכו' שפטו קצת אנשים שהם מחוברות ע"ד יתד וארבע
תנועות, מ"מ כי תבקש המשקל הזה ביתר דברי השירה מראשה ועד רגליה,
תוחלתך נכזבה, ותראה כי אין בלב המשורר כ"א שתהיינה בכל טור המש
תנועות, ועל היתדות אין דורש ואין מבקש. הלא תראה שם : עד אשר
לרעך נתנם נחקרים. וכן : ופגול כי יבאש, ישרף באש. וכן : וטבול
יולדה, מדמי המקורים. וכן : אנכי יי, קראתיך בסיני. וכן : ועל פה
לא תזכיר, שם אלהים אחרים, ורבים שם כאלה, טורים שאין בראשם
יתד כלל. אשר על כן לא באמת ולא בצדקה חשב ר' משה בן הביב
בספרו דרכי נעם לתפוש על המשורר הגדול ההוא, באמרו וז"ל : וכן
טעו בזה הרבה מן המשוררים, מכללם הרב ר' שלמה בן נבירול, בשמור
לבי מענה, ובצל שדי, במקומות רבים, ומכללם ובדבר לא תשקצו,
הנה לפי דרך השיר ההוא אין לו צורך לשוא הת"ז ולא לשוא הקו"ף,
והוא רוצה לבלעם ולא יוכל, וכאלה רבות עמו, עם היות כי הענין לחצו
בתכלית הלחץ, כי מלאכה גדולה עשה בלשון קצר ולשון פסוק בשירים
שקולים, וראוי לדונו לכף זכות, עכ"ל. וכל זה שבוש עצום שנשתבש
המחבר הזה, ולא הבין דרכו של המשורר המופלא ההוא.

וכן לר' יהודה הלוי תמצא. יה שמך, ארוממך, וצדקתך לא
אכסה. וכן : יה שמע אביוניך, המחלים פניך וכן : יצו האל, לדל
שואל, ויהיו דלתיו פתוחות. ועוד לו רבים כאלה ביוצרות של בני פולין.
וכן הראב"ע במנחת יום הכפורים לספרדים : אין מלה בלשוני, מפני כובד
זדוני, בנבראיך מי אני, כי תבקש לעוני. ולר' משה אבן עזרא במנחה
ליום כפור : אנא כעב זדוני תמחהו, וסלחת לעוני כי רב הוא. וכן עד
סוף. השע תנועות בכל טור, בלי שום לב אל שוא ואל חטף. ולהרמב"ם
בפתיחתו לעת שערי רצון, במנחת יום כפור לספרדים : אני מזכיר היום
חסדי אבותי, לאל נורא ואיום בן מחשבותי, למצוא במ פדיום ממשובותי,
ואת

„ואת פניו אשחר בתשובותי, יום יפקוד חטאי עם חובותי, כי לקבל שבים יד פותח. וכן עד סוף, תשע תנועות בכל סוד. ואני אתמה על החכם ר' דוד אבן יחייא בעל לשון למודים (וחלק ממנו נ"כ בסוף ספר מהלך שבילי הרעת) האומר שהרמב"ם חבר עת שערי רצון להפתח, והנה העקדה הזאת שמה בקרבה יהודה שמואל*), ואולי הוא ר' יהודה הלוי בן שמואל, ושירת הרמב"ם (אשה שמו חתום בה בראשי החרוזות אני משה בן מימון) תחלתה אני מזכיר היום, והיא כהקדמה לעת שערי רצון ואין משקלה של זו דומה „למשקלה של זה כלל.

„ואשובה אל המקום אשר יצאתי ממנו, ואומר: כי עוד בענין שלישי תדמה קריאת הסוריים לקריאת אחינו בני אשכנז, והוא שהם מבטאים החולם לא o אלא au, כגון במקום שאנו כותבים בתרגום יוֹקָא הם כותבים יוֹקָא בפתחא ובווי לא נחה ולא נעה אלא קריאתה u, כמו שאנו עושים במלת קו, שְלוּ, פִיו, יָדִיו; וכן במקום מוֹתָא כותבים מוֹתָא, ובמקום „אוֹלֵד, אוֹלֵד, ובמקום חוֹז חוֹז, וכן כמעט בכל חולם שאחריו ו' נחה, „ואולי מזה מה ששנור בפי רז"ל לומר לאו במקום לא וכן בלשון סורי אומרים „לאו, ועיין למטה בשרשי יעא.

„ועוד בענין רביעי תדמה קריאת הסוריים לקריאת האשכנזים, וזה שהאשכנזים קוראים לתנועת הצירי ei, והסוריים יקראו במקומות הרבה ai, כגון במקום בְּנֵי נֶשָׂא הם כותבים במלה אחת בְּנֵי-נֶשָׂא והיו"ד נה נראה כיו"ד „של די גוי בְּנֵי, וכן בכל סמיכות הזכרים בלשון רבים כותבים יו"ד ופתחא לפניה, וגם בזולת סוף תיבה, הנה במקום הִיִּמְנָתָא כותבים הִיִּמְנָתָא כיו"ד נה נראה, וכן במקום הִיִּבְלִי, הִיִּבְלִי, וכן במקום אִיִּךְ כותבים אִיִּךְ „ובמקום אִיִּכָא ואחרים כאלה.

„ועוד בענין חמישי תדמה קריאתם לקריאת האשכנזים, וזה במה שהם מבטאים רוב המלות בפעם מלעיל, כמו מֶלְכָא קוראים (Málco), בְּנֵי נֶשָׂא קוראים (Benainóscho), יוֹלְפָנָא קוראים (Julphóno), וכן המיד, חוץ מן התיבות שסופן נח נראה כמו קטלתון ורעותיה, עכ"ל הרב שד"ל.

הנך רואה, הקורא המשכיל, שמבטא האשכנזים לא נבנה על קו תהו, כי יש לו יסוד ושרש, ולא בא להם מהערר ידיעת דרכי הלשון כאשר חשבו קצת בעלי הדקדוק והשיר. ואי אפשר לנוזר עליהם לשנות דרכם ולקבל עליהם מבטא הספרדים. ואין למשוררים בארצות האלה

(* עיין ספרי „בקרא לחולדות הקראים" (נד 40 בהערה) ותמצא עוד שני חכמים שטענו בשמות המסורכים שצאו שמונתם מפוסד בראשי המרווחים.

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060 Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

האלה כ'א ללכת בחקי המבטא המקובל אצלנו מדור דור ולבנות על היסודות ההם בתי שיריהם במועצות ודעת ולא יבושו בדברם בשער בת עמם *).

והיה אם יאבה המשורר לשקול שיריו בפלם לשונות העמים, למוד אותם

* אמר אב"ג: אחרי הדברים והאמת האלה רוח אחרת הייתה את החכם המליץ הגדול הר"ר שד"ל נר"י וינחם על הפוג אשר דבר בספרו אהב נר של שירי האשכנזים להלדיקם ביום הדין, וימתח עליהם את מדת הדין הקשה באגרתו אשר כהב אל החכם הר"ר אברהם עהרליך בפרידריכשטאדט, הנה בהוספה לגומ' 27 של מ"ע המגיד שנה רביעית. ועלנו שם למי שאינו רוצה ביהדות, שישימנו כל השואין בראש, או ישחלל שיהיה שוא כזה בכל חרוז, אף אם לא באותו מקום ממש, ר"ל שימנה מספר לשואים כמו שהוא מונה לתנועות. ואני ברצוני לנסות כחי בזה קבלתי עלי את הדין ועשיתי כן צפיר, כוס אל-מות" אשר בספרי "ממזרי" 73 193. (כמו שמלאתי את ידי גם בשירים שקולים ביהדות ותנועות כמוזכר למעלה). ועכ"ז בתומתי אחזיק ולא ארפנה ואודה צפה מלא כי יותר ישרו צעיני דברי הר"ר שד"ל הראשונים, וקבעתי הלכה כמוהו להורות ולעשות ולקיים, ולא יכשלו כל החוסים בדבריו אלו, ובפרט שהוספתי ראיות על ראיותיו, ושומע לי יהיה שלו מפחד.

מדי כתבי הדברים האחרונים האלה והנה הגיעני מכתב מידידי המליץ הנשגב הרב החכם הגדול דאקטאר לעפטעריס מוויען (מן ה' שבט תרכ"ה) כתובה אלי לחשובת אגרתו אליו ע"ד ספרו הנכבד והנשגב "בן-אזויה", ושם אמרתי אליו, כי לחכם ומליץ גדול כמוהו נקל היה לנאח כל הדעות והבלתי חרוז במלעיל ומלרע יחד, כי עם אנשים חכמים וידועים כמוהו מדקדקים כחוס השערה, ולמה יאמרו האיטליאנים המונים את האשכנזים, גם לעטעעריס חש כמו לעשות כמונו. וזאת תשובתו אלי (בסרוגין) "שלוס לך ידיד נפשי מהללאל, מורס מעס בחכמה ותושיה, באהבה וידידות נפש, במליצה וסיר, "בלב טהור ורוח נכון עד העולם! — אחי, שאהבה נפשי! הגדלת השמחה בלבי עד בלי "די באגרתך החמודה, המלאה לה מפה לפה אהבה נאמנה, פוג טעם ודעת, חן "ושכל טוב ומשפט מישרים על פעל כפי "בן-אזויה". מה אומר וחדברה? קטנתי מכל "המהללים אשר שבע הללתי באמרי נעם ואמרות טהורות, אשר מקרב לב טהור נבעו, זו קגנה בת השיר ביקרותיה וחמודותיה לשם ולתפארת. — אחת היא, אשר לא אוכל "להכחיד תחת לשוני, כי אחת אחד אחוז מן ארבעה וחמשה חוקרי עד חכלית מליצה וסיר "לבוח עד תכונתם, אשר נפשם יודעת מאד לקרוא בספר שיר נשגב כשיר "פויסט" עד היסוד "צו! כביר כח לב הקך, ידידי האהוב! להתגבר על כל טען ומשגט במשפט לךך, ולהלל "ברוח נכון ובשמחה רבתי פעל אנוש כערכך; תחת אשר אכשים קמני נפש, אף בידעם מאד "את אשר לפניהם — ייראו לחרון משפט אחת על מלאכת עבודת איש זר, פן יגרע בזה "כבודם כמעט קט, או פן תגלה בקהל כי בהמה המה להם במעשי ידיהם! אך איש יקר "רוח ורב תבונות כמוך, אשר עשה ויעשה לו עוד שם עולם בעבודת הקודש, הוא לא

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060
Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

אותם במדה (ומסרה), ולעשות להם רגלים (פיסס), הנה ע"פ המבטא המקובל כמעט לא יחסרו לו בלשוננו מכל המשקלים הנהוגים בלשונות אחרות. ואחן לך איזה משלים לדוגמא, ומהם תקיש על השאר אם בעל נפש אתה, כי המלאכה רבה וארוכה ולא עלי לנמור אותה.

בבעלי

„יגור להודיע בתוך קהל ועדה לעיני השמש את אשר עיניו ראו לו ולבבו יבין בפעולה זולתו, ומה שרש דבר נמצא בה כו'.

„אודות המלעיל ומלרע אל חשית יגון בלצנך כמוני היום. הנה ר' יהודה הלוי, „בן גבירול ובני עזרא (משה ואברהם) יחרזו בשיריהם הנפלאים לא אחת ולא שתיים מלעיל ומלרע צמקדים יחד; ומליני איעליא התמכרו בכל מלדס לבנין גוף השירים, עד כמעט „שכחו, כי בגופי השיר גם נפש חיה נוססה להפארת, לכן בכל הפארת לשונם עוד לא ינא שיר נשגב מידם, מלבד לישרים תהלה ומגדל עז" לרמח"ל —; אולם אלה כתובים בני חרוזים (כ"י"ש) ! ואין הנידון דומה לראיה.

„ועהה יקירי! אעיר עוד את לבנך על דבר אחד וגדול הוא אלי, הנוגע אל „המשקל המדבר בו במכתבך היקר. בשיר פייסט של גאסה ברוב שרעפיו בקרבנו ורוממות עיניו „לא תמצא משקל ישר במדה ובמשורה ובהברות ארוכות וקצרות — — — ככהוג בשירי „העמים וגם בשירי אשכנז; כי הוא כחוב לרוב בעורים פשוטים הנקראים „קייטטופערוש" „אשר המה כמעט בני כל משקל, רק כאשר יעלה המזלג שניר"השנים, הוא עט הסופר! „והמליץ האדיר עשה זאת לא מרפיון כח, כ"א למען יוכל הרעיון הנשגב צביר הזה להתהלך „בדחבה באין מעטור ובאין מחסור ובלי לחץ כל שהוא, ובדרכו זה הלכתי גם אני בחיזה „מקומות, כי מאנתי לתת משא „שלוס אסתר" על שכמי במשקלו רב המעמסה, לבל יושחת „פעלי כמעט קט, כי אין המשקל שזה צמק הרעיון, אשר ילחץ אל קירות לבב ספבד „המשקל, לבל ידא קל מהרה החוזה כו'.

„גם זאת לך אחי! אל תלמה בנפשך, כי במספר התנועות ובמלעיל צמק „החרוזים תמצא רנון בעלי איעליא מכל וכל, לא כן יקירי! כי המה עוד יעמיסו על המליץ „אבן מעמסה ומשא לעיפה פבד יתר מאד ספבד המשקל (כאשר העמיסו עליהם משוררי „איטליא, דהנעט, טאססא, פעטרארקע וזולתם, גם משוררי גרפה, ודרכם אחזתי גם אני „בספרי „שלוס אסתר") והוא: להטעים בשירים בעלי י"א תנועות ד"מ, את ההברה „השפית והעשירית או הברה הרביעית השמונית והעשירית גם יחד, ואין טור אחד יולא מן „הכלל הזה; לדוגמא: „מי זה האיש שחר שלום עד קבר — לשבת בל ימיו פסח ספער. „ואם אמרתי לעשות כאלה גם בשיר „בן-אבויה" אזי החכס עיניו בראשו לדעת ולהבין: כי „הייתי מקלן בנטיעות הפרדס וישתתי דבריו הנעימים, והייתי מדלג על חבל מתוח באויר „ורגלי לנחשתיס הגשו, והיה נשאר הספר כגוף בני נשמה ואין ברכה בו, — — — כו'.

„ואני בערס אלה לדבר, אצרכך בשם ה', ידידי כנפשי, איש כלבני! כי „לקחת מועד לקרוא ולדרוש בספרי בשום שכל ובחקרי לבב, באהבה רבתי ובמשפט יקר „קולע אל השערה בני לחטיא כו' ושלוס לכל ביהך. דברי אזהנך ומכבדך בכל עז". מה"ל.

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060
Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

בבעלי שתי מדות (או שתי רגלים) נמצא את הפוסע (גוייכמיטט, Spondeus), שסימנו (— —) ודין שתי תנועותיו שוה בזמן, בשני שמות בני הברה אחת, כמו: איש טוב; ואת הנופל (ווקולט קדטט פמולט, Trochaus) שסימנו (— —) בכל תיבה בת שתי הברות שאין הראשונה מאותיות בכל"ם שו"ה המשמשות בתנועה, כ"א שרשיות, כמו חכם, מלך וכדומה (כי לפי מבטא המקובל אין הפרש בין אותן התיבות שמעטם מלעיל לבין אותן שמעטם מלרע, שקריאת שתיהן מלעיל כאמור למעלה); ואת הדולג או הזורק (ספרינגט קדטט סויידטמכ Jambus) שסימנו (— —) במלה בת שתי הברות שהראשונה מאותיות בכל"ם שו"ה המשמשות בתנועה, כמו הַקּוֹל פֶּקֶשׁ (וכבר בארתי שלפעמים במלות כאלה הפועם למעלה והם מן הנופלים — —), ואז יורו על ענין אחר, כמו הַבֵּל הַיּוֹם וכדומה); והרץ או הרוקד (וויטט קדטט טטלמכ Pyrrhichius שסימנו — —) נמצא בשתי תיבות בנות הברה אחת והן נסמכות אל הברה נמשכת, כמו: נָה לָךְ — בֵּן, יוֹם טוֹב — נָדוּל.

ובבעלי שלש מדות נמצא את המשקל הנקרא מִכָּה בְּאַצְבָּע (פיינגטמאכ, Daktilus שסימנו — —), שתנועתו הראשונה ארוכה ואחריה שתי קצרות, בחבור שלש תיבות סמוכות בנות הברה אחת שהראשונה שם והאחרונות מלות הפועם והענין, כמו: טוֹם אֵין בו; או בשתי תיבות סמוכות שהראשונה בת שתי הברות והשנית בת הברה אחת, והיא מלה, כמו שְׁמֵלָה לָךְ. ואם האחרונה שם יצא לנו בעל הַרְגֵל הַחֹק (דטט טמאלקטיממכ, Amphimacer oder Creticus) שתנועותיו הראשונה והשלישית ארוכות והאמצעית קצרה, וסימנו (— —), כמו: הַכְּמַת לֵב, מַעֲשֵׂי יְהוָה. השמות אֲדוֹנֵי (וכן שם הויה שקריאתו אדני אֲלֹהִים, אֲלֹהֵי, אשר תמיד אצלנו ע"פ המבטא המקובל הפועם על ההברה האחרונה, המה יעלו במשקל הַמְקַפֵּץ (דטט סוייטמכרינגט Anapäst) שתנועותיו שתי קצרות ואחת ארוכה. ומכלל זה ג"כ אֲלֹהֵי (הנקרא במבטא המקובל מלרע, שלא בחבריו, עד"מ: אֲדוֹנֵי אֲבוֹתֵי מלעיל [מלבד במקום שבא אֲלֹהֵי ואלֹהֵי אֲבוֹתֵי מבטאים מלרע להורות שהכונה על האבות הראשונים אברהם יצחק ויעקב, ובמקום שהכונה על שאר אבות — (פוטטין) — מבטאים מלעיל]) וכן אֲלֹהֵי בסמיכות (ג"כ מלרע שלא בחבריו, עד"מ: אֲדוֹנֵי, אֲהוּבֵי וכדומה). וכבר אמרתי שאנחנו נחשוב תמיד החספים לתנועות בראש התיבה ובאמצע אחר שווא נח. אבל לדעתי תהינה תמיד קצרות, ואין לסמוך על מה שמבטאים אֲשֶׁר אָמַת כאלו היה אֲשֶׁר אָמַת, וזה כודאי בא להם בטעות בעבור שלא ידעו ענין דלית א' החספים

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060
Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

החמפים וחשבו התנועה לעיקר ויצאה להם הקריאה המקובלת מלעיל, וזה חסאת מלמדי תינוקות שלא ידעו דקדוק הלשון, כמו שהם מחליפים ג'כ שנ"ע לציירי, שהוא בודאי נחמף כמובא לפעלה, ואין לסמוך על שבוש דמוכה. — וכל מלה בת שלש הברות, או שתי מלות סמוכות והראשונה ממלות המעם והענין בת הברה אחת והשנית בת שתיים, משקלם הַרְנֵל הַרְפָּה (דפּכ סוּמַלְפִּיסַמַסַכּ) והאמצעית ארוכה, היינו (— —) כמו מְשַׁמֵּרֵת גַם אֲתָה (ומכלל זה גם תיבה בת שתי הברות שראשיתה חמף, כמו: עֲמָרְתָּ אֲדֹנָי, תְּלֹמֹת וכו'ומה). ואם הראשונה בת הברה אחת בשמוש בכל"ם שו"ה והשנית שם בן הברה אחת יצא הַסְרַעִישׁ (דפּכ סוּיַפְסִיכַמַסַכּ Bacchius) שתנועתו הראשונה קצרה ושתי הבאות אחריה ארוכות, היינו (— —) כמו. הַקֹּל קָל , בְּלֶבֶב אִישׁ; ולהיפך אם הראשונה בת הברה אחת ואחריה בת שתיים יצא המשקל הנקרא הַנּוּפֵל הַבְּבֵד (דפּכ סוּמַכְפִּיסַמַסַכּ), (Antibachus oder Palimdacchins) ששתי התנועות הראשונות ארוכות והשלישית קצרה (— —) כמו: מֵיבֵב שֶׁבֶת אִישׁ חֶכֶם. ואולם בְּבֵד הַפְּסִיעָה (דפּכ סוּמַכְפִּיסַמַסַכּ Molofsus) שכל שלשת תנועותיו ארוכות (— —) לא יהיה כ"א כשיקרו שלשה שמות בני הברה אחת, כמו: חֵי אֵל מֵיב , בְּנֵי אֵל חֵי; והַרְץ הַמְהִיר (דפּכ סַמַסֹּוּ ווִיפַכּ, Tribachus) שכל שלש תנועותיו קצרות ונמהרות (— —) לא נמצא כ"א בשלש מלות בנות הברה אחת, ואף גם זאת כאשר תתחברנה אל שם שתמשך הברתו, כמו: גַם זֶה לָךְ — בֵּן .

ובדרך זה נוכל למצוא משקלים שונים גם בארבע הברות וכו'. ויען כי המלאכה גדולה ורחבה, אבל קלה ונוחה אחר מצוא פתחה, אומר עם החכם מכל אדם: תן לחכם ויחכם עוד. ודי בהערה הזאת להעיר לב המשכילים, הם המשוררים אשר אזנם מלין תבחן ולמשפסם אחילה. ואם יהיה ה' עמדי להחיותי כיום הזה אקח מועד גם להרחבת הענין הזה באחד הספרים אשר יחנני ה' רועי להוציא לאור מאלה אשר עמי בכתובים. ושלוס על ישראל!

קאנסטאנטין ישרן, יום א' ט"ז שבט התרכ"ה לפ"ק.

אברהם בער בן-חיים הכהן גאטפלאבער.



יגיד עליו רעו

ארבע הנה הסבות, אשר כפעם בפעם תעמודנה לנו לשמן בדרך הבנתנו במקראי הקודש עד היסוד במ. ותעצורנה בעדנו מהעסיק בחקר תהום הלשון:

(א) הלשון היא קדמוניה, כי אם אמנה איננה אם ומקור כל הלשונות ממוצא וממערב. וקודמת בזמן לכל שפת אנוש, כאשר החליטו בעלי המדרש ז"ל. באסמכתא על הכתוב, לזאת יקרא אשה" ונו': ואחריהם הר"י הלוי בכוזרי והר"י מוסקאטו שם, והראב"ע בחידתו, ור' עזריה מן האדומים וכו', והפיללוג הצרפתי (Court de Gebelin); בכ"ז הנה מן הלשונות הקדומות, ולה גם על אחיותיה קדימה במעלה (עיין הכוזרי מאמר ד' סי' כ"ה: לכן כרחוק דורות עולמים מזמננו, כן רחקו מחשבות כלליה ופרטיה ממחשבותינו בימים האלה ובזמן הזה:

(ב) הלשון היא מולדת ארץ הקדם, מקום הילדות והשהרות של המין האנושי כלו; וכרחוק מזרח ממערב, כן רחקו דרכיה מדרכי אחיותיה ובנותיה הצעירות בארצות מבוא השמש.

(ג) הלשון היא קדושה, וכל מעינה אך בקדושה ובטהרה, ולא לבד המקובלים מימות-משנת ספר יצירה ועד האר"י ז"ל, דרשו תלי תלים סודות ונסתרות על כל אות, ושמו אותיותיה אותות ומופתים בשמים ובארץ (עיין עמק המלך, הרמב"ן כ"ח ה' מישר מקנדיאה וכו' וכו'); אלא שגם בעלי הגיון המשכילים הרבו לדבר בסודות אותיות לה"ק (עיין ד"ם הראב"ע בס' צחות, הר"י הלוי והמוסקאטו בכוזרי, ופארמא ליאנע בשלמי הגבורים, בערוגות הבושם וכו' וכו'), וגם חכמי האומות ישפיקו בילדי נסתרות כאלה על האותיות (ד"ם תלמידי אפלטון ואבות הכנסייה הנוצרית וכו'): לכן כהבדל בין הקדש ובין החול, כן נפלינו אנחנו במזמות זו חשבנו, מעשתות הדרת קדש הצפונות בחבה.

(ד) כל דברי ספוריה חוקתיה ומצותיה ונבואותיה על קוטב הדת יסבו ובהסמכם על הבאור (אשר כבר משרע"ה הואיל באר את התורה הזאת) שבע"פ

שבע'ם קצרו מדבריה וסופריה במקום שהיה להם להאריך, על כן דבריהם לעו ולא לעינינו בקצת מקומות.

אחרי הדברים והאמת האלה נדעה ונבין, בשום עין בוחנת ובודקת בכתבי הקדש, כי לא יצא חפצנו בידנו לבוא עד תכונת כוונתם, כי אם מניה וביה, ולא נעצור כח לחקור עד תכליתם, רק בהשוות כתבי הקדש איש אל אחיו, ונמצא כי מה שחסר פה גלה שם, ומה שסתם כאן, חזר ופירש במ"א, כי מבטאי הלשון תאומים המה, ויחדו יהיו תמים במלואותם, כאמרם ז"ל, דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, ואך מעם קם מזער תושע לשוננו הקדושה בעזר אחיותיה הארמית והערבית; אשר אמנם קרובות הן אליה בזמן ובמקום, אבל לא בקדושתה ובחותם תכניתה; כי אם מוכרעת היא ממקומה ומעצמה; וידיה לא אסורות כחבוש לבלתי התיר את עצמה מאנודות סתומותיה, אם אך נפלס מענלותיה, ונשית לב אל פסלותיה.

המדה הזאת הדרושה לבדה לחפץ הבנת המקרא, הכירו כבר חז"ל על פי דרכם בהלכה, ושני עמודי התוך אשר ההלכה נשענת עליהם, בהציבם להם ציונים בנתיבותיהם במים עזים, ועשו להם בתי מדות מכללים כאלה, הלא המה: ר' ישמעאל בשלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן, ור"א בנו של ר' יוסי הגלילי בשלשים ושתים נתיבות החכמה או מדות התורה, אשר גם שניהם תמכו יתרותיהם על אדני הכלל הכללי הזה.

והנה להשכיל ולהורות כי גם בהבנת פשט מקראי הקדש עפ"י דרכי הלשון ותהלוכות השפה, לא נלך לבטח דרכנו, כי אם במסלה הזאת, היא נגמט מפרתנו במאמר הקצר הנוכחי, ואעידה לי לע"ע עשרה עדים נאמנים, ובימים הבאים אוסיפה עליהם אי"ה כהם וכהם.

א) „אנחם מצרי ואנקמה מאויבי" (ישעיה א', כ"ד). מה ענין נחמה אל נקמה? — „נקחלו ועמוד על נפשם ונוח מאויביהם" (אסתר ט' ט"ו), איך נחו בעוד הרנו? ואינו דומה אל „ונוח" בכתוב שלאחריו, שקאי על יום השני שאז באמת נחו ועשו משה ושמה! הרי כאן שני כתובים קשויי הבנה, עד שיבא הכתוב השלישי, ג"כ קשוי הבנה, ויכריע ביניהם, ויקרא את שמו נח לאמר זה ינח מנו" (בראשית ה' כ"ט). אתמה! מנחם היה לו להקרא ולא נח! אלא שבא ולמד כי נחת רוח ונחמה, אחת היא בלשון, וא"כ הנוקם מצרו הוא נוח בדעתו ומתנחם ע"ד שאמר „מתנחם לך להרנך" (בראשית כ"ו) שר"ל כמו „מתנקם (תהלים ח' ג'). ובוה תבא כוונת כל המקראות האלה על מקומה.

ב) „ושחת ארצה" (בראשית ל"ח ט') גם המבטא הזה מעשה מקשה הוא (היטיבו אשר ביארו בו חז"ל הקרובים יותר למקור הלשון, והראב"ע עשה

עשה שם מעשה חידודין!) ובא רעהו וחקרו „וישחיתו בישראל וגו' ארצה“ (שופטים כ' כ"א, וכן עוד להלן שם כ"ה) המברר למדי סגולת הלשון במבטא הזה.

ג) „כליל תקטר“ (ויקרא ו' ט"ז וי"ז) יניד עליו רעו „עשן וגו' עלה כליל העיר“ (שופטים כ' ט') והמבאר יבאר.

ד) „מעיר מתים“ (איוב כ"ד י"ב) יחקרנו אחיו „מעיר פתוח“ (שופטים כ' ט"ח) והמתקן יתקן, והפותר יפתור.

ה) „לכל אשמש אשר ישיבו לי“ (במדבר י"ח ט', וקאי „ישיבו לי“ רק על האשם שאך עליו מוסב הפעל הזה, ודברי רש"י שם בשם חז"ל נגד הפשט, ע"כ דרשו ישיבו זה נול וכו') יובן בפתרת תורת הלשון על פי חבריו (ש"א קאפי' ו' פסוקי ג' ד' ח' י"ז) ועפ"י (תהלים ע"ב. י') שנרדף „יקריבו“ (לשון קרבן) עם „ישיבו“.

ו) „ויחזק את ידו באלהים“ (ש"א כ"ג ט"ז) מצא לורע נאמן „ויתחזק דוד בה' אלהיו“ (שם ל' ו').

ז) (דברים ל"ג י"ג) בברכת משה ליוסף, ובא רעהו (בראשית ט"ז כ"ה) בברכת יעקב ליוסף, וחקרו בתקון סופרים*, כי התקן הזה צודק יותר מתקון ה"א בהראב"ע שמות י"ט י"ב עם כ"ג שם.

ח) „נעלה ביהודה ונקיצנה“ (ישעיה ז' ל') נבוכו המפרשים בבאורו. רש"י מפרשו. נעוררם במלחמה, הראב"ע אומר שהוא פעל יוצא (ר"ל לשלישי כמשפט הבנין הכבד הנוסף) עד שיקיצו מפנינו, וכן פי' גם הרד"ק; וענה בו צדקתו רעהו „ויקץ בישראל“ (מ"א י"א כ"ד) אשר גם בו רבו ביאורי המפרשים, והאמת תורה דרכה, כי גם שניהם יתפרשו אך באופן אחד, ואם נראה ממשמעות הלשון במלכים, שרצונו כדעת הת"י שם לענין מרידה, כוונתו גם בישעיה כן, והב' של „ביהודה“ נמשך גם על הפעל „ונקיצנה“ כמו במלכים שבא ביחס שבו. והפלא שבשניהם מוסב הענין על ארם!

ט) „ופרעה הקריב“ (שמות ט"ד י') כמו רעהו „ותקרב המלחמה“ (מ"א כ' כ"ט) ומזה השם „קרב“ (תהלים קמ"ד א').

י) „אשר יחדו נמתיק סוד בבית אלהים נהלך ברנש“ (תהלים ג"ה ט"ו) יתברר ויתלבן ע"י רעהו „תסתירני מסוד מרעים מרגשת פועלי און“ (שם ס"ד ג') ומשנהו (שם ב', א' ב') שנרדף רגשו עם נוסדו.

שלמה ראב"ן

* בצרכת משה ימלא חקור ותקון בצרכת יעקב ליוסף, וכן תקנו בצרכת יעקב ב' הסרגומים לונקלוס ויונתן „ברכו לנהקן מ ס ל א ש מ י א מ ל ע י ל א“ עכ"ל. המ"ל



מצנפות צמר גפן *

בהגיעי אל חוף טוניס, ראיתי המון אנשים רבים אשר יצנפו מצנפות צמר גפן בראשיהם. נפלאתי על המראה ושאלתי את פי אנשי המקום להודיעני פשר הדבר, ויספרו לי כדברים האלה. בשנת 1826 היה סער גדול בים ויטל אניה צרפתית אל חוף ים טוניס. האניה ההיא באה ממארסייליע ונשאה מצנפות צמר גפן לניבראלטער למכור אותן שמה. ובעת ההיא הפיל נשיא טוניס (Bay) מס על כל האניות הבאות אל החוף, ופקיד המס ההוא (Paja Marsa) היה איש קשה, ובידו להפיל מס על האניות הבאות שם ככל העולה על רוחו. ויהי כאשר הקשה הפקיד לשאול מאת רב האניה הסוערה ההיא כסף רב מאוד, נלחץ רב האניה ללכת אל הנשיא ולהתלונן באזניו על הפקיד, ובבואו אל היכל הנשיא, שפך לפניו את מרי שיחו, ויתאונן על העול אשר יחפוץ הפקיד לעשות לו. ככלותו לדבר שאל הנשיא את פיו לאמר: „היש את נפשך כי אחרוך את משפטך על פי הליכות משפטי הישמעאלים או הצרפתים“, רב האניה חשב מחשבות זמן רב, ולאחרונה נתן יתר שאת למשפטי הצרפתים בני עמו וארצו, ויאמר: „שפטני נא אדוני כפי הליכות ארץ מולדתי!“! „טוב הדבר!“ ענהו הנשיא, ועתה שובה לאניתך וחכה לי עד אשר אוציא כאור „משפטך“ — רב האניה נשק את נעלי הנשיא וילך וישב לאניתו. אך ימים חלפו, שבועות עברו, וחדש אחר חדש חמק הלך לו, והנשיא לא זכר את רב האניה, ולא עשה משפטו. ויהי כי ארכו לו הימים וילך שנית אל הנשיא ויפגשהו לפני חצר היכלו, ויתנפל לרגליו ויאמר: „שכחתני אדוני! — „לא שכחתך“, ענהו הנשיא, „הלא אתה הוא רב האניה הצרפתית אשר התאוננת „באזני על פקיד המס“ — „כן הדבר אדוני, אני האיש, ואתה הבטחתני כי „מלפניך משפטי יצא“ — „כנים דברך — אך אתה בחרת לשפטך כמשפטי הצרפתים — „כן הוא, אדוני“ — „ומה זה תבקש עוד מידו?“ „הה אדוני! — כלו עיני מיחל ליושר משפטך. וזה שלשה חדשים נוחלה נפשי בתוחלת „ממשכה“ — „שמע נא“, אמר הנשיא ברנש, „זה לי שלש שנים אשר בקשתי את מלכך לשפוט ביני ובין מלאכו (קיווי) אשר כבודי לכלמה בעיניו, ואשר ישליכני אחרי גוו, ומלכך לא עשה עוד משפטי ודיני זה שלש שנים, ועתה שוב לך לאניתך ושובה אלי לתקופות שלש שנים כפי הליכות משפטי הצרפתים —

הה

(* הולאות ממסעות אלכסנדר דומא בטאנגיר, אלגיר וטוניס.

„הה“, נאנה רב האניה בשמעו את דברי הנשיא, „האין לי כל תוחלת ותקוה עד „קץ הימים הרבים ההם“? — „נוקשת באמרי פיך“! ענהו הנשיא, „הלא „שאלת ממני לשפטך על פי משפטי הצרפתים! ומה לך לזעוק עוד אלי“? — „ומה היה משפטי אם שאלתי ממך משפט לפי חקי הישמעאלים“? — „אז „יצא משפטך ברנע קטן“ — „היש לי צדקה להנחם על דברי ולבקש פניך „כי תשפטי כמשפטי הישמעאלים“? — „יש ויש“! ענהו הנשיא, „אם כן „הדבר חוסה נא עלי אדוני ועשה משפטי כפי חקי הישמעאלים“! — „לכה „אחרי“, אמר אליו הנשיא. רב האניה נשק את רגלי הנשיא וילך אחריו.

הנשיא בא אל היכלו וישאל את פי רב האניה, „כמה הוא המס אשר שם עליך פקיד החוף“? — „אלף וחמש מאות פראנקען“ — „וכבר ממך הדבר“? — „כן הוא, נשיא החסד! כי אינני יושב בצל הכסף — „אם „בן הדבר, לא תתן רק השלישית מהמס ההוא, ואני אצוה עליך לבל תאנה אליך רעה“ — „אביר היושר אתה, נשיא אלהים! קרא רם האניה בעליצות נפשו, וינשק את רגלי הנגיד, ויואל ללכת. „חכה נא“, אמר הנגיד אליו. „האין לך עוד לשאול ממני דבר“? — „יש ויש“, ענהו רב האניה, „אך „לא ארהיב בנפשי עז לשאול“ — „שאל נא“! צוהו הנגיד. לפי ראות עיני „יאות לשופט צדק כמוך לסבב פני הדבר לבל יגיע לי נזק לרגלי המשפט אשר נמשכו ימיו שלשה חדשים, כי כבר העברתי המועד אשר יכולתי לבוא לעיר „גיבראלטער ולמכור שם את פְּנֵעֵי“ — „צדקת בדברייך — ומה היא כנעתך“ — „מצנפות צמר גפן“ — „לא ידעתי מה הוא הדבר הזה“, אמר הנשיא, ורב האניה מְהַר ויוציא מצנפת אחת מכיסו, ויתננה ליד הנשיא, „מה יסכון דבר „כזה? ומה יעשה בו“? שאל הנשיא. „לכסות בו את הראש“, ענהו רב האניה, ויצנוף את המצנפת בראשו. „מה נתעבה מגבעת כזאת“! קרא השר, „אך „טובה היא“, ענהו רב האניה — „ומה רב הנזק אשר סבלת לרגלי המשפט „אשר בהרת בו“? שאל הנשיא. „יותר משני אלפים פראנקים“! ענהו רב האניה. חָפָה נא מעט“, קרא הנשיא, ויצלצל בפעמון, ומהרה קל בא אליו איש סודו וינח את ידיו על לבו ויקד אפים ארצה. „שבה בזה וכתוב“, אמר הנשיא אליו, ויצוהו מה לכתוב, ואחרי כן אמר אליו. „עתה צו כי יקראו דברי הפקודה הזאת בכל רחובות העיר“. הכותב יצא, ורב האניה אמר אל הנשיא. „סלה נא אדון החסד, אם אָעִיז לשאול את פיך פֶּשֶׁר דְּבַר פְּקוּדֶתְךָ“ — „אנכי“, ענהו הנשיא, „אנכי צויתי להעביר קול באזני כל היהודים המתנודרים בטונים ולצוות אותם כי כלם יצנפו מהיום והלאה מצנפות צמר גפן, ונתתי להם זמן עשרים וארבע שעות, ואשר יעבור את מצותי, אחת דתו להמית — „האח“! קרא רב האניה, וימהר ויפול לרגלי הנשיא וינשק את נעליו וילך וישב אל אניתו שמה וטוב לב.

והנה עד מהרה נשמע קול החצוצרה בשוקים וברחובות טונים להקהל ולשמוע

ולשמע את פקודת הנשיא, ואחד השרים קרא את הדברים האלה. "יהי שם אללאה מבורך! מפי סדי הוסיין הפקה המושל בסונים יצא דבר ולא ישוב כי כל היהודים המתנוררים בסונים יצנפו מצנפות צמר נפן למנדול ועד קסן, ואשר יעבור את המצוה הזאת יעבור בשלח ולא יועיל לו כל כפר. וארוכה נתן הפחה להיהודים עשרים וארבע שעות, ואשר יזיד לתראות או בלי מצנפת צמר נפן, יחויב את ראשו לחרב המשפט. — הפקודה הזאת נתנה בעשרים כחדש אפריל בשנת 1243 למספר ההגרים".

דעת לנבון נקל מה רבה המהומה והמבוכה אשר העירה הפקודה היא על היהודים האומללים. עשרים וחמשה אלף יהודים היושבים בסונים, נבהלו נחפזו ורעדה אחזתם, איש אל רעהו יתמהו ופניהם נהפכו לירקון, כי לא ידעו מה היא מצנפת צמר נפן, וגם מרבית חכמי הרבנים והסוחרים לא שמעו ולא ידעו מה זאת. והנה לאחרונה זכר איש אחד מילדי ליווארנא כי פעם אחת ראה אניה באה לחוף העיר ההיא אשר אנשיה צנפו ראשיהם במצנפות כאלה. אמנם גם אז לא הונה להאובדים ההם, כי מאין יקחו להם מצנפות צמר נפן הן? ולא דבר נקל הוא לקנות מצנפות רבות מאד כאלה בפעם אחת. הנברים פרשו בידיהם, הנשים נזו נזון, הילדים התנפלו ארצה, וכלם נשאו עיניהם היורדות מים אל השמים ויילילו: "מאין נקח לנו מצנפות צמר נפן?" והנה פתאום נשמע קול מכשר, כי לחוף הים שוכנת אניה סוחר כלאה מצנפות צמר נפן. כל העם מקצה אצים רצים לדעת האמת נבון הדבר ההוא, ובהודע להם כי אמנם כן הוא, שאפו רווח ותחי נפשם; וכלם כאיש אחד חרדו אל חוף הים וירדו בספינות, פצנות ובסירות דונה להגיע אל האניה הצרפתית אשר היא מקור תשועתם. חמש או שש ספינות המלאות אדם, ואיש את אחיו ידחקו צללו במים, אך יען כי בחוף ההוא עומק המים רק ארבע רגל, לא טבע אחד מהם. וכל האנשים הרבים והעצומים ההם הגיעו אל האניה הצרפתית ויסבו אותה. רב האניה חכה להם על מכסה אניתו, ובעד קנה-ראי אשר שם על עיניו, ראה את המון הספינות השוטפות וקרבות אל אניתו, את הדחק אשר ספינה את רעותה תדחקנה ואת אשר צללו חמש או שש ספינות במים מרוב פחזותן. ובסרם עברו עוד עשרה רגעים סבוהו גם סבבוהו שלש מאות ספינות, וקולות שנים עשר אלף איש קוראים בכח: "מצנפות צמר נפן! מצנפות צמר נפן!" רב האניה הגיף בידו לאות כי ישתקו, וכל הקהל הגדול ההוא עצרו במלים ויחשו. "התדרשו לקנות מצנפות צמר נפן?" שאל רב האניה. "כן, כן, כן הדבר!" קראו כלם מכל עברים. "טוב הדבר", ענה רב האניה, "אך דעו נא, כי מצנפות צמר נפן יקרות הן בימים האלה, רבים דורשיהן ועצומים כל מבקשיהן, וזה מעט נודע לי על ידי מכתב כי עלה מחירן למעלה ראש" — "כן, כן הדבר" קראו כל היהודים — "שמעו נא, אנכי איש ישר", אמר רב האניה — והיהודים

והיהודים חרדו חרדה גדולה — „וחלילה לי להרבות במחיר כנעתי ולבצוע
בצע בעת כזאת אשר יש לאל ידי לעשותה כן". — פני היהודים חורו —
„ואני לא אקח מידכם בלתי אם ארבעה פראנקים בעד כל מצנפת!" (הלא
הוא יותר מעט מן שקל כסף אחד) „טוב, טוב הדבר!" קראו היהודים. אל
תהרסו לעלות בלי סדרים! „קרא רב האניה, עלו נא הנה מעבר מזה על
פני האניה, ואחרי כן תרדו שם מעבר השני בירכתים". ואז עלו היהודים
איש איש על סכסה האניה, ואחרי קחתם מצנפת בעד ארבעה פראנקים,
ירדו בירכתי האניה וישבו לביתם. ורב האניה אסף אז יתר הרבה מן שלשים
וששת אלפים פראנקים.

ביום המחרת בא רב האניה אל היכל נשיא סוניה. „האח", קרא הנשיא.
„אתה הוא רב אנית צרפת!" ורב האניה התנפל לרגלי הנשיא וינשק את
נעליו, ויאמר: „הנה באתי להודות לך על גדל חסדך אשר עשית
עמדי". — „הצדק משפטי? ונפשך ישרה בו?" — „צדקת בשפטך, אדון
הצדק!" — התתן יתר שאת למשפטי הישמעאלים על משפטי הצרפתים? —
האח, כגבוה שמים מארץ, כן גבהו משפטי הישמעאלים על הצרפתים. —
„עוד לא הראית לדעת צדקת משפטי הישמעאלים, חכה נא עוד מעט!" כה
דבר הנגיד ויקרא לאיש סודו. האיש ההוא בא וינה ידיו על לוח לבבו
ויקד אפים ארצה, והנגיד אמר אליו. „כתוב!" ומפיו קרא אליו הדברים
האלה. יהי שם אללאה מבורך! בשם סירי הוסיין הפחה, נגיד סוניה,
ינתן דת לכל היהודים המתגוררים בסוניה לבל יעזו איש מהם לצנוף בראשו
מצנפת צמר גפן, ואשר יראה בחוצות העיר במצנפת כזאת, אחת דתו
להמית, וארוכה תנתן לכל איש ואיש מהם למכור את מצנפתו במשך עשרים
וארבע שעות. הפקודה הזאת יצאה בעשרים ושנים לחדש אפריל
בשנת 1243 למספר ההגרים.

„השמת לבך אל פקודתי?" שאל הנגיד את רב האניה. „כן הדבר",
ענהו רב האניה. „והנני מניד לך באמת ובתמים כי נגיד ומצוה כסוך לא
ראיתי עוד מעודי ועד היום הזה". „עתה שובה אל אניתך", אמר אליו
הנגיד, וחכה שם עד אשר יקרך דבר פקודתי". — והנה אחרי רגעים מעטים
נשמע שנית קול החצוצרה בכל רחובות עיר סוניה וכל יושביה התאספו
לשמע את פקודת הנגיד. בתוך רבבות עם החם התנוססו היהודים
במצנפותיהם אשר בראשיהם ובצהלת פניהם אחרי אשר השיגה ידם למלאות
את פקודת הנגיד. ואחר השרים קרא את הפקודה החדשה אשר נתן הנגיד,
והנה ברנע הראשון החליטו כל היהודים להשליך את מצנפותיהם באש,
אך אחרי כן חשבו למשפט להציל מעט מוער מהכסף אשר הוציאו,
ולמכור אותן לרב האניה בעד כל מחיר אשר יאבה לתת להם. והנה בראותם
כי היום קצר, וכמוץ יעברו העשרים וארבע שעות אשר נתן להם
הנגיד

הנגיד ארוכה, שכרו להם עוד הפעם ספינות וסירות דונה לנסוע אל האניה הצרפתית, ובטרם עברו שתי שעות סבו כל היהודים את האניה ההיא ויקראו. „רב החובל! היש את נפשך לקנות מצנפות צמר נפן? קנה לך ואנחנו לא נרבה במחיריהם“. — „זה מעט גודע לי“, ענה רב האניה, „כי ירד מאד מחיר המצנפות“ — „גם אנחנו נוריד את מחירו!“ קראו כל היהודים פה אחד. — „אנכי לא אוכל לתת כי אם עשרים סי' (Sons) שמונה קשיטות, בעד מצנפת. וכל החפץ במחיר הזה יעלה אלי מהעבר מזה, ואחרי כן ירדו שם מירכתי האניה“ — „שמע נא רב החובל!“ קראו היהודים. „לא אובה ולא אשמע ולא ארבה במחיר המצנפות אף חצי קשיטה, אך שמע נא!“ — „לא אשמע! הוי מלחים! מהרו לפרוש נס ולשוט לדרך פנינו!“ קרא רב האניה. „רב החובל! הרימו היהודים קולם, „תן לנו ארבעים סי' בעד כל מצנפת“ — „ורב האניה הוסיף לצוות את המלחים לפרוש נס“, „רב החובל! תן לנו שלשים סי'“. — והנה המלחים פרשו נס, והאניה התנועה ממקומה, „רב החובל! יהי בן כאשר אמרת!“ — טוב הדבר, אמר רב האניה, והיהודים עלו אחד אחד על מכסה האניה, ויתנו לרב האניה את מצנפותיהם, ויקחו מידו עשרים סי' וירדו מירכתי האניה וישבו העירה, וישמחו כי במחיר שלשה פראנקים הצילו את נפשם ממות שתי פעמים. ולרב האניה שבה כנעתו עם יותר מן שלשים וששה אלף פראנקים רוח. אמנם בהיותו איש אשר רוח רגש תפעמהו, לקח בידו שמונה עשרה אלף פראנקים וילך אל היכל הנגיד להוביל לו שי את מכסת הכסף ההוא.

„השלום לך?“ שאל הנגיד, ורב האניה התנפל לרגליו וינשק את נעליו, ויאמר: „עתה באתי להשיב לך תודה על כל תנמולך עלי“. — „הישרה נפשך ביושר משפטי“. — „מה רבה צדקתך, אדון הצדק! ועתה עוד לי שאלה קטנה אליך“. — „שאל!“ ענהו הנגיד. — „שאלתי, הלא היא כי תקח מידי את המחצה מן השלשים וששה אלף פראנקים אשר הרוחתי על פי חסדך“. — „גש הלאה!“ קרא הנגיד, הלא הבטחתך לשפוטך על פי משפטי הישמעאלים?“ — „כן הדבר, אדוני“. — והישמעאלים לא יקחו שחד בעשותם משפט“. — „סער וסופה!“ קרא רב האניה, לו עשו שופטי צרפת כדבר הזה כי אז לקחו מידי יותר משלש רביעית ממכסת הכסף“. — „שגית“, אמר הנגיד, „כי אז לקחו השופטים את כל כספך אשר הרוחת“. — „האח, האח!“ קרא רב האניה, הנני רואה כי כמוני ידעת גם אתה הליכות הצרפתים“. — ובדברו נפל לרגלי הנגיד וילחץ עפר נעליו, ואחרי רבע שעה פרש גם ויעבור ארחות ים לדרכו, כי ירא פן ינחם הנגיד על מעשהו. —

והיהודים אשר במונים לא ידעו מני אז את הסבה לשתי הפקודות המתנגדות אשר נתן הנגיד אשה אחרי רעותה, רק האמינו כי הנגיד שם עליהם

עליהם מס באופן כזה אשר ישר בעיניו, אך המס הזה עשה טובה גדולה
עמם, כי ברבות הימים המירו את מצנפותיהם הירקרות או סרוחי
סבולים השחורים, במצנפות צמר גפן הטובים והיפים מהם. כי אחרי
סת נגיד פונים ההוא אשר הטיל עליהם את המס הזה, שאלו מאת
הנגיד אשר ישב על כסאו אחריו לתת להם רשיון לצנוף מצנפות צמר
גפן בראשיהם, והוא אשר היה איש ישר וחפץ לשמוע בלמודים, נתן
להם את שאלתם. וזאת היא הנסבה לרבבות מצנפות צמר גפן אשר
יצנפו היהודים בטונים עד היום הזה ואשר נפלאתי בראותי זאת. ובימים
האלה לא יבאו עוד היהודים את פארי ראש ההם מעיר ליווארנא
וניבראלטער, כי ידי הישמעאלים הוקנים תעשינה את מצנפות צמר
גפן ההנה.

קלמן שולמאן.



תְּעוּדַת הַרְבָּנִים

מֵאִמֵּר מַחְקָרִי

יֹשִׁים פְּנֵי אֶל-אֶרֶץ צִפּוֹן, וַיִּטֹּף אֶל רַבְּנֵיהֶם מֵהַ תְּעוּדָתָם, וּמֵה
כְּהֻנָּתָם שְׁאֵלֶת מַעֲמָהֶם.

(א) חוקקי ישראל! לא אך להורות משפטים ליעקב ותורה לישראל נועדתם. לא אך להודיע לעם את-הדרך ילכו בה ואת-המעשה אשר יעשון נקדשתם. לא! לא! לא הסבל הזה לברו עלי שכמכם, כי אם גם מורה ומשא היות לעדתכם עזר מצריה. וסתרה מרגשת הופשי עלות ומבקשי תואנות לערוץ תמימי-דרך מן הארץ, וכלי מפץ לשבר כל סטה-רשע אשר יונף ואשר יורם על נו חף מפשע. הנכם נוטרי נפשות, ועליכם אפוא נמור גם את הגויות, הן, בלעדיהן הנפשות לא תעמודנה, ובאין למו פה מתחת מעון למחסה ולמסתור הלא רגע כעב תעופינה אל-השמים מעל, נצר חרצן גם הוג יצור. ושוא שקד שומר עור פנימה אם לא שת לה שמרה גם מחוץ. בינו עור, הנה אתם: רועים תקראו, שם אשר פי כל-הכמירלב יקבנו. ומהיגבון אם בן כי תצאו לכם בעקביהם, הנה להם אין די רעות את צאנם מרעה טוב והשקותם משקערים. כי אם גם ישיתו לב לשמרם מחמת משחרי לפרף, ומקרוב אליהם מתלעות לביא ושן זאב ולפקוד הנכחדות, ולבקש הנעדר* ולרפא הגשברית, יעוין זכריה (י"א ט"ז). מרועי צאן בהמה תראו וכן תעשו גם אתם רועי צאן אדם! שימו עין על כל-מחסורי צאן ידכם, ואל גא תאמרו הן בשבר רעבם וצמאם לדבר ה', כי אם גם שקדו ושמרו אתהן מכף גוזויהן, ומיד עושקיהן כח, והחישו למו מפלם מכל-אסון ומכל-פגע רע. פקדו יום את עדר ה' הנתן בידכם, בקשו הנדח, וכלכלו הנצב, וחכשו הפצוע, והרביצו הבריא בנאות שקפ, ותפיקו רצון מה' החפץ בשלום עדרו. ובלעדי כל-זה, הנה מי שם מועקה במתני עם

(* בזכריה (שס) נשמטה אום דלית ממלת: הנער, והכלוי: הנער, והוא כעין: את האובדת לבקש (יחזקאל ל"ד, ט"ז). ואגב אעיר, כי ביחזקאל (שס) נא: אֲשָׁמִיד מַחַם אֲשִׁמּוֹר.

עם מרעיתכם? מי הקים לו שמן? מי שת איבה בינו ובין כל-יניי הארץ?
ומי העלה עליו חמת כל-משפחות הארמה? אך דתו השונה מכל-עם, אך
חקיו אשר רוחם זרה לכל לא למד לשאת עלם בנעוריו, אך בגללם דל כבוד
יעקב בתוך עמי הקדם אך בגללם לא בגלל דבר אחר. מני יום שב ה'
שיבת ציון בימי כורש זכה ישראל את-ארחו, וישרון היטיב דרכו,
לא יגנוב, לא יעשוק, לא ירצץ, לא יונה עמיתו, לא ירצה, ולא ירעה
זונות. ומלבר אשר לא יפעל עולה, יעשה עוד צדקה וחסד. מעיו יהמו
לאביון, יחלוק לחמו הצר את-חלכה, יחזיק באח מטה ידו, ירנין עצוב
רוח, לכל שמחה לכל משוש יקרא עניים מרודים ויתעלם עמהם באהבים,
ירבה בכפר מסים להרג ויבוזר רכוש להציל לקוחים למות, ילבש חמלה
כמדו ורחמים למזח תמיד יחגור. ועל מי אם כן עמוס המשא למלפ את
עמכם מיד-הרעות אשר אך מעם הדת תסבינה יותר מעליכם מורי ומחזיקי
הדת? אתם הבונים את-בית הדת, ועליכם לעשות מעקה לגנו לבלתי תאנה
ממנו רעה לאיש. עליכם להתוכח עם קמינו בטוב טעם ודעת, ולהבינם,
כי לא בעבור אשר דתינו שונות מכל-עם יש להם משפט וצדקה לשנוא אותנו
ולרדוף נפשנו אם אך דתי המלך אנחנו עושים ככל העמים אשר בצל כנפיו
יחסיון, וכי פלגות חיצונים לא יפרעו פרעות באהבה ואחזה, והלבבות מבית
יוכלו לדבקה איש באחיהו עד אשר רוח לא יבא ביניהם גם בהיות חליפות
מחוז. ולהזהיר כל זה כזהר הרקיע על פי משלים מחוכמים כאשר עשיתי
אנכי בשירי: מזמור לתודה. גם עליכם לשבר בשבט פינם וברוח עמכם
כל-כלי יוצר על דתנו וכל לשון תקום-אתה למשפט להרשיע, ולהראות
העמים והשרים את-יפיה כייטובת מראה היא, חותם תכנית וכליל הוד
והדר, ומדברת אהבה ושלום לכל איש אם הוא אך בעל דת ונוצר תורת
אדם. כיייהיה לאיש בן יקיר וילד שעשועים, כלו יפה ומוס אין בו, ועשר
ידות לו בכל דבר חכמת בינה על-כל-הילדים אשר כגילו. ואזניו תשמענה
מאחריו לאמר: "שמה ישבו אנשים, בבנגד היקר ידברו, ובילד שעשועיך
יתנודפי". הלא יחם לבו בקרבו? הלא תאכלהו קנאת בנו? הלא תהי כאש
בעצמותיו? היעמוד? היחשה יתאפק? הלא יעשה לו כנפי רוח לעוף אל
מחללי יפעת מחמד עיניו להוכיח אל-פניו שקריהם ופחזותם ולהוציא כאור
יקרת המחולל? ומה עליכם אפוא לעשות עוד למחללי גאון צבי דתנו אשר
אין בכל חמדות חלד משלה, והיא נשמת הייכם ורוח אפיכם וכל
שעשועיכם וכל הגות לבכם אך בה? היא נוטלת עליכם לקנא את-קנאתה,
ולריב את-דריבה, ולגול מעליה כל שמצה וכל חרפה, ולהראות תפארת
נדולתה לעיני כל מתקוממיה, וכלם יתנו תודה כי דברים אשר לא-יכן
חפאו עליה עדי-עתה, ותהי לשם ולתהלה בכל עמי הארץ.

(ב) ידוע חדעו מאשרינו ומנהלינו! כי לא יתכן לכם להיות מלאך
מליץ עלינו ועל דתנו לפני העמים והשרים, להניד להם ישרנו, ולהוציא
כננה

כננה צדקנו. כי אם בהבינכם לשון העמים והשרים לאשורה, ובידעכם לכלכל דבריכם בה במשפט גם בפה גם בכתב, פנים אל-פנים בפה, ומרחוק בכתב, ובהשכילכם בחכמת הדתות (כפויגינסן וייסמנטטשט), ובקורותיהן (גמטיסט דער כפויגינסן). ובקורותינו מאז היינו לנו. ועתה אם עליכם להליץ עלינו ועל דתנו לפני העמים והשרים (סי' א') עליכם גם להבין ולהשכיל היטב את כל הדברים הנזכרים אשר בלעדיהם תהי דל שפתיכם ועפיכם סוגרת ומסוגרת. קחו לכם אפוא מועד ללמוד ספר ולשון העמים והשרים אשר בצלם תתלוננו, והסכן הסכינו לדבר ולכתוב בשפתם כמו נולדתם בה, והרגילו אתכם גם להיות בה דוברי צחות ומנעימי * נאום (רהעטאריקער), כי דברי צחות ואמרי נעם כנשק ברזל המה ללכוד נפש ורוח, וכפמיש יפוצצו לבות אבן, ויבקעו צור משטמה ונחלי אהבה ישטופו. גם המציאו לכם עת ללמוד חכמת הדתות, וקורותיהן וקורותינו, כי בהן השגתשינו אבן לפנה אבן למוסדות בית מליצתכם והצמדקותכם (ססקויגיט) • ואל-נא תדמו בנפשכם, כי בלמדכם כל אלה תנרעו עונת התורה אשר ארשתם לכם באמונה ותכעיסוה גם-כעם. לא כן הוא, אך רועה אפר אך לב הותל יחשוב ככה, הן, רב ירמיה אמר: העוסק בצרכי צבור כעוסק בד"ת עכ"ל (ירושלמי ברכות פ"ה הלכה א'). ורבי חנינא בן תרדיון אמר לרבי אלעזר בן פרמא: אשריך שנתפסת על חמשה דברים ואתה ניצול, אוי לי שנתפסתי על דבר אחד ואיני ניצול, שאתה עסקת בתורה ובגמילות חסדים, ואני לא עסקתי אלא בתורה בלבד עכ"ל (בבלי ע"ז י"ז ב'). ורב הונא אמר: כל העוסק בתורה בלבד (בלי גמילות חסדים) דומה כמי שאין לו אלוה, שנאמר וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת וגו', מאי ללא אלהי אמת? שכל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה עכ"ל (שם ושם). ור"ל: כל העוסק בתורה בלבד ומשליך כל גמילות חסדים אחרי גוו לא ידע ולא יבין כי יש אלהים בארץ אשר כל-ישיעו וכל-חפצו הוא אך לעשות חסד משפט וצדקה. ככתוב בירמיה (מ' כ"ג) כי אני ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה חפצתי **, וכן רשב"ז אמר: ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה עכ"ל (אבות פ"א מט"ו). ואיה עוד חסד משפט וצדקה בארץ כהליץ על עמו ועל דתו וכהנחיל כסא כבוד את שבעי לעג ובוז על לא חסם עשו? ובלעדי זה, הנה לא-אחת ושתיים ננעה משטמת בעלי חצים אותנו ואת דתנו עדינפש, ולא אך עדינפש אחת, כי אם גם עדיאלפי רבבה, ועד שמה שרב לא נסד דם וארץ נגב למעינורדם, וכל הר ועמק מלא גויות. והכחדת משטמה גדולה כזאת היא

* לפי משפטי מ"ש בירמיה (כ"ג ל"א): וינאמו נאום, הוא כמו: וינעימו נאום עמ"י תמורת אהח"ע. וכן: הלקחים הוא כמו: החלקים צהפוך האופיות.

** עיין נא קורא יקר הערות כחצי הקדש לקמן, מה שכתב עזה"כ ידידי הכלשן הרב ר' דוד לוריא ממינסק וינעם לך, המו"ל.

היא אפוא פקוח המון נפשות. ואם פקוח גפש אחת אמרו עליו חז"ל שאין לך דבר עומד בפניו חוץ מע"ג וג"ע וש"ד (כתובות י"ט א'), אף כי פקוח המון נפשות. ואיככה אם כן יעלה על לב, כי למוד הדברים הנ"ל הנחוצים להכחדת המשטמה הגדולה ימרה רוח תורתנו ויכעסה גס-כעס? ואיככה תתי תורתנו אשר לא נתנה לנו כי אם להחיותנו ולהאריך ימינו סבה למותנו ולקוצר ימינו? השיבו נא אל-לבבכם עוד, הנה הסנהדרין למדו שבעים לשונות (סנהדרין י"ז א'), ולמדו שבעים לשונות יקח שלל רב מעונת התורה וירחיק את הלומד עת פביר מנה תענוגיה. וכל זה אך למען לא ישמעו הסנהדרין מפי התורגמן (שם). ולמה אפוא לא תלמדו אתם למזער לשון אחת (הוא לשון ארץ מנוריתכם או מולדתכם) למען החיות עסירב והרים קרן דתו? ואיככה תוכל התורה לחשוב למפנע לה למוד דברים אשר מהם תוצאות ישע ושלום לה ולמחזיקים בכריתה?

ג) לבד מזה. הנה חוב עמוס עלי כל איש לתת יקר לכל אשר המלך ה' צבאות חפץ ביקרו, וכבוד לכל אשר אל הכבוד אצל עליו מכבודו, כי כן יהולל הירח בעבור לנגה ברק השמש יהלך ומידו קרנים לו, וזה לבדו יחובב (פסוקים) לתת כבוד ועז למלכי-ארץ אשר ה' הושיבם לכסא וחלק להם מכבודו, ואף-גם להפחות והסגנים אשר תו מלכות עלימו, כי כבודם כבוד המלכים הנהו. ושמעון בן טרפון אמר: קרב לגבי דהינא ואדהן. והבי ר' ישמעאל תנא: עבד מלך כמלך (שבועות מ"ז ב'). ונוסף בהם עוד, כי כצפרים עפות כן יסוככו בכנפיהם על עמם ועל ארצם, וישמרום מכל רע, והם גם שומרי חומות הרתות, ככתוב בספר אגרת בעלי חיים (שער המישי פ"ט): המלך והדת שני אחים תאומים לא יתפרדו, ואין קיום לאחד בלעדיו חברו, אלא שהדת האח הקודם, והמלך הוא המאוחר. ולא תועיל מלוכת המלך בלי דת ידיו בה עמו, ולא יתקים דת רק במלך יצוה ויוזהיר בני אדם שיקיימוה ויעמידוה עכ"ל. והחובות ההם עמוסים עליכם מורי דת ודין! עוד ביתר עז וביתר כובד. כי הנכם אבות עדת בני ישראל מלמדיהם להועיל ומדריכים בדרך ילכו, ועל כל אב מלמד ומדריך, להיות בכל דבר טוב מופת לחניכיהם ומשל למקשיבי לקחם (מקדש, ווסטט, בי"א ספיט, פקכ"ד, ויסט"כ פקוקטמטהיים), ולעשות ראשונה כל צדק ומשפט ומישרים, ומהם יראו מאושריהם וכן יעשו. כי כעשתרות צאן יתנהלו אחרי רועם, ועל אשר יהיה ידוהו ללכת ילכו. כן יתנהלו החניכים אחרי משפחם ומרבם ומנהיגם. יבינו לשבתם וקומם וארחם ורבעם וישיתו לב לכל הליכותיהם לעשות כמוהם, וכל מנוד ראשם וכל מעוף עינם הוא למו חק חרוץ ולא יעבור. אולם איככה תתנו כבוד ועז למלכים ושרים אם לא תוכלו לדבר אליהם בלשונם? איככה תשאל, להם לשלום? ואיככה תקדמו פניהם בתודה ותהלה? ומה תשיבו להם כי ידרשו מעמכם דבר אם שפת לא תדעו מנהם תשמעו? ומה תעשו ליום כבד

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060
Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

כבוד יכבדוכם ויבואו לבקר בהיכל תפלתכם לראות איכה תעבדו את-אלהיכם כדרכם. ואתם ראשי העם ודגולים מרבבה תעמדו כתומר מקשה וכאבן דומם מאין מלה בלשונכם לברך אותם ולהודות להם חסדם? איפה תסתירו את-כלמתכם? ואנה תוליכו את-חרפתכם? הלא יברכוכם על-פניכם ויאמרו: „אך רועים „אווילים אלה! אך מאשרים תועי לבב“! ? ואם כה יאמרו עליכם. שפמו נא מה יאמרו עוד על העם אשר תכו לרגליכם וישאו מדברותיכם! ראו והביטו עתה מה נחוץ לכם גם בגלל הדבר הזה ללמד ולהבין היטב לשון עם הארץ אשר אתם יושבים בקרבו ושפת המלך והשרים אשר הם עליכם סתרה מצר ואויב.

(ד) לדבר נגד מלכים ושרים לא תשפוק ידיעת לשונם לבדה, אך נחוץ מאד לספח אליה עוד ארבעה דברים. והם:

(1) אמץ רוח וחזק לב. לדבר בלי חתחתים.

(2) מאזני משקל. לשקול בהם כמות הדברים.

(3) אבן בחן. לבחון בה איכות הדברים.

(4) ידיעת מנהגי הכבוד. אשר כל העומד לפני מלך ושרים צריך להזהר בהם מאד. בדבר הראשון לא יפלו חבלים לאיש רק בהיותו רגיל מנוער לארוה לחברה עם אנשים גדולים ממנו הרבה, ולבא בסוד נשואי פנים ונכבדי-ארץ, ולדבר קוממיות בתוך קהל ועדה. כי בזה גרש יגרש כל מגור וכל מורד (פולכטומקייט, טיכטמנהייט) מלבבו, ויקנה לו רהב (דייסטיגקייט) לדבר נגד רמים ונשאים מחכמה מעושר מכבוד, ולא יבוש, ואחר, גם נגד מלכים ושרים. ולהפך בהיותו למוד מעלומוי להיות נחבא אל-הצעירים לימים ולדעת, ולהתרועע את בני בלי-שם, ולדבר עם אחוזת מרעיו בסתר אהלו ואצל כל-פנה. יביא בזה מורד גדול בלבבו, ויירא מנשת אל איש יתר שאת לו ממנו לפתוח שפתיו עמו, וכי יפגשהו גדול הערך ורב היקר וישאלהו דבר, יהלוך עליו אימים. ופניו ימלאו הכלילות כפועל און כי יתפש, ותשובתו תתבולל ולא סדרים בה, וכאשר יעזבהו האיש הרם הזה וילך לו, אזי גיל יגיל כגילת צפור בהמלטה מיד יקוש. ואיש כזה לא יפון לעד לדבר נגד אנשי שם ובעלי גדולה ותפארת, אף כי נגד מלכים ושרים. ולכן אלופי יהודה! נחוץ מאד כי תקנו לכם בכסף מלא את ארבעת הדברים הנ"ל. ולמען תשיגו את הדבר הראשון נחוץ עוד כי תסכינו אתכם עוד בימי חרפכם להשביח כל מגור וכל מורד מלבבכם, ולמעתה בו עז עם גבורה לדבר נגד אנשי מופת ונושאי גזר, וזה לא יקום ולא יהיה בשבתכם כל היום ספונים בין כותלי בית המדרש ודבר אין-לכם עם-אדם, כי אם בהתרועעכם עם אנשים רבים ושונים, כנ"ל.

(ה) אל-נא תהגו בלבבכם, כי אך רוח העת החדש (ניימקטותן, דיט נייט

נייט

ל"ט חונד דים מענטשן מין מיהן) דובר בי, ואך מלתו על לשוני. לא! לא! עוד רוח עתים קדומים עתים עברו זה כמה עלי תנוח. עוד תצלנה שתי אזני לקול דבריו כצלצלי תרועה. העתים נדרו הלכו, חלפו אל ארץ נשיה ועוד אינם, אבל מליהם והליכותיהם חיים פה עמנו היום, עוד יחוו לנו דעת. "כה וכה עשו, ומזה וזה השמרו לכם, רגלי זה לחיים טובילות, וצעדי זה אבדון ומות, יתמוכו". כוכבי דתנו ומאורי תורתנו אשר היו בימי קדם עוד לא אספו ננחם, נר התנאים והאמוראים אבות התעודה עוד יחל עלי ראשנו, וליפעתו עוד נלך חשך, עוד לארחותם ונתיבותם תאות נפשנו, ובגם נרדפה ללכת והגנו בשוחים כי לא נכשל ונלכד. וגם אנכי אשר נפשי דבקה אחריהם עוד בהיותי נער קטן תמיד אחרי עקבותיהם אדרוש, בהם אצא לי ואמצא מרנוע לרוחי החופש איזה דרך הטוב ללכת בה. והנה בעמדי על-הדרכיהם ובשאלתי לנתיבותיהם ראיתי כי תורה ודרך ארץ ישבו נס-יחד בלבבם, וכי אהבת דת ואהבת רעים נצמדו בקרבם כתאמי צביה, אשה אחותה לא צררו ולא דחקו, אחת לאחת עזרו, ויד ליד הושיטו, תורה למדו ותהי אצלם שעשועים יום יום, וגם מדרך ארץ לא הניחו ידם, וילמדו גם לשונות (יעין מאמרי חוט המשלש ענין א' המדבר על מהירות בעלי התלמודים והמדרשים בלשונות מלשונות שונות), וחכמות (יעין כוזרי מאמר ב' פס"ד. והסנהדרין היו מצוים שלא תעלם מהם חכמה - מהחכמות האמתיות והדמיוניות והסכמיות עד שהכשפים והלשונות היו יודעים וכו' וכו') ועניני תבל והליכות בני אדם (יעין פסחים ק"ג א': תא אנמך-מילי דעלמא וכו' וכוה עוד במקומות רבים גם בתלמודים גם במדרשים), ולא חשבו למודם לכליון עת לשוא. יען אשר ידעו כי אם אין דרך ארץ אין תורה (אבות פ"ג מ"ד), וכי למודי דרך ארץ הם פחסה ועו לתורה ולהולכים בה (יעין למעלה סי' ב'). באהבת הדת שנו תמיד, ובכל זאת השאירו מקום בלבבם גם לאהבת רעים, ויקדמו באהבה ובשלום פני כל איש בין שהוא בן ברית ובין שאינו בן ברית (יעין ברכות י"ז א'; ומרבה שלום עם אחיו, ועם קרוביו, ועם כל אדם, ואפילו עם נכרי). ובגלל כל זה היו כשמן תורק וכדודאים אשר יתנו ריה למרחוק, ויצא להם שם בגוים, ושמעם הלך בין מלכים ושרים ושרות, ויביאום אלי-הצריהם ושירותם להתוכה עמהם בענינים שונים, ולהתענג על טוב טעם תשובותיהם, ובעבור נשאם חן וחסד לפני מושלי ארץ, היו לא אחת ושתיים חומה נשגבה לעמם ולדתם, ומנדל-יעו מפני אויב. ולמען יבקע כשחר אור דברי אלה, אערכה לפניכם מאלפי דת! שמות כל החכמים מהתנאים והאמוראים הידועים לנו לכורתי ברית ומתני אהבים גם עם אנשים אשר לא מעמנו היו, ולקרובים למלכים ושרים ושרות, ולמשיבי דברים נכוחים אל נכרים ע"ס א"ב. ואצינה גם קצת התשובות בלשונן עם הערות.

כורתי

הא א

כֹּרְתֵי בְרִית וּמִתְנֵי אַהֲבִים עִם אַנְשִׁים אֲשֶׁר לֹא מַעֲמָנוּ הָיוּ .

1) אֲבִי עִם אֲמֻנָשִׁי (מֵאֲנִיעַר) אַחַד . יַעֲוִין ב"ב (נ"ח א') . הַהוּא אֲמֻנָשׁא דְהוּה חֲטִימִם שְׁכַבִּי . כִּי מִמָּא אֲמַעְרַתָּא דְרַב טוֹבִי בַר מַתְנָה , תַּפְשִׁיה בְּדִיקְנִיה . אַתָּא אֲבִי . א"ל בְּמִפְּוֹתָא מִינְךָ שְׁבַקִּיה . לְשֹׁנָה אַחֲרִיתִי הֲדַר אַתָּא , תַּפְשִׁיה בְּדִיקְנִיה , אַתָּא אֲבִי וְכו' עכ"ל . וּפִי' רִשְׁב"ס . אַתָּא אֲבִי וְכו' . בְּשִׁבִיל שְׁהִיה הַנְּכַרִי אֹהֲבֵנו (צ"ל אֹהֲבֵנו) עכ"ל . וְהִנֵּה עַל : אֲמֻנָשׁא . פִּי' רִשְׁב"ס שֵׁם : מַכְשָׁף . וְכוּ' בַּעֲרוּךְ (עֵרֶךְ אֲמֻנָשׁא) וַיַּעֲוִין שַׁבַּת (ע"ה א') : אֲמֻנָשׁא . רַב וּשְׁמוּאֵל , חַד אֲמַר , חֲרָשִׁי . וְחַד אֲמַר , גְּדוּפִי , עכ"ל . וּפִי' רִשְׁ"י . חֲרָשִׁי , מַכְשָׁף . גְּדוּפִי , צְדוּקִי הָאֲדוּק בַּע"א , וּמִגְּרָף תְּמִיד אֶת הַשֵּׁם , וּמִסִּית אַנְשִׁים לַע"א עכ"ל . וּבַעֲרוּךְ (שֵׁם) . וְחַד אֲמַר , גְּדוּפִי . וְהִינֵנו כּוֹפֵר בַּעֲיָקֵר וְכו' עכ"ל . וְשֵׁם (עֵרֶךְ גְּרָף) : גְּדוּפִי , פִּירוּשׁ שְׁמַחֲרָף כְּלָפִי מַעֲלָה עכ"ל . וְנ"ל כִּי בַחֲרִית הַרִשְׁב"ס וּבַעֲלֵי הָעֵרֶךְ בַּדַּעַת : חֲרָשִׁי . הִיתָה בַּעֲבוּר אֲשֶׁר הִיָּה רַחוּק בַּעֲיָנִיהֶם מֵאֵד כִּי יֵרָא ה' כְּאֲבִי יִכְרוֹת בְּרִית וַיִּתְנֶה אַהֲבִים עִם גְּדוּפִי הַכּוֹפֵר בַּעֲיָקֵר , וּמִגְּרָף תְּמִיד אֶת הַשֵּׁם , וּמִסִּית אַנְשִׁים לַע"א . הֵן , מִלְּבַד אֲשֶׁר מְשִׁיחַ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב אֲמַר : הֲלֹא מִשְׁנַאֲיֶךָ ה' אֲשַׁנָּא וּבִתְקוּמַמִּיךָ אֲתִקְוּמַטְּ . תְּכַלִּית שְׁנֵאָה שְׁנֵאָתִים (תְּהִלִּים קל"ט כ"א וְכו') . הִיָּה גַם מִפְּחַד בְּלִי סַפְקָן יָדִיחַ גַּם אוֹתוֹ מַעַל הַדֶּרֶךְ הַיְשֵׁרָה , וְלֹא הָאֲמִין בַּעֲצָמוֹ , כְּאֲשֶׁר אֲמַר הַלֵּל : וְאֵל תֹּאמֵן בַּעֲצָמְךָ עַד יוֹם מוֹתְךָ (אֲבוֹת פ"ב מִשְׁנָה ד') . וְלִפִּי פִירוּשׁ הַרִשְׁב"ס וּבַעֲלֵי הָעֵרֶךְ קָרוֹב מֵאֵד , כִּי הִתְחַבְּרוֹת אֲבִי עִם הָאֲמֻנָשִׁי הִיתָה לְמַעַן יִלְמַד מִמֶּנּוּ כְּשָׁפִים , לֹא לַעֲשׂוֹת , כִּי אִם לְהַבִּין וְלַהוֹרוֹת , יַעֲוִין שַׁבַּת (שֵׁם) . וְכֵן הַסְּנֵהֲדֵרִין וּר' אֲלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס וּר' עֲקִיבָא לְמַדוּ כְּשָׁפִים לְהַבִּין וְלַהוֹרוֹת (סְנֵהֲדֵרִין י"ז א' , ס"ח א') . וְכֵן נ"ל לַפ"ז , כִּי הָאֲמֻנָשִׁי לֹא הוּוּה חֲטִימִם שְׁכַבִּי לְמַעַן הַפְּשִׁיט בְּנִדְיָהֶם כְּפִירוּשׁ הַרִשְׁב"ס וּבַעֲלֵי הָעֵרֶךְ , כִּי אִם לְמַעַן עֲשׂוֹת בְּהֵם כְּשָׁפִים , יַעֲוִין סְנֵהֲדֵרִין (ס"ה ב') : בַּעַל אוֹב אַחַד הַמַּעֲלָה בּוֹכּוּרוֹ וְאֶחָד הַנְּשָׂאֵל בְּגַלְגּוֹלַת עַכ"ל , עוֹד נ"ל כִּי מֵה שְׁאֲמַר אֲבִי : דְּקָפִיד אֲמַנָּא שַׁד , דְּלֹא קָפִיד אֲמַנָּא כְּשָׁפִים (סְנֵהֲדֵרִין ס"ז ב') לְקַחָה אֲזִנּוֹ מִן הָאֲמֻנָשִׁי הַזֶּה . וְאוּלַּי עוֹד הַכְּמִים אֲרַחוּ לְחַבְּרָה עִם אֲמֻנָשִׁים וּמַכְשָׁפִים , וּמִפִּיהֶם לְקַחוּ הַרְבֵּה עֲנִינֵי כְּשָׁפִים הַנְּמַצִּיאִים בְּתַלְמוּד בְּבִלִי .

2) ר' חִיָּא . עִם נְכַרִי פְלוּנִי אֲלֻמוּנִי . יַעֲוִין מִדְּרַשׁ אֲסַתֵּר (פְּסוּק בְּהִרְאוֹתוֹ) : רַבִּי חִיָּא הוּוּה לִיָּה חַד רַחִים בְּאֲשַׁנָּא . וְעֵשָׂה לוֹ סַעוּדָה , וְהֵאֲכִילוּ כָּל מַה שְׁנִבְרָא בְּשֶׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית . אֲמַר לִיָּה , מַה אֱלֹהִיכּוֹן עֲתִיד דַּעֲבִיד לְכוֹן יוֹתֵר מִכָּאֵן וְכו' עכ"ל . וּבַמ"כ : חַד רַחִים וְכו' . אֹהֲבָה אַחַד מִמְּקוֹם אֲשַׁנָּא וְגוֹי הִיָּה , וְעֵשָׂה סַעוּדָה לִר' חִיָּא עַכ"ל .

3) ר' יְהוּדָה (תְּלַמִּיד שְׁמוּאֵל עִם נְכַרִי אַחַד שְׁמוֹ : אֲבִידְרָנָא . אוֹ : אֲבִידְרָבֵן . אוֹ : אֲבִידְרָאֲבֵן . יַעֲוִין ע"ז (ס"ד סַע"ב וְס"ה רַע"א) : רַב יְהוּדָה שַׁדֵּר

שדר ליה קורבנא [תשורה] לאבירנא (נוסחת הר"ף בראש המסכת : אבדרבן
וגוסחת הר"ן שם : אבדרבן) ביום אידם עכ"ל .

4 ר' יהודה נשיאה (נכד רבינו הקדוש) עם מין אחד . יעוין ע"ז
(ו' ב') ההוא מינאה דשדר ליה דינרא קיסראנה לרב יהודה נשיאה ביום
אידו עכ"ל . ומשלוח מנות איש לאיש ביום שמחת לבו הוא אות אהבה
ואחהו וברית שלום . ושם (ל"ה ב' במשנה) : והשמן שלהן , רבי (הוא ר'
יהודה נשיאה הנ"ל . ככתוב בפ' רש"י שם) זבית דינו חתירו השמן עכ"ל .
והמטכילים יבינו מזה חפצו לקרב את עמו אל-עמי הארץ כפי יכולת דתו .

5 רבא עם נכרי אחד שמו : בר ששך . יעוין ע"ז (שם) רבא
אמסי ליה קורבנא לבר ששך ביום אידם עכ"ל .

6 שמואל עם חכם נכרי אחד שמו : אבלט . יעוין שבת (קכ"ט
א') : אבלט אשכחיה לשמואל דנני בשמשא . א"ל : חכימא דיהודאי !
בישא מי הוה טבא ? א"ל : יומא דהקזה הוא עכ"ל . ושם (קנ"ו ב') :
דשמואל ואבלט הוו יתבי , והוו קאזלי הנך אינשי לאנמא , א"ל אבלט
לשמואל : האי נברא אזיל ולא אתי , פריק ליה חיזיא ומית וכו' עכ"ל .
(ופי' רש"י : אבלט . שם חכם נכרי , והיה חוזה בכוכבים עכ"ל . וע"ז
ל' ע"א) : שמואל ואבלט הוו יתבי , אייתי לקמיהו חמרא מבשלא ,
משכיה [אבלט] לדידה [שלא ינע בו ויאצרנו] , א"ל שמואל : הרי אמרו
יין מבושל אין בו משום יין נסך עכ"ל , השתאו נא הכמירלב ! להמראה
הזאת , ובינו מה בין אהבת איש חכם לאהבת איש נבוב . ראו והביטו ,
כי מאהבת אבלט החכם לשמואל לא נגרע מאום בגלל אסור יין נסך אשר
החזיק בו שמואל . הן , אבלט לא נתן בכוס עינו , כי אם בהלוק אהובו
אתו במישרים , וטובים היו לו דודי שמואל מיין , וקרבתו מדם-ענבים אשר
ייתה עם איש אחר מכוס אחד . יין חמר לא יקשור נפש בנפש , ולחם
חמדות לא יעש הלבבות לאנדה אחת , כי אם חפץ אחד לבא אל מטרה
(גיפי) אחת , וחפץ זה יצלה גם בידי אנשים השונים זה מזה במאכל
ובמשקה . אף כי אם אך יד הדת היא בתמורה הזאת . נסרנא ולכורלכם
אל-בית משתה . שמה ישבו כסאות ליין , כסאות לשותי שכר . איש
אלירעהו יצהלו , כוס אל-כוס יקריבו , לשון ללשון אהבת עולם תשבע וברית
נצח תכרות ומקול נשיקותיהם וברכותיהם אמות הספים יגעו . הלא תשפסו
שפוס מזה אם אך לעינים תראו , כי כל האנשים האלה לבשר אחד היו ,
וכי כל נתח ממנו טוב רעהו ידרוש ? אולם כתרו נא זעיר ותדעו לכם . כי אך
שוא ומדוחים ראייתם . ומשפט כוזב שפסתם . חבר עליונים כי כלו לשתות ,
בית משתה עזבו נטשו , ואיש איש אחרי בצעו הלך , אזי חדל כל דבר ,
תאהבה אזלה לה עם אד היין , והברית עם חוס סבאם , הפה אשר נשק כנחש

ה ב ישך

ישך, והשפתים אשר ברכות נשפנו זורמות נאצות ותוכחות. ותהת אשר לפנים כוס אליכום הקריבו, יקריבו עתה שדה אל-שדה ובית אליבית יגיעו. לא כן האהבה והברית אשר יסודתן בדמיון מאויי הנפשות, ובחוסדן יחד לרדוף לדעת את ה' ואת אשר הוא שואל מעמך. השוקה כזאת מנפש העומדת לעולם נובעת, ולכן כמה תכון לעד, וכן דאהבה והברית אשר על אדניה הטבעו.

7) ר' שמעון בן יוחאי. עם נכרי פלוני אלמוני. יעוין מדרש אסתר (שם): ר' שמעון בן יוחאי הוה ליה חד רח"ם נבי דאריא בצור וכו', אמר ליה: משגח רבי (ר"ל האבה רבי) שתי גבן יומא דין? אמר ליה: אין, עכ"ל. נבוני דבר! הנה עיניכם רואות כי גם ר' חייא (יעוין למעלה) גם ר' שמעון בן יוחאי לא חדלו לאכול ולשתות (מאכלים ומשקים המותרים להם ע"פ תורתנו) בארוחה אשר עשו להם הנכרים אשר לא מעמנו המה, וכן נהג רבי. יעוין מדרש אסתר (פסוק בשנת שלוש): אנמונינום עשה סעודה לר' עכ"ל. וכן ר' דוסתאי. יעוין מדרש במדבר רבה (פרשה כ"א): מעשה בנוי אחד שיזמן כל בני עירו. א"ר דוסתאי אותי זימן לאותה סעודה עם כל בני עירו. ולא היה שלחנו חסר מכל מסעמים שבעולם אלא אנוזי פרך בלבד עכ"ל. ומה נעשה אפוא למ"ש ר' ישמעאל: ישראל שבחוצה לארץ וכו' שנאמר וקרא לך ואכלת מזבחו עכ"ל (ע"ז ה' א')? וצ"ל, כי כל הנכרים אשר החכמים הנ"ל אכלו ושתו בארוחתם לא היו עובדי גלולים, ור' ישמעאל איננו מדבר כי אם בנכרים אשר הם עובדי גלולים, ויעוין ב"י (י"ד ראש סי' קנ"ב). ויעוין גם בתד"א (פ"ח ופ"י) והחכם יבין דבר לאשורו.

8) מלבד אלה יהודים עם יהודים, היו עוד רבים עם יחיד, והם ר' גמליאל. ור' יהושע. ור' אליעזר בן עזריה. ור' עקיבא אשר כרתו ברית עם פלוסוף אחד, יעוין מסכת דרך ארץ רבה (פ"ה): מעשה בארבעה זקנים שהלכו למלכות הפנימית (?), והיה להם פלוסופוס אחד חבר שם. ואלו הם: ר' גמליאל. ור' יהושע. ור' אליעזר בן עזריה. ור' עקיבא. אמר לו ר' יהושע לר' גמליאל: רבי! רצונך שנקבל פני פלוסופוס חברנו? וכו' עכ"ל. והנה ביוחסין (שם שמואל) כתוב: ואבלט חכם גדול בתכונה חברו עכ"ל. וכתוב ע"ז בסדר הדורות: ותכונה שקראו חברו עכ"ל. ותימה על תמיהתו, כי פה נקרא הפלוסוף בשם: חבר לארבעת הזקנים אשר היו גדולי חכמי המשנה. ובערך מלין (ערך אבלט) כתוב עליו: ותימה לתמיהתו, הלא מצינו ברבי כשמת אנמונינום וברב כשמת אדרכן אמר כל אחד: נתפרדה החבילה (ע"ג י' ע"ב) ופ"י רש"י: אהבתנו שקשורה נפש בנפש וכו' עכ"ל.

קרובים

קרובים למלכים ושרות.

(1) ר' אבהו* קרוב לקיסר. יעוין חגיגה (י"ד א'): ונשוארפנים. זה שנושאים פנים לדורו בעבורו וכו' כגון ר' אבהו בי קיסר עכ"ל. ויבמות (ס"ה ב'): בשלמא למאן דאמר: רבי אבהו אמרה. משום כבוד בי קיסר לא אסרו ליה ולא מידי עכ"ל וכתובות (י"ז א') וסנהדרין (י"ד א') רבי אבהו כי הוה אתי ממתבתא לבי קיסר נפקן אמהתא [בסנהדרין שם כתוב: מטרוניתא] דבי קיסר לאפיה. ומשרין ליה הכי: רבא דעמיה! מדברנא דאומתיה! בוצינא דנהורא! ברוך מתייך לשלם עכ"ל. ותרגום השירה הזאת בעברית הוא: נשיא עמו! מנהל עדתו! מנורת המאור! [לפי דעת רש"י ירמו זה אל אור פניו ויפעת תמונתו, יעוין פירושו שם ושם. ולפי דעתי הוא כעין כנוי: נר ישראל (ברכות כ"ח ב'), והוא נאווה מאד לכל חכם אשר דברו נר לרגלי דלת עמדהארץ ואור לנתיבתם] ברוך באך לשלום. וזה יורה על גדולת תפארתו בעיני בית הקיסר. וסוטה (מ' ע"א): כל יומא הוה סלוה ר' חייא בר אבא לר' אבהו עד אושפיזיה משום יקרא דבי קיסר עכ"ל ויעוין פי' רש"י (שם ד"ה יקרא דמלכותא).

(2) אבטולים. או: אבטולים בר ראובן קרוב למלך. יעוין ב"ק (פ"ג א'): המספר קומי הרי זה מדרכי האמורי. אבטולים בר ראובן התירו לו לספר קומי מפני שהוא קרוב למלכות עכ"ל. ויעוין גם מעילה (י"ז א').

(3) בר קפרא. קרוב למלך. יעוין מדרש קהלת (י"א א'): אמרין מאן אויל ומסיים עלינן? אמרין דין לדין: בר קפרא דהוא חשיב במלכותא עכ"ל. ולו נאווה מאד להיות קרוב למלך. כי יותר שהיה חכם, עוד היה מהיר לתקן משלים הרבה ע"ד משלי אַזְאָפָאס, יעוין מאמרי: חוט המשלש (צד 27). ובל משל למינהו ישמח לבב מלכים, והוא למו ככנור להסיר מעליהם רוח רעה. וגם היה איש שעשועים (הוֹסְפִיטָס מִין טַעֲלֹאִיכִיגַסר אַסַס) מפאת טבעו, ולא בדברים לברם, אך גם במעשים, כי היה לו יד ושם גם במלאכת המימיק (גַבְבִּטְרִסְקוֹסַט), והשתמש בה לעת נחוץ, לשמח עצוב רוח, ולהרנין מר נפש. כמסופר עליו בנדרים (ג' סע"ב ונ"א רע"א) יעו"ש. וכן ידיו רב לו במליצה וחידה, כאשר יורו מאמרו בלשון עברית הנמצאים בתלמודים ובמדרשים זעיר שם זעיר שם, והמה לאחדים בדיואן התלמודי והמדרשי

* הוא החכם אשר אמר דבר חדש בהוראת פעל: אכל. והוא, כי אין הוראתו: (אססס). רק: (גַבְבִּיטְסַסַס), הכולל כל הנאה וכל תועלת, יעוין פסחים (כ"א ב') דאמר ר' אבהו: כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע עכ"ל.

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060
Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

והמדרשי אשר אתי. תא חזי! כמה דברים ספה לו החכם הזה אל תורתו!

(4) בית ר' גמליאל קרובים למלך. יעוין ב"ק (פ"ג א'): של בית ר' גמליאל התירו להם לספר בחכמת יוגיה, מפני שקרובים למלכות עכ"ל.

(5) הונא בר נתן. קרוב למלך פרס שמו איזדגר הראשון. יעוין זבחים (י"ט א'): אמר רב אשי: אמר לי הונא בר נתן: זימנא חדא הוי קאימנא קמי דאיזדגר מלכא, והוי מדלי לי המינאי ותיתייה ניהליה, ואמר לי: ממלכת כהנים וגוי קדוש כתיב בכו, עכ"ל. ופי' רש"י: אבנטו היה חגור מלמעלה מכנגד אצילי ידיו והפשיטו למטה כדי לנאותו, אמר: ממלכת כהנים כתיב בכו, וצריכים אתם לנהוג עצמכם בתפארת של כהנים [מזה יש משען ומשענה אל הרבה מנהגים בבגדי היהודים, כאשר אראה במ"א] דכתיב בהו לא יחגרו ביזע עכ"ל.

(6) מר יהודה, קרוב אל שבור (השני) מלך פרס. יעוין סוף ע"ז: דמר יהודה ובאטי בר טובי הוו יתבי קמיה דשבור מלכא, אייתי לקמיהו אתרונא, פסק אכל, פסק ויהב ליה לבאטי בר טובי, הדר דצה עשרת זימני בארעא, פסק ויהב ליה למר יהודה, א"ל באטי בר טובי: והוא גברא לאו בר ישראל הוא? א"ל: מר קים לי בגויה ומר לא קים לי בגויה עכ"ל. ופי' רש"י: מר קים לי בגויה רב יהודה מכיר אני בו שהוא פרוש ולא יאכל דבר איסור, אבל כך איני מוחזק שתהא פרוש כל כך עכ"ל. והכרת שבור במר יהודה שהוא פרוש תורה למדי, כי מר יהודה היה רגיל מאד אצלו, ויום יום התראו פנים.

(7) ר' יהושע בן חנניא, קרוב אל אדריינוס מלך רומא הידוע. כאשר תורינה השיחות והשאלות והתשובות הרבות אשר היו בינימו, ראו למטה.

(8) ר' יוסי, קרוב למטרוניתא אחת אשר עבדה לנחש ומכוחות ע"ז השאלות והתשובות הרבות אשר היו בינה ובינו, שיתו לבכם להכתוב הלאה.

(9) ר' פנחס בן ערובא, קרוב לגדולי רומא, יעוין גטין (ג"ו ב'): אמר ר' פנחס בן ערובא אני הייתי בין גדולי רומא עכ"ל. ונוסחת מאור עינים (ח"ג פי"ז): ר' אלעזר בר יוסי, ויעוין ב"ר (פרשה י') וי"ד (פרשה כ"ב).

(10) רב, קרוב לשר אחד שמו: אדרכין, יעוין ע"ז (י' ע"ב): כי שכיב אדרכין אמר: נתפרדה חבילה, עכ"ל. ופי' רש"י: אדרכין שר שבאומות היה, נתפרדה חבילה, אהבתנו שנקשרה נפש בנפש עכ"ל.

רבא

11) רבא, קרוב אל איפרא הורמיו אמו של שבור (השני) מלך פרס, יעוין תענית (כ"ד ב'): : ההוא נברא דאיחייב ננדא (מלקות) בני דינא דרבא וכו' ננדיה רבא ומית, אשתמע מלתא בי שבור מלכא בעא לצעורי לרבא, אמרה לו איפרא הורמיו אימיה דשבור מלכא לברה: לא ליהוי לך עסק בהרי יהודאי דכל מאי דבעיין ממרייהו יהיב להו, אמר לה: מאי היא? בעיין רחמי ואתא מטרא, אמר לה: ההוא משום דוימנא דמטרא הוא, אלא ליבעי רחמי האידינא בתקופת תמוז וליתי מטרא, שלחה ליה לרבא: כוין דעתך ובעי רחמי דליתי מטרא עכ"ל. ובפי' המיוחס לרש"י שם: שלחה ליה לרבא, דרחמא (שאהבה) ליה לרבא עכ"ל. והמשכילים יבינו עפ"ז מדוע אך רבא קבל ממנה ארבע מאה דינרי דשרדה ולא ר' אמי (ב"ב י' ע"ב) יעו"ש, וכן קבל ממנה קרבן דשרדה ליה להקריבו לשם שמים (ובחים ק"ו ב') יעו"ש, ולמען התברר היטב צדקת איפרא הורמיו ואהבתה לרבא בפרט ולכל היהודים בכלל, אציגה נא בזה עוד שני ספורים ממנה הנמצאים בתלמודנו הבבלי, בב"ב (ח' סע"א): איפרא הורמיו אימיה דשבור מלכא שדרה ארנקי דדינרי לקמיה דרב יוסף, אמרה: ליהוי למצוה רבה עכ"ל, ובגדה (כ' ע"ב): איפרא הורמיו אימיה דשבור מלכא, שדרה דמא (יעוין פי' רש"י שם) לקמיה דרבא: יתיב רב עובדיה קמיה, ארחיה, אמר לה: האי דם חמוד הוא, אמרה ליה לבריה: תא חזי! כמה חכימי יהודאי! אמר לה: דלמא כסומא בארובה, הדר שדרה ליה שתין מיני דמא וכלהו אמרינהו וכו', אמרה: יהודאי, בתווי דלכא יתביתו* עכ"ל, ופי' רש"י: בתווי דלכא, בחדרי הלב אתם יושבים, בחדרי מתדגמינן בתווי, כלומר כל חכמה מצויה בכם עכ"ל, ונ"ל כי על-דברת מפעלותיה הטובות לכל איש מבלי שם לב לדתו כנ"ל, קראוה הפרסים: הורמיו. כשם הפועל הטוב (דמס גוטס גונדלופטן) אשר הם מאמינים בו וקוראים אותו: הורמיו. יעוין אוצר השרשים לר"ל בן זאב (שרש אור): הפרסים הם בני עילם בן שם, והם היו מאמינים במציאות בורא אחד כל יכול, בלתי בעל תכלית, ממציא כל הנמצאים, ושם הממציא הזה בלשונם: איסוד (ר"ל יסוד), או, הורמיו, וכן יקראו אותו: הורמיו (כקדם) וכו', ודעתם עוד, כי הממציא הראשון הורמיו הוא לבדו נצחי, והוא בחיותו הפועל הטוב לבדו וכו' עכ"ל. והוא הנקרא גם: אַרְמוּצַד. וידוע, כי הבבלים והפרסים קראו את גדוליהם ונכבדיהם בשם אלהיהם, ויעוין דניאל (ד' ה'): דניאל דידישמה בלטשאצר כשם אלהי עכ"ל. ואיפרא הוא שם עצם אשר נתן לה בהולדה מדי דברי בתכונת: איפרא הורמיו. זכור אוכור גם תכונת בנה: שבור אשר היתה להפך מתכונת אמו. כי הוא היה אוהב בצע מאד, ולוחץ עשירי ישראל ובתוכם גם רבא ידויב אמו לתת לו כסף, פעם בסתר ופעם בגלוי

(* ע"ז כוסד מ"ש בפיוט נשמת מלומדי מורסה ליוצר ש"ס: רזי דרי הלב.

בגלוי, יעוין חניגה (ה' א' וב'): אמר רבה: כל שאינו בהסתר פנים אינו מהם, כל שאינו בוהיה לאכול אינו מהם, אמרו ליה רבנן לרבה: מר לא בהסתר פנים איתיה, ולא בוהיה לאכול איתיה! אמר להו: ומי ידעיתו כמה משרנא בצנעה לבי שבור מלכא? אפ"ה יהבו ביה רבנן עינייהו. אדהכי שדור דבי שבור מלכא ונרבוהו עכ"ל. ובלי ספק צ"ל: רבא, תחת: רבה, כי אך: רבא היה עשיר, אבל: רבה היה עני גדול, ככתוב במ"ק (כ"ח ע"א): בי רבה נהמא דשערי לאינשי ולא משתכח וכו', ואמר רבא: הני תלת מילי בעאי מן קמי שמאי, תרתי יהבו לי וכו' ועותריה דרב חסדא יהבו לי עכ"ל.

(12) רבי, קרוב אל אנטונינוס מלך רומא, כאשר מעידות השיחות והשאלות והתשובות הרבות אשר היו ביניהם, הביטו הלאה רשימת מקומותן. וכן הסעודות אשר עשו זה לזה וזה לזה, יעוין ב"ד (פרשה י"א: רבנו עשה סעודה לאנטונינוס בשבת וכו' עשה לו סעודה בחול עכ"ל. ומדרש אסתר (פסוק בשנת שלוש): אנטונינוס עשה סעודה לרבי עכ"ל. וכן תורה התשורה אשר נתן אנטונינוס לרבי, יעוין ירושלמי (שביעית פ"ו הלכה א') אנטונינוס יהבה לרבי תרין אלפין דשנין באריות עכ"ל. וזה צריך עוד עיון להבינו לאשורו. וביחוד יורה על קרבת רבי לאנטונינוס מאמרו במסות אנטונינוס: נתפרדה חבילה (ע"ז י' סע"ב) ויעוין למעלה (שם רב) בשם פירוש רש"י, וגם היה קרוב לארטובן מלך פרס, יעוין ירושלמי (פאה פ"א הלכה א'): ארטובן שלח לרבנו הקדוש חד מרגלי טבא וכו' עכ"ל. וכ"ה בב"ד (פרשה ל"ה).

(13) שמואל, קרוב אל שבור (הראשון) מלך פרס, כנראה מהדברים אשר נדברו יחד והנם ערוכים הלאה.

(14) שמעון בן קמחית, קרוב למלך ערבי, יעוין ירושלמי הוריות (פ"ג הלכה ג'): מעשה בשמעון בן קמחית שיצא לטייל עם מלך הערבי ערב יוח"כ עם השכה עכ"ל.

ואשר דברו אך לעתים החוקות עם מלכים ושרים והפיקו רצון מהם, הם:

- (1) שמעון הצדיק עם אלכסנדר המקדוני (יומא ס"ט א').
- (2) גביהא בן פסיסא עם אלכסנדר הנ"ל (סנהדרין צ"א א').
- (3) ר' יוחנן בן זכאי עם אספסינוס שר-צבא מלך רומא (נשין ג"ו א' וב').

משיבי דברים נכוחים אל נכרים

- (1) אבא יוסף הבנאי, אל: אבני מום הנרדי (ש"ר י"ג).

ר'

- (2) ר' אבהו, אל: היונים (ירושלמי יבמות פ"ד ה"ח ב"ר י"ד ובמדבר רבה ד') ואל המינים (ב"ר כ"ה, ע"ד א').
- (3) ר' גמליאל, אל: פלוסוף אחד (ב"ר א' וע"ז נ"ד ב' ותנחומא פרשת יתרו).
- (4) ר' יהודה בר אלעאי, אל: נוי אחד, או: מפרוניתא אחת (קהלת רבה ח' א' ונדרים מ"ט ב').
- (5) ר' יהושע בן חנניה, אל אדריינוס (ב"ר י' ג', כ"א, ע"א, קהלת רבה ב' ח', ח' י"ד, י"ב ה', מדרש רות פסוק באשר תמותי, מדרש איכה פסוק חסדי ה', מדרש אסתר פסוק נקהלו היהודים, תנחומא פרשת תולדות, ברכות נ"ו א', שבת קי"ט א', קנ"ב א', חגיגה ה' ב', סנהדרין צ' ע"ב, חולין נ"ט ב', ס' ע"א). ואל: בת אדריינוס, (תענית ז' סע"א ורע"ב, נדרים נ' ע"ב, חולין ס' ע"א), ואל: סבי דבי אתונא (בכורות ח' ב'), וי"ב תשובות, אל: אנשי אלכסנדריא, (גדה ס"ט ב').
- (6) ר' יהושע בן קרחה, אל: נוי אחד (ב"ר י"ג כ"ז, שמות רבה ב', ויקרא רבה ד', מדרש שיר השירים פסוק עמדיו עשה). ודע, כי אשר יסופר בב"ר י"ג על ריב"ק יסופר בדברים רבה ז' על ריב"ז, ונוסחת ב"ר הקדום נאמנה לי יתר מאד מנוסחת ד"ר המאוחר.
- (7) ר' יוחנן בן זכאי, אל: נוי אחד (במדבר רבה י"ט), ואל: הגמון אחד, שמו: הונגטיים (שם ד').
- (8) ר' יונתן, אל: כותי אחד (ב"ר ל"ב, דברים רבה ג'), ואל: מין אחד (ב"ר פ"ב).
- (9) ר' יוסי, אל: מפרוניתא אחת (ב"ר ד', י"ז, כ"ה, ס"ג, ס"ח. פ"ד, פ"ז, שמות רבה ג', ויקרא רבה ח', במדבר רבה ג', כ"ב, מדרש קהלת א' ח', פסיקתא רבתי כ"ב).
- (10) ר' ישמעאל בר יוסי, אל: שמרוני אחד (ב"ר פ"א).
- (11) ר' מאיר, אל: כותי אחד (ב"ר ד', מדרש קהלת ה' ז'), ואל: נוי אחד (ב"ר ע'), ואל: שמראי אחד (שם צ"ד), ואל: מלך אחד (מדרש קהלת א' י"א).
- (12) ר' עקיבא, אל: מלך ערבי, (במדבר רבה ט', ויעוין ב"ב י' ע"א הישב, ב"ר ע"ג) ואל: טורנוסורופוס הרשע (ב"ר י"א), ואל: נכרי אחד שמו (בלצ"א) (שמות רבה כ"ט), ואל: אחד מסריסי מלך רומא (מדרש קהלת פרשה י'), ויעוין שבת (קנ"ב א'): א"ל הוא נוזאה לר' יהושע בן קרחה וכו' וצע"ג.

ר

- (13) ר' צדוק, אל : מטרוניתא אחת (אבות דר' נתן פי"ו) .
- (14) רבי, אל : אנמונינוס רבא (ירושלמי כתובות פי"ב הלכה נ', ב"ר ל"ד, ס"ו, פ"ד, ויקרא רבה י', ס"ו, תנחומא פ' וישלח, מקץ, ע"ז י' ע"א וע"ב) . ואל : אנמונינוס זעירא (מדרש קהלת פרשה י' ד) .
- (15) שמואל, אל : שבור (ברכות נ"ו א', סנהדרין צ"ח א') .
- (16) ר' שמלאי, אל : המינים (ב"ר ח', שמות רבה כ"ט, תנחומא פרשת קדושים) .
- (17) ר' תנחומא, אל : אנשי אנמוכיא (ב"ר י"ט) .

עֵתָה אֶקְמָץ מִנִּי תְּשׁוּבוֹת הַחֲכָמִים הַנּוֹכְרִים מֵאֵל קִמְצִי, וְאֶקְטִיר אֲנִישׁ לָכֶם עִם מַעַט לְבוֹנָה, אֲוֹלֵי תְּרַצוּנִי וְתִשְׂאוּ פָנַי :

(1) המינים שאלו לר' אבהו, אמרו לו: אין אנו מוצאין מיתה לחנוך. אמר להם: למה? אמרו לו: נאמרה כאן לקיחה ונאמרה להלן (מלכים ב' ב' ג') : כי היום ה' לוקח את אדוניך מעל ראשך, אמר להם: אם לקיחה אתם דורשים, נאמר כאן לקיחה, ונאמר להלן (יחזקאל כ"ד י"ו): הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במנפה, א"ר תנחומא: יפה השיבן ר' אבהו (ב"ר כ"ה), והיא תשובה ברורה ונוצחת גם עקש ופתלתול ומתאמץ לכחש באמת, ולבעליה נאווה הוכוח, ונ"ל, כי מנמת פני המינים באמרם: „אין אנו מוצאין מיתה לחנוך“ היתה לתת את חנוך כאלהין די מדרהון עמדישרא לא איתוהי, ולהוקיר בזה את הספר המיוחס לו ומובא בספרי דתם בצפיתם לכצוא בו מנן ישע לדעותיהם.

(2) אדריינוס קיסר א"ל לר' יהושע: גדולה היא הכבשה שעומרת כו'! א"ל גדול הוא הרועה שמצילה (מדרש אסתר פסוק נקהלו היהודים), מה מחכמת התשובה הזאת! היא מודיעה, כי שה פזורה ישראל אך בה' רועה תעשה חיל, לא בכחה ועוצם ידה, אך אל שדי יבליגה על כל מצוקותיה, אך הוא יפתה פה רחל נאלמה, וילמדה לדבר אתיננוזיה בשער, ולהוציא אור צדקתה ותומתה, ולא תחשה עד אשר תכה את התער רסיסים, ותלך לה קומטיות אל נות מנוחתה.

(3) אמר ליה קיסר [הוא אדריינוס, וכן כל קיסר אשר אצל ר' יהושע בן חנניה] לרבי יהושע בן חנניה: אמריתו דחכמיתו טובא, אימא לי מאי חזינא בחלמאי, א"ל: חזית דמשהרי לך פרסאי, וגרבי בך, ורעיי בך שקצא בחוטרא דדהבא [ר"ל הפרסים אשר המה אויביך יקחוך לעבודת המלך, וישללו את כל רכושך, וילחצוך לרעות שקצים ורמשים במקל זהב. הרהר כוליה יומא, ולאורתא חזא [כי אין מראין לו לאדם אלא בהרהורי לבו] (ברכות נ"ו

א'

א'), נפלאה מאד עצת ריב"ח, ותורה על תבונת בעליה! ויעו"ש כי שמואל מלא אחריה ויעץ כן לשבור.

4) אמר ליה קיסר לרבי יהושע בן חנניה: בעינא דאיחזי לאלהיכו, א"ל: לא מצית חזית ליה, א"ל: איברא חזינא ליה, אזל אוקמיה להדי יומא [נגד השמש] בתקופת תמוז, א"ל אסתכל ביה, א"ל: לא מצינא, א"ל: יומא [שמש] דחד משמשי [ממשרתיו] דקיימי קמיה דקודשא בריך הוא, אמרת: לא מצינא לאסתכלא ביה, שכונה לא כל שכן עכ"ל (הולין ג"ס סע"ב וס' רע"ב).

5) נוי אחד שאל את רבי יהושע בן קרחה, א"ל: אתם יש לכם מועדים, ואנו יש לנו מועדים, בשעה שאתם שמחים אין אנו שמחים, ובשעה שאנו שמחים אין אתם שמחים, ואימתי אנו ואתם שמחים? א"ל [כצ"ל אף כי הוא חסר לפנינו] בירידת גשמים (ב"ר י"ג), ויעוין נוסחא אחרת בדברים רבה (ז). ועפ"ז כניתי באחד משירי את יום הנשם בשם: מועד לבלחי.

6) מטרונא שאלה את ר' יוסי, אמרה לו: אפשר יוסף בן שבע עשרה שנה היה עומד בכל חומו, והיה עושה הדבר הזה [לבלתי שמוע אל אשת אדוניו]? הוציא לפניו ספר בראשית, והתחיל קורא לפניו מעשה ראובן ובלהה, מעשה יהודה ותמר, אמר לה: מה אלו שהם גדולים וברשות אביהם לא כסה עליהם הכתוב, זה שהוא קטן ובלשות עצמו על אחת כמה וכמה (ב"ר פ"ז), טוב טעם ודעת בתשובה הזאת, והיא תורני דעת, כי אשר גלו ספרי קדשנו על עון גדולי עמנו, כמו דוד ושלמה ועוד כמותם, הוא למען יאמינו העם לכל אשר יסופר עליהם לשם ולתהלה.

7) מטרונא אמרה לר' יוסי: אלהי גדול מאלהיך, אמר לה: למה? אמרה לו: בשעה שנגלה אלהיכם למשה בסנה הסתיר משה פניו, אבל בשעה שראה את הנחש שהוא אלהי מיד וינס משה מפניו, אמר לה: בשעה שנגלה אלהינו בסנה לא היה לו מקום לברוח, אנה היה בורח? לשמים או לים או ליבשה? מה נאמר באלהינו: הלא אתדהשמים ואתהארץ אני מלא נאם ה' (ירמיה כ"ג כ"ד)? אבל הנחש שהוא אלהיך כיון שאדם בורח ממנו שמים או ג' פסיעות יכול להנצל ממנו, לכך כתיב וינס משה מפניו (שמות רבה ג').

8) מטרונא אחת שאלה את ר' יוסי בן חלפתא, אמרה ליה: מהו דין שנאמר (דניאל ב' כ"א): יהב חכמתא לחכימין ומנדעא לידעי בינה, ולא הוה צריך קרא למימר אלא יהב חכמתא ללא חכימין ומנדעא ללא ידעי בינה? אמר לה: משל, אם יבאו אצלך שני בני אדם ללוות ממך ממון, אחד מהן עשיר ואחד מהן עני, לאיזה מהן את מלוה? לעשיר או לעני? אמרה

אמרה לו: לעשיר, אמר לה: למה? אמרה לו: שאם יאבד העשיר ממנו יש לו מהיכן יפרע, אבל אם יאבד העני ממנו מאין יפרע לו? אמר לה: ישמעו אוניך מה שאת מוציאה מפוך, אלו נתן הקב"ה חכמה למפשים היו יושבין והוגין בה בבתי כסאות, ובבתי תיאטריאות, ובבתי מרחצאות, אלא נתן הקב"ה חכמה לחכימין והם יושבין והוגין בה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, הוי ירב חכמתא לחכימין ומנדעא לידעי בינה (מדרש קהלת א' ח'), כונת התשובה הזאת היא: שאין הקב"ה נותן חכמה עיונית כי אם לאיש אשר יש לו כבר חכמה מעשית, היא חכמת המדות, והמסר ויראת ה' ע"ד: אם אין יראה אין חכמה (אבות פ"ג מ"ג), כי לאיש אשר לא קנה לו עוד החכמה המעשית תהיה לו החכמה העיונית כנוס זהב באף חויר, וכצמידים בידי מתבוסס בקיא צואה, ורבות עמי על זה, אולם אין פה מקומם.

(9) שאל מלך ערביים [יעוין מ"תליא דסופוס צד 137 בהערה] את ר' עקיבא: אני כושי ואשתי כושית, וילדה לי בן לבן, אהרננה שזנחה תחתי? אמר לו: צורות ביתך שחורות או לבנות? אמר לו: לבנות, אמר לו: כשהיית מתעסק עמה נתנה עיניה בצורות הלבנות וילדה כיוצא בהן, ואם תמה אתה בדבר למוד מצאנו של יעקב אבינו שמן המקלות היו מתיחמות (במדבר רבה ט') ובב"ר (ע"ג) טובא זה בנוסחא אחרת ובלי זכרון מלך ערביים ור' עקיבא, וז"ל מעשה בכושי אחר שנשא לכושית אחת והוליד ממנה בן לבן, תפש האב לבן ובא אצל ר' [בלי ספק היה כתוב פה שם הרב, אך ברוב הימים נשמט ע"י מעתיקים נסחרים] אמר לו: שמא אינו בני, אמר לו: הויה לה מראות בתוך ביתה? אמר לו: הן, אמר לו: שחורות או לבנות? אמר לו: לבנות, אמר לו: מיכן שהיה לה בן לבן, עכ"ל.

(10) אמר ליה שבור מלכא לשמואל: אמריתו דחבמיתו טובא, אימא לי מאי חזינא בחלמאי, אמר ליה: חזית דאתו רומאי, שבו לך, ומחני בך קשייתא [גרעיני תסרים] ברחיאי דדהבא, תרהר כוליה יומא, ולאורתא חזא עכ"ל, (ברכות נ"ו א').

(11) אמר ליה שבור מלכא לשמואל: אמריתו: משיח על חמרא אתא, אשרר ליה סוסיא ברקא דאית לי, אמר ליה: מי אית לך בר חוור גווני? (סנהדרין צ"ח א'), ופי' רש"י: סוסיא ברקא, סוס מסורק ומכוון ונאה שיש לי, דגנאי הוא שיבא על חמור, מלגלג היה, ל"א סוסיא בדקא, סוס בדוק לרוץ, בר חוור גווני, כלומר יש לך סוס בר מאה גוונין, שחמור שלו בן הוא, במלתא בעלמא דחוייה: חוור מאה בלשון פרסי עכ"ל.

פליאה דעת ממני איכבה יורה: ברקא, על: מסורק, ואולי היה כתוב בנמרא אשר לפני רש"י: סרקא, תחת: ברקא, וכן היה מצוין בפירושו

בפירושו, אך המעתיקים ציינו בפירושו: ברקא, בעבור אשר היה כתוב
 בן בנמרא אשר לפניו, ולמ"ש רש"י, כי חזר הוא מאה בלשון פרסי, אין
 בל מקור, ומדרשו מלות פרסיות אשר אתנו היום יאמרו: לא בנייהוא,
 וידי הרב החכם הגדול מוה' אהרן יעל לי נעק הגיה במאמרו:
 שפת חכמים, כר תחת: בר, גם: הזאר תחת חזר, וכתב כי: כר הוא
 בלשון פרסי: חמור, והזאר בלשון ההיא: אלף, ופי' המאמר הוא לפ"ז:
 היש לך חמור בעל אלף מראות? והוא נכון מאד לדעתי, ועל אודות: ברקא,
 נ"ל ברור, כי הוא תרגום של ברק, ובברכות (נ"ט א'): ברקא תקיפא
 דבריק בעננא עכ"ל, ור"ל סוס אשר עדימהרה ירוץ כברק, ע"ד: כברקים
 ירוצצו (נהום ב' ה'), והוא הפך החמור אשר לאמי ילך ובכבדות יתנהל,
 ויהי בזה הצי לענ ובזו למשיחנו אשר יתמהמה מאד במהלכו, ולתקותנו
 בכליון עינים כי בא יבא אלינו ברנה לנתק מוסרותינו ולהנחותנו אל-מחוז
 הפצנו. ושמואל השיב לו בדרך חידה: אמנם (גטוטסט) החמור המוביל
 לנו משיחנו הוא עצל ורפה רגלים והולך כאסור בנחשתים, אולם
 הוא בעל אלף מראות, וכאשר יבא עם רוח אפינו משיח ה' ישמחנו
 בשלל צבעיו, ור"ל כי יביא לנו על כתפו שפעת טוב ועושר וכבוד,
 וימלא דבר ההמוני: (אנג גטוטסט, אבטק גוט בלמחוט) שמעו נא והוסיפו לקח.

the Mayer Swanick

(1) עתה טורי דת ודין! עיניכם תראינה ולא-זר, כי אך רוח גדולי
 התנאים והאמוראים דובר בי, ואך לשמור עקביהם תטף מלתי, לכו אפוא
 על אשר הוא-שם רוח גדולי התנאים והאמוראים ללכת, וצעדו בעקביהם,
 שיתו קן בלבבכם לתורה ולדרך ארץ, לאהבת דת ולאהבת רעים, ספחו
 אל תורתכם כלוית הן לשונות וחכמות, ולמזער, לשון הארץ אשר מפריה
 תאכלו ומטובה תשבעו, והכמת הדתות, וידיעת קורותיהן, וידיעת
 קורותינו, מאז היינו לגוי, כי באלה תרוממו קרנות דתכם ועמכם,
 ותנדעו קרנות כל המלעיבים ומתעתעים בהם, ותכבדו כל אשר נאווה
 להם כבוד, כנ"ל. ומשכרתכם תהי שלמה מעם ה' הצופן רב טוב
 לשומרי פקודיו ועדותיו.

(2) מתי יצא אכר לפעלה? מתי ישרד עמקים? מתי ישא משך-הזרע?
 ומתי ישים קצה וכמון בחיק אדמה? אך בקיץ, אך כחום היום, אך
 לעת הארץ לא הקשתה עוד ערפה, ורגביה לא קשרו עוד קשר על בן-אדם
 לבלתי שמוע בקולו, והגם עומדים נכונים לפלוח ולבקוע ולזרוע בהם
 ככל-אות נפשו, לא כן בחורף ומתיו, אזי כבני-שחץ יתנו כתף סוררת
 וימאנו להקשיב, דלתיהם יסגרו ולא יפתחו אתהן גם אם האדם דופק עליהן
 נכשיל ובילפות, יתלכדו יחדו כפלה תחתית, וישחקו לזרוע אנוש,
 ובמחרשתו ואתו יתקלסו, עת דממה ושקט למו, עת חופש מאדוניהם,
 עת דרור מנוגש, אף-גם מועד למוד חכמות ולשונות אך בקיץ ימי גבר
 הנהו

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060
 Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

הנהו, אך לעת יחם לבבו מקנאת יתרון חכמה, וכל־כשרון (פסטוגקייס גניח) סר אל־משמעתו, ויכוף כאנמון לסבול כל משא אשר הוא נוטל עליו, לא כן חורף ימיו וסתיו שנותיו, אז לבו קר, וגם כי יכסוהו בכנדי תאוה וקנאה וכבוד לא יחם לו, וכל כשרוני נפשו סוררים ומורים אינם שומעים בקול הפוקד עליהם ללמוד עזה את אשר לא למדו מנוער, כי הסכן הסכינו רבות בשנים להיות חפשי מעמל ועבודה, וביחוד כשרון הזכרון הנחוץ מאד ללמוד החכמות והלשונות ישליך מעל פניו כל משא וכל סבל כי יזקן ויבוא בימים, ולכן יקירי! אם קיץ ימיכם כבר חלף הלך לו, ואין אפוא לאל ידכם למלא עצתי וללמוד כל הנ"ל, פקדו נא למזער על חניככם העתידים להורות משפטים ותורה לישרון לשמוע בקול דברי הנובעים ממקור אהבתי לרתנו ולעמנו, ועבד נאמן אהיה לכם כל עוד אשר נשמת שרי תחיני.

זאמושטיץ, יעקב רייפמאנן.



הערה ותקון לשון

בברכת מעין שבע, מנן אבות ונו' עד מעין הברכות ונו' לפי הנראה אין למלת מעין מובן אחר כי אם מענין, (עיין בכורי העתים לשנת תקפ"ט צד 43), וכן גם כתוב בפירוש הכל בו כי הברכה הזאת היא נקראת מעין שבע בתלמוד ובפוסקים וכמו ששנור בפיהם, מעין המאורע, מעין י"ח, מעין שלש, בכל זה לא נופל פה הלשון מעין לפרשהו כמו מענין, כי המובן ממלת מעין השגורה בפי חז"ל היא ברכה אחת מקוצרה וכוללת כל הברכות הראויות לחתום כל אחת מהן בברוך ובשם, וא"כ הלא אסור לו לאדם להתפלל תפלה כזאת בכל יום, אם לא עפ"י אונס, כדאמרינן (בברכות כ"ט ע"א) לייט עלה אביי אמאן דמצלי הביננו, ואין בזה מקום לומר ונודה לשמו בכל יום תמיד מעין הברכות? אם לא כו' זירא ואיתימא ר"ח ב"פ דמפרש סעמא דר' יהודה (שם דף מ' ע"א) א"ק ברוך ה' יום יום וכי ביום מברכין וכו' אלא לומר לך כל יום ויום תן לו מעין ברכותיו, ולפי"ז מוסבה מלת מעין אדלעיל ונודה לשמו נו' מעין הברכות ופסיק, אולם יש גם רגלים למנהג שנוהג הרוב לפסוק במלת תמיד ולאמר: מעין הברכות אל ההודאות ונו' רק שהצורך לתקן ולאמר המ"ם בשוא

בשוא והעי"ן בחולם שאחריו וא"ו, כי הוא מנחי העי"ן ושרשו עון, והשם בא בתוספת מ"ם בראש, והנפרד מעון בפלס מקום, והנסמך מעון, כמו מקום המזבח, ומעון הברכות הוא כנוי להש"י (ע"ד ה' מעון אתה היית לנו), כמו אל ההודאות ארון השלום הבאים אחריו.

י. מ. וואהלמאנן.



מוצא לנקוד שם הויה יתברך.



מי לא ראה את הלחץ אשר גלחץ בעל תוספת יו"ם במס' סוכה (פ"ד משנה ה') למצוא נתיבה לנקוד שם הויה, ובכל עמלו שעמל וגם מה שהביא בשם מדקדק אחד, לא ראיתי במ נכונה כאשר יבין כל מישר לראות, ואשר אחזה אני כי הרד"ק במכלולו חשב מלבד שבעה הבנינים קל, נפעל, פעל, הפעיל, הפעל, התפעל, עוד בנין אחד קראוהו בשם פועל הנוסף והרשז"ה קראוהו הבנין השמיני ועמד הבחור והרם הבנין הזה, ואחריו גם הרשז"ה ושאר המדקדקים, אמנם הרב ר' וואלף היירדענהיים שב להקים הבנין ההרום, כמו שידענו באורו על ארמי אובד אני, ועתה אם נערוך שרש הויה או הוה הנגזר ממנו, ויצא לנו שם הויה בנקודו העבר: הוית הוית כו', הבינוני, מהוה מהוה מהוים מהוות, העתיד אהוה או אהוה [כמו שמצאנו תכלה (מ"א י"ז) ואשעה (תהלים קי"ט) בקמץ ל"פ] תהוה תהוה יתהוה כו' והוא פעל יוצא ענינו הבורא (דמכ חיזוועט סטעפערס), והדברים ברורים למבין.

א. ד. ליבערמאנן



מזמור שיר ליום הושם כתר מלכות על ראש מלכנו החסיד והצדיק
אלכסנדר השני יר"ה

1.

מִמַּעוֹן קָדְשׁוֹ עֵינֵי אֵל בְּבִיר הַשְּׁקִיפּוּ ,
חֶסֶד וְאֱמֶת לְדַגְלֵיךְ שְׂחַקִּים תִּרְעִיפוּ ,
הַלִּיכוֹת עוֹלָם לוֹ בֵּין יוֹשְׁבֵי חֶלֶד ;
שָׁמַיִם נָטָה וַיִּרְדּוּ לְרֵאוֹת בְּאֲנָשֵׁי אֶרֶץ ,
הֵיטֵה דוֹרֵשׁ אֱלֹהִים , עוֹצֵר בְּעַד תְּקַרְנֵךְ ,
הֵיטֵה פֹעֵר צֶדֶק , וְאֵחַ לְצַדִּיק הַיּוֹדֵד ?

2.

עַל בְּנֵי חֶלֶף הַשְּׁנִיחַ בְּמֵאוֹר עֵינַיִם ,
וַיִּרְא מוֹרְדֵי אֹר , תִּרְבּוֹת אֲנָשִׁים חַטָּאִים ,
תְּאוֹנִים וּמִתְלַאֵה רָאָה – וַרְבֵּה הַמְשֻׁטְמָה ;
רָאָה מְרֻצָּח אֶרֶב לְדָם , וּמַעֲוֵל בִּצְעַת בִּצְעַת ,
אִישׁ בְּעַמִּיתוֹ בְּדֵי רֵיק יָרִיבוּ וּפּוֹצְעַת פְּצָעַת ,
גֹּבֵר הַשְּׁקֵר חִילִים , וְהֶאֱמַת שִׁמְמָה .

3.

אִזְ דִּבֵּר אֱלֹהִים אָמַר , גִּתֵּן בְּקֹדֶשׁ נִדְרֹתוֹ ,
מֶלֶךְ עַל בְּנֵי אָדָם אֲשֵׁים , כּוֹשֵׁל בְּגִבּוֹרָתוֹ ,
מוֹשֵׁל יַחִיד עַל רַבִּים עַמִּים ;
מִמְשַׁלְרֵב יִמְשׁוֹל בְּכָל מְקוֹמוֹת מְשֻׁלָּתוֹ ,
גָּמוֹל לְצַדִּיק יִשְׁלֵם , וְהַאֲוִיִּל יֵאָבֵד בְּאוֹלָתוֹ ,
חָסֵד וְאַמֶּת יַחֲדוּ יְהוִי תַפִּים .

4.

בְּלִתי מוֹשֵׁל צַדִּיק הָעַם יִפְרַע פְּרַעוֹת ,
בְּלִתי נֶסֶךְ יַחִיד לְאֲסָדְרִים וּמַנְרַעוֹת ,
כְּבוֹד מְלָכִים לְאִשֶׁר בְּדֶרֶךְ בִּינָה ;
בְּכָל עֶבֶר בְּנֶשֶׁק וּמִגֵּן יַעֲמִדוּ מְשֻׁמְרוֹת ,
הַמּוֹרְדִים יִמְכּוּ בְּעוֹנָם וּיְבָלוּ לְיוֹם עֲבָרוֹת ,
וּפְקִידִים עַל־כָּל־סֶבֶר הַמְדִינָה .

5.

מַעֲשֵׂה מֶלֶךְ וּפְעֻלֹתָיו מִסְפָּר עֲצֻמוֹ ,
יִתֵּן אָמַר — חֲרָבוֹת עוֹלָם יִקְיָמוּ ,
עֲמוֹק עֲמוֹק פִּעֵלוֹ מִי יִמְצָאוּ ;
בְּאֱלֹהִים צַדִּיק יִבְחַן עֲלִיזוֹתָיו ,
בְּמֵלֶא חֲפָנִים יִתֵּן לְיִשְׂרָאֵל מְשֻׁלָּתוֹ ,
יִחַבְבֵנְהוּ , וְכָאֵב אֶת בְּנוֹ יִדְעֵנוּ .

6.

אֲשֶׁרִי אֶרֶץ מַלְכָּה פּוֹעֵל צְדָקָה, וְאֵל מִשְׁפָּחַי צֶדֶק וְאֵל
אֲשֶׁרִי מִמֶּתְנִי עִמּוֹ מִסִּיר מוֹעֵקָה, מִשְׁפָּחַי אֵל אֵל קָדְשׁ
מְצִיג בְּשַׁעַר מִשְׁפַּט צְדָק; וְהָיָה לְאֵלֵינוּ
אֲשֶׁרִי הָעַם, לְנִסְיָה חֲסִיד עֲבָדִים, וְהָיָה לְאֵלֵינוּ
יְרֵאֵי מִצְוֵה אֲשֶׁרִים, אֶל דְּבַר חֲרָדִים, וְהָיָה לְאֵלֵינוּ
מִי כְהַמְלִיךְ מִחֻזַּק כָּל בְּרֵךְ יְהוָה וְהָיָה לְאֵלֵינוּ

7.

מִבְּנֵי הָאָרֶץ שִׁירָה שְׁמַעְנוּ וְזָמְרוּת, וְהָיָה
עַל רֹאשׁ אֶלְכֶם נְדָר אֲבֵנֵי נֶזֶר מוֹהִירוֹת, וְהָיָה
בְּשִׁמּוֹן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ רֹאשׁוֹ מְשׁוּחַ; וְהָיָה
תְּרוּעַת מִלְּךְ בְּנֵי אֱלֹהִים יְרִיעוּ, וְהָיָה לְאֵלֵינוּ
סִלְאֲבֵי שְׁלוֹם בְּרֻכּוֹת טוֹב יִבְיָעוּ, וְהָיָה לְאֵלֵינוּ
מַעַל יַעֲרָה עָלָיו נְכוֹן הַרְוֵחַ.

8.

בְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ אֶרֶץ הָאֵרֶה, וְהָיָה לְאֵלֵינוּ
אוֹר צְדִיקִים יִשְׁמַח הַמּוֹן הַשִּׁירָה, וְהָיָה לְאֵלֵינוּ
יִתֵן עֵז לְמַלְכוֹ, לְנַפֵּשׁ בְּרֻכּוֹתָיו!
בְּרֻכּוֹת לְרֹאשׁ צְדִיק אֶלְכֶם נְדָר מִלְכֵנוּ, וְהָיָה לְאֵלֵינוּ
חֶסֶד מְנוּעַ רֵאֵם אֲנָאוּ וְמַעֲזֵנוּ, וְהָיָה לְאֵלֵינוּ
בְּנֵי רוֹסְסִיָה מְפַלְלִים עֲמַת צְבָאוֹתָיו.

9.

גִּדּוֹל אֲדוֹנֵינוּ , אֵין חֶקֶד לְתַבּוּנָתוֹ ,
גּוֹרְלוֹ כְּבוֹד מַלְכִים צְדָק וּמִשְׁפָּט מְנָתוֹ ,
כָּל בְּנוֹת הַשָּׁמַיִם צְדָקָתוֹ יִרְנְנוּ ;
רַבּוֹת עֵינַיִם אֶל טוֹבוֹ נִשְׂאוֹת ,
כָּאֵל מִטֵּר בְּיָמָיו יִיחַלוּ לְתַשׁוּעוֹת ,
רֹב שְׁלוֹם וְשָׁלוֹת הַשָּׁמַיִם יִחַנְנוּ .

10.

זַמְרֵנוּ לְמַלְכֵנוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל זִמְרַת יְהוָה ,
אֶלְכֶם־מְגִיד נֹרָא עֲלֵי־לֵיהּ מֶלֶךְ רוֹסְסִיָּה ,
עַל יָמָיו יוֹסִיף ה' יָמִים !
יַעֲלֶיךָ יִשְׂרָאֵל בְּגֵאוֹן מַלְכוּת יִרְגֵן ,
עָזוֹ וּמְנוּסוֹ הוּא , בְּחַנְיָה אוֹתוֹ יִחַנְנוּ ,
אֶלְכֶם־מְגִיד מַלְכֵנוּ , הָאֵח , רָם עַל רָמִים !

11.

לְכֹלֵם רֵאשׁ מִשְׁבִּיר הוּא וּמְרוּה ,
מִדְּשֵׁן אֲרִצוֹ יִרְוֶן טוֹב כְּגֵן הָוֵה ,
שָׁפַע חֶסֶדוֹ יִנְקוּ עֲבָדָיו וְזָרִים ;
עֲמִמִּיה מֶלֶךְ , יַעֲבֹדוּהָ , כְּזִבַח לַיהוָה יִקְדִישׁוּ ,
נִפְשָׁם בְּכַפָּם יִשִּׂמוּ לְשִׁפּוֹךְ דָּמָם יַחֲשׂוּ ,
בְּעַד כִּסֵּא הַמְּלוּכָה לְהַדִּיף חֶשֶׁן הַצָּרִים .

ו ב

12.

תפלה

אָנא אל כביר , אדיר פּנבורה .
תפלת ישראל שמע , שיה פּוּזרה
תגיון לבו ראה בעד אל פּס נדר מלכוה!
אך ימים תן לו , שנות חיים ;
סבך נא בעדו עד בלתי שמים ,
עד שחקים שארו , פּרכות לעד שיתרו .

13.

עורכה אל קנא קנאתך ונבורתך ,
על אויביו לא השכילו נפלאותיך ,
פּשקט פּרוץ תרעם יהיו לאין ,
להשפית כל כתנכם הרימה פּעמיה ,
צוררי חססיה הם גם עדיך ,
ומלפנו נצור לעד פּכבת עין ,

14.

אָנא אלהים ! גם המלכה בצפידת תפארה ,
תנצבת לימין מלפנו , תמה וברה ,
כחול תרבה נא לה ימים .
שמחת עולם בלבבה תן פּאין עצבת ,
ואמרה בתוך עמי אנכי יושבת ,
עם רוססיה בּאמונתה תמים .

וּלְבֵן מֶלֶךְ, אֱלֹהִים! בְּרִכְתָּךְ תַּעֲלֶה,
בְּאֵרַח חַיִּים תִּנְהַלְלֶנּוּ וְנִבְהַ לְמַעַלָּה;
כְּמוֹ דוֹר דוֹר יִדְוֹר יִדְבּוּ שְׁנוֹתָיו,
צִיץ וּפְרַח בֶּן מִלְכָּנוּ,
כְּזִית יְהִי הוֹדוֹ תִדְרֹתֵנוּ,
יִשְׁמְחוּ בּוֹ הַנְּסִיכִים אֲבוֹתָיו.

ד. לוריא ממינסק.



חֶשְׁבַת הַחַיִּים

אך אֶכֶן הָאָדָם - לא בָּשָׂר וָרוּחַ,
גִּידִיו בְּרָזָל - עֲצָמוֹתָיו נְחוּשָׁה -
תּוֹכוֹ יוֹל אֵשׁ - לא הֵם קְרוּחַ -
מָה גָדוֹל פִּיִּי, מִכֶּתִי מָה אֲנוּשָׁה!
מָה כָּבְדוֹ אֲנָחוּתִי, כָּבְדוֹ לְמַדִּי,
וְאֲנִי חֵי הַנְּגִי, חֵי עוֹדְנִי חֵי!

חֵי חֵי עוֹדְנִי - דְּמֵי עוֹרְקֵי יוֹלֵוּ,
אִם לְבִי כָּבֵר מֵת, מוֹרְשֵׁי גְּוֵעוּ,
חֶשְׁבָה לִי הַשָּׁמַשׁ - קִנְיָה לֹא לִי יִהְיֶה
אֶךְ קוֹצִים וְצַנִּינִים הֵמָּה לְעֵינַי יִדְמָעוּ
כָּבֵר מֵתִי לִי, מֵתִי לְרַעִי, מֵתִי לְמַדִּי,
אֲבָל עוֹד חֵי עוֹדְנִי - הֵה. חֵי חֵי!..

חֵי חֵי עוֹדְנִי - אֲבָל מֵדוּעַ, וְלָמָּה?
מִי זֶה - בְּרָצַח אֲשָׁאֵלָה הַפַּעַם -
בֵּין גְּלִי קֶצֶף הַשְּׁלִיכְנִי הַיְמָה
וְאָנָּה זֶה יִהְיֶה פְּנֵי יְדֵרִיכְנִי בְּזַעַם?
"קִצְתִּי בְּחַיִּי", - אֲקַדָּא - שְׂבַעֲתִים לְמַדִּי,
אֲבָל "חַיָּה חַיָּה" ! אֲשַׁמַּע וְחֵי הַנְּגִי חֵי.

חי הנני, חי — אבל מה המה החיים?
אך גרת אמנתנו נעלה, ולא נדע פשר
אך חולמים נחנו — ובנכון צהרים —
חפצתי חשקתי לנתק זה הקשר
לשום קץ לעמלי — לאמר ליגוני, די!
אבל חיה חיה אשמע, וחי הנני, חי!

יחיה חיה — הקול אלהים אנכי שומע?
הלא מעודי לא שמעתי מן הערפל —
הקול אח לצרה הוא? קול אודה ורע?
הן מעולם לא מצאתים פה בשפל,
הקול חכמת-אדם הוא? הלא מאסתיה למדי
הלמענה אחיה? הלמענה אני חי?

חי אני — למען נפשות שלש, שתיים.
למען רעה אהובה, וילדים יקרים
את קולם אשמע, — בוקע שמים
יחיד לבבי — יקרעו לגזרים.....
ועת יתחמן לבבי — לאמר לחיי "די"!
"חיה" — אשמע קולם — וחי אני חי!

אברהם יעקב פאפירנא .



הַרְעֵ לְאָח בְּצָרָה

מַה לָּךְ כִּי נִזְעַקְתָּ, כִּי כֹחַ תִּתְיַפֵּחַ,
שׁוֹד תִּקְרָא וְחָמָס עַל כָּל חַמְדֹּת תִּבְלֵל,
אָח לִיעֲנָה אֶתְּהָ, תַעֲרַד בְּכִי וְאִבֵּל,
נִרְפִית, נִדְמִית, תִּלְךְ קֶדֶר שְׁחוֹת.

הַבּוֹאֵת נַפֵּשׁ אִישׁ, הַבּוֹה לֵב נָבֵר,
לְגֵרוֹף כְּהַגְרוֹף עֵשֶׂן, לְהִלּוֹךְ תִּמָּס בַּפְּיִם?
רַנֵּעַ בְּאַתְּךָ רָעָה, וּכְבֹר מְאֹסֶת בַּחַיִּים,
כַּתְנִים תִּשְׂאֵף מוֹת, תִּשְׁיֵשׁ אֶל־קִבֶּר.

הֲלֹא תִתֵּן תּוֹדָה, כִּי כְמוֹךָ כְּמוֹנִי,
רַבַּת סִבְלַתִּי רָעָה, עַד פְּלִי דִי;
שׁוּבַע תִּמְרוֹרִים אָנֹכִי, שׁוּדִי יַעֲנִנִי.
וּבְכַל זֹאת אוֹקִיר חַיִּי, וְחִי הַגִּנִּי חִי.

הַהוּה עִמָּךְ בְּצָרָה

נִפְתְּלִי זֹוּסִמָּאֲנָן



עֵשִׂיר *

אל תהי כאביה

אל תהי כאביה מדורשי חכמה ודעת
כי אלה אם בעמם יערכו קרב ולחם
רם זלות הפה, רמה ותולעת,
חכמתם בזויה, כביתם אין שמלה ולחם
ויחפים ורעבים ידפקו דלת עשיר בער,
לכן אל תהי כאביה ילד גער.

אל תהי כאביה הולך תמים וישר דרך
כי בהם לא שמן חלקו — ורדפו נסתרה,
בהם ילך שחוח בלא כח, ובפיק ברה,
לבו, לבדדו, ונפשו נגזרה
פל ימיו מכאובים, יגון וצער
לכן אל תהי כאביה ילד גער.

אל תהי כאביה אוהב אמת וצדק
דוכרי אמת לא יפנו בארץ
סור עיניך מראות נגע מראות כל ברוך
פן תבוואה רעה — יפגשה תקרץ.
כי ראשית חטאת הוא ליושבים בשער
השומר, אל תהי כאביה ילד גער!

(* כספתי לכני הטולד לי.)

אל תהי כאביה איש רעים להתרועע
 כי בצל לימינה הם, עת שמשך זורח
 ובבוא יומה לא תכיר עוד הרע
 סר צלו — וכצל יברח פרות
 רבת שגיתי כמו אנכי הבער
 הזר! אל תהי כאביה ילד נער!

אל תהי כאביה חוקר דבר לתכליתו
 אוי לחוקרים רעה, מי ישע לא ישאבו
 האמן לכל דבר אל תחוקר ראשיתו
 מאמינייהבל, ללחם לא ירעבו
 שמעני בני — היה פתי סכל ובער
 אף אל תהי כאביה ילד נער.

אברהם יעקב פאפירנא.



קחצו וקחו בזהו קיאמס יתה אל
 רמס וטפו אל וטמו יתה אל
 קחצו אל וטמו וטמו קיאמס יתה אל
 וטמו וטמו וטמו וטמו וטמו וטמו
 וטמו וטמו וטמו וטמו וטמו וטמו
 וטמו וטמו וטמו וטמו וטמו וטמו
 וטמו וטמו וטמו וטמו וטמו וטמו

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060
 Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

נקדימון בן גוריון *

ת"ר פעם אחת עלו כל ישראל
לרגל לירושלים ולא היה להם
מים לשתות הלך נקדימון בן
גוריון אצל הגסון אחד וכו'.
(תענית דף י"ט ע"ב)

לחוג חג הספנות בירושלים,
עלה המון חוגג לרבותים,
קראות את פני אל באיתן החדש;
ולאפי התנהלו שור, פר ותיש,
נושאים מקציר שדה ותבואת היש,
ופרי הלודים, עם בבורי קדש —

וכאילים לפניהם רקדו גיל ונחת,
ער פל פנים הנלה שמחה נצחת,
רממות חג בגרונם זמרו רננו;
פתאם — מגדלי ציון לפניהם ראו,
ובעליצות לב פה אחד קראו:
— «חזו ציון, האח, חזו קרית מועדנו»!! —

(* רחש לבי דבר טוב, אומר אני מעשה זה לכבוד רעי
הכוזי יקרי, ה"ה שוחר מדע, ואהב חושיה הנודע שמו לסהלה,
יהודה ליב בארסקי נ"י.)

וּבְנֵשֶׁר עַל בְּנֵי רוּחַ בֶּן דָּאוּ ,
 עוֹד מַעֵט - וּבְקוֹל זְמֵרָה לְשַׁעַר בָּאוּ ,
 אַף הָעִיר לִקְרֹאתָם רָגָה פְּצָחָה
 וּבְאִי-סוּעַד בְּחוּצוֹת נִפְצוּ ,
 אֵלֶּה בָּאוּ , יִצְאוּ , אָצוּ גַם רָצוּ ,
 וַתְּהוֹם הָעִיר - בְּמַצוּדָה רַתְחָה - .

אֵךְ מַה־זֶּה פְּתָאם הַיּוֹעַם אוֹר פְּנִימוֹ ,
 מִי עָנְנֵי עֶצֶב פָּרַשׁ עַל רֵאשִׁימוֹ ,
 וַנִּפְשֵׁם הַמְּלֵאָה גִיל מַה־זֹּאת הִרְאִיבָה - ?
 זִלְעָפוֹת צְמָאוֹן לְמָאֵד בָּם בְּעָרוּ ,
 וַיֵּאוּרִים מִמְּקוֹמָם נִדְעָכוּ נִחְרוּ ,
 וּבְחֻמָּה הַשֶּׁמֶשׁ כָּל מַעֲיֵן הַחַרִּיבָה .

שָׁם לְדִיק , שׁוֹאֵב , לְבָאֵר מוֹרִיד דְּלִי ,
 פֹּה אִישׁ לְשָׁקוֹת בְּעִירוֹ שְׁוֹא תִבְיֵא כְּלִי ,
 בּוֹשׁוּ כִי בְּטוֹחַ , הִיא אֲבָד כָּל שְׂכָר ;
 הַמּוֹלֵת הַצְּמָאִים כָּל רַגַע תִּקְרַב ,
 זִלְעָפוֹת צְמָאוֹן לְהַמוּ לֵב וּקְרַב ,
 וּבְנִחֻשׁ אֵךְ עָפָה יִלְחָק כָּל נִבְרָ - .

אֲמַנְהָ-עוֹר בְּצַד מִיָּה שְׁלוֹחַ ,
 כִּי בָא נִקְדִימוֹן אִישׁ תָּם וַיִּקַּר רוּחַ ,
 וּבְתוֹךְ קָחַל בְּשֵׁר שְׁלוֹם וַנִּחַת :
 חֻזְקוֹ אַחֲרֵי ! אֵל תִּרְפְּנֵה יָדַיִם ,
 הַנִּחְמוּ - כִּי הִקְרָה אֵל בְּאֵרוֹת מַיִם ,
 וּלְכוּ כָּל צְמָא מְלֵאוּ כֵד וְצַפְחַת - .

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060
 Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

מִשָּׁר שְׁאַלְתִּין , בְּרוּב עִמָּל וְעֶצֶב ,
כִּי אִם מִים בַּל אָשִׁיב לְיוֹם הַקֶּצֶב
בְּסֶף אֲמִילָא בְּאַחֲזֵת , יַעֲבוֹר גְּזוּחֵימִים ;
אֲבֵן — אֵיחַל לְאִשֶׁר אֵיִים יִתְחַד ,
כִּי דוֹרְשֵׁיו לְעוֹלָם לֹא יִכְשֹׁר ,
וּבַעֲבוּר עִם קָדְשׁוֹ בַּל יִמְנַע מִיָּם !

בְּלִגְלֵי הַעֵת כְּסוּפָה יִנְקִפוּ ,
יוֹם יִדְלוֹק יוֹם , רְגָעִים רְגָעֵי יִרְדְּפוּ ,
וְחֻדְשִׁים חִישׁ מְבַלִּי מְשִׁים יִצְחֵ ;
וּפְעָמָיו לֹא אַחַר גַּם יוֹם הַבְּסָא ,
יִהְיֶה שְׁלוֹם לְנִקְדִימוֹן קָרֵב וַיְהִי ,
וְאַרְבּוֹת שֶׁחַק עַל מַסְגֵּר סָגוּר .

בְּיוֹם הַהוּא — שָׁמֶשׁ בְּחָרֵי אֵף וְקִצְפָּה ,
עָלִי נְחָרֵי גַחְלֵי אֵיתָן חֲמָתוֹ יִצְפָּה ,
יוֹם שָׂרֵב וְדַחְמֵי רֶשֶׁף קוֹלְעֵ ;
כָּל יְאוּרִים הִלְלוּ הָאֲזוּנִיחוֹ תְרַבּוּ ,
כָּל צְמִיחֵי שָׂדֵה עֵלְפוּ שָׂכְבוּ ,
וּבְמִן אֲדָמָה , כַּנּוֹד הַבְּבִקֵּעֵ .

וְאַתְּ נִקְדִימוֹן הַצֵּר שׁוֹר תַּרְף אֱלֹהֵי :
— « הֵן יִשְׁעָה לֹא נִשְׁקָה עֵדֵן מִנְבֵּה ,
וַיֵּאֵיה אֱלֹהֵיהָ לָךְ עֵבִים יִמְרִיחִים ?
— יִתֵּן הַבְּסָף — ! רְגָעֵי שְׁלוֹם נִמְלָאוּ » —
— « עוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל » נִקְדִימוֹן עֲנָהוּ ,
וַיִּפֶן לְמִקְדָּשׁ שֵׁם לְשִׁפּוֹף שִׁיחַ .

הימיה שאננה ביהיכל רחפה ,
שם נפש נקדימון עליו התעטפה ,
ברך הוא נצב ולא יצק לחש :
צורי — ! נא הפלא חסדה מנבה ,
ידעו גוים כי אין כמות אלה ,
ומעצותיהם הכל ופרי כחש —

שמה ינאן שמה זר מחפיר מרשיע ,
לאמר : אך קצרה יד אר מהושיע ,
הן למצותיה צבא רב ייחקה ;
צוה ! — שחקים יזלו תימן יפות ,
יארה גם שמחה לעמך תצמיח
ופי טופלי שקר יסכר סלה — !

עודנו בקש מעוז בצרתה ,
ומפאת נגבה עב קמנה עלתה ,
ולאט לאט כה גדלה ותכם שמים ;
פתאם — בגלגל נשמע קול הרעם ,
אחריו נשם סוחר נתך בועם ,
ותשטוף כל הארץ חשרת מים — .

בשמוע נקדימון את שאון הזרם ,
ולחודות לאלהיו את בפיו ירב ,
ובלב במוח ביתה שם פעמידו ;
מטרות עז אלה כל דרכו עצרו ,
לשוא זרמי נפץ שטפו נהרו ,
כבע ישועה , האח , סכך ראשו — .

ובלכתו והנה השור רץ מנגד ,
 התמרטר פארי , יעט אף כפגד ;
 — «בוזב ! שוא ישמוף גשם יגבר חיל ;
 'שוא ישקה הבארות ירטיב כל תלם ,
 'יוסם לך שמתי חק יום עת השלם ,
 'וכבר מסך חשבו פרש הליל» !

ובלב גשפר נקדימון שב ויגך ,
 מן המצר לקרא יה במקדש מלך :
 הוי אלי — קרא — שניא כח אמה !
 צלמות ואפל ימינה תדיח ,
 וחשך מפני אור קרוב תבריח ,
 נא חסדך הפלא הושועני עתה — !!
 חיש שערי תימן הרוח פתחה ,
 עב ראה ותנם — עננה ברחה ,
 לפני שמש פי בא , פי בא לזרח — !
 אראו יושבי תבל צדק למדו :
 זועם אל נבלם — קרסליו מעדו ,
 וקוי אל נשגבו החליפו כח — !

אל תשמע אל תחת אנוש בצרתה ,
 גם כי יבשו לך כל מעיני ישועתה ,
 קוה ! — ובששון תשאב מירנת ;
 גם .. עת עבי לחץ ראשך סככו
 תבא רגע ! — העננים פעשן נמלחו ,
 ותחזינה עיניך שמש זורחת .

אברהם גאלדפארען
 תלמיד בית ספר הרבנים בוישאמיר .

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060
 Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

חיונה זהרבורה*

1.

בבין עלי הערבה
יונת חן ישבה,
הבורה סוערה ועניה
בשאון ובקול המולה,
טובעת בין מצולה,
מרחוק עינה צופיה.

2.

חיש עלה מהזמורה,
השליכה לתגלי הבורה,
במעט מזרם נשטפה.
ובמצאה מעמד לרגליה
התליפה כח בכנפיה
ולדרבה שמחה עפה.

3.

לימים חיונה שבה,
לשבת על הערבה,
בנפש שוקמת ובוטחת;
הרבה דרך קשתהו,
עליה לטש עיניהו,
נפשה זמם לקחת.

(* פרייז נאך דעם דייטשען.)

מזמור לתודה

אֲשֶׁר שָׁר שְׁלֹמֹה בְּיָדָב בְּכָרְטוֹ אֶת־הַשּׁוֹעַ הַנֶּכְבֵּד וְהַדְּגוּל
מִרְבֵּבָה, הָאֲרָאן גִּינְצְבוּרֵג. עַל־חֶסֶדוֹ וְעַל־טוֹבוֹ עִמּוֹ.

(א) אֵךְ טוֹב לְכָרִי לְכָבֵד הַצְּלָחָה עַל־רֹאשׁ צְדִיקִים תְּחִילָה:
(ב) בְּרָבוֹת טוֹבָם וּרְכוּשָׁם יִרְבוּ לְהַפְלִיא צְדָקוֹת וְעַז: (ג) גַּם פְּלִקוּיָהֶם
לֹא יִבְשׁוּ מִשִּׁבְרָם לֹא יִפְלְמוּ נֶצַח: (ד) דְּרָכָם דְּרֹךְ אֱלֹהֵי הַחַסֵּד
וְאִירָח נְתִיבָתָם אֲל־מִוֹת: (ה) הֵם הִפְּיָה מוֹסְדוֹת הַתִּבְלָל עַל־יְמֵי תַבְּנָה
וְתַבּוּנָה לְעַד: (ו) וְאֵתָה בְּנוֹ־יוֹסֵף אֱלוֹפֵי מוֹשֶׁה חֶסֶד לְבְנֵי־בֵיתִי:
(ז) זְכֹרָה לִי קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים וְשָׁבַע בַּיּוֹם אֲכַבְּרָה שְׁמֶךָ: (ח) חֲכָמָה וְקִשְׁט
תִּמְאֹת גִּפְשָׁךְ וְדַעַת־אֵל בְּקָרֵב לְבָבָה תִּתְלוֹנֵן: (ט) טָהוֹר עֵינַיִם אוֹתוֹ
תִּתְאַהֵב חֶסֶד לְרֹאשׁוֹ וְתִעֲנִיקָהוּ מִבְּרִכּוֹתֶיךָ: (י) יִרְאוּ רַבִּים וַיִּשְׁמְחוּ
וַיִּלְמְדוּ יֵשֶׁר וְצַדִּיק: (יא) כָּל־עוֹשֵׂי עֲשׂוֹר בְּמִשְׁפָּט כָּל־דָּגְעֵי אֶרֶץ וְשֹׁלֵי
עוֹלָם: (יב) לְמַעַן יִצְווּ אֶת־בְּנֵיהֶם לְדוֹר אַחֲרוֹן כִּי יָבֹא: (יג) מִתְמוּךְ
יָדֵי שׁוֹחֲרֵי תוֹשִׁיָה יְדִיהֶם בְּלִי־קַפְצוֹ סֵלָה: (יד) גַּם לְהַתְנוּסָם לְמוֹ הַגֵּה
מִמֶּךָ יִרְאוּ וְכֵן יַעֲשׂוּ בְּלִבָּם: (טו) סְעוֹד וְהוֹשַׁע כָּל־יִשְׁעָם פֶּה וְגִדּוֹב
כָּל־מִגְמַת לָבָם: (טז) עֲזָרָת בְּצָרְתָה יִהְיוּ מְנוּס וּמִפְּלֹט לְעַתְדָּעָה:
(יז) פְּעֻלוֹתֶיךָ תִּתְהַיֵּנָה לְעֵינַיִם וְאִישׁ אֲמוּנִים יוֹסִיף אֱמִין: (יח) צַדִּיק
מִלֵּאָה יִמְיָנָה וְשִׁמְאֵלָה תִּתְמוּךְ חֶסֶד: (יט) קוֹל אֲסִיר עֵנִי שִׁמְעָה אֲזַנְךָ
וְתִמְהַר לְרוֹחֲתוֹ לִישׁוּעָתוֹ: (כ) רְאֵיתָ עֲנוֹת נַפְשׁוֹ וּמְצוּקָתוֹ בְּנִתָּה כִּי
הַמַּחֲסוֹר יִתְקַפְּרוּ: (כא) שִׁשָּׁתָּה עָלָיו לְהִיטִיב אוֹתוֹ כִּי־ד אֱלֹהִים הַטּוֹבָה
עָלֶיךָ: (כב) תַּחַת אֲבוֹתֶיךָ הַיִּשְׂרָאֵלִים קָמְתָה לְנֶאֱוֹן וּלְתַפְּאֶרֶת: (כג) אוֹרְךָ
לְעוֹלָם כִּי־עֲשִׂיתָ וְאַחֲלִלָה שְׁמֶךָ בִּי־טוֹב נִגְדַּד אַחִיךָ בְּנֵי בְרִיתְךָ!

ש. מאנדלקער.

גְּבוּלוֹת הָאָדָם (*)

עַת אֱלֹהֵי-קֹדֶם נוֹרָא הוֹד
מִהֵיכַל קָדְשׁוֹ יִתֵּן אָמַר
וַיְמִינֵנוּ הַנְּאֻדָּרֶת בְּפֶתַח
יִשָּׂה עַל שְׁפָרִירֵי שִׁחַק,
מִצְפוֹן נְשִׂאִים יֵאָתִיוֹן
בְּרָקִים יִפְּיִצוּ עֵנָן אוֹרֶם
דַּרְעִם בְּגִלְגָּל וַחֲזוּזֵי קוֹלוֹת
מִסְתָּר עֵבִים בְּרַעַשׁ יִתְגַּלְגְּלוּ
וַגִּשְׁם נְדָבוֹת וּמְטָרוֹת-עוֹז
בְּשֵׁאוֹן יִתְכוּ עַל-אֶרֶץ רִבְהָ,
לְהַדְרֵעִיף עַל-מוֹצֵא דָשָׂא
מִפְּקֵג אֱלֹהִים מְלֵא עֲדָנִים;
אִז אֶקֶד אֲשַׁתְּחֹוה אַפָּיִם,
לְפָנַי כְּסִדְיָה דוֹמָם אֶכְרַעַה
שְׁלֵמַת אוֹרוֹ אֶגַּע בְּמוֹ פִי
וְשׁוּלֵי מְעִילוֹ אֲשַׁק שְׁפָתַיִם
לְבִי יִחַרַד אַף יִתְפַּלֵּץ
וּכְעוֹלָל וַיּוֹנֵק אֶהְגֶּה אֵימָה
וּכְגִמּוֹל עַל-אִמּוֹ אֶתְרַפְּקֶה
כְּלִיּוֹתַי יַחַד תִּבְעֶנָה אֶתְהַבֶּה
וְכָל קָרְבֵי כְּלָם יִהְמִיוֹן
מִי כְמוֹהָ בְּאֵלִים ה'!

(*) סְכִיחַ כְּסֵךְ גְּמָחָה .

מזמור לתודה

אשר שר שלמה בן־דב בברכו את־השוע הנכבד והדגול
מרבקה האראץ גינצבורג. על־חסדו ועל־טובו עמו.

(א) אף טוב לברי ללב העלחה על־ראש צדיקים תחול:
(ב) ברכות טובים ורכושם ירבו להפליא צדקות ועז: (ג) גם פל־קוֹי־הם
לא יבושו משבכם לא יפ־למו נצח: (ד) דרכם דרך אלהי החסד
וארח נתיבתם אל־מות: (ה) הם הפה מוסדות התבל עלימו תבנה
ותבונן לעד: (ו) ואתה בנו־יוסף אלופי מושף חסד לבני־ביתי:
(ז) זכרה לי קדש קדשים ושבע ביום אכבדה שמך: (ח) חכמה וקשט
תאזר נפשך ודעת־אל בקרב לבך התלונן: (ט) טהור עינים אותו
תאהב חסד לראשו ותעניקו מברכותיה: (י) יראו רבים וישמחו
וילמדו ישר וצדק: (יא) כל־עושי עשר במשפט כל־דגעי ארץ ושלוי
עולם: (יב) למען יצו את־בניהם לדור אחרון פי יבוא: (יג) מתמוך
ידי שותרי תושיה ידיהם בל־יקפצו סלה: (יד) גם להתנוסס למו הגה
ממך יראו וכן יעשו בקהם: (טו) סעוד והושע כל־ישעם פור ונרוב
בל־מגמת לבם: (טז) עזרת בצרתה יהיו מנום ומפלט לעת־דעה:
(יז) פעלותיה תהינה לעינים ואיש אמונים יוסף אמן: (יח) צדק
מלאה ימינה ושמאלה תתמוך חסד: (יט) קול אסיר עני שמעה אונה
ותמהר לדותו לישועתו: (כ) ראית ענות נפשו ומצונקתו בנתה פי
המחסור ותקפדו: (כא) ששפת עליו להיטיב אותו פיד אלהים תפוכה
עליה: (כב) תחת אבותיה הישרים קמת לגאון ולתפארת: (כג) אורה
לעולם ביעשית ואהללה שמך ב־טוב נגד אחיה בני ברייתך!

ש. מאנדלקער.

גְּבוּלוֹת הָאָדָם (*)

עַת אֱלֹהֵי-קֶדֶם נוֹרָא הוּד
מֵהֵיכַל קִדְשׁוֹ יִתֵּן אָמַר
וַיְמִינֵנוּ תְּנַאֲפֶרֶת בְּפֶתַח
יִשָּׁה עַל שְׁפָרִירֵי שַׁחַק,
מְצַפּוֹן נְשִׂיָאִים יֵאָתִיוֹן
בְּרָקִים יִפְּצוּ עֵנָן אֹרֶם
תְּרַעַם בְּגִלְגָּל וַחֲזוּי קוֹלוֹת
מִסֶּתֶר עֵבִים פֶּרַעַשׁ יִתְגַּלְגְּלוּ
וְנִשְׂם נְדָבוֹת וּמְטָרוֹת-עוֹ
בְּשֵׁאוֹן יִתְכּוּ עַל-אֶרֶץ רָבָה,
לְהִרְעִיף עַל-מוֹצֵא דֶשֶׁא
מִפְּרֵג אֱלֹהִים מְלֵא עֲדָנִים;
אִז אֶקֶד אֶשְׁתַּחֲוֶה אַפָּיִם,
לִפְנֵי כִסֵּיָהּ הַדּוֹמֵם אֶכְרַעָה
שְׁלֵמַת אֹרֹחַ אֲנַע בְּמוֹ פִי
וְשׁוּלֵי מְעִילוֹ אֶשַׁק שִׁפְתָּיִם
לְבִי יִחַרֵד אִף יִתְפַּלֵּץ
וּכְעוֹלָל וַיּוֹנֵק אֶהְיֶה אִימָה
וּכְגִמּוֹל עַל-אִמּוֹ אֶתְבַּרְכֶּה
כְּלִזְתִּי יַחַד תִּבְעֶנָה אֶהָבָה
וְכָל קִרְבֵי כָלָם יִהְיִיזוֹן
מִי כְמוֹהַ בְּאֵלִים ה'!

(*) פְּרִיֵּחַ נֶטֶר גִּטְסַחַשׁ .

כִּי לֹא לְאָדָם יִלְד־אָדָמָה
דָּרָךְ אֵל אֱלִים בְּשָׁמַיִם ,
לֹא לְשֹׁכְנֵי בֵּית־חֹמֶר
אֲרַח עוֹלָם בְּעַרְפְּלֵי עַרְבוֹת ,
כִּי־אִם בְּנֶשֶׁר יַעֲלֶה אֶבֶר
רֹאשׁוֹ רֹאשׁ כּוֹכְבִים יִגִּיעַ
לְדַגְלָיו מְנוּחַ הֲלֵא אֵין
וְאֲשֶׁרֵיו יִמְעָדוּ בְּאֵין מְעַמָּד
מִשְׁחָק יִהְיֶה לְסַעָה וְסֵאוֹן
וְחֶשֶׁרֶת עֲנָנִים כּוֹ תִתְקַלֵּם ,
לְהַפְיִצְהוּ יִסְעָרוּ סְעוֹר
מִרוֹם שָׁמַיִם יִפּוֹל אֶרֶץ
וְנִפְצוּ גִלְגָּלְתּוֹ אֶל־הַסֶּלַע !
אִם עַד־מִצּוֹקֵי אֶרֶץ
כַּפּוֹת רִגְלָיו תִּעְמּוֹדְנָה
תִּכְבֵּן עָלַי אֲדַמַּת־עָפָר
צַעְדֵי אוֹנוֹ יִכּוֹנְנוּ ,
מִהַדְּמָרוֹם שָׁמַיִם מְנַהֵו
וּמִזְרֵי רִקְיעַ מַה־נִּשְׂאוֹ !
גַּם כְּאֶרֶז לֹא תִגְבַּהּ קוֹמְתּוֹ
וְכִאֲלוֹן , רוֹם לֹא יִשָּׂא רֹאשׁ ,
לֹא יִפְרֹשׁ כַּנֶּף אֶל־עַל
וּמַעַל לְאֶרֶץ לֹא יִרוֹם סֶלֶה !
דוֹר הוֹלֵךְ וְדוֹר יָבֵא
וְאֶרֶץ וּמְלֹאָהּ לְעַד יַעֲמִדוּ ,
דוֹר יִתְלוֹף וְדוֹר יוֹלֵד
וְהַבֵּל וְיוֹשְׁבֵיהָ לְנִצְחַת יְקוּמוּ .

בְּמָה נִפְלוּ יְלָדֵי-תַבַּל

מֵאֵל-שָׁדַי מְחוּלָלִמוּ ?

וַיִּצְוֵי חֶלֶד מְחֹמֵר קָרְצוּ

לְצוּר יְלָדֵם הֲכִי נִשְׁתָּוּ ?

בְּנַחַל אֵיתָן לְאִין-קִצָּה

בְּשָׁלוֹת-נִצַּח גָּלְיוּ יַעֲבוּרוּן

שְׁלֵאֲנָן יִנְהָרוּ וְלֹא יֵאֲסֹפוּ

בֶּן הַדְּיֻכּוֹת הָעֵת פְּלִהֵן

לְפָנַי-אֱלֹהֵי-מַלְכֵי בְּקֹדֶשׁ

אֶף לָנוּ, הָהָה, בְּנֵי חֶלֶף

אֶף לָנוּ לְרִגְעִים חֲלִיפּוֹת

עוֹד גַּד זֶה עַל-בְּמוֹתָיו

יְרוּמָמְנוּ לְשִׂיא שְׁמַיִם-שָׁמַיִם

כְּמִהַר חֵץ יִתְגַּלֵּל רֵעֵהוּ

לְמַחְשָׁבֵי-תְהוֹם יִהְרָפְנוּ

וַיִּכַּס עֲלֵינוּ בְּצִלְמוֹת . . .

שָׂרָשׁוֹת גְּבֻלוֹת מַעֲשֵׂה-אֵל

גְּבוּל הַנֶּגֶה לִימּוֹת חַיֵּינוּ

וְדוֹרוֹת עוֹלָם יִנְקֻפוּהָ,

אִישׁ אִישׁ בְּעֻקְבוֹת אַחֵיו

יִסַּב בְּלִבָּתוֹ עָלַי מְעַגְלָה,

יִמְהָרוּ יֵאִיצוּ יִחִישוּ, יִרוּצוּ,

עַד בְּרִיתֵי שָׁמַיִם וָאָרֶץ — סֵלָה!

ש. מאנדלקער.



Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060 Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

פְּצֵעֵי אֱהֵב

וְאָמַר אֵלָיו מָה הַמְּכֹוֹת הָאֵלֶּה בֵּין יְהוָה
וְאָמַר אֲשֶׁר הִבִּיתִי בַּיִת מֵאֲהָבִי :
(זכריה י"ג, ו')

1.

כָּל יֶקֶר לָנוּ , נִכְבָּד לְעֵינַיִם ,
לְחֹקֵר וּלְבִקֵּר אִם הֵיטֵב גִּדְעָה ,
אִז בַּתְּהִלּוֹת לֹא בְזַרְנוּ הַפְּנִים ,
גַּם קִמְצֵי־תְהִלּוֹת כְּמוֹ נִמְצָאָה ;
כִּי בְּפָרִי מְגֹד תָּרַם הַתְּלַעַת
וּבְכָל טוֹב כָּבֵה , גַּם רַע וּמְגֹרַעַת - .

2.

כָּל יוֹפִי , בּוֹ דָּפִי , וּבְכָל נְאוּהַ רְאוּהַ ,
תִּתְּפֵת בְּנִפְת , כָּל מוֹעִיל , בּוֹ מְעַל ,
בְּגֹד בְּמִגְד , וּבְכָל מִתְּקַ דְּאֵבָה ,
יִנְעַם לְאֶחָד , וּלְאֶלֶף כָּרְעַל ,
כִּי אֲשֶׁר מִי יִמְצָא , אוֹ טוֹב כְּאֶרֶץ
וּלְרִגְלָיו בַּל יִבֵּא גִזֵּק וְקִרְיָן - .

3.

אֵיךְ הַצֶּדֶק, וּמְבִיבוֹ אֵין חֶדֶק?
קָרוֹן יִשְׁעוֹ פֹה, שֵׁם תְּרִבְדֹלְצִח;
אֵין תְּמִים אֵין שְׁגִם וְבוֹ אֵין בְּדֶק;
הִיטִיבוֹ לָזֶה, לְאַחַר מְטִבָּח,
גַּם שְׁמֵשׁ צֶדֶקָה פֹה אֹרְחָה לְנַחַת,
וּלְשִׁבְנֵי-חֲרָדִים אֶךְ קָטֵב וְשַׁחַת.

4.

גַּם הַקְדוּשָׁה הָאֲהָבָה, בַּת אֱלֹהִים!
אִם הַתּוֹלְדָה, וּנְבִרַת הַחַיִּים,
מָה רָם פְּעֻלָּהּ, וּמָה עֲרֻפָה נְבוֹת!
הֲלֹא עֲנָנִים וְנַחַת בָּהּ רַבְתִּים,
גַּם הִיא לֹא נִקְתָה מִחֲסָרוֹן וּפְחָתָה,
וְבִרִית עִם מְשַׁחִיתִים גַּם הִיא כֹרֶתָה.

5.

מִי חָלַל שְׁרֵי-קִדְשׁ, אֲגִיד־נְבוֹת!
לְתַעֲוֹתֵם בְּשֹׁפֵק, לְזִנוֹת בְּאֶרֶץ,
וּמִי נָחַם הָעִיר בְּלִבָּב אֱלֹהִים?
לְמַחֲוֹת כָּל בָּשָׂר, לְבִיא שֹׁד וְקֶרֶן,
הֲלֹא הָאֲהָבָה, מְרָאָה וּמְטִמְאָה!
תִּהְיֶה הָעֵדֶן, תִּבְלֵל וּמְלֹאָה.

6.

מי באזקים הזכיל אבינו התמים?
בית זדועל לסבל מצוק ופרך,
שבעת שנים, בלילות פימים
גם תחתיו התרפס, לשפיל הערך?
הלא האהבה — התמהו תמה!
איה תקל כל משא, תשפיל גבה.

7.

מי הרגה הקדיש בשכם ההללה?
את-ישביה בטח, לגיר לחרב,
וישיא מות, רצח, אבדן-כרה,
אחר סבלם מחץ, וקאים הרב?
הלא האהבה, יד האכיונה,
תבריק פזזהב, והיא חרב היונה.

8.

מי ענת קדש הדיח מרחפה?
כי נזרו לבשת, הזנו, נתעו,
ויבער תקצף, זעף ומגפה;
ונאלפים נחרצו, הומתו, הוקעו?
הלא האהבה, במות נמשלת,
כי רבים תללים במהו מפלת.

9.

הן גבור חיל הִיָּה בְּ-מָנוּחַ ?
עוֹ פְּנִימָה , פְּבִיר אוֹנִים וְחֶסֶן ,
אֶף נֶגְדַת אֶהְבָּה , הָהּ , לֹא עֲצֹר כַּח ,
עַד , חֲדָרֵי-מָוֶת הַמָּתוּ בְּרֶסֶן ,
וּפְתִיחוֹת פִּיהָ לֹו נִקְרוּ עֵינַיִם ,
וַיָּמַת בְּחֶרֶף אַחַר מִחְנֵנו רַחִים .

10.

מִי לַעֲשִׂיר הִבִּיא אֶת-הַהֶלֶךְ ?
וּמַחִיק הָרֵשׁ מִי גֹל הַכֶּבֶשׂ ?
«הַמִּית אוֹרֵיהָ» מִי צִוָּה לְמַלְךְ ?
מִי הַנִּיף הַיָּלֵד — וּתְרַב עֲצָבָת ?
הֲלֹא הָאֶהְבָּה , הִיא הַרְצַחַת !
הִיא בַת הַדְּמִים ! תִּפְתּוּ וְשַׁחַת !

11.

כְּפָרִי לַעֲנָה מְשֻׁחַ צוּף עֲדָנִים ,
הֲלֹא יִמְתַּק אֶל-חֶךְ יִטְעַם מִפְּעֵל ,
וְלֹא-חֲרָנָה , אוֹיָהּ , כְּמִרְדַּת פְּתָנִים ;
בֶּן מֶגֶד הָאֶהְבָּה , אֶחָרִיתוֹ רַעַל ,
גַּם אֲמָנוֹן הַתְּחַל , כִּי חָשַׁק נֶאֱהָבַת ,
וַיִּטְעַם וַיִּמְצָא , אִיבָה — גַּם מָוֶת .

12.

ראו ראש החכמים, רב־שָׁכֵל וְטַעַם,
אִיךָ יָבוּז אֶתְּכֶה, יָבוּס כָּל נֶפֶת,
וּבְזֵרָם זַעְפוּ הַרְעִים כָּרְעָם,
"תִּרְחַק מֵעֲלִיהָ! הֵן שָׁם הַתַּפְּתָה!"
אִךְ הַבִּיטוּ, עַת לֹא הִיטִיבָה עֵינַיִם,
וַיֵּשֶׁב וַיֵּשֶׁב, אֶל־חִיקָה כַּפְּלָיִם.

13.

וּלְכַפֵּר פְּגִיחָה, הַמּוֹן גָּשִׁים שָׂאֵל,
וּמִיִּין הַדִּיחָה, נִפְשׁוּ נִבְלָעָה,
עַדִּי חֲלַל נִזְרוּ, לְאַרְיֵל, לַבַּעַל,
אֲזִי הוֹרֵד עֲדִיו, מִמְּלַכְתּוֹ נִקְרָעָה;
בֵּן הָאֶתְּכֶה, תִּשְׁנֶה חֲכָמִים,
עַד צָרִיחָה, יִשְׁלִימוּ לָהּ עוֹלָמִים —.

14.

הִיא תוֹלִידָה שׁוֹלֵל, גַּם תִּתַּע הָרוּחַ,
מִרְבֵּי הַמַּדְעִים, בִּינָה קִבְעַת,
הוֹאֵל בְּהֶבֶל, שׁוֹא וּמַדּוּחַ,
וְשָׁבִי גַם תוֹלִידָה, חוֹשׁ, רֶגֶשׁ, וְרַעַת,
בְּאִפֶּר אוֹתוֹת בְּדִים הִיא קוֹסְמֶת,
וּבְעֵינֶיהָ יוֹנִים, לְנִפְשׁוֹת רוֹזְמֶת —.

15.

מי ראשית מְדוּה , נִגַּף וְשָׁבַר ?
מי תַּחְרִיב כָּל דָּשֵׁן עַל־מִי־לַח ,
וְלֹשֶׁד הַחַיִּים מַגְבּוֹת כָּל גִּבּוֹר ?
מוֹ כַּעֲלֵקָה תִּמְצֵן שִׁקּוּי , דָּם וּמַח ?
הֲלֹא הָאֲהָבָה , הִיא לַהֵט הַחֶרֶב !
פַּעַשׁ לַעֲצוֹם , וּכְדָבָר לְקָרֵב !

16.

לְגִבּוֹר הִנֵּה אֶבְנֵי־שֹׁאֲבֵת ,
מִרְחֹק לְמִשְׁךְ , וּמֵרֶם שָׁמַיִם ,
וּמַעַל כָּל־עֵין כִּרְאֵי הַמְּקַרְבֵּת
לְחִזּוֹת פִּנְכַח , נִפְרָדֵי אִפְסָיִם ,
וּכְמוֹ לְרְאֵי סָבִיב תִּעֶז מִסְנֵרֵת ,
בֵּן לְבָלִי תִּנּוּט לָהּ תִּקְוָה עֹזֶרֶת .

17.

וּלְרוּחֹת רַבְתָּיִם הִיא הַסֵּלֶם ,
אֶרֶץ הַטַּט מְנַלְהָ , רֹאשֶׁהּ בְּשָׁמַיִם ,
רִגְשֵׁי עֵז הַשְּׁלֵבּוֹת , תִּקְוֹת מִמָּלֶם ,
וּבְלוּלִים בָּהּ יִרְדּוּ , יַעֲלוּ חֲמוֹתָיִם ,
בָּהּ מִלְּאֲכֵי אֶלְהִים רָדַת יִשְׁפִּילוּ ,
וּנְכַבְּזֵי־שֶׁפֶל בָּהּ מָרוֹם יַעֲפִילוּ —

שם משמית העת יחד איש הרוח
על סלם האהבה, לשפל המדרגה ;
ובין רגליה — על ערשה סרוח ,
נפל שקב , ובחמה נפשו נמנה ;
ערפל אפל — הראתו זרוח ,
ותצוהו « רדה ! פה לך ינוח » !

פה משפל ערכו יתנשא בן חשבים ,
לעלות בפלם — למרומים אין חקר ,
ובשמיע על חזה בפרשיש מחקים ,
סמל הלכנה או גם שמש בפקד ,
כי האהבה הראתו אור זרוח
ותצוהו « עלה ! שם לך ינוח » !

(ההמשך יבוא)

יהליל איש מינסק .



מִכְתָּמִים

שְׁלֹשָׁה כְּפָרִים

שְׁלֹשָׁה כְּפָרִים בְּמִלּוֹנָם יֵשְׁבוּ ,
עַל כּוֹס מִשְׁתֵּיהֶם עַד שְׁחָקִים חָקְרוּ ,
כִּי קְרוֹבִים הֵם לָמוֹ בְּלִבָּם חָשְׁבוּ ,
אִישׁ אִישׁ לְפִי שִׁכְרוּ מִה רְחוֹק שְׁעָרוֹ .

ה א ת ד

בְּמִטְחֹוֹי קָשַׁת , אוֹלֵי כֵן פְּעָמִים ,
קְרוֹבִים הָמָּה , נִרְאִים לְעֵינַיִם .

ה ש נ י

עַן מְבַדִּיל אֵין , עַל כֵּן תִּרְאֶמוּ
וְאוֹלֵי פְּדִרְדֶּה חֲצֵי יוֹם יִהְיֶה עֲדִימוֹ ?

ה ש ל י ש י

עַד מָתִי קֶדְ בַּעַר , תְּבוֹנָה בַל תְּהִי
הֲלֹא מִרְחָק כְּזֶה , בְּלִי מִלּוֹן בּוֹ יִהְיֶה ?

מִסְכֵּן בַּחֲלוּתוֹ פָּנֵי נְדִיב

אִם־פָּרְהָ נָא דְּבַר זֶר , לוֹ אֲדַנִּי שׁוֹמֵעַ ,
כִּי עָתָה בְּבֵיתִי תִרְנְגוּל מִשְׁתַּנֵּעַ ,

יך ראשו בְּאָרְזֵי , נְרַעִישׁ אָזְנִים
אם כזה הוא עוֹשֶׂה לֹא זָר מְעֻשָׂהוּ ?
פְּתוּתֵי לֶחֶם יִחַפֵּשׂ , יִתּוֹר מְרַעְהוּ
וּבְבִיתֵי לֶחֶם אֵין , זֶה יוֹם אָף יוֹמִים .

הוֹלֵךְ אֶת חֲכָמִים

עֵץ שְׁתוּל עַל־מַיִם , מֵהֶם יִפְרִיחַ ,
אִישׁ עוֹמֵד בֵּין הַדְּרָסִים רֵיחַם יִרִיחַ ,
הוֹלֵךְ אֶת חֲכָמִים , יִלְמֹד חֲכָמָתָמוּ
אֶךְ הָעֵץ יִבוֹר , אִם יִבֵּשׂ מְקוֹרָהוּ
רֵיחַ אֵין לְאִישׁ , כִּי יֵשׁוּב לְדַרְבָּהוּ
וְהַחֲכָמָה , תִּעֲזוֹ לְחֻכָּם , גַּם אַחַר הַפְּרָדְמוֹ * .

מאיר ליב קאפראן ר' די מעדיצין .

(* מעט הדבש הזה רדיתי מלשון האזני שבחבורה המליץ המפואר דאקטאר
דער פהילוזאפסיע ומעדעצין מ. ל. קאפלאן כ"י ממניסקא אחרי הרחיק גודד
מפה לשכון את משקן החכמה . אחרי כי עשה ה' לחכמה בית-נאמן ושמש הסוכה
מעמוד זבולה ונהלך גם נחנו לאור חזיה , הנגוס פה , ואקוה כי יסלח לי
הדאקטאר המחבר בטובו אחרי שובו בשלום לביתו בעירו אף כי את אשר לא
סלל יראה ואמר בלבו : מי ילד לי את אלה ? המו"ל .

אשת מדנים

אשת מדנים לא יערבנה שאול
כי הוא משתער רק בחל
ובקדש ישוב לדממה
והיא גם בו לא נאלמה.

הילדים

הילדים בגפול עלימו תרדמה
זה מרוב שעשועו יפול ערש
וזה ירדם בפקי, יבש פתוש
בה בני אדם מהבך המה
זה ימות בעצם תמו מזקנה ושיבה
וזה בגנפש מרה לא אכל בפזובה.

י. מ. וואהלמאנן.

על הדורשים אל הנביאים-מלכם

בן-קיש בקש אתונות—וימצא נביאים
והם יבקשו נביאים—וימצאו אתונות.

אברהם יעקב פאפירנא.

המתחפר

1

* מדוע זה מתחפר בן-שמוע ,
הנה והנה יתנודר ינוע ?
ב. רבו רק ובראשו חכמה לא תנוח
לכן קל הוא על-פני כל רוח .

איזוהי דרך ישראל ? *

2.

אם מענות צדק לעבד תמכר נפשך ,
איש לא יחוס לחמלה ולא יפיר ערפך ,
אם תעלה מעלה ומשדה תקח על-שכמך ,
כל איש בעין קנאה ושבנאה יביט עליך
ואם על-עמך תעמד ולא תנווד רגלך
גבר אין תבונה בו ! יקראו מלא אחריך .

(* 2. 3. 4. 5. העתקה מכחבי גאסדהע .

הַשׁוֹבָה נִצְתָה

3.

* שְׂאֵלָה אַחַת לִי לְךָ רֵעִי, הוֹאֵל נָא שְׂמַעֲנִי
פְּלִיאָה דַעַת מִמֶּנִּי, אֲנִי הַבִּינִי:
אִיכָכָה יִשְׁכְּנוּ גְדוּדֵי מְלָאכִים בְּרָמָה
אִם רַגְלֵי עֵגֶל לָהֶם – רַגְלֵי בְּהֵמָה?
ב לא אֲבִין דְּבִרְיָךְ יְדִידִי, אִישׁ שְׁפָתַיִם!
מִהֲמִמָּךְ יִהְיֶה אִם כְּעֵגֶל לָהֶם רַגְלִים,
הֲלוֹא עֵינֵינוּ תְּרוֹאוֹת בְּכָל דּוֹר וְדוֹר –
רַבִּים עוֹלָיִם הַשְׂמִימָה וְלָהֶם – רֹאשׁ תְּמוֹר!!!

לְקַח טוֹב

4.

בְּעֵגְלָה הַמְּלֵאָה לָהּ עֵמִיר
עַת צְרוֹת רַבּוֹת עָלַי נִעְמָסוּ
וְאוֹיְבֵי סָבִיב בְּקוֹץ וְשִׁמִּיר
לְהִרְעִימֵנִי סָבִיב שְׁתוּ.

חֵית א

אז אָשִׁיב אֶל־לְבִי וְאֶזְכְּרָה
כִּי אֶרְצֶנּוּ זֹאת כְּלִימָה
אֶרְחַ תְּקוּפָתָהּ תִּשְׁמְרָה
וְנִמְלַל כָּל־הַיְקוּם תִּשָּׂא עָלֶיהָ,
לֹא־תִיעַף, לֹא־תִיגַע הַאֲדָמָה
תִּשָּׂא, תִּסְבֵּל בְּאֵין מְנוּחַ
וּמֵאֵם כָּל־אֲשֶׁר בְּאִפּוֹ נִשְׁמָה
נִשּׂוֹא דוֹמָם לְמִדְתִּי וְאֶחְלִיף כִּחַ! .

מַעֲנֵה חֶכֶם

5.

סִבִּין חֶכְרַת מִתְעַלְסִים וְאַחֲזוֹת מִרְעִים
יֵצֵא אֶחָד הַנְּבוֹנִים וְתַמִּים דְּעִים
וַיִּשְׁאַל־הוּא: אִם מָצָא נַחַת בְּחֶכְרַתְמוֹ
וַיַּעַן: לוֹ הָיָה לְסִפְרִים לֹא קָרָאתִי בָמוֹ!
ש. מֵאֲנֵדֶלְקֶעֶר .

הַמְּשׁוֹרֵר הָעֵנִי

הַחֶרֶף כִּי יֵשִׁים בְּנוֹ מִשְׁמֵרָהוּ
לְהַחֵם בְּשֵׁרְנוֹ אֲדָרוֹת שֵׁעַר נִלְבָּשָׁה
אֶךְ לְמִשְׁוֹרֵר הָעֵנִי תַחַם רוֹחֵהוּ
לִבָּן בְּלִי־אֶדָר תִּמִּיד אוֹתוֹ נִפְגְּשָׁה
ז. ו. ווִילֵעֲנִקִין .

חידה א

מלה בת ג' אותיות וב' תנועות .

אם ראשי תמר מלפניך ,
השמר מלכד רגליך ,
פן אבלעך על דרכים ,
אם רגלי תברות ותשחיתנה
אז עיניך פלך תחזינה
גם נמצאתי בארץ מצרים .

אם תקח ממני גייתי
חן בעיני אלהים מצאתי
נצלתני מני שטף מים ,
אבל אם שרמה תעזובני
עיר בעבר הירדן חגני
נחלת שבטים חצי ושנים .

זאמושפין , יוסף מינצער .

חידה ב

מלה בת ג' אותיות וב' תנועות

אַרְצֵן יְהוּדָה מְקוֹם מְכוֹרְתִי ,
וְאַרְצֵן כְּנָעַן מְנִי אֶז סַחְרְתִי ,
בֵּין חַפְּסִים וּדְבַשׁ מְקוֹם עִמְדָתִי ,
וְעַל מֵיִם רַבִּים תָּמִיד עֲבַרְתִּי .

דְּרָשׁוּ מֵעַל סִפְרֵי קִדְּשׁ וּקְרֵאוּ ,
בְּקִשׁוֹ וּחְפוּשׁוֹ — רְאוּ מַה יְקָרְתִּי .
רַק פֶּעַם אַחַת שָׁם אוֹתִי תִמְצְאוּ ,
וְיִזְתֶּר אֵינֶנִּי , גַּם לֹא נִזְכְּרְתִּי !

וְלוֹ גַם אֶת גְּמוּלִי בְּרֵאשֵׁי תִשְׁיבוּ ,
גַּם אֶז יְדַעְתִּי כִּי אוֹתִי לֹא תִזְנְחוּ ,
כִּי יֵינִי וְתִירוּשֵׁי כָּל נַפְשׁ יִשְׁיבוּ ,
גַּם אֵל וְאַנְשֵׁים הֶמָּה יִשְׁמְחוּ .

אֶךְ לֹז תּוֹאִילוֹ וְתַכְבְּרוֹנִי ,
וְאָבִי יְהוֹשֵׁעַ בְּרֵאשֵׁי תִצְיבוּ ,
וְגְמוּלִי בְּאַחֲרֵיתִי תִשְׁיבוּנִי ,
כְּבוֹדִי הִרְאִשׁוֹן אֶז לִי תִשְׁיבוּ ;

כבוד מלכים אז לי הנחלתם,
וחסדי דוד אבי לי אז תזכרו;
כי בירושלים נולדתי הלא ידעתם,
דברי ימינו פבר זאת ספרו.

אך השמרו גא אחי פן תחטאו,
ופה באחריתי הצג תרהיבו;
כי אז עונכם הלא תשאו,
ומות ונגף בראשיכם תשיבו.

אברהם יעקב פאפירנא .



תולדות ימי קדם

(ממלכת אשור הקדומה) *

דברי הימים הראשונים לממלכת אשור הקדומה לוסים בעלמם; עד כי יחשבם כל מזכיר כמעט לדברי משל. אשור בן שם יקרא בשם מִי־סֵד הארץ הזאת, הוא יסדה על ימים, ועל נהרות כוננה, ואחריו קם נין (Ninias) ויבן את העיר נינוה הגדולה בחזקת היר, כי רבים קמו בפניו, ולא נתנו אותו להכין את העיר על תלה, אך הוא יצא נגדם ביד רמה וילחצם אחור ויבן את העיר, וילכוד את בבל (Babilonen) ומדי (Medien) וכל ארצות אוזא המערבית, ובכל אשר הפנה הצליח, אך ביתר שאת ויתרון צלחה אשתו ס ע מ י ר א מ י ס, עד כי היו דברי ימי חייה למשלים יפים ונפלאים, המושלים הקדמונים כנוה בשם, בת אלהים ויספרו כי בהיותה נערה רכה בשנים, כלכלוה תורים ובני יונה, אף תאר פניה נדמה לפני יונה, אחרי מות אישה נינוס לקחה המשרה על שכמה, ותשפוט עמה בצדק וטישרים, עד כי אהבו אותה אהבה בליימצרים, ויהללוה בשערים, לא בפה חנף העריצו שמה, ולא בשפתי מרמה הקדישו זכרה, כי אם מקרב לברסהור ברכוה, ובדמעות גיל נתנו תודה לאלהים, על אשר נתן לנו מושלת ישרה וסובת מעללים, היא העשירה את ארצה, ותרחיב גבולותיה במלחמת כוש ולוב, אך במלחמת הודו גשתה גבורתה, וזרועותיה נשברו על מרומי שדהקטל, ותשב לארצה אבלה וחפוית־ראש, ומעת ההיא ירד גלגל הצלחתה במעלות אשר עלה בימים מקדם.

ובנה ניניאס (Ninias) נהה אחרי כס הממשלה, ויחמד להרים את העטרה ולהסיר את המצנפת מראש אמו, ולשומה על ראשו, ועל כן מרר את חיי אמו, עד כי מסרה לו את הממשלה, ובימים מעטים אחרי

(* העתקה .

אחרי כן מטה לשנת הששים ושנים לשנות חייה, בארץ הקדם (Orient) קנתה לה שם גדולה ותפארת על ידי פעולותיה הטובות והמועילות, כאשר קנה לו אלכסנדר המוקדני שם תפארת באקצידענס (Occident) אשר היה אחריה, וכל כבודה ותפארתה יעמדו לנצח עולם, על פיה גדלו והצליחו ערי המסחר אשר על פרת (Euphrat) וחדקל (Tigris) היא בחכמתה הכינה חקים טובים וישרים, היא ישרה מסלה במדבר, פנתה דרך בערבה, למען ילכו העוברים במה באין מכשול, הרימה כל מכשול, ותישר הדורים, בנתה ערים וחומות בצורות, וערים נשמות הושיבה, הרגינה ארץ תלאוכות, ותמע כרמים בערבה, ועוד נפלא מאלה, כי היא נטעה כרם באויר, ועל בלימה נטעה שתילי הוד ונטעי נעמנים, היא בנתה את הארמון בעלום (Belus) עם מצפה-כוכבים (סטטוכוואכט) ואף כי יש ספק אם היא יסדה את העיר בבל מראשית, אך זאת נודע כי היא הרחיבה גבולות העיר כתשע פרסאות געאוגראפיות, ועל ידה היתה העיר, עיר כלילת יופי ומשוש כל הארץ, ולפי עדות סופרים אחדים עבדו אלפי אלפים (שני מיליאן) נפש עבודת העיר הזאת, עד כי הקימה הכן על תלה, אחריה משל בנה נייניאס או ניינוס השני (Ninus II) והוא היה מלך כסיל ובער, משל בזון ותרמית, ולא יצא בעקבות אמו הישרה, ונהפוך הוא, כי הוא עולל בעפר את קרן הכבוד אשר לקחה לה אמו, בפעולותיה הטובות והמועילות.

עד המלך הזה נדע דברי הימים לממלכת אשור, לקחה אזננו שמץ מקורות ימי המלכים הראשונים, ומעשה תקפם וגבורתם, אך קורות המלכים האחרונים אשר מספרם שלשים ושש איש, כמו במשאון, דברי ימיהם נעלמו מאתנו, אף כי יקרים הם לנו מאד, הזמן המשכה את כל השכיח מאתנו קורותיהם ותולדותיהם, ואך אחד נצל מתוהם השכחה, והוא המלך סארדאנאפאל או טאנאקאןקאלעראם אשר היה המלך האחרון לאשור, וקורות ימי חייו נודעים לנו מעט מזער, המלך הזה משל בזון רוחו, כי מנעוריו היה איש רע מעללים, ואכזר כיענים במדבר, ובעלותו על כס הממשלה רדף באף כל עבדיו, וירעצם וירוצצם באכזריות חמה, עשק דלים, רציץ אביונים, שפך בוז על נדיבים, וירמסם כמיש חוצות, העמים עבודות קשות ומרות על שכנם עם הארץ, ויפשוט את עורם מעל גוים, עד כי נלאו נשוא ידו החזקה, ועלילותיו הנשחתות, ויקשרו עליו קשר, לראשי המורדים היו, האחד: בעלעסיס (Belesis) נציב וכהן הראש מבבל, והשני: אר באקעס (Arbaçes) נציב מדי, הם יצאו נגדו ביד רמה, וישתערו עליו בועף אף ובאכזריות חמה, עד כי נאלץ המלך לצאת נגדם על מרומי שדה-קטל, ותצלח כן בידו להכות את המורדים אחור, ולשבר זרועותיהם במלחמה אחת, אך הנשארים לא נחו ולא

ולא שקמו עדי הנדילו את מדורת הקשר, ושלהבת נוראה יצאה פתאום מהנחלים העוממים בעבור עליהם רוח קנאה ומשטמה, ויתגרו מלחמה איומה ונוראה בפעם השנית את צבאות המלך ויצלחו בפעם הדיא ויכוס ויכתום עד כי נס המלך לנינוה ויסגרה בעדו, ועם הארץ הפליאו את מכותיהם, הרחיבו קרחה בצבאות המלך, כי קמו בפניו כל איש מר ומצוק, הרועים נשעי צאן מרעיתם וישאו כידון ורמה, והאכרים כתתו אתיהם לרמחים, וכזבורותיהם לחניתות, הכהנים התננו מבין האולמים והמזבחות, וכאיש אחד חברים חברו ויתגרו חרב מלחמה, כי זכרו את דברי החוזה השואל בתרפים (Oracel) אשר נבא לפני הימים ההם שנים לאמר: נינוה לא תכבש ולא תוריד עז מבטחה; עד אם יתרומו עליה גלי הנחר בשטף אף שטוף ועבור ונשאו אותה אליהם (*), והמה ראו כי בא העת הניע הקץ, והנחר גם הוא אותותיו לא ינכר כי לאט לאט התרוטמו גליו ויגרשו מימיו רפתים ומכלאות במגרשי העיר וסביבותיה, על כן ראו גם המה לעשות תושיה ולחזק את ידי העם למלחמה, אכן לשוא היתה כל תגבורת עורכי המערכה! כי נהר-הדקל (Tigris) השתער פתאום בקצף נורא ויגיה על חומת העיר ויהרום אותה עד היסוד, ואז הוסר גאון רוח המלך, ושאונו והמונו ירדו לשחת-בלי, ואחרי ראה כי נחל אברה תקותו וכל עוזריו ואנפיו עזבוהו נסוגו אחור, הקריב את נפשו ונפשות נשיו ופלגשו ומחמדו בשנו וכל שכיות חמדתו עולה כליל על מערכת המוקד (טייסמכהויטפן), כן נמחה זכר מלך אשור האחרון ההוא, וישאר אחריו את שמו לדראון עולם, ומכל ממלכת אשור הגדולה והרהבת ההיא, לא נשארו כי אם שלש ממלכות קטנות, כמו: אשור החדשה, בבל החדשה, ואחרי ימים מצערים ממלכת מדי הקטנה.

מ. ז. מוילנא.

(* לפי דעי חרמוז עליה נבואת האלקושי (נחום ב', ט') ויגיה כזרכת מים מימי היא וגו', ומלת מים, אין לה שחר, כי כח הנסמך וחסר הסומך, ולפי דברי המשפטים שיעורו מימי עולם, והרב החכם הגלמן הגדול ר' דוד לוריא מסינסק אמר כי הראוי כזרכת מים מים היא והיו"ל האחרון מיותר: המו"ל.



היהודים בפרס

שאלתני יקירי בשלום אחינו הנדחים בדאנעסמאן, ודעת דרכיהם ומצב חייהם חפצת, הנה תתענג נפשי להשיב לך כרצונך, בתם לבני ובנפש חפצה: יהודי דאנעסמאן המה משרידי עשרת השבטים אשר הגלה אותם שלמנאסר מלך אשור בשנת תשע להושע בן אלה מלך ישראל, ובעת אשר שבו גולי בבל עם עזרא הסופר וסיעתו ירושלימה, נשארו היהודים אלה שמה, ולא ראו הבית השני בהדרת תפארתו, וכבוד מלכינו כהנינו ושרינן בהיותם על אדמתם שנית, ובהמון המכוכות ושארן המלחמות אשר עברו בארצות אלה, זה שלשת אלפים שנה בין העמים הקדמונים, ילידי אזיא העריצים והפראים, הלכו גם אחינו הנדחים והאומללים מעת אל עת מדחי אל דחי, והיו למאכל לגוים רבים, רוב מהם נבלעו בארצות הפרסיים והקורדיסטאנים, ורוב בארץ בוכארא קדר, סנים, כתים (קיסמי), קאוקאז ודאנעסמאן, ונמכרו לעבדים ולשפחות, ורבות מאד התלאות אשר עברו עליהם בימים הקדמונים ובימי הבינים (וייטט-היסטוריע) וגם בעתות אלה עודם שקועים ביון העבדות, ונושאים עול גלות על שכמיהם בקורדיסטא ונרוזיא והולכים שחות תחת סבלותם, כל אחד מהם נותן למכהו לחי, וכל אשר יצוה אדונו יעשה בלב נכנע ובנפש חפצה. —

העת והזמן אשר באו לארץ דאנעסמאן לא יודעים הם מאומה, כי כבר שכחו את המסורה אשר היתה בידם מאבותיהם הראשונים, מפני רוב התלאות אשר עברו עליהם בהמון הזמנים, רבים מהם נאנסו לעזוב אמונת אבותיהם ובאו באמונת מחמד ויתערבו בין עמי קדר לשבטיהם, והנשארים באמונתם מפורדים ומפורדים בכל מקומות הארץ הזאת, ונכנעים תחת מושליהם ונסיכיהם, אשר יכבידו אכפם עליהם בלא חמלה, אם יראה איש הררי או המושל בעצמו יהודי אחד הולך בחוצות מלוכש בכגד חדש וטוב, כיד הכה יכה אותו מכה רבה עד אשר יתן היהודי את בגדו לו, וגם הכסף אשר נמצא בביתו, לכן גם עתה הולכים היהודים בכגדים קרועים ומטולאים, למען לא יתראו בעיני הפראים כי יש רכוש והון להם, וכל בגדיהם וכליהם מחזיקים תמיד בתבה מסוגרת, ולא נמצא בביתם מאומה כי אם המצעות אשר על רצפת הבית, אשר עליהן ישבו ורגליהם תחתיהם, ועליהן יאכלו וישנו כמנהג בני-קדם, ומראות מלוטשות (ספיגמן) קטנות גם כלי נחושת ובדיל

ובדיל יפארו את קירות סכתם (סמק'ים) ואף גם בעתות אלה, אשר אדונינו הקיסר מלך הוסיא הרחמן יחסה אותם בצלו, בכל זאת יפחדו מנוגשיהם ושוטריהם העריצים והשורדים, אשר מוכנים בכל רגע ורגע לבלעם ולשלול את נפשם ורכושם המעט יחדו, האומללים האלה יסבלו בנפש שקטה וברוח נכאה, בחשבם כי לעמל נולדו וזאת חבלם וגורל חייהם פה בארץ החיים. — לשונם לשון פרסי, רבים ידברו בלשונות שבטי העמים אשר יושבים בקרבם, אחדים מהם ידברו מעט מזער בלשון רוסיא, אך קשה מאד להבינם, ואחדים חצי מדברים עברית וחצי ארמית ונ"כ לא נקל להבינם וכותבים בשפת אשר ידברו בה, ולשון אחינו אנשי ארץ לא יבינו מאומה, כלם הולכים במלבושי קדר וחגורים בהקר (קיימ'ו) וקנהדרובה (סיסטק'ים) מקטן ועד גדול, ולא יסירו כלי נשקם מעליהם לעולם גם בתפלתם בבית ה'. — בימי הקור יושבים כל בני הבית על הארץ סביב כלי מלא נחלי אש, או יעשו בקיר חור אחד למטה ויוצא למעלה דרך הקיר החוצה וישיקו בו עצים, וכלם יושבים סביב החור על הארץ הנקרא בלשונם (פוסס) כי תנור לא ימצא בבתיהם, גם כל מלאכותיהם יעשו על הארץ כי שלחנות וכסאות אין להם, הכתונת (הטיי) אשר ילבשו פנים אחת לא יסירו מנום עד אשר תקרענה לגזרים מזוקן, ואז ילבשו כתונת אחרת חדשה וישאו אותה עד בוא קצה, וכן עם כל בגדיהם יעשו כן, נעלותיהם בלות ומטולאות, המצנפת אשר על ראשם (סמסמ) כלה מעורות כבשים (טייט'ו) שחורים או לבנים, ולא יסירו המצנפת מראשם לעולם אף אם יבאו אל אחד מבתי המשפט שלנו ל' כן החוק להם מימי קדם, ולכן מפני זה ע"פ הרוב ראשם מכוסה בבהרות וצרעת ממארת הנודעת בשם מיוחד במדינתנו, והמצנפת עם כל בגדיהם מלאים לאלפים ולרבבות כנים, וכן יתנהגו גם הפרסיים השוכבים אשר יושבים בארצות האלה, כי לכל בני ארצות הקדם מנהג אחד לכלם, והמנהג הזה הוא במסירה בבתי הישיבות כפומבדיתא ונהרדעא עד היום. —

היהודי הררי הוא בטבעו, קשה ערף ורע המזג, וערום בדעתו כיום הולדו, ואם נעיין בעין פקחא על תכונת נפשו, נראה כי היא נפש גשמית משוללת מחכמה ובינה, ולכן כל אשר עושים העמים אשר סביבותיהם יעשו גם המה וילמדו ממעשיהם, ואין לאל ידם לשפוט על מעשיהם אם טובים הם או רעים, כי האדם אשר קנה חכמה ודעת, הוא כובש לפעמים את יצר לבו, ובבחירה החפשית אשר בקרבו יכול להחליט בדמיונו אם לעשות הדבר אשר בא במחשבתו או להניח מלעשותו, וגם לרגל ההשכלה גם האינסטינקט אשר בלבבו מעגדו ימעט אצלו, ולא יעשה דבר בלא ידיעת תכליתו, לא כן אחינו אלה, האינסטינקט הוא, בעודם יצאו מרחם אמם ילך ויגדל בקרבם, יען כי רחוקים הם מחכמה ודעת וכן ההשכלה היקרה ולכן רודפים הם כעירים פראים ברחבת הטבע השוכבה בארץ לא נושבת מאדם ולא דרכה כף רגל איש איירופא שמה. ויחיו חיי עוני וצער בין העמים אשר סביבותיהם. —

במבצר הקטן אשר אנכי יושב בו נמצאו כעשרים וחמשה או כשלשים משפחות

משפחות או בתי אבות, ורק אחד מהם אשר חננו ה' בהון ועושר, אף גם זאת אשתו הגבירה הולכת בעצמה וכדה על שכמה אל באר המים כמנהג אבותינו מקדם. מנהגים אחדים מצאו חן בעיני, ואחדים למורת רוחי המה: הכנסת אורחים, זה חוק להם מאבותיהם עד היום, הפקדים השוכבים יתנהגו גם כן כמדם, אם יבוא איש עני ודל אליהם הביתה, מיד יתנו לו מקום ללון לאכול ולשתות, גם צידה יכינו בעדו לדרך, ואם עשיר האורח ההוא ימצא בביתם קברו. והיהודים אינם כן, העני והעשיר אחד הוא, את הכל מקבלים בסבר פנים יפות, והאשה גברת הכית מוכרחת לרחוץ את ידי ורגלי האורח במים, וגם המנהג הקדמון הזה עוד גם עתה בידיהם. וכן אוהבים לקרב את הגר, כי ידברו תמיד: "גרים היינו במצרים" — האשה נקנית אצלם בכסף מידי אביה ואמה והיא קנין בעלה, ולכן היא כשפחה בעיני האיש, ובגלל זה, הנשים בכלל בשפל המדרגה הן מאד, יען כי האשה תעבוד עבודתה בשדה ובבית והיא תחיה את בעלה, היא הולכת ורובצת תחת משאה, ואישה עומד או הולך מאחוריה בלב שקט ושאנן ומקטרתו בפיו כדרכי קדר שכניהם, כי לחרפה וקלון החשב לו בעיני חבריו, אם יעזור את אשתו במלאכתה. אחדים הולכים בסלים כל היום ואחדים יושבים בחנויות קטנות ועושים מקנה וקנין ומהם אשר יושבים בבית הרב שלהם ושומעים פרושות אחרות מספר תורת ה' אשר יעתיק להם הרב בלשונם. — הגה שולח אני לכבודך יקירי תמונת הרב שלהם, הוא ר' שלום מזרחי נכד הרב הגדול בעדתם ר' אליהו זצ"ל למשפחת מזרחי סארץ בבל, יודע תורת משה ודיני שו"ע או"ח גם דיני שחיטה, כי הוא גם שוחט אצלם, וכן מלמד לנעריהם, גם יודע מעט תלמוד כאחד הנערים בבתי המלכדים במדינתנו — וגם המעט הזה הוא עם שניאות רב למאד, מנביאים וכתובים לא ידע מאומה. צחוק עשה לי הרב הזה עת אשר בקשתיו ללכת עמדי אל הפאטאגראף, אשר בא זה מקרוב אלינו, להעתיק תמונתו על הנייר. ויפחד מאד ללכת עמדי, בהציגו תמונות מבהילות נגד עיניו, ואנכי בכל כחי הפצרתיו והבטחתיו כי לא תאונה לו כל רעה — האיש הזה ירא אלהים הוא. אך בכל זאת נבער הוא מדעת, יאמין בכשוף ברוחות בשדים וירויץ בחוצות כילד קטן ונערים ישחקו בו, יען כי רחוק הוא מחקי המדיני והמוסרי, בקשתיו פעמים רבות לשחר את פני בביתי, יען דמיתי אולי אקחנו בדברים, בספרי לו מהמעשים הנעשים תחת השמש. וללמדו דעת כפי אשר חנני ה', אולי תפקחנה עיניו מעט ושב ורפא לו; אך הוא לא יבא אלי לעולם עד אשר אנכי בעצמי אביאנו מביהו אל חדריו, כי ביישן הוא מאד. ואנכי מדי אדבר בו, ישב וישמע לדברי אשר מוזרים המה לו מאד, ובשובו אל ביתו ידמה בנפשו כפי אשר אנכי משער, מה הוא דורש ממני? — ויחשבני בלא תפונה למשונע וחסר דעת, הפלא ופלא! — משפחות רבות מהיהודים אלה מיושבות בעיר קובא, באקי ודערבענט, ורבות מפורדות ומפוזרות בכפרי שבטי העמים. — בכל מקום שבתם, ימלא הרב גם מקום השוחט והחזן והמלמד

והמלמד לנעריהם, מלבד בעיר דערבענט יושב הרב הכולל שלהם. ר' יצחקי,
יודע תלמוד ודיני שו"ע כי הוא למד שנה או יותר במדינתנו, ובכל זאת איש
בער הוא למוד מדבר. — ובדבר בית תפלתם וסדר התפלה אודיעך אהוב נפשי
ותשתוסס לדברי, גם תראה מנהגים שונים מוזרים למאד, אשר לא ראית אף
בין הסבלים והבוערים מרור הישן במדינתנו. כאשר הייתי בעיר הגדולה
אדעסא הלכתי לשפוך שיחי לפני אל אלים בבית ה' אשר ליחידים (בנקדימי
סינגאקט) שם מדי שבת בשבתו ישמיע המשורר הגדול בלומענסהאל עם כל
המקהלה מתוך ספרי הנגון (קטפן) נעים וזמירות ישראל, אשר במתק נגינותיו
יתענגו נפשות שומעיו, והדורש טוב לעמו יסיף מלתו ויורה דרך הישר לבני
אמונתו, וכל הארץ שמה מלאה דעה כמים לים מכסים חשבתי כי גם בבית ה'
פה אתענג לשמוע ולראות דבר טוב ומועיל. אבל אהה! לא כאשר דמיתי כן
היתה, כי מראה אחת נגד עיני: כלם יושבים על הארץ כביום תשעה באב
בארצנו. הרב או הש"ץ שלהם ידבר תפלתו בלא נגון וכלם ישמעו את
תפלתו, כי לא יודעים אחינו אלה קרוא עברית וגם את סדר התפלה בלשונם
לא יבינו. בעת קריאת התורה, הנכבד בהם פותח את הארון ויקח את ספר
תורת ה' בידו וילך עמו פעם אחת בהקפה וכלם עומדים בעגול מסביב כקמן
כגדול ונושקים את התורה. שרם הקריאה לוקח הנכבד מהם את ספר התורה
ופותחה לעין כל העם והרב מראה בידו מקום התחלת הפרשה, וכלם אומרים
וקוראים בקול גדול: „זאת טוראט מושה“, כי התו רפויה לא יבטאו בשפתם
וכאשר כהנים לא-נמצאו ביניהם נתכבדתי בראשונה אל התורה, הש"ץ ידבר
הפרשה בלא ניגון הטעמים וברוב שגגות. הנשים לא תבאנה כל השנה אל
בית תפלתם לבל יתראו לפני איש זר, כן החוק אצלם, רק בחג שמחת התורה
עת ההקפות תבאנה גם הנשים לשם, והן עומדות באולם הבית ומביטות תוך
החלון אל הבית פנימה, וכן סדר הקפותם: הגדולים עומדים בעגול מסביב והילדים
עומדים בתוך העגול, אחרים מהם נושאים התורות סביב סביב וכל אחד יתחלף
בתורת חברו, אחר ישאנו בקול מר צורה וקוראים הברים בלשונם אשר לא
הבנתי מאומה וכלם רצים עם התורות במרוצה נמתחה וכל אחד יתאמץ לדרוף
את חברו, בין כה וכה הסער הולך וחוק מאד. זה ישאנו בקול גדול וקורא
וזה ישחק בצחיק מדאיב נפש, ועוד רגע ונפלו כלם עם התורות ארצה,
השתוממתי על המראה ההוא, קרבתו אל הנכבד הנ"ל ושאלתיו על זה והגדתי
לו, כי לא טוב הדבר אשר הם עושים. והוא השיב לי, כי כן מנהגם מקדם
ונשאתה החידה ההיא בלא פתרון. תיכף אחר ההקפות הלכו הנשים לבתיהם,
ושרם נתנו הספרים בארון, ברכו בשלום אהובינו ומלכנו הקיסר אלכסנדר
עם כל משפחתו ובשלום מושליהם ונסיכיהם אשר הם יושבים בקרבם. — סדר
התפלה שלהם כמנהג הספרדים או כמנהג האר"י ז"ל. — נרות של חלב לא
ידליקו בבית תפלתם רק נרות של שעווה דקים מאד כנרות שלנו בימי חנוכה,
ובימי ר"ה ויום הכפורים ידליקו נרות של שעווה גדולים ועבים למאד, כל אחד

ואחד

ואחד יקה את כסותו מביתו (בס"ט גטולנד) אל בית התפלה ושם שוכבים או יושבים עליהן, הש"ץ לבר יעבוד עבודתו כל היום, אחדים מהם אשר יודעים לקרוא מעט עברית אומרים כזמורי תהלים ואחדים יוצאים לשיח בחוצות או בשדה ואחדים ישתעשעו בחיק העצמות, נפשי תשתפך בקרבי לראות האומללים האלה האמונים בחיק הסכלות ואמונת שוא ומחזיקים במנהגים אשר אין יסודתם בקדש ואין איש בתוכם אשר יאשרם בדרך אשר ילכו בה. ממנהגי שמחה ואבל כבר הודעתו בכרמל בטאמרי "היהודים אשר בפרס המערבית" ומנהגי יהודי פרס ויהודי דאנעסטאן אחד הם, וראה בדברי החכם פרוזימענטער מטיפלים, אשר כתב פעמים רבות אודותם בכרמל, ותראה אופן הייהם המדיני והטוסרי. ואני תפלה כי יעיר ה' את רוחו הטוב ממכון שבתו מן השמים לרחם עליהם ולהוציאם מתוך חשכת חלדם להוליכם הדרך ישכון אור למען ישבעו גם הם מזיו ההשכלה כאחיהם המאושרים בארצות אירופא, ויקיים האל את הבטחתו לנו ע"י נביאנו וחזונו כאמרו: והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית וגו' (ישעיה י"א י"א) ואני אקבץ את שארית צאני וגו' (ירמיה כ"ג, ג', ד', ה', ו').

הנה יש עוד ועוד לדבר עמך ידיר נפשי, אודות אחינו הגרים ואודות עמים שונים המתיחסים לאמונת היהודים בארץ הזאת, ואדבר מהם בעתיד כאשר יגזור ה' בחיים, ועתה העתקתי לך שיר מכתב יד ישן נושן פרי אחד הרבנים שלהם ר' אברהם בן חנכה למשפחת מזרחי הבבלי, ונשמע בימי חננו ובסעודת שמחה בנגון הפרסיים בפי יהודי הארץ הזאת, ואם ימצא חן בעיניך תקבל ממני עוד שירים מהרב הנ"ל הנמצאים תחת ידי, והשירים האלה יקרים מאד בעיני אחינו יען כי שרידי קדמוניות המה, וברוב עמל ויגיעה, באו לידי.

שיר להרב ר' אברהם בן חנכה למשפחת המזרחי:

בְּאֵל צוֹר לִזְקֵנִי עֵדֵתִי	אֲדוֹן עוֹלָם שְׁלַח גּוֹאֵל
לְבָשָׁר אֶת גְּאוֹלֹתַי	פְּקוּד פְּקֵדֵתִי לְדֹל שׁוֹאֵל
הַשִּׁיב פְּרָעָה לֹא יִדְעֵת' .	לֶךְ וְהַגֵּד לְשֵׁר גּוֹאֵל
אֶת הַשֵּׁם וְאֶת יִשְׂרָאֵל .	בְּנֵי כְבוֹרֵי יִשְׂרָאֵל .
אֲדוֹן עוֹלָם וְכו' .	

רָהַב חֶשֶׁב רֹב צַדִּים
קִנּוּת אוֹתִי לַעֲבָדִים
אִמְרוּ לָכֵן וּנְכַחֲדֵם
לֹא יִזְכֵּר שֵׁם יִשְׂרָאֵל
אֲדוֹן עוֹלָם וְכוּ'

רָהַב חֶשֶׁב רֹב צַדִּים
קִנּוּת אוֹתִי לַעֲבָדִים
אִמְרוּ לָכֵן וּנְכַחֲדֵם
לֹא יִזְכֵּר שֵׁם יִשְׂרָאֵל
אֲדוֹן עוֹלָם וְכוּ'

רָהַב חֶשֶׁב רֹב צַדִּים
קִנּוּת אוֹתִי לַעֲבָדִים
אִמְרוּ לָכֵן וּנְכַחֲדֵם
לֹא יִזְכֵּר שֵׁם יִשְׂרָאֵל
אֲדוֹן עוֹלָם וְכוּ'

רָהַב חֶשֶׁב רֹב צַדִּים
קִנּוּת אוֹתִי לַעֲבָדִים
אִמְרוּ לָכֵן וּנְכַחֲדֵם
לֹא יִזְכֵּר שֵׁם יִשְׂרָאֵל
אֲדוֹן עוֹלָם וְכוּ'

רָהַב חֶשֶׁב רֹב צַדִּים
קִנּוּת אוֹתִי לַעֲבָדִים
אִמְרוּ לָכֵן וּנְכַחֲדֵם
לֹא יִזְכֵּר שֵׁם יִשְׂרָאֵל
אֲדוֹן עוֹלָם וְכוּ'

רָהַב חֶשֶׁב רֹב צַדִּים
קִנּוּת אוֹתִי לַעֲבָדִים
אִמְרוּ לָכֵן וּנְכַחֲדֵם
לֹא יִזְכֵּר שֵׁם יִשְׂרָאֵל
אֲדוֹן עוֹלָם וְכוּ'

רָהַב חֶשֶׁב רֹב צַדִּים
קִנּוּת אוֹתִי לַעֲבָדִים
אִמְרוּ לָכֵן וּנְכַחֲדֵם
לֹא יִזְכֵּר שֵׁם יִשְׂרָאֵל
אֲדוֹן עוֹלָם וְכוּ'

רָהַב חֶשֶׁב רֹב צַדִּים
קִנּוּת אוֹתִי לַעֲבָדִים
אִמְרוּ לָכֵן וּנְכַחֲדֵם
לֹא יִזְכֵּר שֵׁם יִשְׂרָאֵל
אֲדוֹן עוֹלָם וְכוּ'

מִזְרָח יֹבֵב וּבְצִרָה
יָבֵא אֲדָמוֹנִי בְּשׂוֹרָה
וּקְלַע אֶל הַשְּׂעָרָה
לִישֵׁב עַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל
אֲדוֹן עוֹלָם שְׁלַח נֹאֵל וְכוּ'

י. י. טשארני.



קאמפּהער *

מה נחמד החזיון אשר יחזה בן איירופא על איי הודו המזרחית!
ובפרט על איי זומאטרא, באַרנעאָ וציילאָן! אין מספר לרבבות החזיונות
והמראות אשר יראה על ארץ חמדה טובה ורחבה הזאת! שם השמש יהל
באור שבעתים באור-יקרות בארצנו, שם הירח יקר הולך בשבילי השמים
בעת ילדי הארץ הזאת הווים שוכבים בסתר אהליהם, אחר הוא אז ברוחב
הרקיע המזהיר בצבע תכלת (סֵיאוּסֵט), ורבבות קרניו מפורדים ומפורדים
לכל עבר, להאיר אור נדבתו על כל יפה נוף, על כל מחוז ופלך,
בדומיה יש אזנו להקשיב שאנת נמר אכזרי יליד הארץ הזאת הרובץ בירכתי
סערתו, וקול שחל אֵלֶם ונורא השוכב תחת עין רענן, זמיר כנף רננים **איוק**
השוכן בחגוי-סלע: רננות הקאליברי מנקרת הצור, והוד קול הנותן זמירות
בלילה מבעד לזלולי אלה עבתה, המשמיע לרנעים הוד קולו כי אֵתִיה
חצות הליל, אך ששון ותרועה בכל קצוי הארץ הזאת; וארץ תלאובות
ירנן בהוד קולו!

ראה קורא יקר! הנה מורה השעות אשר בחיקי יראנו השעה השתים
עשרה, ועוד לא באנו למחוז הפצנו לראות את עין הקאמפּהער על האי
זומאטרא, נשכבה ונלון על כר נרחב, כי אנה נלכה באישון חשך? איך
נרחקה ללכת על אדמת זרים אשר לא ידעו גם אבותינו, הן סכנות לאלפים
ולרבבות מעופפות נגד פנינו, הלא כבר שמענו שאנת פריצו חיות, ועינינו
ראו זאבי-ערבות עוברים לפנינו בקול לילה, ומעיניהם כירודי אש יתמלטו,
אין לנו לא חרב ולא חנית לתתיצב נגדם, ואבך השרפה אשר בכלינו נרטב
מנטיפי-לילה, ואיך נשליכה נפשנו מנגד ללכת לקראת יצורי שאול האלה?

האח! האח! שא נא עיניך קורא יקר! וראה להקת צפרים דואים מן
היער לחפש טרף לאפרוחיהם השואגים לטרף, אות היא כי חלפה עונת-
מנוחה, האח! האח! אתא בקר! אתא בקר! הקשב! ברן יחד כוכבי בקר
בטרם יאספו-ננהם, האזינה! תרועת כנפי רננים בהעירם מקנם! ראשי העצים
יזהירו לקראת קרני השחר הנוצץ בירקרק חרוץ בפאת קדים, ההרים נחפים
ברצי-זהב מקרני השמש השש כנבור לרוץ על חוג השמים, ראשי-הר-אופיר
צנוף

(* העתקה מכנפי הספראפּעססאלר J. F. Sobernheim Berlin 1843.

צנוף בעמרת זהב אשר שת מלך היום. על ראשו. לכבוד ולתפארת בניחו
מרחם משחר לעבור על פני החר הנחמד הזה, רגע — התעוררה כל הארץ,
האראנג — אומטאנג מפצל אנוזים על ראש העץ בגנת אנוז, היאגור אורב
בסתר קנה התורשה לשלול שלל פחיתו, ואיש הוומאטרי הולך היערה
לצוד ציד ולאסוף קאמפהער.

גם אנהנו נקום מיצוע השושנים אשר רפדנו תחתינו ונלך לבקר את
עצי הקאמפהער, נתבונן היטב על מצבו ונרדפה לדעת את אשר יורונו
החכמים הגדולים, ובתוכם החכם הפילוסוף פראפעססאר יאזעף פרידריך
זאבערנהיים, ואלה דבריו:

העץ הזה עץ רם ונשא, ארץ מולדתו כינא ויאפאן, מראה קליפתו
שביאמוץ (גוים גיון) העץ לבן אדמדם ועורק (גאטטסט) מריה בוטם (מקאמטיט)
עליו תמיד קרקים (מייוועג גיון) פרחיו קטנים ולבנים, בליהאבק (סטויב גאטטסט)
שנים עשר, פירותיו קטנים מגודל קטניות, וריחם כריה קאמפהער וקנמון.

גם על האי בארנעא. וזומאטרא ינדלו עצי קאמפהער, יושבי האיים
האלה יאספום לפעמים בעת יוציא העץ מקרבו מיץ נוזלי כמראה ידוק (גאוב)
ואו הוא עודנו במצב חי (קאמפל לוסטמנד) עד כי יתקשה והיה מוצק לפני חום
השמש, ולפעמים יאספו יושבי האיים את הקאמפהער בעת בשל,
בעת יתגוללו כפתים, כפתים סביב העץ, המין הזה יובא לאירופא רק
לעתים רחוקות.

במסחר יבוא שני מינים (A) היאפאני חבוש וארוז בבדיל, הקאמפהער
הזה הוא במצב כפתים קטנים, ובנקיותו 10 — 15 פצ"מ יאבד, (B) הזומאטרי
חבוש וארוז בכלי עץ, הגהו מטילים גדולים, ובנקיותו רק 5 — 6 פצ"מ יאבד.

יושבי האיים יוציאו קאמפהער על אופן זה: שרשי, עלי, עצי,
וקליפת העץ יחתכו לגורים קטנים לתוך דוד נחושת, ואחרי אשר יציעו
דופני הדוד בתבן ארוז (כיי סטקס) ימלאוהו מים וישפתוהו על מדורת אש
לאדעו, וירתחוהו שעות אחדות עד כי יתקשו פתותי קאמפהער קטנים, ויפלו
על התבן, וזה הוא הקאמפהער החי (Camphora Cruda), אך
הקאמפהער היותר טוב וישר לרפואה, הוא הקאמפהער הנקי הזב מקליפת
העץ ומתיבש לפני חום השמש, ומראהו כזכוכית עבה וכהה.

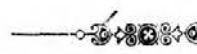
בחינות פרויקיות ופעמיות בקאמפהער, הקאמפהער הנקי (Der
gereinigte Campher) מראהו לבן, חצי־שקוף (החוב דוכוויכטיג) כזכוכית
עבה וכהה, קשה ומוצק מתפורר בנקל, אך לא לאבק דק (סוויט), אולם
אם נשפוך עליו מעט יין שרף או אד־טהור (קאמטי) אזי היש קל יודק
לאבק, הדק היטב, ריחו נעים מריח בשמי (מקאמטיט), בטעמו הוא נעים,
חזק, ומר מעט, בין השנים הוא כדונג, בוער באש, אף אם יובא
במים

במים, באש הוא לבן-אדמדם, ביין צרוף (מקמה) שאדור-סדור (קסהט) ונאפהאטען (Naphaten) ימס עד מהרה, אולם אם יותן מעט מים לתוך התערובה, יהפך למצבו הראשון גם ימס קל מהרה בשמני עשהערי (קסהטיטס קומן).

תועלת הקאמפהער לכל מיני קדחת, לקדחת התמורה (וונטסאל פיבסל) לקדחת העצבים (נאכטנאפסל פיבסל) ודומיהם, לכל מיני טיפוס, לכל מיני דהעאומאטיסמען, מעצור מפתח הבטן, מעצור שטיפת הדם הבא עם כווצ (Krampf Blutungen) לשרף (Brand) יותן עם אפיום (opium) וכינא (chinae) למחלת התולעים יועיל הרבה, למי אשר שתה סף רעל מאפיום וקאנטהארידען (Cantharidum) כידוע להכמי הרופאים.

קורא יקר! רב לנו ללכת ביערי זומאטרא, בארנעא, חונא ויאפאן, להתבונן על עצי הקאמפהער, הנה השמש אסף רבבות קרניו מטרחבי השמים, ועד שיפוח היום הלכנו כה וכה, עתה ינסו הצללים, נשובה נא למקומנו להנפש מעמל הדרך, ובטרם נעזבה את הארצות האלה, נאמר: חיי בטוב ארץ חמדה טובה זרחבה! חיי בטוב ארץ פוריה ורעננה! ארץ ענפה ומלאה ברפת ה'! לא נוסיף לדרוך על אדמתך, כי עוד לנו ללכת על האי ציילאן להתבונן על עצי הקנמון (קיינמון) ולחוות עליהם דעת.

מ. ז. יליד ווילנא.



הנשימה והמתחנק *

רוב בני האדם ההולכים ובאים על שוק החיים בעולם הזה, הם פרודים בהבלי הזמן כל ימי מגוריהם בארץ מבלי פנות בלבבם על כל המעש אשר עשה האלהי מראש ועד סוף (חז"ס מהנ"פ).

כאשר ראה והביט איש רך בשנים בארץ צרפת (לפני שנים אחדים) בארובות העתיד, ויתבונן כי אין תקוה נשקפת לו לנחול שם טוב בין הגדולים ולהחשב

* העתקה.

פירא א

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060 Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

ולחשב בין החשובים המשחקים עלי במתדתבל, ובקהלם בל יחד כבודו, נמר בדעתו לקפד את יתר חייו; ולמען לא יכוסה במחשך שמו ומעשהו ובשכבר הימים הבאים לא ישכח מעולם הלמודי, רשם בכתב-אמת את הרגשותיו האחרונות טרם מותו.

אנכי חשבתי למשפט — כתוב במכתביו — להביא תועלת נמרצה להמדע, לידע ולהודיע את פעולת האד הנחלי על האדם, אנסה ואציגה נא לפני על שלחני עששית (אמסט), נר ומורה שעות, ואהל את מלאכתי מלאכת הנסיון (ספטימטיון) כעת יראני מורה השעות רבע על שעה האחד עשר, הנני מדליק בזו הרגע את הנחלים אשר על המחטה: (קסהמבנקקטן); הנחלים לוחשות לאם לאם.

עשרים מינוט שעה 11: עורק היד (סוים) פעם שוקט ופעם דופק במרוצתו הטבעית.

שלשים מינוט שעה 11: תמרות עשן עב ימלא את החדר; הנר כמעט חושב להכבה ולהדעך, ראשי כואב מאד, לבי סחרחר, עיני זולפות אנלידמע: מר לי מר; עורק היד מקפץ ומתלנ ושב במרוצתו בלתי טבעית.

ארבעים מינוט שעה 11: הנר נדעך, העששית עורנה דולקת, עורקי רקותי אצים ודופקים בחזקה, וכמו חפצים המה להנתק, השנה תמשכני באזרועותיה, הקבה כואבת לי מאד, עורק היד (סוים) כעת 80%.

חמשים מינוט שעה 11: האויר מחנקני; דמיונים שונים הוללים ומתגוללים ויניעו את ראשי לאם לאם אוכל לשאוף רוח מעטים המה הרגעים אשר שאר עוד, לא אאריך בחיין הנני כחולם חלום, לא ידעתי מה

שעה 11: כמעט לא אוכל עוד לכתוב מה כחי כי איחל; הה! חשכו לי הרואות בארובות העששית נדעכה לא חשבתי מעודי כי כן קשה להפרד מן החיים

10. " עוד כתובים מלים אחדים שאינם נוחים לפתרם, החיים נדעכו ממנו, וביום המחרת מצאוהו נופל שוכב מת על הארץ.

אחרי עבוד שעות אחדות, באה השמועה הנוראה — קאמאסמראפא — באזני אהובתו, אשר אהבתו כנפשה — ואשר גם הוא השיב אהבה אל חיקה, ההרגשות הראשונות אשר חזקו עליה הובילוה בזרועות היאוש אל נבכי גלי נדר (Leni) למחרת מצאו את נותה, ויסתבה מן המים להניחה אצל אהובה אשר גם במותם לא נפרדו, האנשים ההולכים לתמם סביב, מבימים ומשתאים, מתפלאים ושורקים בשפתותיהם על הגויה היפה, השוכבת דומם, ואשר לפני שעות

Generated for Joseph Cairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060 Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

שעות אחדות — פרס נפלה המיטה — חיתה כאחד מנהם, איפה המה החיים הכמוסים? הנה הגו פה הנהו עם כל תארו אשר תארהו הטבע במחוגה, אבל איה איפה פעולתו? חריצותו? אנה חלפו למו התנועות המקורות מבדי עורה היפים? אנה הנה מבטיה העדינות אשר נשקפו מבעד לעפעפי עיניה? איזוה הדרך עברו למו אודם ולבנת העלומים? לחייה אשר נמהלו מצחרת שלג ואודם הדם נועם הקול, דהרות דהרות דופק הלב האביר אנה ננוו ויעופו למו? — סוד החיים השאיר תמורתו את סוד המות, מי זאת אשר השאירה ועזבה כה מהר את מבנה הגו הנפלא, ותהפוך לפגרים סתים שני ברואים חזקים החרוצים במעשיהם? — הסבה, למראה עין, קטנה היא למאד עד אשר נשוב נתפלא על פעולתה הגדולה, הסבה אחת היא בשני המקרים מבלי הבט על הבדל האמצעים, אד הנחלים, וקור גלי הנהר בשנותם חלוף מעט את הנאזא המזוג בהאוויר, ובעכבם על הדם להיות חפשי מיסוד חמוץ הפחמי — קטחופטנוזיכ — ולשאוף תחתם בסכום זה יסוד החמוצי (ווייט סטקן) המה לבדם העמידו את אופן החיים הפוחז כמים להריק מהגו את חמוץ הפחמי, ולהנשים תחתיו יסוד החמוצי — תמורה קלה ונמהרה לפי ראות עין, ובלתי ראויה להתבונן בה, אבל יד הנסיון המר תתן בינה בלב האדם להבין ולהוקיר את ערך שווי התמורה הזאת, מי לא ידע כי האוויר מוכרח ודרוש הוא לנו לנשום בו, גלוי וידוע לפני כל איש ואיש כי קשה מאד, להיות משולל מאוויר זך ונקי; אולם בני דלת העם לא ישימו לב להבין כי האוויר הבלתי נקי סם ממית הוא טח מראות עיניהם, מהשכיל לבותם, כי הכרח האוויר הבהיר יתר שאת לו על כל הדברים הדרושים לחפץ הבריאות, ומרגלא בפי ההמון לאמר על איש הבלתי יכול שאת אויר חדריהם המשחת: „כי ענוג ורך לבב הוא כאשכנוזי“ . . . ולמען הצב לעיני ההמון את שניאתו וחסרון ידיעתו כי רע הוא בדבר נחוץ כזה, הגני להציע לפניכם קוראים יקרים שנוי — האסון הרע — קאטאסטרופא — אשר קרה במרכבת הקיסור — (Londonderry) — באחזו דרכו בין ליווערפוליסלונא, ביום הששי 2 לירה דעצעמבער בשנת 1848 נסעה המרכבה הזאת עם שני מאות נוסעים, אשר רבם היו הולכי נתיבות — עמינראנטען — הסער יצא על הארץ, ורוח מתחולל הרתיה ים כמרקחה, ויצו שר האניה את העם לרדת מעל הספון — סטנדטק — אל החדר הכללי הבנוי למעון הנוסעים במדרגה השלישית, אורך החדר 18 פייט, רחבו 11. קומתו 7. בהמעון הצר והלהוץ הזה התאספו הנוסעים ולו היה החדר רק צר לבד, אך השאירו את הצוהר (ויקט) פתוח, כי אז לא אנה להם כל רע, אבל פקיד האניה צוה לסגור את הצוהר וגם מבליידיהבן צוה לסגור על מסגר פתח החדר, הנוסעים האומללים הוכרחו לשאוף את הרוח המשחת הזה, הבלתי משתנה ומתחלף מעת לעת לאוויר חדש — עוד מעט קט ולא יכלו שאת אותו, אז נראו שמה מחזות איומות ונוראות כעל במות-ישחק מחזות הפראנעדיע —

ואז ב

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060 Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

ואז בא הקץ, כאשר צלחה לאחד מנהם להמלט על הספון ולהגיד את כל המוצאות לפקידם, והנה, שבעים ושנים איש שכבו פגרים מתים, רבים עלפו שכבו בזרועות המות, עצביהם ועורקיהם נקבצו ונכוצו יחד, מתרבי עיניהם, נחיריהם ואזניהם, זורמו אנליידם, המחזה העצובת הזאת מצאה לה פת יד, יען לא למדו דעת פקדי האניה את גדל ערך האויר הצה, וכי בלעדו לא יהיה אנוש אנוש, לא ידעו והבינו כי דרוש דרוש הוא האויר הצה להאריך חיי האדם על הארץ, נבערים המה מדעת כי האויר אשר ישאפוהו האדם אל קרבו פעם אחת, לא ירצה עוד לשאוף אותו שנית, קצרה יד שכלם להשיג, כי האויר אשר הלך דרך הריאה — לונגע — משחת הוא, מום בו, השואפים אותו ישאפו מות, משחת האויר יסבב תמיד לשואפיו חורת הפנים, אשר על כן ילבינו פני היושבים בבתי המדרש והתפלה המלאים רבתי עם, העיפות, אחרי שעות אהדות בבית המשחקיהמנגנים, או בכל חדר וחדר אשר משחת האויר בו, הלא, יען כי שמה יריק האדם מראתו — לונגע — את יסוד חמוץ הפחמי, רק האויר הוך יחיה ויאיר את עיני האנשים על דרך החיים, כי כאשר נארה לחברה עם האויר הוך, אז לא נרגיש מאומה מפעולות הרעות אשר יפעל עלינו האויר המשחת, ולו פתחו את דלת החדר של האיש הוך אשר קפד את יתר חייו והכניסו בו אויר צה, ולו הצילו את העלמה משבולת המים ברגעים אחרים קודם וינתנו לה אז אמצעיים טובים לנשום באויר נקי, או לו שברו את צוהר האניה — כי עתה לא עלו האומללים האלה קרבן כליל על מזבח המותה, כאשר ינצלו העולים על במתדישחק, והמשחקים מכל רע, כי גם אלה האחרונים לו התמהמהו עוד הרבה באויר חררי משכיתם המשחת, כי עתה שבו גם המה לאל ויהיו מרף למלתעות האסון כהראשונים. —

ההכרח לרוח צה ובהיר יתר נאמן הוא, אשר כל כבוד בית החיים תלוי עליו, וזאת מודעת מאז בשנות קדם בעוד חשך הסכלות כסה ארץ, ולפני מלך מלכת-ההשכלה על פני חבל, אבל שווי ערך יקרו, ויקר הפארת גדולתו לכלל האדם היתה חידה סתומה, אשר רק החלה להיות אפשרית לפתור אותה, מעת אשר גלה החכם (Prisley) את סודות הגאזא, אשר ממנו מורכב האויר, והיחוס אשר בינו ובין מבנה הגו — ארגאניזם — ואף אם כל החידה לא נפתרה עודנה כלה עד היום הזה, מבלי הבט על גדל עמל חכמי-הטבע הכפורסמים ועל עומק הקירותיהם, בכ"ז רבות נודענו, רבות נחשפו ונבעו לנו ממצפוני-הטבע, עם כי כמר מדלי נתשבו, וכשחק מאזנים המה, מול הדברים אשר לא נפתרו עדנה ואשר לא ימנו ולא יספרו מרוב.

דורות קדומים לא ידעו מזה מאומה, וחכמיה-הטבע אשר חיו במאת

במאת שש־ושבע עשרה לא ירו אבני פנה ויסודות נאמנים לבנות עליהם בעמל החוקרים האחרונים בנין נאמן וחזק, היסודות הראשונים יסד החכם (Prisley) כאשר נלה כי יסוד החסוצי הנמצא באויר הספירי — אטמאספּערא — יש לאל ירו להפוך ולהמיר עורקי־הדם (Venös) * בעורקי נדִפִיקָה (Arterie) ** חכם הטבע (Luvuzie) נבע מצפוני ההתגלות הזאת עוד יתר, ובכדה ההיא אשר חתר וחפר במעמקי הדעת מצא מיר דעת חדשה לכללי הנשימה במלאכת הכעמיע, החכם המפורסם (Gudvin) בשנת (1788) הוסיף דעות והשקפות חדשות בחקירת ההתעלפות (Asphyxie) ויתבונן מנסיונות רבות אשר גסה, כי כאשר נריק האויר, או דם העורקים ישאר דום על עמרו, ובעמדו ירפה אופן מרוצתו, ואז בלי שפק יראה וימצא המות, החכם (Bischa) הראה לדעת בעליל ויוכה על פי נסיונות אמתות כי יש יחום וקשר חזק בין הנשימה, מרוצת הדם, ופעולת העורקים הפועלים זה על זה; הוא הוכיח בראיות ישרות לדעת כי השתפכות דמיר העורקים, תשבית ותפריע את מוח הראש מפעולתו, ואחרי כן תעצור גם את פעולת הלב, החכם (Legallau) הרחיב את ההשקפה על הפעולה הזאת, וכי יש לאל ידה לפעול לרע גם על לֶה הגב. — אמנם בגלל החקירות היקרות, והדרישות הדרושות מאד לדעת בחקי הנשימה, בואו ונחזיק טובה לחכם (Spallanzan) אשר ספריו בשם — „הכתובים“ — המה לנו לעינים בעולם הלמודי, ורק לאורם נסע ונלכה ואז במח לא נכשל, כי באמת למפת המה, כן בנתוח הלמודים אשר במ רצוף דעת, וכן בראיותיהם הנכוחות והישרות למוצאי בינה, אחריו האיר וזרה ספר החכם (W. Edudaris) על אופק הדעת, ועד היום הזה הוא הנעלה והנשגב בספרות הפהיואלאניא — במאה הנאורה האחרונה הזאת, הקדישו מאות חכמי הפהיואלאניא עתותיהם וכשרונותיהם הרבות לחפור ולתור בחיק החכמה הזאת עד היסוד, ולחשוף טמוני שפוני אוצרותיהם האצורים בקרבה, וכשמחת בקציר כן יגילו באספם משדי החכמה קציר עמלם, ולהביא אלומות ידיעותיהם במקדשי ספריהם.

ת. י. גריון

* בוטסדטכ.

** טוטגטדטכ.



ארץ לר"ש לעווזאהן, ונמצא אשר העיר קארטהאנא (Karthago) נקראה פיוןן בימים הקדמונים.

כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים. (דברים ט"ו, י"ח).
מצאנו בשלש שנים כשני שכיר (ישעי' ט"ז, י"ד). ונראה שהיה המנתג להם לשכור השכיר על זמן שלש שנים, ומשנה שכר שכיר, הוא שש שנים.
לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבחה' אלהיך וגו'. (שם י"ו, כ"א). לפי שנאמר אשרה כל עץ, נראה כי אשרה איננה עץ ידוע, כ"א שם כנוי לעץ, ועולה בדעתי לאמר: כי אשרה היא אלילת האושר שהאמינו בה העמים הקדמונים (כן אצל הרוסים היה אליל כזה בשם פעליציטאס (ולוקולוס בנה לו היכל ברוסי, וההיכל ההוא נשרף בזמן קלודיוס). ומצאנו גם בל"ז ורבים (מלכים א' י"ד, כ"ג). במות ומצבות ואשרים. ואסרה התורה למעת אשרה כוונ.

יריחו. (יהושע ב', א'). כבר אמרו המבארים כי העיר יריחו נקראה כן ע"ש הריח שגדלו שם מיני בושם, והכותב בן גוריון מהלל בספרו כמה פעמים את סביבת העיר יריחו בהבושם הנודע לשם „אפא-באלואם" שרפאו בו מחלות מסוכנות.

השהרונים אשר בצוארי גמליהם. (שופטים ח', כ"א). הע' זקנים העתיקו השהרונים ממלת סהרא ירח בארמי, והטעם שעברו להירח או פענוס ותלו תמונת ירח על צוארי גמליהם.

לנביא היום יקרא לפנים הראה. (ש"א י"ט, ט'). צריך להעתיק.
(דטן ומלן חין דכך פקלנייט פקלסקו פקלסקר נכנטט, נכנטט מלן הייסט לו סחגט סחטקווסנס קדמט ומהכונגט). ושמואל אמר „אנכי הראה" לפי האמונה אז בהגדת (סקסקין). אף כי שמואל ידע הסתום בהתנלות הנבואה האמתית, להפחותם מני ארח הבלי שוא, וכן שגו בראה (ישעי' כ"ח, ז'), כי האראקעל שוא ידבר וקולו יצא מהכהן נחבא בתוכו לנלות הסתום בערמה, ונקראה ההגדה הכוזבת הזאת מקסם חלק, כי חלקו מהמאות פה המניד לענות מענה בת שני פנים למען לא יענה כחשו בפניו בבוא ההפך מהגדתו, ולדעתי יקרא קוסם על ששם קסם בפיו לשנות את קולו, והוא על משקל בוקר מן בקר.

ויאמר הראש כלב אנכי. (ש"ב ג', ח'). המבארים התקשו בכנוי ראש כלב, ואמרו שהוא ראש הכלבים. ולדעתי ראש כלב כנוי לקוף, אשר קראו לו בימים הקדמונים (Cynocephalus) הודאיתו קוף בראש כלב (ונקרא ג"כ פאוויאן (Pavian) ודומה בפניו לכלב, (ונפלא הקוף הזה ע"י שהוא פראמאד) וזה אמר אבנר: הקוף הזה אנכי?.

וישנו את מעמו בעיניהם ויתהולל בידם ויתו על דלתות השער

השער ויורד רירו אל זקנו. (ש"א כ"א, י"ד). ויורד רירו, (מסיכיל סווסס מסיסוסיסוס), והיא מחלה האוחזת את תולי הרוח (hypocondrie) או (hysterie) ועשה כן בדי שיחשבוהו למשתגע.

ויפסלו בוני שלמה ובוני חירום והנבלים. (מלכים א' ה', ל"ג). הרד"ק פירש הנבלים חוצבי אבן, ולא הזכיר שבערבי, נעבעל צור, ויהיו גבלים חוצבי צורים, ואולי זקני גבל וחכמיה היו כך מחזיקי בדקדק (יחזקאל כ"ז) זקני גבל, אומני אבן, (ומלאכת הסקולפאטיר היתה יקרה בימים הקדמונים).

כי תחת יופי. (ישעי' ג', כ"ד). כי מלשון כויה, אצל הרומים נעשה אות בזיון לעבד הבורח מאדונו, או לננב ע"י כויה, הנקרא (Stigma) וסוכיחם הנביא שתהיה להם הכויה הזאת לבזיון תחת יופי.

וענה איים באלמנותיו. (ישעי' י"ג, כ"ב). ויבארו אלמנותיו כמו ארמנותיו, וכן ושני כפירים נתעו, (איוב ד', ט'). משפטו נלחעו, עקירת המלחעות ונפילתם, (רד"ק שרש לתע) ויהסר הלמ"ד, וכן הערבים והפרסים יחליפו הלמ"ד ברי"ש, כמו צעלאן, סעראן, ובלאטיני יתחלף הרי"ש ביו"ד, כמו רעמוריא, יעמוריא.

משא בערב ביער בערב תלינו ארחות דדנים. (ישעי' כ"א, י"ג). התרגום פירש דדנים בני הדן, ורש"י בני דודכן, ודעתי דדנים בהפך נדדים כמו כשב, כבש, וכן שם פסוק י"ד בלחמו קדמו נודד, והחלנה לארחות היתה בארץ קדם בבתים בנויים ביערים ונקרא (Caravanserei).

בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממנו. (ישעי' כ"ט, י"ג). כמנהג הצבועים אשר ישימו עיניהם רק על צד החיצון ממעשיהם ובקרב המעשה כל רוח מסר אין, וזה נקרא (Opus Operatum) בלאטיני.

ולכילי לא יאמר שוע. (ישעי' ל"ב, ו'). שאת יקרא מלך בלשון פרס, ואין מדרך המלך לקטץ.

בל תלך בו אנישימ וציאדיר לא יעברנו. (ישעי' ל"ג, כ"א). אנישימ, אני, (כמו אניה בחסר ה') הנעשה מפצולי אלונים, (קקק מייכט, קקקוס, סובבט), ושימ שעורו שוט, על כי קל הוא על פני מים לשוט, ויאמר הנביא במליצתו, בל תלך בו לא אניה קלה ולא הצי אדיר, (קריגסטיין, פכטגטטט), כי שם אדיר ה' לנו, והוא יהיה במקום הצי אדיר לעשות מלחמה בנבורות ישע ימינו.

עתה בא כתבה על לוח אתם ונו. (ישעי' ל', ח'). לוחם אתם (Tabulae Stemmato-graphya); (גטטלפכטט טפפפון), אשר נהגו גם הקדמונים לכתוב סדר היחש על לוח, ויאמר הנביא במליצתו, בא כתבה על לוח

לוח היחש אשר אתם, על האבות ועל הבנים גם יחד, כי עם מרי הוא בנים כחשים".

וכיונים הגה נהגה. (שם נ"ט, י"א). הטבעים מצאו מין יונה הנקראת (סוכסמו סויבט) וכשימות הזכר שלה תשנה קול נגינתה לקול אבלות ואנחה, ויהיה פה מלת הגה כמו קינים והגה והי (יחזקאל ב', י').
שעורה (זייסנט).

ותרמית לבם. (ירמי' י"ד, י"ד). (איללוסטיאן, פיישוונג), וכן (שם ח') החזיקו בתרמית.

ואל תבא בית מרוח. (ירמי' ס"ז, ה'). מרוח, אבל, מן מר-ווח, שזחה דעתו עליו מהאבל, וזחה מלה עברית, ולא יוח החשן (שמות כ"ה, כ"ה). וחכז"ל דורשים חבור המלות, כמו לפרבר למערב ארבעה (ד"ה א', כ"ו). מאי לפרבר, אמר רבה בר שילה כמאן דאמר כלפי בה.

כה אמר ה' אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו אל יתהלל עשיר בעשרו. כ"א בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי כי אני ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה חפצתי נאם ה'. (ירמי' ט', כ"ג). כל קורא אשר ישכיל בשומדילב להבין במקרא הזה את המאמר הסותר, כ"א בזאת יתהלל וגו', לא ימצא בו הבנה נכונה אם לא יחסיר ויעדיף מדעתו מלות ואותיות על לשון הכתוב, וכן לא יעשה! אולם אם ישכיל אל שלשה המדות הנאמרים כי אני ה' עושה חסד, משפט, וצדקה. אז ימצא כי ישתלמו חלקי הכתובים שלימות ראוי מבלי יצטרך עוד להוסיף דברים למען התאים את המאמר עם המושג יחדו, כי בהבינו את גדרי שלשה התארים הראשונים, והם: חכם, גבור, עשיר, יבין גם את המאמר הסותר על נקלה. והוא כי גדר החכמה להבדיל את הטוב מן הרע, האמת מן השקר, הנאה מהמנונה, כנודע בהניין, והוא הפך הערמה. כי פעולתה ודרכה עשות חסד וטוב גם לפני משורת הדין. גדר הגבורה הוא הבדל הצדק מרשע, יושר מעול, והוא אשר בשם נקראתו: "משפט" כי מדרך הגבור עשות משפט ולקוב בדין את ההר. גדר העושר, הבדל שמחה מעצב, כמ"ש איזהו עשיר השמח בחלקו. וע"כ יחויב טבע העשיר לעזור את הנדכאים ולחלצם מעוני ולשמחם במתתירידו. ואלה שלשה המדות לא הטביעם הבורא ביצוריו למען מלאות בהם את תאות לבם, והמוכתר בהם באמת אין מנמת פניו אל התהלה אשר תולד על ידיהם, ולזאת אמר בחלק המאמר הראשון, אל יתהלל כי המטרה אל התהלה היא ממדת הרשע כמו שאמר כי הלל רשע על תאות נפשו. כי למוד החכמה מבלי התנהג ע"פ חקיה מורה היותו לבעלי קנין-תאות כי הוא מתאות על ידו אל התהלה, ולא אל עשית ההסד והטוב אשר לכך נוצרה החכמה. וכן גם למוד הגבורה אצל הגבור אם לא יעשה משפט

משפט עשוקים להציל בכחו עשוק מיד עושקיו . וכן גם העשיר לבעליו במנעו עזר וקפץ ידיו מעשות צדקה עם אחיהו האביון , אשר כל אלה שנא ה' , ואם ישתמשו בעלי הקנינים האלה אל התכלית אשר בעדם נוצרו , אוהם אהב ה' , ושעור הכתוב אל יתהלל חכם בחכמתו מבלי עשות חסד , ואל יתהלל הגבור בגבורתו מבלי עשותו משפט , ואל יתהלל עשיר בעשרו מבלי עשותו צדקה , כ"א בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי שהוא משכיל למען דעת אותי , אשר אני ה' בעל התכונות האלה ועושה על ידם חסד , משפט , וצדקה , הפצתי בחכמת החכם , בגבורת הגבור , בעושר העשיר . והוא מתאחד עם מאמר ר"ש אבן תבון בהקדמתו לשמנה פרקי הרמב"ם ז"ל : שכתב בזה"ל כי באלה הפצתי זהו חפצי ותכליתי בכלל הבריאה . והבן .

כה תאמר אליו כה אמר ה' וגו' ואת כל הארץ היא . (ירמ' מ"ה , ד') . היא , פה כמו קינים והנה והי בהוספת האלף , ושעורו (מוני דחם גמגמג ומנד וינד קכנטן) .

באה קרחה אל עזה . (ירמ' מ"ו , ה') . קרחה וקריחת השער , „אלאפעציע“ כי קריחת השער היתה נמאסה בעיני בני קדם , וכן (מלכים ב' ב') . שהתקלסו נערים קמנים באלישע , עלה קרח , עלה קרח , והקריחה היתה אות אבלות , כמו קרחי וגווי על בני תענוגך .

אל נוה איתן . (ירמ' מ"ט) . נוה איתן „בורג“ בית מושב הגבור , (קאספארום אפידום) , בלאמיני .

ואל עקרבים אתה יושב . (יחזקאל ב' , ו') . הקדמונים קראו לאיזה כלי מלחמה , כלי משחית לחבל , עקרב , (שקארפיאן) , והיה לכלי הזה שני ירכים , נתחברו יחד ע"י חבל , והיתה תכליתו להחזיק המכונה המהרסת את החומה (ווימבנדמסק) ולהרימו למעלה , ומובן שהאיש שהניע הכלי הזה השליך נפשו מנגד , וזה , ואל עקרבים וגו' . לחרף נפשו למות .

ואל לב שקוציהם ותועבותיהם לבם הולך . (יחזקאל י"א , כ"א) . ידוע שעובדי הגלולים היו מנקבין הבהמה בחייה כנגד לבה ומוציאין משם הלב חם להקריבו לע"ז , ופרשו כן במשנה נדרים פ"ב כעורות לבובין ע"ש . וזה המובן , אל לב שקוציהם , לבם הולך , ואל לב לבם ליפוי המליצה .

ואמרת כה אמר ה' הנשר הגדול גדול הכנפים ארך האבר מלא הנוצה אשר לו הרקמה . (שם י"ז , ג') . אשר לו הרקמה אינו מובן , ולדעתי זה הצפור הזקני , (בארט גייער , גיפאעפאס) , הוא עוף דורס הנודע גם בימים הקדמונים ונש לו ברוחב פרישת כנפיו עד עשרה רגל וזקן הצפור הזה מחובר מנוצות רבות הצבעים מעשה רקמה , וזה , אשר לו הרקמה .

כה אמר ה' אלהים הסיר המצנפת וחרים העטרה וגו' . (יחזקאל כ"א , ל"א) . העראדאט יספר שמלכי פרס כפו ראשם לאות כבוד כמצנפת

במצנפת הנקרא "שיארא" ויהיה מקביל מצנפת עם עטרה בכתוב הזה.
קרנות שן והבנים השיבו אשכרך. (יחזקאל כ"ז, ט"ו). הקדמונים
שתו בקרנות את משתיהם, כי הקרן הוא כלי מתוקן מהטבע לשחות בו,
וקרנות שן העשוי משן השנהב שנעשה בו חלל ושתו ממנו, ועשו משן
כלי שתיה בדמות הקרן ששתו ממנו.

לי יאור ואני עשיתיני. (יחזקאל כ"ט, ג') יאור זה הנילוס,
והמצרים קראו לנהר זה "יארא" דומה במבטא ליאור, והם כבדו את היאור
כאחד מגדולי האלילים אשר להם, כי חשבו אותו להמליך ומקיים את הארץ
ומלואה, ופרעה בנאות לבו אמר, לי יאור, שהוא נכנע תחת ממשלתי ואני
עשיתיני, מעצמי נעשה הויתי. ולא מכח השפעת הנילוס, וכן דעת חז"ל
שעשה פרעה עצמו לאליל.

אם גלעד און אך שוא היו בגלגל שורים זבחו. (הושע י"ב,
י"ב). ידוע אשר ליופיטער נקרכו שורים ואולי זבחו אנשי גלגל זבחי
שורים ליופיטער.

והבאתי השמש בצהרים והחשכתי לארץ ביום אור. (יואל
ח', ט'). ביום אור, כמו באור יום (מט הזוֹטֵן סטג) מקביל לצהרים.

כי בוקר אנכי ובולם שקמים. (עמוס ז', י"ד). בערבי עני,
(פאקיר), ובאפשר בוקר אנכי, עני אנכי, ובולם כמו פולץ מן ויפצל (בראשית
ל', ל"ז). בחלוף בום"ף וזשר"ץ לעשות כלים מפצלות שקמים.

קרחי וגוזי על בני תענוגך. (מיכה א', ט"ו). גם בימי
הגריכונים והרומאים היה המנהג לגזוז כל שער הראש על מיתת הקרובים כשהיו
מונחים לפניהם לאות אבל ומספר.

כמים מוגרים במורד. (מיכה א', ד'), (ווחסמכפמזו קטממלקט),
(בימים הקדמונים נודע הקאטאראקט מהיאור נילוס אצל סיענע וואלאטא).

הליכות עולם לו. (חבקוק ג', ו'). הליכות ופסיעות, וכן ברחוץ
הליכי בחמה (איוב כ"ט) והשעור, ופסיעות אלהים הן בכל העולם פעם אחת,
וכן (זכריה ד', י') עיני ה' המה משוטפים בכל הארץ, ויש מבארים הליכות
עולם לו, (דמכ גמנג דמכ כחטוכ), כמו ההולכים בתורת ה', (תהלים קי"ט, א').
המתנהגים.

כי דורש דמים אותם זכר לא שכח וגו'. (תהלים ט', ג'). כמו
ודמו מידך אדרוש (יחזקאל י"ח). דורש דמים תואר לה'.

סבבני כלבים רבים וגו' כארי ידי ורגלי. (תהלים כ"ב, י"ז).
כארי מוסב על הכלבים, כמו שהכלבים מסבבים את הארי כשנופלים עליו לעת
הצידה

הצידה, כן סבוני שונאי, ידי ורגלי, והמנהג לצוד בכלבים נהג מימי קדם, וביחוד להפרסים, (ולפי דברי העראדאט היה להמלך צידום כלבים רבים לציד עד שלא הספיקה חכנסת ד' ערים הגדולים במדינה למונותם).

ארחין בנקיון כפי וגו'. (תהלים כ"ו, ו'). וכן אמר ההכס סענעקוו, (puras deus non plenas adspicit manus) "ה' יראה לנקיון כפים ולא לבפים מלאים".

כי החרשתי בלו עצמי בשאנתי כל היום. (שם ל"ב, ג'). בלו עצמי מוסב גם על בשאנתי כל היום, ושערו, אם החרשתי ואם שאנתי, בלו עצמי כל היום.

עורה הנבל וכנור אעירה שחר. (שם נ"ז, ט'). ודרשו חז"ל ע"ז כנור היה תלוי למעלה ממפתחו של דוד ורוח צפונית כו', הכנור הנה נודע בשם: (קטום-הקטום, או וינדוקטקטקד), כלי זמר במיתרים, הנותן זמירות כשהוא עומד נגד הרוח, והמליצה מובנת.

וייראו יושבי קצוות מאותותיך מוצאי בקר וערב תרנין. (שם ס"ה, ט'). יושבי קצוות (ד"ח בפוקהטק דטל ווטט סקוט), וזה גם כן מוצאי ערב ובקר הם קצות התבל, מזרח ומערב.

מוציא אמירים בכושרות. (שם ס"ח, ז'). (בטכיימונגס סקסט), זה שטר שחרור שנותנים להאסיר כשנמצא זכאי בדינו, ונתן לו חפשו, והכל בידי שמים. וחז"ל דרשו ג"כ כושרות מלשון כשר בחודש שכשר בו לצאת.

עלית למרום שבית שבי לקחת כתנות באדם. (שם ס"ח, י"ט). עלית למרום, עלית במעלה כמושל גדול ועלה שיאך למרום, וכמו הנה מים עולים (ירמ' ס"ז) פי' מתגברים, וכן והעלה המלחמה (ס"א, כ"ב). המלחמה היתה מתגברת והולכת, לקחת כתנות באדם, שנתנו לך בני אדם שיחיו לך לעבדים, והוא ע"ד מליצה כלפי מעלה, וכיוצא בזה נאמר לשבר את האזן.

יחד לבבי ליראה שמך. (שם פ"ו). מצאנו (שם י"ב, ג'). בלב ולב ידברו, והתפלל עשה נא שיהיה לבבי אחד ביראתי את שמך.

אל תבואני רגל גאווה. (שם ל"ו, י"ב). רגל (דטג פוט דטס טטקוטן סקטבטטס) כי היה המנהג בימי קדם אשר המנצח שם רגליו על הכנוצה לאות הכנעתו, וכן (יהושע י', כ"ד). שימו את רגליכם על צוארי המלכים האלה, ואל תנידני פה מן להניד רגל ישראל, (מ"ב כ"א, ה'). (ווסקטן ומסטן), וכן יתגודרו כל רואה במ (שם כ"ד) דרך לעז ונקמה.

טבעתי ביון מצולה ואין מעמד. (שם ס"ט, ג'). בימי קדם עשו

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060 Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

עשו האנשים רגלי עץ (סטקולטן), לרגליהם בעברם בבוץ הגדול, וכן היום
בברעמאנע ובבוץ פאנטיניען, ויכנה רגלי עץ האלה, מעמד. וכן צללו
כעופרת, שהטביעה והצלילה באין הצלה.

אמרתי עולם חסד יבנה. (פ"ט, ג'). לדעתי פה חסד כמו בית
חסד, (וידע סטיפטונג מיט קוסט), שעורו, אמרתי כי העולם אשר בנית יהיה
לבית חסד, והשמים כאוצר להחזיק בהם אמונתך, וזה שמים תכין אמונתך
בהם, והיא מליצה נשנפה בעשותו את הארץ למקום מושב החסד, והשמים
למקלט האמונה, והבן.

אף אני בכור אתנהו עליון. (פ"ט, כ"ח). הוראת בכור פה
(סטניקלסט) כי היה המנהג בימי קדם אשר הבכור היה ראש כל השבט לממשלה
יכן באיוב, בכור מות, כאלו המות הוא הבכור ובידו הממשלה והוא
יאכל בדי עורו.

כארזו בלכנון ישנה וגו'. (שם צ"ב, ג'). הארז אשר בלכנון חי
זמן ארוך מאד, והקדמונים חשבו כי לא יושחת לעולם (מונלסטסטרכאח) (וגם עתה
יעידו חוקרי הטבע על העץ (בסטמ) אשר בסחרחר עביו הוא עד 436 רגל שהוא
חי לפחות ששה אלפים שנה).

ויאכלו זבחי מתים. (ק"ו, כ"ח). גם הרומים נחלו שקר זה לאכול
אחר קבורת המת וקראו הסעודה (Silicernium) גם הנערמאנים אחריהם
ערכו שלחן מגואל לכבוד המת, (לא בן בחז"ל, סעודת קבראה להבריא רוח
האבל הנכאה, ולא לשם עבודת זר הלילה).

אני אמרתי בחפזי כל האדם כוזב. (שם קי"ו), (חיד ספוטגט חזק ביי
ווספער חיבטמחייונג זעלבסט לו זאגטן יעדער זעכט האט ויינע סייטונג).

לעולם עקב. (שם קי"ט, קי"ב) כלומר עד סוף העולם, כעקב
שהוא סוף גוף האדם, וכן רגל החר.

יומם השמש לא יכבה וירח כלילה. (שם קכ"א, ו'). הבטיחם
לשמרם משתי המחלגת המסוכנות הן: המחלה מפעולת השמש (סיקיסים וקאנענטסיד
ומחלה מפעולת הירח (סטעניסטים וקאנד זוכט), וביונה, ותך השמש על ראש
יונה ויתעלף.

ירושלים הבנויה כעיר שחוכרה לה יחרו. (שם קכ"ב, ג').
יתורגם בל"א (דיו טטלדט דער רעליגיוזן פערלייניגונגסזונקט דעס יידישן פלאקסס) כי שם
נתחברו יחד כל סעיפי עקרי הדת והיא היתה מרכז נקודת האמונה כאמור: "כי
מציון תצא תורה וגו'" (ישעיה ב', ג').

על ערבים בתוכה תלינו כנורותינו. (שם קל"ז, ב'). צריך
להעתיק (וויידטן בויט), והוא גדל על נהר (פייזלסטעס) והערבים יקראו אותו (גאקב)
גזעו

נזעו קטן והוא מרחיב הרבה את ענפיו, ועליהם תלו כנורותיהם (מעץ הזה ישרף ויתוקן הזאלפעמער).

כתבם על לוח לבך. (משלי ג', ג'). קודם המצאת הנייר כתבו על לוחות של עץ אשר נמשח עליהם שעווה (ותלו אותו ג"כ על הצואר) וזה ענדם על נרנרותך.

להנחיל אודהבי יש. (שם ח', כ"א) יש, (ראמיניום, אייגענשהום), וכן, וכל ישילו נתן בידו (בראשית ל"ט, ד'). פירושו וכל יש אשר לו ויורה עליו המקף.

אבן חן השחד בעיני בעליו לכל אשר יחפוץ ימנו. (משלי י"ז, ח'). אבן חן יוכל להיות שכנה כן החכם האבן (חסיס פהיוקוהפֿהקוּס) אשר האמינו בימים הקדמונים שביכולת לעשות ממנו זהב ולגרש עמו מהגוף כל שרשי המחלות ולחדש את החיים, והמשיל לו השחד אשר יפה לב האדם בו לכל אשר יחפוץ.

אם ללצים היא יליץ ולענוים יתן חן. (משלי ג', ל"ד). הלצה מונחה לדברי שחוק והתול, כן בשפת איטלקי (Lazzi) ושעור הכתוב, אם (השי"ת) ללצים יליץ, אז ולענוים יתן חן, כי מדרך הלץ עושה בעברת זרון להתל בענוים נכאיררוח, העושים עצמם כחדליררגש לכל עניני הזמן והלצים יכסו פניהם כלמה לעיני האוילים שופטי שוא. והשי"ת יתן להם חן כי לא בכח ההלצה ינבר איש לרודד מעלת איש בשבט פיו.

אדם חסר לב תוקע כף עורב ערבה לפני רעהו. (משלי י"ז, י"ח). ערבה קויטיאן (Satistadio) ומכנה החכם את האדם הנמהר לערוב ערבה, חסר-לב, כי אין לו חוזק הלב לרחות הפצרת רעהו לבלתי לערוב עברו, וצריך להעתיק הכתוב בל"א (נוכ דס, דסס טן חסלן פֿטהום זייסטט פֿיכ זיינטן נקֿסטטן בינגסטטס דוכן החנדטס ידוק חונד זייט ספֿלנד), ויהיו לפי דעתי הכתובים שלשה מחוברים יחדו, בכל עת אוהב הרע, וע"י אהבת הרע יולד לך אח לצרה ויקום לעורך, אמנם אף כי הרעות נחוצה להארם, עכ"ו בל תערוב ערבה לפני רעך למען יחננך אהבתו, כי כל עושה זאת יאהב פשע ומצה, ושעורו, מגביה פתחו מבקש שבר, שהיו הפתחים נפתחים או בארך החלול מסטה למעלה, וידמה את העורב ערבה לאיש המגביה פתחו למעלה ומניחו ליפול פתאום הוא מבקש שבר, כי יפול הדלת ויבא אסון, כן העורב ערבה יפול החוב אח"כ פתאום על העורב, ומגביה פתחו כמו מגביה דלת פתחו.

מקלל אביו ואמו ידעך נרו באישון חשך. (משלי כ', כ'). השעור: כמו שכתוב במקום אחר, נר לרגלי דברך ואור לנתיבתי (תהלים קי"ט)

ק"ט) לאורו אלך חשך (איוב כ"ט כ') וכדומה, והבן המקלל אבותיו לא יפנה אל
 סוסרס וחנוכס, הוא דועך נר למודס ויתעה באישון חשך בישימון דרך לבו.
 עין רואה ואזן שומעת ה' עשה גם שניהם. (משלי כ', י"ב).
 לדעתי הכונה בפסוק הזה הקשה להבינו, שהמלך דבר בעניני המלוכה
 שמהכרח למנות במדינה מזונים הרואים ושומעים בהסתר — פסקאליפעט —
 שיקראו עיני המדינה, כנודע, ואמר ה' בעצמו עשה משניחים כאלה, כאמור
 באבות, "עין רואה ואזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים".

כי יש אחרית ותקותך לא תכרת. (משלי כ"ג, ז'). תקותך כמו
 תקות חוט השני ידועות הנה קלאמקא ולאכעזים השתי, פארצען" המווק את חוט
 החיים; והשלישית היא אמראפאס תכרות את החוט הזה, ולקח לו החכם
 המשל הזה, באמרו ותקותך לא תכרת, וכמו זה באר ר' שמחה הרובשוב
 בפי' לאיוב על פ' ויכלו באפס תקוה, ע"ש.

וסוד אחר אל תגל. (משלי כ"ה ט') וכן אמר חכם גדול לאמיני
 (Ubi desposuerit ibi inveniet) במקום שהניח שם הסוד שם ימצאנו עוד.

רב מח ולל כל ושובר כסיל ושובר עוברים. (משלי כ"ז, י'). כונת
 הכתוב, רב, האיש המושל, מחולל כל, ממלת חיל, הרוצה להפיל אימה
 יתרה על עבדיו, ישכור כסיל (הקן יסכ) וישכור עוברים, ממלת עברה, בעלי
 חמה וכעס, שירדו בפרך ובמקל חובלים, וכן עבר מתעבר וגו', עבר מוסב על
 האיש חמה, (וידוע שנהגו גם הקדמונים למנות בביתם כסיל-חצר (הקסבבככ)
 וכן היו אנשים כאלה למלך אלכסנדר המוקדני, (דיקטקויוס וסיקסוס
 זמגוסוס) ולבניו אחריו.

כל עמל האדם לפיהו וגם הנפש לא תמלא. (משלי ר', ז'). לא
 תמלא מוסב גם על מה שלפניו, והשעור, כל מה שיעמול האדם רק לפיהו,
 והפה לא ימלא אשר יחדל עוד מעמול, וכן הנפש, אם יעמול האדם לזון
 את הנפש במושכלות לא תמלא.

השמחים אלי גיל ישישו כי ימצאו קבר. (איוב ג', כ"ב).
 בפרק בתרא דיבמות בנמ' אין מעידין ובפרק אין בין המורר בנמ' המורר
 הנאה מחברו נכנס לבקרו בעי שוריתא דבי רבי ובבני גילו, ופי' הערוך
 גילו, דורו, וכן בלשון ישמעאל, וכן השמחים אלי גיל, השמחים אלי
 דור, ישישו כי ימצאו קבר למו, ואולי כונת הכתוב אל תשמח ישראל אל
 גיל כעמים (הושע ט', א') כדרך העמים הקדמונים ששמחו ברוב בניהם
 שהיו משמרים הבלי שוא ובלא הדרכה ומוסר וממרים ליולדתם, ואמר החכם
 בן חכם ישמח אב וגו'. ואמר גיל יגיל אבי צדיק.

ימותו ולא בחכמה (שם ד'. כ"א). ימותו על שלא הוקירו החכמה
 להתנהג

להתנהג עפ"י חקיה להאריך ימי החיים, ומצאנו החכמה תחיה את בעליה
(קהלת ז', י"ב),

חבצלת השרון. (שיר ב', א') אולי השרון, זה (סימס) בחלק אפריקא
אשר שם ינדלו שושנים הרבה הנודעים לתהלה.

החכמה תחיה את בעליה. (קהלת ז', י"ב) כן אמר ציצערין על
חכמת הפילוסופיא היא מענגת את האדם בימי העליה והיא חברתו בימי
העמידה, ובימי הירידה היא תנחומתו.

ועל כנף שקוצים משומם ועד כלה ונחרצה תתך על שומם.
(דניאל ט', כ"ז). בכאור ועל כנף שקוצים נבוכו המבארים, ויש שפרשו
שזה רמז לדמות יונה שעשאו בהר גרזים עיין בכאור, ולדעתי כנף האליל
(Kneph) אליל מסתרי אצל העניפטים הקדמונים (הוא היה נחש-אליל שעברו
לו והאמינו בסכלותם שהוא יסוד כל היסודות המציא כל) ומנבא דניאל
שיגיע כליון חרוץ על האליל הזה ועל העובדים אותו, וכן רש"י באר על
עבודת כוכבים ועל עובדיו.

ד. לוריא במינסק העיר.



השקמים אשר בשפלת פשט הכתובים

שקמת יציאת מצרים

בספרי התורה ע"ד רדת אבותינו מצרימה במתי מעט בשני-הרעב אשר היו בימי יעקב ויוסף, ע"ד שעבודם לפרעה, ורוע מעמדם, וע"ד צאתם ממצרים במספר שש מאות אלף רגלי הנברים לבד מסף וערב-רב לעלות אל ארץ מגורי אבותיהם להוריש יושביה מפניהם, אלה הם הקושי והספקות אשר העירוני לחקור אחרי נצורות בעמקי פשט הכתובים.

(א) אחרי שספר ויושב יוסף את אביו ואת אחיו ויתן להם אחזה ונו' (בראשית מ"ז, י"א). ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו (שם י"ב) לפי הנראה לא היה צורך לספר לנו, כ"א וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן ונו' (שם כ"ז) ויחי יעקב ונו' (כ"ח) ויתר הענין, שהוא המשך ספור תולדות אבותינו והשתלשלות מקריהם. ואנחנו רואים שהתורה חשה לספר לנו הכאורע של עם מצרים וארצו, במה, שלפי הנראה בהשקפה ראשונה אינו נוגע אל עניני אבותינו; האך בסבת הרעב שנה יוסף מעמד עם מצרים בבחינת התיחשם אל מלכם, שממעמדם החפשי קנה אותם לעבדי עולם לפרעה, ואדמתם שהיתה אחוזת עולם להם מדורות אבותיהם שבה להיות מסורה לירייהם מחדש כפקדון מידי פרעה, על מנת לעבדה ולתת לפרעה חומש כל תבואתה. וגם בין מדרשי חז"ל איננו כוצאים רק מעם אחד לכתוב: ואת העם העביר אותו לערים (שם כ"א) שהודיע בזה שבח יוסף, שדאג לאחיו שלא יאמרו להם המצריים גולים אתם. אבל בשביל זה לא היה כדאי בהרבות כל הספור ובפרט כל הנאמר אחרי הכתוב הזה: רק אדמת הבהנים ונו' (כ"ב, כ"ו). כי אחרי שהודיע את הענין העקרי שכיון אליו, מה היה לו עוד תועלת בפרטי יתר הספור. וגם השבח הזה ליוסף שבא בדבריהם הוא ענין נוסף, כי העביר יוסף את העם לערים בהכרח, לפי צורך הענין, למען ידעו שאין להם עוד כל זכות על אחוזת אבותיהם, וכי אין להם כי אם הזכות החדשה, אשר חלק להם יוסף בעבודתם, ולשובת העם שמר להעביר יושבי כל עיר יחד אל מקום אחד, מבלי לבלבל יושבי עיר אחת בין יושבי ערים אחרות בעת העבירו אותם ממקום למקום, למען יוד א לא

לא ישבת בזה שלום הקבוצים ועניניהם ויחומי בתי האבות ועניני כל איש מהם. גם אין בזה די ספוק להבטיח לבני יעקב שלא יקפחום אנשי הארץ לאמר גולים אתם. כי אף שכלם גלו מעיר אחת אל רעותה, בכל זה הנה הם אזרחי הארץ מעולם והעברים גרים הם אשר באו אל תוכם זה מקרוב.

(ב) הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאינו וגו' ועלה מן הארץ (שמות א', י'). מלות ועלה מן הארץ אינן מתיישבות לפי פשוטם, כי אם שיעזבו את הארץ ויצאו מתוכה, וכל מה שהפיו כונתם אל הממשלה הוא דרך הדרש, ואלו היה בפשוטו תקון לשון מצרים שלא רצו לומר על נפשם: ועלינו מן הארץ, יותר היה נכון להם לעמוד במלות ונלחם בנו, מבלי לדבר על מה שימשך מן המלחמה, כי בהלחם עם בעם בתוך הארץ, הנה כל מה שימשך מן המלחמה הוא רע מאד לארץ בכלל; וכדאי הדבר לדאוג שלא יבוא לידי מלחמת אזרחים בארץ, גם להעם הכפוח לנצח. ואם כל יראת מצרים היתה פן ברבות בני ישראל יתוספו על אויבי הארץ וילחמו בהם למען יצאו ממנה, הנה נראה מזה שהיתה שבת בני ישראל במצרים טובה גדולה למצריים עד שדאגו לאבדה, וכבדה על בני ישראל עד שתועלתם דרשה צאתם ממנה. ומה היתה טובת מצרים משבת בני ישראל בתוכם, ובמה כבדה על בני ישראל פרם שומם עליהם שרי מסים?

(ג) וישימו עליו שרי מסים למען ענותו בסבלותם. (שם י"א). מסים הוא הרבוי מן מס, והנה לא אמר וישימו עליו מסים אף שעקר העניו הוא קושי המס, רק שרי מסים, שרים סמונים לנבות המסים, ולפי זה נהגו המסים מכבר מבלי היות לזה שרים מיוחדים, ותכלית שימת השרים היתה למען ענותו בסבלותם. ואם נבו מבני ישראל מס בעבודה גם לפני המלכים שידעו את יוסף, כאשר נבה דוד ושלמה בנו מס מגרי ארץ ישראל בעבודה מבלי לענותם ומבלי לרדות בהם בפרך והמלך החדש שם השרים למען יכבידו סבלם מאד לענותם ולסדר חייהם שלא ירבו. הנה ספר לנו הכתוב סבת השרים, ולמה לא הודיענו סבת השעבוד עצמו כאשר הודיענו הכתובים תחלת שעבוד גרי ארץ ישראל לישראל ומלכיהם (יהושע ט', כ"ז; שופטים א', כ"ח; ל', ל"ג ל"ה); והנה היתה המלחמה ונצחון ישראל על יושבי הארץ הראשונים סבת שעבודם להם אבל באי מצרים לשלום באו ובשלום ישבו עד המלך החדש שספרה התורה ממנו, ומה היתה סבת שעבוד בני ישראל במצרים?

(ד) ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון. (שמות א', כ"ב) הפעל תחיון הוא ההפך מן הפעל תסיתון, ולא מן היאורה תשליכוהו, שההפך ממנו הוא: תניחו בחיק

בחק אמה. ולמילות העבריות אמר פרעה: **אם בן הוא והמתן אותו ואם בת היא וחייה (פ"ז)** ולמה דוקא היאורה תשליכוהו, וכי אם היה הילוד רחוק איזו פרסאות מן היאור, היו המצריים חייבים במצות מלכם לשאת אותו עד היאור ולהשליכוהו בו ולא היו יוצאים ידי חובתם בהמיתם אותו באשר הוא?

ה) ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה, וישמע אלהים את נאקתם ויזכור וגו' (שם ב', כ"ג, כ"ד). הרב רנה"ו בספרו היקר שירי התפארת השכיל מאד לדרוש את רוח אבותינו במצרים בימי המלך הראשון מן המלכים, אשר עבדו בהם בפרך, שהיה לבם מלא תקוה להנצל מצרתם במותו, כי דמו שהוא בנפשו מרשיע לעשות מדעת עצמו ולא ידעו שהיתה עצה מוסכמת בינו ובין עמו. לכן במות המלך הוא, והם לא סרו גם לפני השני אשר עמד תחתיו מהיות מעונים תחת סבלות מצרים, אך אז שמו אל לבם פחד מהתמדת ענים כל ימי עולם, ויאנחו ויזעקו אל אלהי אבותיהם, אמנם התקוה המספקת להנצל מרעתם במות המלך הראשון לא יכלה למנעם מלזעוק אל אלהי אבותיהם במשך ימי חייו, אולי ירחם ה' והסב חסד עליהם גם מאת המלך ההוא, ומי הבטיח להם שיהיה המלך השני אשר יעמוד תחתיו טוב ממנו; ואף שהמלכים שהיו לפניו לא הכבידו עולם עליהם, אבל אחרי החל זה המלך לרדות אותם בפרך, הלא יצטרך הדבר למלך מופלג בחסידות שיקל העול מעליהם מאשר היה לפניו. כי זולת חסידות מופלגת אין לקוות ממלך חדש שישנה דין עבדי הממלכה לטובה מאשר הוחק מאת המלכים שהיו לפניו, ואם פרעה הראשון הרשיע בהכבידו עולו עליהם, הלא הבאים אחריו בכל צדקת נפשם ותום לבם יוכלו להחזיק הענין באופן שמצאו מבלי לשנותו, ומדוע לא אמר הכתוב: **ויזעקו אל האלהים וישמע וגו'** והוא אמר **ויזעקו לבד**, ומסיף אחר כן לאמר **ותעל שועתם אל האלהים**. ואם כונת המליצה הזאת שהתקבלה שועתם ברצון לפני ה', א"כ לאיזה צורך שב לאמר **וישמע אלהים וגו'**.

ו) מה תהי כונתם הכתוב וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים. (כ"ה). מה ראה אלהים ומה ידע אחרי זכרו את בריתו פרס הודיע רצונו למשה?

ז) ויאמר ה' ראה ראיתי את עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי וגו' (שם ל"ג, ז'). וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ והיא אל ארץ מובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש אל מקום הכנעני וגו'. (ח'). בשני הכתובים האלה הודיע השי"ת למשה סבת התגלות כבודו ותכלית כונתו ולא נשאר לפי הנראה כי אם ליעד שליחותו: **ועתה לכה ואשלחך אל פרעה וגו' (י').** ולמה אחרי פתחו ועתה שב לספר במלות אחרות ובמאמרים

קצרים ב

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060
Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

קצרים את אשר כבר הודיע: הנה צעקת בני ישראל באה אלי וגם ראיתי וגו' (ס). ?

(ח) והוצאתי את עמי בני ישראל ממצרים (י'). ולמה לא השלים יעוד שליחותו והעל אותם אל הארץ ? ואף שלאחרונה לא השלים משה שליחותו, כי לא העביר את העם את הירדן. הלא בכל זה לא נמנע לאמר למשה אחרי צאת ישראל ממצרים: ועתה לך נחה את העם אל אשר דברתי לך, (שם ל"ב, ל"ד), ודבר לו עוד לך עלה מזה וגו' אל הארץ וגו' (שם ל"ג, א'). ועוד שביעוד שליחות משה לא זכר הצלה, שאמר מזחלה בספרו כונתו ורצונו. ולא אמר כי אם והוצא ותמורת זה אמר בראשונה ולהעלותו והעליה נאמרת תמיד על ההעברה ממצרים אל ארץ כנען. ומלת והוצא אין הוראתה כי אם הפנות מן הארץ היא אל פחוץ לגבולה זולת העברה אל ארץ אחרת גבוהה ממנה. והנה בפרשת וארא מונה הכתוב ארבעה ענינים, שיחד הקב"ה לעשות לישראל מה שלמדו אותנו מנעורינו לקחוא ארבע לשונות של נאולה, א) והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים. ב) והצלתי אתכם מעבודתם. ג) וגאלתי אתכם וגו'. ו' , ו' . ד) ולקחתי אתכם לי וגו'. ז). ורק אחרי כל אלה הוא מוסיף והבאתי אתכם אל הארץ וגו'. ח). ומזה שגם נאולת ישראל ממצרים בכלל, וגם ההצלה מעבודת מצרים אינן בכלל ההוצאה ממצרים. והנה קצר השי"ת מאד ביעוד שליחות משה עד שלא שם עתה על שכמו כי אם ההוצאה לבד והוצא וגו'.

ט) ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על החר הזה. ג' , י"ב). כל כבארי התורה הרגישו כי לא נכון לתת לאיזה דבר עתיד אות במה שיבוא אחר הדבר ההוא, ואחרי שיוציא משה את ישראל ממצרים, לא יצטרך עוד לאות על מה שהשי"ת שלחו לעשות כן, כי ההצלחה עצמה בענין הגדול הזה תהיה לאות שה' שלחו. ואם הצטרך משה לאות, עתה הצטרך; כל עוד לא החל שליחותו. ואיך יספיקו לו לעת עתה הדבר המעודד לבוא. ואני הנני מוסיף להפלא איך הושם פה האות ממעשה בחירי על ענין נסי בהפך מן המנהג, כי בהפך ענין נסי יוקח תמיד לאות חיוב על איזה מעשה בחירי, גם פה נכון היה הדבר אלו היה לוקח צאת בני ישראל ממצרים שהוא ענין נסי לאות חיוב שיעבדו את האלהים על הר סיני, אבל לא שיוקח עכרם את ה' על החר לאות על שיצאו ממצרים, גם אלו היתה עבודתם את האלהים קודמת בזמן לצאתם ממצרים, כי העבודה היא מעשה בחירי והעם ברצותם לצאת ממצרים עשו כל מה שיוכלו לכען יצאו משם, ואיך יוקח המעשה הבחירי לאות על מה שעתיד לבוא בדרך נסי. והמבארים בקשו את האות שכיון אליו הכתוב או במה שיראה משה כי ה' עמו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח, וגם ראיה שה' שחור, או במראה הסנה הבוהק ואיננו אוכל. ובתוך כך השאירו

אחריהם

אתריהם את המאמר בהוציאך את העם וגו' מבלי כל המשך ויחוס בענין , כאלו בלי כל קשור ומבלי צורך הודיעו פה שאחרי צאתם ממצרים יעבדו את האלהים על הר סיני , עד שבהמשך הדברים לא צוה כלל שיודיע זאת לוקני ישראל , רק צוה שיאמרו כן לפני פרעה כאלו כל תכלית כונתם לצאת ממצרים היא רק למען עבוד את האלהים במדבר .

י) לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם ה' אלהי אבותיכם נראה אלי (ג', ט"ז) . ואומר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הכנעני וגו' (י"ו) . ושמעו לקולך ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים ואמרתם אליו ה' אלהי העבריים נקרה עלינו ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלהינו . (י"ח) . אי שמים ! המרמה בפי האלהים? ואף שהעלמת האמת אינה מכלל השקר , וכל איש בראותו כי הודעת האמת שבלבבו לזולתו יביאנו לידי נזק , כי ישתמש בה הזולת שהוא או לרעת אומרו או לרעת זולתו , מותר לו מצד השכל , מצד החקים הנמוסיים , המוסדרים בשכל , ומצד התורה האלהית , להעלים את האמת בסתר לבו , אבל העלמת האמת בצרוף תואנה בדויה לגנוב דעת זולתו לטובת נפשו בנוק רעהו , מרמה היא , תועבת ה' ואנשי יושר , ולא ישתמש בה כי אם חסר אמונים , אוהב בצע מעשקות , וחסר יכלת לקנות חפצו בחוזק יד מכלעדי התרמית . ואיך נסבול את הנראה בהשקפה ראשונה מספורי התורה , כי אל אלהים ה' אשר הוא כל יכול , ולא יבצר ממנו מומה , אל אמת , אשר לא איש הוא ויכזב , ואשר השקר והתרמית תועבה בעיניו מברואיו , השתמש בכלי הנבזה הזה? ואיך תסכים לדרכי ה' הישרים עצתו זאת , לרמות את פרעה ולהוציא את עמו כמתננבים במדחה ובדברי שקר ? ועוד שהוא אומר על צאתם באופן זה ביד רמה , ביד חזקה , בזרוע נטויה , הקצור קצרה יד ה' מלפדות את עמו ממצרים ביד חזקה עם הודעת האמת ? שלמען תת להם את ארץ כנען לאחזה , כאשר נשבע לאבותיהם , אמר להוציאם ממצרים , ככל אשר הודיע למשה? ולא נוכל לדמות שגלוי היה לפניו ית' שבאופן כזה יקשה פרעה ועמו את ערפם ולא יספיקו המכות העשר אשר קצב להם , להכניעם עד ישלחו את בני ישראל , ויתחייב שיסבלו עונשים יותר קשים ומכות גדולות כאלה עד הכנעם מפני ה' , ומרחמיו על מצרים אמר להונותם בדברי שקר , למען לא תשחת כל ארץ מצרים לאבדן נצח , כי לא הועילו רחמיו למצרים , אחרי שנס עם העלמת האמת שבר ה' נאון עוז מצרים ביסדוסף , ואלו הכה את חיל פרעה ומבחר שלישי פדך בתוך הארץ לפני צאת ישראל ממצרים מי היה מעכב עליהם מלצאת? וגם לא יספיק זה להצדיק את הכזב ואת התרמית בחקו יתעלה . ואם לפעמים ישתמש במרמה אדם ישר לטובת המרומה , כאשר תרמה האשה את פרי בטנה במדחה או ביראת הבל , למען יש לבו לסבול מאתה את הטוב לו , ולא תתרצה להמותו בשבט עברה

עברה מחמלתה עליו; חלילה לנו מליחם לאלהינו כמעשים האלה בהנתנו את
עולמו, ובפרט שהיתה המרמה מופלגת באחרונה לתועבת הנגבה והחמס,
שאמר: והיה כי תלכון לא תלכו ריקם ושאלה אשה משכנתה ומגרת
ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות (כאשר יאות ליום חג ה') ושמתם
על בניכם ועל בנותיכם ונצלתם את מצרים. (כ"א, כ"ב). כי אף
שהשאלו המצריות את רכושם לבני ישראל על בטוחות בתיהם וכליהם אשר
עזבו בארץ, ולכן דקדק לאמר משכנתה ומגרת ביתה. ואלו היו חפצי
העברים אשר עזבו מצרים ממחיר יותר גדול מחפצי המצריים שהוציאו בני
ישראל בידם, בכל זה לא נמלט הדבר פלהיות חמס, כי השכנה יש לה בית
ובבית שני אין לה חפץ, וגרת בית איש אחר אין עניניה ומעמדה מסכימים
שתהא בעלת בית לעצמה וכלן חפצות בכליהן ובשמלותיהן, ועד אשר
ישובו בתי העברים הרבים אשר לא היה להם קונה אחרי צאתם מן הארץ
וכליהם הגסים אשר לא היו שוים בטורח הדרך להיות לכסף תשלומין בידי
המצריות ילבינו ראשיתן והן חסרות כל מחמדיהן, וכאשר תשנה כסף
תשלומיהן ברוב עמל ויניעה מי יתן לכל אחת מהן בכסף ההוא כלים
כהכלים אשר השאלה להעבריות? וגם אלו יכולנו להאמין שנשמרו משה
ואהרן וזקני ישראל מלהוציא מפיחם דבר השקר, ולא העבירו על
שפתותיהם שישובו מצרימה אחרי עבדם את האלהים במדבר, רק שפרעה
ועבדיו פעו לחשוב כן כענין המתחייב ממילא מכלל דבריהם דרך שלשת
ימים ונו'. עוד לא היה הדבר יוצא מכלל גנבת הדעת והאונאה, ולא
יצדיקו את החמס הבא בעקבן, אבל לא היה פה כל אפשרות להשמר מן
השקר, כי ענין גדול וכבד כזה שהוצרך לאותות ולמופתים ולעשרה ננעים,
איך נדבר בחצר מלך מצרים בינו ובין עבדיו, ביניהם ובין משה ואהרן
וזקני ישראל פעמים רבות במשך איזו חדשים, אם לשלח את העם אם
אין, אם ילכו הגברים לבד או גם הנשים והטף ומקנה הבהמה דרך
שלשת ימים במדבר לזבוח שם לה' אלוהי אבותיהם, ולא נשלם התנאי,
שתיכף אחרי עבדם את ה' ישובו לארץ ולא יתאחרו במדבר חנם לבטל
ממלאכתם, ולא הותנה גם על משך זמן עבדם את ה' במדבר, היום
או יומים, שבוע או שבועים או חדש ימים, ואיך נרמה שהשאלו
המצריות את העבריות כלי כספם וכלי זהבם ושמלותיהן מבלי לדעת יעוד
נכון לעת חזרתם, הכי לא הזהירו המשאלות את השואלות לשמור את
כליהן מן האבדה והנגבה בדרך מן הסנוף וההפסד במשך תשמישם בימי
החג? התורה קצרה בספורה, אבל איך לא נבין בנפשנו שכל הדברים
האלה ופרטיהם ופרטי פרטיהן נדברו ונשנו פעמים אין מספר.

יא) ויהי עוד הנקל בעיני ה' האלהים לרמות את פרעה ולחמוס את
המחוננים את עמו בכספם בזהבם ובשמלותיהם החמודות, ויפה קו לשום

רסן מתעה בלחיי מצרים, להוציא את פרעה, את מבחר שלישי, רכבו ופרשיו ולהשקיעם במצולת ים: דבר אל בני ישראל וישובו ויחנו לפני פי החירות וגו'. (י"ד, ב'). ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ סגר עליהם המדבר. (ג). הוראת השם ארץ בכתוב הזה היא על ההפך מן השם מדבר. וכונת הכתוב שיחשוב פרעה בלבו, שהמדבר סגר על ישראל את הדרך, רצונו שיראים הם ממראה המדבר הנורא, ומבלי מצוא עוז בנפשם להפליג אל תוכו, הנם נבוכים בתוך הארץ הנושבת במסבי המדבר הנה והנה, ומתי התקיימו דברי ה' אלה אם בהמשך הספור מעיד הכתוב על חלוף הענין ויוגד למלך מצרים כי ברח העם. (ה). ואם נסעם עד לפני פי החירות נרם שהוגד לפרעה כי ברח ישראל, כאשר שנו את אורח דרכם ולא מהרו לצאת אל המדבר, כאשר התנו עם פרעה, הלא עכ"פ לא דמה פרעה שנבוכים הם ויראים להפליג במדבר, אבל חשב שהם בורחים ולא יוצאים לחוג לאלהיהם, ועתה מה היתה חטאת פרעה ועמו ברדפם אחרי ישראל להשיבם לעבודתם, הלא לא עשו רק כיושר וכמשפט, לפי שראו אז את המרמה גלויה, ואלו יכול פרעה ליחס את המרמה לה', אשר כבר הקשה ידו עליו לשלח את העם, אולי היה נמנע מלרדוף אחריהם מיראת שדי אשר נכנע מפניו; אבל פרעה לא יכול לחשוד את ה' האלהים שהוא פועל העול ועושה המרמה, אחרי ראותו את ידו החזקה ואת זרועו הנטויה, והוכרח לפי זה מיראת כבוד ה' אשר עליו, להודות, כי אל לא יעול ונביאו לא יכזב, ויחם מנוסת ישראל להעם לבדו, לרוח משובתם, נגר רצון אלהיהם, המסכים על שעבודם למצרים, ודראיה שלא דרש מהם, כי אם שיתנום לחוג לו ימים מעטים במדבר, ולא גלה דעתו שרע בעיניו שעבודם, וא"כ מדוע הורידו אלהים לשחת ויכסוהו במצולה. איך לא חמל על מעשי ידיו יצירי צלמו הנקיים, אשר נשאו נפשם בכפם, למען קיים בידם זכותם על עבדיהם שודדיהם, הזכות אשר לפי דעתם הסכים עליה גם אלהי העברים! הכי לא היה ה' יוצא ידי חובתו לאברהם אבינו ע"ה, שהבטיחו וגם את הנביא אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. (בראשית ס"ו, י"ד) בכל הדינים והפורעניות, אשר הביא על המצריים במצרים, וברכוש אשר הוציאו משם, עד שהוכרח להטביע חיל מצרים בים סוף, אחרי הוציאו את העם?

יב) אף שלפי הנראה היה כל זה שלא כיושר ושלא לצורך, עוד הכתוב אומר על מעשה הרצה: ואכבדה בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים כי אני ה'. (שמות י"ד, ד'). וכופל אחרי כן: ואכבדה בפרעה ברכבו ובפרשיו. (שם י"ז) ומשלש: וידעו מצרים כי אני ה' בהכבדתי וגו'. (י"ח). ורש"י ז"ל הרגיש בזה צורך לבאור, והסתפק במה שכתב: כשהקב"ה מתנקם ברשעים שמו מתנדל ומתכבד, וכן הוא אומר ונשפמתי אתו בדבר ובכבוד וגו'.

ונו'. ואח"כ והתגדלתי והתקדשתי. (יחזקאל ל"ח, כ"ב, כ"ג). ואומר
שמה שבר ונו'. ואח"כ נודע ביהודה אלהים. (תהלים ע"ו, ב'), ואומר
נודע ה' משפט עשה. (שם ט', י"ז), עכ"ל. ולא הביא גם מקום אחד
שנזכר בו ענין הכבוד על הנקמה ברשעים, אף שבפרשת נוג נאמר למטה
בענין יום הכבדי (יחזקאל ל"ט, י"ג). והנה נאמר ועל פני כל העם
אכבד. (ויקרא י', ג'), כשהוא מדבר בעונש חוטאים, ומה שאין ענין
הכבוד נאמר ביחס אל השי"ת לכונת הנקמה ברשעים ביחוד. ואנחנו יודעים
שדברה תורה כלשון בני אדם גם ביחס אל השי"ת, והנה בבחינת בני
אדם מצאנו: כבוד חכמים ינחלו. (משלי ג', ל"ה). וחכמה שוכנת ערמה
ומתהלכת בארץ צדקה בתוך נתיבות משפט, התאמר: עשר וכבוד אתי.
(ח', י"ח). גם מצאנו: שומר תוכחת יכבוד. (י"ג, י"ח). ולפני כבוד
ענוה. (ט"ו, ל"ג). גם רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד.
(כ"א, כ"א). ושפל רוח יתמוך כבוד. (כ"ט, כ"ג). לפי זה נכון לשמש
במלת כבוד בערך אל השי"ת על עת התגלה בהנהגתו המדות הרוחניות המנויות
בכתוב על ענין הכבוד בלשון בני אדם. ואנחנו דנים פה על הכבוד הזה מה
יהיה משפטו, אם יראו כל הנוים, איך התעלל במצרים וירמס ויונם, ואת כל
חילם והמונם אבד ויחריב על לא עול, אחרי שהטו אונם ויכנעו מפניו לשלח
את העם לחוג לאלהיהם במדבר כאשר נדרש מהם, ולא שבו לרדפם, כי אם
כאשר ברח העם זולת חפץ אלהיהם? ואין אני מגדיל התיבה לא מדברי הכתוב:
ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי
קרוב הוא כי אמר אלהים פן ינחז העם בראותם מלחמה וישבו
מצרימה: ויסב אלהים את העם דרך המדבר ים סוף. (שמות י"ג,
ט"ו, ט"ז). להוכיח ממנו, כי אלו ראה ה' בבני ישראל, כי חזק רוחם
ולבם נכון לקראת המלחמה, היה מוליכם דרך ארץ פלשתים אף שצוה
להתנות עם פרעה דרך שלשת ימים נלך במדבר. ולהתפלא על הנשמע
ממנו, כאלו אין האמת והצדק מעכבים ואין הכוב והמרמה מונעים בדרכי ה'
ובהנהגתו, כי יכול להיות שדברי הכתוב ולא נחם מתיחסים לתחלת הענין,
ומי כה' אלהינו ליחד תכליות רבות בפעולה אחת, ואלו לא היה צורך
הכרחי לפי מעמד רוח בני ישראל להסב אותם דרך מדבר ים סוף, לא היה
מתחלה מצוה להתנות עם פרעה ללכת המדברה דרך שלשת ימים לעבוד
שם את האלהים, והיה מציא ענין אחר לסבת צאתם מן הארץ ללכת ארצה
פלשתים. רק שהכתוב גלה לנו התכלית השנית המכוונת בסב העם דרך מדבר
ים סוף, אחרי ספרו צאתם ממצרים, לפי שהתכלית השנית הזאת והיא
שלא יסחר העם להנחם בראותם מלחמה וישבו מצרימה, אין לה כל יחס
אל המשא והמתן שהיה למשה ואהרן בארץ מצרים לפני פרעה ועבדיו. וגם
לא מדברי הכתובים וחזקתי את לב פרעה. (י"ד, ד'). ויחזק ה' ונו'.
(ח'). ואני הנני מחזק ונו'. (י"ז). ואף שרבים מן המבארים והחוקרים
האלהיים

האלהים וגם המשורר הנשגב בעל התפארת הרבו לדקדק והנביהו חקירתם להצדיק דרכי השי"ת בחזקו את לב פרעה ומצרים; כי לדעתי חזק הלב והכבד אותו, שנאמר בבחינת פרעה ומצרים בהמשך כל הספור מיוחס לפועל האלהים, יש להבין בלעדי כל פעולה ורצון או כונה מיוחדת מאתו ית', אשר הכריח ע"ד פלא את פרעה בנפשו נוסף על בחירתו החפשית על פי עניניו, למען יחזיק עוד בישראל, בעת אשר בחירת נפשו עפ"י כחותיה גיטתה לעזוב אותם, מה שהיה באמת עול בחקו יתברך גם אחרי כל הדקדוקים והחקירות הישרות, וזילת זה אין הדבר מסכים עם תנאי הנפש וגדרה. כי החופש והבחירה הם מגדר הנפש ובלעדיהם לא תצויר רוחניות הנפשות, באשר לא יצויר נשם זולת כובר והתפשטות. ואם יוצר כל רוח, בידו להכרית נפש כל אדם מכל וכל, עוד לא נכון שיתואר ביכולת לשלול מן הנפש את בחירתה החפשית מכלי להכריתה. ואם נצייר אפשרות קיום הנפש מכלי חופש לבחור בין הטוב והרע, הלא ישובו כל הנפלאות הנדולות והנוראות אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים על אודות ישראל, שלא לצורך כלל, וקודשא בריך הוא לא עביר ניסא לשקרא, ויותר נאות היה אלו מתחלת שלחו את משה להוציא את בני ישראל ממצרים, שלל מפרעה ומעבדיו את חופש נפשם ומכריחם ע"ד פלא לשמוע בקול משה עבדו לשלח את העם תיכף ומיד מכלי כל עכוב. והשופט בצדק את כל הארץ בשפטיו הנהוגים בתבל יכול לדון גם את מצרים בשפטים כמוהם על דבר אשר הרעו לגרי ארצם ויתעמרו באנשי שלומם. ואם יאמר האומר שבאו כל האותות והמופתים האלה למען ייראוהו כל הגוים ובפרט עמו בני ישראל, נשיב לו שאחרי הנחת אפשרות שלילת החופש מן הנפש, גם יראת ה' ביד השי"ת תהיה, היפך מן הנאמר עפ"י חז"ל, הכל ביד שמים חוץ מיראת שמים. והנה ההנהגה הכללית בעולם והפרטית כל מה שאנחנו מצליחים להתבונן בה וחקי כל הארץ הנמוסיים וגם כל ההנחות אשר באו בתורת האלהים כלם מעידים בהסכם שהנפש תשאר לעולם בבחירתה החפשית, אבל הכתוב יחס חזק לב פרעה, שהיה באמת מתחייב לו עפ"י כחות נפשו, עפ"י מצב הענינים והמקרים, הדעות והסברות, הפועלים על הבחירה בנפש האדם, אל פועל אלהים, לפי שהטבעת כחות נפש כל אדם ויחוסיהן וקבוצת הענינים אשר סביב הנפש והדעות והסברות המושלות בה, כלם נסבו כאת האלהים באמצעות סבות ומסובבות עד לאין מספר ולאין קצבה לפנינו בעלי עין בשר ונפש מוגבלת, אך כלם גלויים וידועים כלולים ברצון הסבה הראשונה ובכונתה במדתם ובמשקלם, והראיה ויוסף לחמוא ויכבד לבו הוא ועבדיו. ויחזק לב פרעה ולא שלח את בני ישראל. (ט', ל"ד ל"ה). יחס כובר הלב וחזקו אל בחירת פרעה ועבדיו עצמם כי הוסיף לחמוא. וסמכו לזה: ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו. (י', א'). שב ליחס הענין הזה עצמו אל השי"ת. כן בראותנו איש עושה

רע

רע בקרבנו נוכל לאמר בסבת הדבר, כן שהוא בעל לב חזק, לב רע, כבד הלב, בעל בחירה רעה, וכן שחזק ה' את לבו, כי ניהם את מעשיו תרעים פעם לסבה היותר קרובה, ופעם לסבה הראשונה, אבל היחס האחרון הזה לא יצדיק את החוסא ולא יפטרהו מן הדין. הדברים עתיקים והחקירה בהם רחבה ועמוקה ואינה מעכבת הבנת הכתובים. אך זאת אוסיף לשאול:

יג) הנואלו פרעה ועבדיו, אם מסך ה' בקרבם רוח עושים לבלי הבין מראשית דברי משה ואהרן, כי מרחה הוא אמרם ללכת דרך שלשת ימים במדבר לעבוד שם את האלהים, וכי יסתירו בחכם כונתם האמתית להנצל סמצרים במרמה, והוא מה שפחדו מצריים ממנו גם במרם הכבדים עולם עליהם: ועלה מן הארץ. ואף שבהמשך הענינים נשא פרעה ונתן עם משה ואהרן: לכו זבחו לאלהיכם בארץ. (ח', כ"א) הסכים על מעשה העבודה ועכב על צאתם מן הארץ, שירבה זמן בטולם מעבודתם, ולא עלה על לבו אולי מרמה בפיהם, וגם באמרו: ראו כי רעה נגד פניכם, לא כן לכו נא הגברים ועבדו את ה' כי אתה אתם מבקשים.

י"ד, י"ו, י"א) אם כיון שמעותרת להם רעה בצאתם המדברה עם ספס, כי הרוחות במדבר והחליים ימיתו את הפף, או שכיון שהם שמו נגד פניהם מסרה רעה לבגוד, יהיה איך שיהיה האיך נשקע זיק אור מחשבתו באחרונה? ולא חש לבחון אם לא באמת שמו אל לבם לפרוק עול מצרים מעליהם? לכל הפחות איך לא חש, פן אחרי בואם אל המדבר ואחרי עבדו את ה', בהריחם את הדרור יתנועשו העם מזכרון הלחץ והעוני, השומרים להם במצרים לעת שובו אל עבודת הפרך, ופרקו עול מלכם ואדוניהם מעל צוארם, וינסו לנפשם, למען הנצל בפעם אחת מכל הרעה המעותרת להם, אף שעתה אין עוד בלבם דעה וכונה אחרת זולת עבודת האלהים? וע"כ שיהיה הדבר קרוב מאד להאמין, וכפי הנראה בהמשך הספור, האמין פרעה כאשר הוגד לו כי ברח העם. ואיך לא שם לבו להתנות סתתלה בדברים ברורים ונלויים ולהבטיח למצריים זכותם על העם היוצא מקרבם המדברה, ואם על כל הדברים האלה נדבר עם משה ואהרן וזקני ישראל והתנה עמם, והם הבטיחוהו באמונת ה' אלהיהם כי לא יהיה כל דבר מרי את לבכם, וכי אחרי השלימם את הג אלהיהם במספר ימים קצובים ישובו מצרימה, כאיש אחד חברים, הנה תתפשט לפי זה התרמית הנראה בתחלת ההשקפה מספורי הכתובים עד למדרגת שבועת שקר.

יד) ויוגד למך מצרים כי ברח העם. (י"ד, ה'). אם שלחי פרעה (אוקמורין) שבו וינידו לו הדבר, או יושבי איתם פהרו להניש הבשורה לפני כסא מלכם איך נמסרה לו בשורת שקר, השערה בלתי מסכמת עם הענין, ומיוסדת רק על מה שראו בנמות העם מדרך המדבר אל בין מצול ובין הים אל פני בעל-צפון תמורת המקרה האמתי, ואיך אפשר שאמרו

שאמרו לו ברח העם, ולא ספרו לו המקרה אשר קרה באמת? ואיך נתן הדבר להתליש שנים ישראל, והלא התקרבו במסעם האחרון הזה אל מעוזי מצרים, אל בין מגדול מצרים הצופה אל פני לשון ים-סוף ובין הים ומלפניהם פי החירות ובעל צפון מבצרי מצרים, ודרך המדבר אשר באיתם רחוק מאד מאחריהם, הכן יעשו הנסים? ועוד שלפי זה ששהו ישראל לפני פי החירות לא פחות מארבעה ימים, שהרי נסעו לאיתם בשני מסעות מרעמסס לסוכות, ומסוכות לאיתם, והם הלכו יומם ולילה כדברי הכתוב: ללכת יומם ולילה, (י"ג, כ"א). נניח שהיה די לשלוחי פרעה או ליושבי איתם בחצי מן הזמן שהוצרכו בני ישראל אליו במסעיהם והלכו למוף בשני ימים תמורת מה ששהו בני ישראל בדרכם מרעמסס לאיתם ארבעה ימים. נניח עוד שנים פרעה וחילו לא הוצרכו במסעם כי אם לחצי מן הזמן ששהו ישראל בדרך ההוא, כי לא על ידי הפעלענראפע נשלחה הבשורה לפרעה כי ברח העם. ולא על מסל-ת-דבר-זל-רדף-פרעה-אחרי-בני-ישראל. ואעפ"כ הוצרך לזמן ארבעה ימים מעת צאת בני ישראל מאיתם? ללכת אל פי החירות עד הגיע פרעה וחילו איתם. או בדרך אלכסון אל מקום חנות ישראל על הים, מבלי לעבור דרך איתם. ובכל הזמן ההוא שהו ישראל לפני פי החירות עד ראותם את פרעה נוסע אחריהם, וכל כך למה? אם לא נלה משה לבני ישראל דבר ה' אשר הופיע עליו בעודם באיתם ואכבדה בפרעה ובכל חילו. כפי הנראה מהמשך הספור, לפי שאלו ידעו בני ישראל כולם עצת ה' מתחלה שנסעם מאיתם אל לפני פי החירות היה בכונה למען ירדוף פרעה אחריהם וישיגם שם ושם יכבד ה' בו ובהמונו, הלא לא יראו בראותם את מצרים נוסע אחריהם, דבר שהמתינו עליו ויצפו מעת צאתם מאתם. ומבלי לדעת כי בכונה למען ישיגם שם פרעה צוה האלהים להפנות מאורח דרכם, קשה מאד איך ישבו בני ישראל זמן ארבעת ימים על הים, ולא דרשו טעם שבתם שם בין מעוזי מצרים.

טו) ויהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם ויאמרו מה זאת עשינו

וגו'. (י"ד, ה'). הפעל הפך בבחינה מוסרית מורה התהפכות כח נפשי או שנוי מעמד הנפש: נהפך לאבל מחולנו. (איכה ה', ט"ז). וכשהוא מתיחס אל הלב מורה השנוי מאהבה לשנאה או בהפך: הפך לבם לשנוא עמו. (תהלים ק"ה, כ"ה). ואלו בא לקשר את הפעל הפך עם השם עמו ע"י אות מאותיות בכל"ם היה קושר אותו באות מ' לאמר הפך לבם מעמו, כי ציור השנאה הוא תרחקת הלב מן הדבר השנוא, ולא היה קושרו באות ל' המורה קרבות ומכל שכן שלא היה קושרו ע"י מלת אל. ופה לפי שנקשר הפעל הפך המיוחס אל הלב במלת אל אם נאמר גם פה בבחינה מוסרית, הגה ע"ב פרעה ועבדיו לאהוב את ישראל אחרי שכבר שנאום; ומאהבה רדפו אחריהם להשיבם אל עבודת פוך או להמיתם במדבר?

ויאמרו

(ז) ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעברנו.
(שמות י"ד, ה'), אם סבת הדבר היה מה שהגידו לפרעה כי ברח העם בעקב נסעם מאיתם אל לפני פי החירות, למה שבו להתחרט על שלחם את בני ישראל בליל מכת בכוריהם, ולהאשים נפשם חנם כתוהים על הראשונות, הלא כדאי היה לרדוף אחריהם מבלעדי החרטה על העבר, לסבת מנוסתם אשר גלה תעלומות לבם להנצל ממצרים לעולם.

(ז) אם לפי מה שנאמר למשה: ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם וגו'. (י"ד, ג') היה פרעה צריך לחזוק הלב עד שירדוף אחריהם, כי היותם נבוכים מבלי לדעת אנה יפנו היה כדאי עפ"י חקי הצדק לעזר מצד פרעה, אלו לא חזק לבו, אבל לפי מה שנמשך כדברי הכתוב שהגידו לפרעה כי ברח העם. הנה היה סבה מספקת לחוב הרדיפה גם זולת חזק הלב, ולאזיה ענין ספר הכתוב ויחזק ה' את לב פרעה מלך מצרים וירדוף וגו'?

(יח) וירדוף אחרי בני ישראל ובני ישראל יוצאים ביד רמה.
(י"ד, ח'). ולפי החשבון של מעלה הנה בעת צאת הרדוף כבר חנו בני ישראל על הים יושבים ומצפים עד בוא האויב, ואיך הוא אומר על העת ההיא ובני ישראל יוצאים?

(יט) וירדפו מצרים אחריהם וישיגו אותם. (י"ד, ט') סרוס וראוי בסדרו: וירדפו מצרים אחריהם כל סוס רכב פרעה ופרשיו וחילו וישיגו אותם חונים על הים על פי החירות לפני בעל צפון. (ט'). אחרי הספור הזה שגם הוא נראה כמיותר אם לא נאמר שהודיע לנו הכתוב בו, שחיל מצרים סוסיו ורכבו ופרשיו, אשר שמרו בכל מקום בוא פרעה עם מבחר שלישי ושש מאות רכבו בדרך מהלכו מסוף, נאספו אל תחת דגליו ויצאו גם הם עמו לרדוף, עכ"פ לא היה הענין חסר עוד כי אם לאמר: וישאו בני ישראל את עיניהם, וגו', ולמה הקדים ופרעה הקריב, (י').

(כ) ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר וגו', (י"א), לפי שמצאנו כמליצה הזאת בכתוב במקום אחר: המבלי אין אלהים בישראל אתם הולכים לדרוש בבעל זבוב אלהי עקרון. (מלכים ב', א', ג'), לכן הורגלנו מנעורינו להוציא בשניהם הפך מובן מן התמיה באופן אחד, וכשם ששם ההפך גלוי, הלא משנאתכס לדבר ה' אתם הולכים לדרוש בבעל זבוב כי יש אלהים בישראל, כן הננו מוציאים הפך מובן מן התמיה גם פה: הלא משנאתך אותנו לקחתנו למות במדבר, כי קברים יש במצרים, ולא שמנו אל לבנו את ההבדל אשר

אשר בהענינים עצמם, לראות אם ישרה המליצה הזאת בפי בני ישראל היוצאים מצרים, להתרעם על משה, בראותם והנה מצרים נוסע אחריהם סוסיו רכבו וכל חילו, להמיתם יחד כרנע, אם לא ימהרו לשוב לפניהם אל מקומם, כאשר שפרה בפי אליהו הנביא להוכיח על פני מלאכי אחזיהו, עזבם את ה' אלהיהם ללכת לדרוש על היי מלכם בבעל זבוב אלהי עקרון, כי אורח שני הענינים מתחלפים מאד. שם אך שתי סבות אפשריות לחוב ללכת לדרוש בבעל זבוב, או מאין אלהים בישראל, או משנאתם את דבר ה', לכן החל אליהו מן הענין הראשון ויתמה עליו עד הגלות כמוכן מאליו הענין האמתי, ששונאים הם את דבר ה' ואת נביאו. אבל פה הענינים המתחלפים שהיו אפשרים לסבב שיוציא משה את בני ישראל מצרים, הם: (א) שליחות ה' (ב) גאולתם מעוני ומעבודת פרך, ואם חשדו את משה ולא האמינו כי ה' שלחו וכי למען גאלם הוציאם היה אפשרי להם להסתפק, (ג) פן בשנאתו אותם הוציאם או כי עצתו נמהרה, אף שבאמת לא יכול העם לחשוד את משה בכל אלה, אחרי רואם את היד החזקה את האותות ואת המופתים אשר עשה במצרים לעיניהם. אבל חסרון הקברים, אם יש קברים במצרים, מי מהם היה עולה על לבו לשום לסבת קחת משה אותם המדברה חסרון קברים במצרים, והוא דבר בטל מעקרו, אשר לא יעלה על לב כל איש, ויותר קרוב לאמר: המבלי אין להם ואין טים במצרים לקחתנו למות במדבר; ומה הוליד להם רעיון חוח זר אולי הוציא אותם מצרים בסבת חסרון קברים, למען ימותו במדבר וכצאו קבורה, עד החלם: המבלי אין קברים ויתמהו להוציא לאור שמשנאתו אותם הוציאם? ואיך יצא פה איזה ענין לאור אחרי שלא בא בתמיה כי אם ענין זר זולת כל הענינים האפשריים להמנות לסבת קחת משה אותם המדברה?

כא) ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם. (שמות י"ד, י"ג). אף שידע משה להבטיחם על ישועת ה', כי זכר את דבר קדשו: וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל חילו ונני, בכל זה מאין ידע לבשרם שלא יוסיפו לראות עוד את מצרים עד עולם; ופן ימשכו עוד איזו ימים עד אבדן כל חיל פרעה, והמשך הענינים יחייבו שיראום ישראל עוד איזו פעמים גם זולת היום ההוא; ופן תשוב מצרים לשלוח עוד רכב ופרשים, או בדרך אחר יבואו מצרים נגד פני ישראל או מאחריהם בימים הבאים? גם אין לשון הכתוב עולה יפה, ורש"י ז"ל הרניש בזה ודחק ליישבו בלחץ גדול.

כב) ה' ילחם לכם ואתם תחרישון. (י"ד). למה הזהיר את ישראל שיחרישו וימתינו רק על מלחמת ה', ולמה לא ילחמו גם הם ככל המלחמות אשר עשו בני ישראל אחרי כן בתשועת השית, אבל לא

Generated for Joseph Gairon (The Ohio State University) on 2017-04-22 17:43 GMT / http://hdl.handle.net/2027/njp.32101076399060
Public Domain, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-google

לא בלי אמצעותם? ומאין ידע שלא היתה כונת המאמר ואכבדה וגי' ע"י נצחון ישראל במלחמתם נגד מצרים?

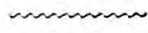
כג) בפרשת אלה מסעי בספרו צאת בני ישראל סמצרים, אמר: ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים. ומצרים מקברים וגי'. (סרוס וראוי בסדרו) ומצרים מקברים את אשר הבה ה' בהם כל בכור ובאלהיהם עשה ה' שפטים. (במדבר ל"ג, ג' ד'). ולאיוזה צורך ספר לנו מעשי מצרים בעת צאת ישראל, והנה מי יסתפק בקבורת הבכורים, עד שחש להודיענו שקברום? גם השפטים אשר עשה ה' באלהיהם שמענו במקומם מתחלה ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ה'. (שמות י"ב, י"ב), ובאחרונה בספור מכת הבכורים, לא הזכיר מהם סמוסה, ואיך יתיחסו השפטים אל הספור הזה בענין המסעות?

(ההמשך יבוא)

יהודה משה כרצנעלין מקאברין.



לא בסתר דברתי במקום ארץ חשך לא אמרתי
לזרע יעקב תהו בקשוני אני יהוה דובר צדק
מגיד מישרים. (ישעיה ס"ה, י"ט).



המבארים בדעתם הרחבה לא ירדו אל סוף דעת החלק האחרון מן הכתוב: אני ה' דובר צדק מגיד מישרים להתאימו עם החלק הראשון כיאות, ואנכי ברוח מבינתי הקצרה אחוה דעי גם אני באלה הכתובים כי אולי הניחו לי המבינים במקרא מקום להתגדר בו, ואתה הקורא תבחר ולא אני, הם אונך ושמע דברי חכמים ולבך תשית גם לדעתי. הנסיון יורנו, כי האיש הדובר בצדק ולבו חושב אמונה לא יבוש לדבר דבריו בשער בת רבים, ובאמת אשר עשה נר לרגלו הוא בטוח כי לא ינקש בדבריו ולא יכשל בלשונו, נבדל מסנו הדובר שקרים, כי יאלם דומיה בקהל, ובשער לא יפתח פיו, ישת חשך סתרו, ומעפר ישח אמרתי, בעל מומות כזה בודד בין הרים, ועם ערבים יתרועע, בילל ישימון ותהו יסיף אמריו מקום לא ידרוך בו רגל אנוש לענות כחשו בפניו, והשי"ת אשר כל דבריו אמת וצדק, ובמשפט לא ימעל פיו בדברו את עשרת הדברים

הדברים ביום הקהל התיצב לעיני כל ישראל על ראש החר הנבחר בקול שופר חזק מאד נעלה למען ישמעו כלם קול אלהים חיים מדבר אל עמו באש דתו ואל ישובו לכסלה לבחור להם אלהים חדשים, ושעור הכתוב „לא במקום סתר דברתי“ את אבותיכם, ולא במקום ארץ חשך“ הראיתי לפניהם לדבר עמהם „לא אמרתי לזרע יעקב במקום תהו בקשוני“ יען כי לא שקר מלי למען הסתר דברי קבל עם ועדה, אבל „אני ה' דובר צדק מגיד מישרים“.

י. גערמייוזא



באורי סתומי מאמרי חז"ל

דבר הלכה

אמר ר' פרנך אמר ר' יוחנן: כל האוחז ספר תורה ערום, נקבר ערום. ערום סלקא דעתך? אלא ערום מן המצות. מן המצות סלקא דעתך? אלא ערום מאותה מצוה.

(שבת דף י"ד, מגלה דף ל"ז).

(א) הנה המאמר הזה הוא מלתא בלא טעמא, וכי טרע"ה לא אחז את הלוחות בידיו? ולא עוד אלא שננאי הוא לדבר שבקדושה אם לא נאחזנו בידינו ממש? צא וראה מה עלתה לו להאי כהנא דכריך ידיה בשיראי, דשקיל למסרפסיה בהאי עלמא! (פסחים פ"ד דף נ"ה). ואם אמנם שהש"ס עצמו בשבת מביא המאמר הזה לסיעתא, והסב אותו לכונה נאותה באיסור הנגיעה, בכ"ז אין עוד ראייה ברורה שע"ז כיון ר' יוחנן בעצם וראשונה בלעדי הגזרה הזאת? הלא המאמר הזה טובא עוד ב' פעמים בתלמוד ולא פורש טעמו ונמוקו עמו, הלא דבר הוא!

(ב) נתנה ראש ונראה מ"ש רש"י ז"ל ראש הפשטנים במס' מגלה: ערום, בלא מספחת סביב הס"ת. ובהשקפה הראשונה לקרות ק"ש בשעה שהוא ערום (וכ"ד הגאון ר"מ איליער כטובא בס' בן פורת) לכן באר ששב אל

אל ס' התורה, ומה שלא אמר ערומה, הוא מפני שקאי על הספר (עי' רש"י נצבים פסוק לקוח את ספר התורה). אבל עדין לא פלמו שהיה די לו לומר: בלא מטפחת גרידא, וממילא אנו יודעין שלא שב אל האוחז דמה אהני ליה מטפחת, ולא נאווה שפת יתר, סביב ס"ת" לרש"י המדקדק תמיד במלותיו, ולפיכך נראה דהוכרח להוסיף, סביב ס"ת" דלא נשרי לכרוך מטפחת סביב היר ולנגוע בספר, ומדוע זה במס' שבת שנה ופירש: ערום, שלא על ידי מטפחת ותו לא דר"ל שאף סביב היה שרי?

ג) בצדק הקשו התוס' על תירוץ הש"ס: ערום בלא אותה מצוה, מאי מצוה איכא? אדרבה הלא עבר על דברי חכמים, וכי ס"ד שיהא חוטא נשכר? ותרצו בדוחק דמיירי שקרא או שגלל אז ואין לו שכר הקריאה והגלילה, ומלבד דלפ"ז יצא דין חדש דבלא קריאה ליכא חששא דמה יפסיד, והוא נגד הנמרא דשבת דלמעמא דידה לא פלוג? (והתיבא על הס"ז בש"ע קמ"ז סק"א שכתב דרש"י רצה למעט במלות, סביב ס"ת" דבעמודים שרי, ובאמת למעט הש"ס דשם לא ידענא לחלק) אבל גם מלות, מאותה מצוה" המורות שהמצוה כבוארה או עכ"פ מרוכזת כאן אינן סובלות פירושים מדלא אמרו: הקורא בס"ת או הגוללו לא יאחזנו ערום? —

ואשר אנכי אחזה לי לצאת מן הספקות ולהתישר אל כונת המאמר הוא: מן המפורסם שבתחלה היו ההלכות נשמרות בגימטריא דבע"פ ובעל המאמר לא כתב דבריו על ספר, דאין אתה רשאי לאשרם בכתב. וכשראו שנברה השכחה והצרות מתרבות והולכות התירו משום עת לעשות לה'. ומן הידוע עוד שדעת לה"ק נתדלדלה בימיהם, והנך מרבנן לא ידעו מאי מטאמא וכהנה (ועי' בב"ר פרשה ע"ט בארוכה). ואולי בשביל כן המכחשת בתישבע"פ שכבר החלה להתפשט בימיהם (לד"ק) נמנעו מן ההגיון בה"ק, ר"ל במקרא יותר מדאי כמו שהמליצו על הקליר במה שרובי פיוטיו יסודתם בהגדה ובלולים בלשון ארמי בכדי לעשות היכרים וציונים להבדילם מפיוטי הקראים המזוקקים והנכתבים על סהרת לה"ק דוקא, כנודע.

והתבונן שבלשון אשכנזי, למשל, פעל (החיסטן) יש לו תשעה הוראות שונות במאמר, ובכללם שלש אלה, א) אחיזה בידים טעם, ב) המחזיק דבר זה בביתו או ברשותו, עבדו ואמתו וכל דבר הפץ, אעפ"י שאינו אוחזם בידו ממש, ג) החושב בדעתו, ומחזיק דעתו לאמת ששוכר שהוא ודאי כן, והעברי יבדיל בין הא' והב', שעל הראשון יאמר האוחז, ועל השני המחזיק וכדומה.

ויתכן שר' פרנך שמע מר' יוחנן, למשל, בלשון "החיסטן" או כיוצא בזה והיתה כונתו שאסור לאדם להחזיק בביתו ס"ת ערום בלא תיק ומטפחת, לפי שמצוה לכרעה בשיראים נאים ובתכשיטין (וכנהוג האדינא)

ור'

ור' פרנך או שלא הבין כונתו האמתית וחשב שהכונה על האחיה בידים. ולכן כשכתבה בספר כתב לשון האוחז, או שידע והבין כונתו, אפס שלא הבחין בין האוחז להמחזיק וחשבם לשני פעלים נרדפים. אבל מעולם אין גם ריח איסור לנגוע בס'ת כשהוא ערום...

והדורחנו בזה לתרץ הדק הישב דברי רש"י ז"ל במנלה שכיון ג"כ לזה, ולפיכך הוסיף ב' מלות, סביב ס"ת לרמוז לך שכונת הש"ס שצריך לכסות הס"ת כלה כדמשמע ממלת סביב (מדלא קפריש על הס"ת) ומפעם שאמרנו, משא"כ במס' שבת הביאתהו שפת הש"ס להכרה ודוחק זה לבאר ערום באין הפסק וחכריך סביב היר. כדסתם דבריו. וגם קושית התוס' סרה מעתה, כי מוצלה יהכונה מהלבשת הספר בשיראין נאין כמש"נ לקמן.

ועל כ"ז הלא נבער המכשלה הגדולה והקלוקל העצום היוצא לפירוש הפוסקים כי מחמת איסור הנגיעה נהגו כשרוצין לנשק הס"ת בעליהם לברך למשמש בה ע"י מטפחתה שהיא עפ"י הרוב מרוקמת בחוטי כסף וזהב וכנהגה, דברים הגוררין את הכתיבה, וע"י מחיקת האותיות מביאין תורה לבית הפסול, ופעמים יחולל שם שמים! ומה גם לד"ק שאסור ליגע גם בעמודים ולקחין את הספר להגביה ע"י הטלית שעליהם, ואז נוח הספר לנפול, ח"ו מידם בנקל, ואנא חזינא כמה עובדי וליכא מאן דמשנח בהו דאלו לפירושא דידן ליכא שום חששא להון, ולא היינו באים לידי כך.

והעד הנאמן על פירושו זה הוא, דבמס' סופרים (פרק ג' הלכה ט"ו) אחר שאמרו שם, חייב אדם לכתוב לו ס"ת על קלפים נאים ובדיו נאה וכו' ולכרכה בשיראים נאים, שנאמר זה אלי ואנוהו, התנאה לפניו במצות ר' ישמעאל אומר הרבה להתנאות, והולך ומבאר שם בפרטות מה הם הדברים שיותר לכסות בהם ספר תורה וראויים להתכבד עד שילחי הפרק, וחותם במאמר הזה: כל האוחז ספר תורה ערום וכו', הרי עינינו רואות להדיא שהכל ענין אחד והולך אל מקום אחד, והדברים נחירין ובוררין כמו שכתבנו.

ידעתי קורא חביב או מבקר יקר, כי תנבב ותביא עלי חבילות מענות ומענות ופספופי דברים ממה שראית בסוגית הש"ס דשבת ונושאי כליהם, אמנם יאריך לי להשיבך מלין, אבל לכה ואשלחך אל הרב החכם רי"ב לעוינוזאהן ז"ל, אנהגך אביאך אל בית אוצרו (מחברת ב', אבני מלואים צד 281), ואתה תחזה השערות הנפלאה והנאותה בדבר הוספת אותיות מנצפ"ך שיש למעון עליו יותר ויותר מדברי הש"ס ספ' מנלה נקראת, הבונה וכ"נ, וכבר התנצל הוא במה שיש בו די למבין, ובאורח הזה הלא דרכו מתי עיון אנשיהשם, רא"נ, רשד"ל, והחכם התוכן המעמיק חקר במסתורין דאורייתא. ה'. מצ"פ, בספרו דש"ת המסולסל.

יא א ואם

ואם לבבך עוד מחסם עליך הנני לפיים דעתך ולהציג לפניך מ"ש
בבאורי משל ומליצה על הגדת בבלי, והוא: מלת אחיזה ענינה
סתהוראה הנ' שזכרנו למעלה, והכונה מי שסובר שהס"ת ערום כמות שהוא
ולא נכללה בתוכו התורה שבעל פה, לפי שאין לנו אלא מה שעיינו
רואות בה בפירוש, נקבר ערום. ופריך ערום ס"ד? ר"ל הלא הנסיון
היומי יכחיש זאת? ומשני שמליצת נקבר ערום היא ממש כמליצתו האוחז
ס"ת ערום, שהכונה בלא מצות, נקבר בלא מצות, לפי שמכחיש ואומר
שאינם מפי הגבורה, ולפי שאמר בלא מצות בלשון כללי, דמשמע אפילו
שכר המצות הכתובות שהוחזק בהן אין לו, וקמתמה ופריך ס"ד שהשם
יקפח שכרו? ומשני בלא אותה מצוה, כלומר רק מאותה מצוה שבע"פ
שכפר בה נקבר ערום ובה בלבד אין לו חלק, והשאר יהא מונח עד
שיבוא על שכרו בעולם שכלו טוב.

שלמה מאנדלקער.



בראש בראשית רבה: ואהיה אצלו אמן ונ' אמן מוצנע עכ"ל.
אין להוראה היא מקור כי אם בלשון מצרית, יעוין ספר: (דיס סטאביטכ לונד
דפכ סטאביטמום (בחנד 2 זייטס 211), לונד פאוסטך במטסקט נאך וואנטהק דחמס אמן בייח
דפן קגיטטמן דפכ פארכארגענט בעדייטט) עכ"ל. ויעוין גם מחברתי: חו ט ה מ ש ל ש
(צד 10) מדיעת חז"ל בלשון מצרית, וממשפסם, כי מקור מלת: אנכי
הנמצאה בלשוננו הקדושה היא בלשון מצרית — (עפ"י שמת פהטקאקאזויס ד. ל.)
תבר לכל שוחרי תושיה ומזמה ומקירם ומכבדם.

יעקב רייפמאנן.



דברים אחרים

הערה

(א) (סנהדרין ד' ז' ע"ב). כי הא דרב הונא כי הוה נפיק לדינא אמר הכא אפיקו לי מאני „חנותא" וכו', המהרש"א הגיה „מאני דדינא" וכו' באשר כן הוא הגי' בילקוט וכו'.

לדעתו מהילקוט איננה ראייה לזה מאומה, כי הילקוט יפרש רק הכונה כנודע, ואולם את אשר נראה לי בזה כי נכונה מאד הגי' הישנה „חנותא", וכונתם על מקום שהדיינים יושבים שמה, כדלקמן ד' מ"א ע"א. גלתה סנהדרין וישבה לה בחנויות, וכן הוא בר"ה ל"א. וכנגדן גלתה סנהדרין גדולה וכו' מלשכת הגזית לחנויות, ומחנויות לירושלים. יעו"ש רש"י (*), וכן פה הכונה בגרי „החנויות" בגדים של מקום המשפט — ויעוין היטב תוד"ה מלמד שהמקום גורם כו', עכו"ם ד"ח ע"ב. והוא פשוט לדעתי, וגי' המהרש"א במח"כ. הרם לחנם הגיה (**).

הגהה

(ב) (סנהדרין ד' ל"ח): ר' יצחק אמר פושך בערלתו היה (הדרש הזה יסוב

*) ויש לעיין כי בסנהדרין פירש"י — „בחנות מקום היה צירושלים וכן שמו" ובר"ה שם פי', חנויות עשו להם זהר הבית וישנו שם" מכלל כי איננו שם פקוס. אד"ד.

(**) ומדי דברי בהמהרש"א לנכון הוא להעיר את חזון הקורא, כי יש ויש מקומות רבים שהעביר שכלו החד וזכרונו את המסרה, לדוגמא ד' ע"ו. כי כרו שוחה ללכדי וגו' שחשדוהו (וקאי זאת על ירמיה הנביא) מל"א. וכחז כי גם שע"ה חשדוהו מל"א כדאיתא בחלק כו'. יש לפרש בזה שמה וירמיה שניהם שוים כו' והוצרכו לפרוש מנשותיהם כמ"ס דמשה, ואתה פה עמוד עמדי, ולזה היו נחשדין כו', לא אדע מדוע האריך כה המהרש"א לשון להשוות מקודם את ירמיה למשה כי משה מאן דכר שמויה? הלא בירמיה כחז, כתוב מפורש, ירמיה ע"ז, ויהי דבר ה' אלי לאמר: לא תקח לך אשה ולא תוליד בנים במקום הזה, ולזאת בטח שחשדוהו ליצני הדור. והוא פשוט ונכון. יש ויש אלני בכחוצים הערוה רבות על כבוד המהרש"א ז"ל — ויען כי אין פה המקום להאריך לעזבם לעת אחרת — והמה בכחוצים עמדי בילקוט אד"ד.

יסוב על אדה"ר — עי' בילקוט תורה רמ"ז כ"ח עיי"ש —) כתיב הכא הושע ו', והמה כאדם*) עברו ברית, וכתיב התם, ב"ד י"ז, את בריתי הפר, רנ"א כופר בעיקר היה, כתיב הכא, דברים כ"ט, עברו ברית וכתיב התם (את בריתי הפר), ואומר" על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבותם. ע"כ. רש"ל בנמרא מוחק במאמר ר"נ את הפ' (את בריתי הפר) ואמנם כן. וזה בא מכלל טעות המדפיס, וכיון שבא לכלל טעות בא ג"כ לכלל בורות, כי באמת לא שייך הפסוק הזה הנה, כי מפסוק הנ"ל משמע רק לענין ברית מילה, כאשר דייק ממנו ר' יצחק לעיל מיניה, ופה מיידי לענין ברית אלהות, לכן אין ענינו לכאן, ולזאת צ"ל ג"כ וכתיב התם, ירמיה כ"ב י"ט, ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבותם וישתחוו לאלהים אחרים ויעבדום, ובאשר טעה כי מפ' (ואת בריתי הפר) ג"כ משמע, והיה כתוב אח"ז, ואמרו" והוא תחלת הכתוב דירמיה הנ"ל, ודמה כי הוא עד שני והפך האותיות, ודרש חליפין, מן, ואמרו" ואומר" כמו שאיתא לרוב בתלמוד כשמביא פסוקים זה אח"ז כנודע, ואין כעת ש"ס ויילנא לעיין, כי אדרכה כי גם שם אינו נתקן ערן, וכ"ז בורות נמורה, ומצוה לתקן.

ואנכי אביא לו היום עד נאמן לדבריו היקרים כי כן תי' ע"פ זה: . . . ואינן כדריא קדמאי עברו על קימי וכו' והוא ברור. —
(ההמשך יבוא)

א. ד. דובזעוויץ מפינסק.



*) ע"ד המלה כאדם רבו פירושים רבים, כי באמת על אדה"ר היה ראוי להיות קאדם הכ"ף קמוצה כדן הא הידיעה לפני אהח"ע. והנה בין המון באורים אשר רבו עליה נמנה גם באור ידי"נ הרב החכם המבקר הגדול ר"י רייפמאן יחיה, כי ראוי להיות כסדוס עברו בריתי והיו מערערין עליו. ואולם לדעתי לא רחוק הוא, כי הא' והסמ"ך מתחלפין. כאשר הארכתי במאמרי אשר הנס בכתובים עמדי, וכן כהבתי בהכרמל שנה שלישיית נומר 34 ע"פ ויבוא סגנים כמו חמר, הראוי ויבוס ומוגבל לזה וכמו חמר ירמם טיס — יעו"ש מה שהעירוסי מט"י — ואולי לא זרה תהי גם דעתי בזה, כי כאדם נתקצר משם אדמה, והיא ג"כ אחת מהד' ערים של סדוס.

והנה ידידי היקר החכם רמ"א שאנקית מפינסק בבאורו הנפלא של אגדת חו"ל על האגדה אדה"ר מין היה, מאריך שמה מאל, והביא כי הורחא באדם ל"ד אדה"ר, כ"א על אנשים הראשונים —

באור מאמר אחד בירושלמי

כתיב ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו (משלי י"ז)
ר' מאיר אומר זה הכלב, ריב"ל אומר זה הנחש.

לא יקובל על הדעה שתהיה כונת דבריהם כזה אך כפי באור המלות, מבלי כונה אחרת ספונה תחת מסוה מליצתם, הבלתי נשקפת בתחלת ההשקפה, כי לבד אשר יפלא בעינינו מה שבחרו בכלב ונחש לחשבם האויבים לאדם מכל המון חיות טורפות אשר בחלד, כמו ארי, נמר, זאב ערב, דוב שכול, פריץ חיות, ערוך, פרדה לבנה, וכדומה. עוד נשוב נתפלא: הלא הכלב איננו אויב ומזיק לאדם, ונהפוך הוא כי הוא בן-תרבות ונאמן (מכילוד) עם בעליו, כמפורסם בספורי הטבע, עד כי כתבו עליו כי אין גם אחד בכל משפחות היונקים למיניהם אשר ידע ויכיר בטובת אדונו כמו הכלב. וכן שאלו תלמידיו את ר"א בר"צ, מפני מה הכלב מכיר את קונו וכו'. (מס' הוריות י"ג), וכבר באו ספורים רבים על אודות הכלב כי הוא נאמן-דוה לשמור את חיי בעליו מכל צרה וצוקה, ולמלטו מכל מפגע ואסון, ובדרך יהיה לו מנן ומחסה* (וראה מ"ש במדרש (ב"ר פ' ק"ב). וישם ה' לקין אות רב אמר כלב מסר לו [עי' בזה ברמב"ן והוא גורם, רבי אבא" וראה בשה"ג ח"א ערך אבא] ע"ש במ"ב ואשה"נ. סוף דבר כל הרוצה להבין כל ענין לאשורו, והחפץ בכבודם של חכמינו ז"ל, ימאן להשען על המלות לבד, מבלי להתחקות על שרש דבר נמצא במו תחת מעטפת מליצתם. —

זאת לא זאת! כי לעומת המאמר הפרטי הלזה, הנה מצינו להם ז"ל מאמר כללי שאמרו אין חיה שולטת באדם עד שגדמה לו כבהמה (שבת פ' שואל דף קנ"א). וזהו כעין מאמרם במדרש (ב"ר פ' ה'), את שהוא צלמנו ודמותנו וירדו כו' ע"ש. וכמו כן תראה אמרם ז"ל (במס' שבת שם ובמדרש ב"ר פ' ל"ב), וכן רשב"א אומר תינוק בן יומו חי אין משמרין אותו מפני החולדה ומפני הנחש, שלא ינקרו את עיניו, ארי רואה אותו בורח

* ההמשך לא נעלם ממני כי יש להטותן לעיון נגדי שהדברים האלה נדברו אך לבעליו ולאדונו, הכל לא לחי' חמר. הכל סוף סוף הלא הוא בן-תרבות, ומתגורר בין בני אדם, ואין בו מן הסכנה כל כך, משח"כ בשאר טורפים וחיתו יער.

בורח, נחש רואה אותו בורח כו'; הרי לעינינו סאמר כללי על כל החיות בכלל ולא על כלב ונחש בפרט ונס על כל אדם אם אך הוא חי ונס אם תינוק הנהו, ולא כפרמי של הסאמר דהכא,

ולבלע את המסכה הנסוכה על הכונה הנכונה הספונה בדבריהם, נראה לי לאמר: כי גם ר"ם גם ריב"ל תפסו בזה מליצה חידות למו לבאר את האויב הנזכר בהאי קרא, מי הוא היותר רע ומזיק לאדם והיותר משחת וגרוע בקבוצ החברה, אשר עליו אמר המלך החכם, שהאיש אשר ירצה דרכיו ישלים אתו גם את האויב הגרוע הזה במין האנושי. — ותפס ר' סאיר הידוע לממשל משלים (כראיתא במס' סנהדרין דף ל"ט) את, הכלב" ורצונו בזה, איש רע המדות אשר תכונותיו סקולקות ומשחתו בו, כי דרך, כלב" דרכו, בבחינת מה שהוא עו פנים וחצוף, ככלב", כנודע בספורי הטבע כי בהולכי על ארבע הכלב הוא היותר עו וחצוף" ואמרו (במס' ביצה פרק אין צדין) ג' עזין הן כו' כלב בחיות כו' ואמר בפרק שירה (והובא ג"כ בילקום סדר בא) ר"י תלמידו של רחב"ז התענה כו' ואמר, כלבים שנאמר בהם והכלבים עזי נפש (ישעיה ג'ו) יזכו כו', ואויב בעל מדה נשחתה ונרועה כזאת, הוא לאדם כקוף מכאיב וסלון ממאיר, וע"ז התפלל רבי בתר צלותיה (ברכות פ' היה קורא) שתצילנו מעזי פנים ומעזות פנים, (ערש"י שם), עוד מצינו כי כן יכנו חז"ל את כל הולך רכיל ומציא דבה בשפת שקר ולשון רמיה ג"כ בשם, כל ב", ראה אמרם במדרש (ב"ר פ"ג נ"ט) ושמע קול כלביא מנבחין כו' עי' באשה"ג ועיין בספר רב ייבא בספרו מ"ש בזה. [ובר"ז יבין המשכיל באור קורצא והבן, ר"י אתי עליה למיכליה כו' והבן זה] וזהו ע"ד הכתוב, ישובו לערב יהמו ככלב כו' הנה יביעון בפיהם כו' (תהלים ג"ט) [וראה בב"ר פרשה פ"ד ויראו אותו מרחוק, אמרו בואו ונשסה בו את הכלבים וזהו מדה כנגד מדה מפני שהביא את דבתם רעה אל אביהם (כמ"ש לעיל בהאי פרשתא) חשודין הן בניך כו' והבן] וזהו שאמר ר"ם כי ברצות ה' דרכי איש הנה בחסדו גם אויב משחית ומכאיב כזה ישלים אתו ולא יזיק לו.

ואח"ז ריב"ל גם הוא דרכו דרך משל, כי גם הוא היה ממשל משלים וראה במדרש (דברים רבה פ"א. ותמצא לו משל וג"כ בנחש כהכא. ואמר בדרך מליצה, זה הנחש, ודעתו על איש נוכל אשר לחם נחש לחמו, להיות כמוהו נוסר שנאה בלב וכובש משמטה בחובו (כמ"ש יומא כ"ג). כל ת"ת שאינו נוקם ונוסר כנחש כו', וכמ"ש רש"י שהנחש נוסר איבה בלבו ע"ש, וע"ש ברש"א. וכסיומא דתלמודא שם לעולם דנפר ליה בלביה, ערש"א שם. (יהי דן נחש כשם שהנחש הוא נקמן כו'. ואמר ריב"ל כי אויב כזה הוא עוד יותר גרוע ועלול להזיק מהראשון. יען כי לא ידע האדם להזהר ממנו מפאת כי ערום יערים לו בנכליו (עי' פדר"א פרק י"ג, זקן שואל חומץ זה הנחש) כנחש, ולא יוציא על דל שפתיו את הסינא אשר בלכבו על רעהו, בשפתיו ינכר לו ובקרבו ישית לו מוקשים, וסתר

וסתר פנים ישים וישמור את עקביו למצוא לו עת להרע לו בחמה אפו, ועל אויב כיוצא בו אמר החכם מכל אדם את דבריו בהכתוב שלפנינו כי סכנתו קרובה ועלולה, ולא לאדם דרכו להשמר ממנו, ולא לאיש להכין את צעדיו לבלתי הכשל במכמתו, אם ה' לא יהיה לו לסתרה, ורק ברצות ה' דרכיו אז ישלים אתו גם אויב בזה.

הן כה ראתה עיני הכהה בעד אשנב שכלי הדל לבאר כונת המאמר שלפנינו, אשר לפי דעתי הסירותי מעליו סבל הפליאה, ופשוט פשיט קרא עתה כל קורא בו.

צבי הכהן שערשעווסקי . פינסק .



בְּקִרְתֵּי סִפְרִים

בבאורים ישנים לספר ישעי' (ז', י"ח) הנדפס בוויילנא עם ת"א ובאור. מביא פירוש הפסוק ההוא: והיה ביום ההוא ישרוק ה' לזבוב אשר בקצה יאורי מצרים ולדבורה אשר בארץ אשור, בשם היקר ר' דוב באמפי ממינסק, כי זבוב מצרים ודבורה שבארץ אשור הם המזיקים היותר גדולים. כאשר אמרו חז"ל (שבת, ק"א). חמשה נהרגין בשבת, זבוב שבמצרים וצרעה שבנינוה. ובאמת כבר קדמנו הר"ר שמשון בלאך בספרו שבילי עולם חלק אפריקא בהגהה לדף י"ט ע"ב דפוס ווארשא.

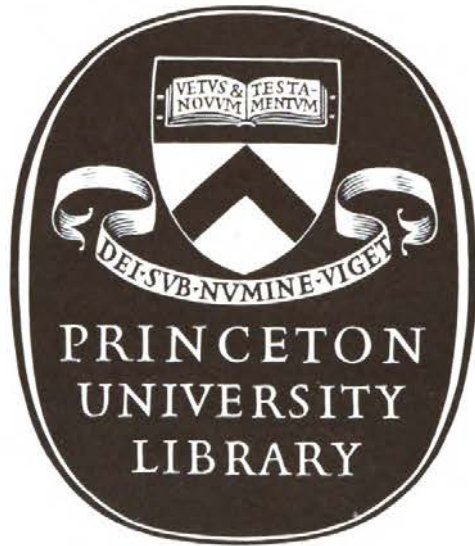
בס' הכתב והקבלה להנאון ר' יעקב צבי מעקלענבורג אב"ד דקאניגסבערג בפרייסען (סדר פנחס כ"ו, נ"ט), על פסוק ושם אשת עמרם יוכבד בת לוי אשר ילדה אותה ללוי במצרים, רצה לפרש כי אשת לוי היתה נקראת בשם אותה כשם עותי הנמצא בדברי הימים א', א'. עזרא ח', ע"ש. ובאמת כבר נזכר הפירוש הזה בס' תו"א להג' ר"ז מ ו א ל א ז ין בקונטרס אחרון אשר חכם א' הרצה פי' זה לפני הנאון הנ"ל, 'בהשקפה ראשונה רצה הנאון הנ"ל לקבל ממנו זה הפי', אולם כרגע ראה כי הוא לא אמת לפי שמלת ילדה היא בלא מפיך, ומלת אותה כתובה במפיק ואם היתה מלת אותה שם אשתו צריך להיות בהפך, ע"ש. והנאון רי"צ מ"ב אשר לפניו נגלו כל שרשי הרקדוק העלים עינו מזה, וצ"ע.

בספר

בספר פרחי צפון מתבררת ראשונה. נדפסו שם תולדות רבינו
שם טוב בן פלקורה ומחברה הוא הרב החכם ר' מתתיהו שטראשון
מווילנא, ובהניעו לספרו המבקש תמה שם החכם הנ"ל על כי פרט ההסכמה
מאוחר לפרט הדפוס, כי פרט הדפוס הוא, מבקש יי אשרהו" שמשפרו
עולה תקל"ב. ובהסכמת הנ' ר' חיים יוסף אזולאי הפרט לחקת שמשפרו
עולה תקל"ח? ע"ש. ובאמת טעה בזה, כי גם פרט הדפוס הוא תקל"ח
ומעותו היא בעבור שהוא מונה את השם הקדוש לפי המספר הנרשם בדפוס
בשני יודין, לפי שהמדיסטים לא ידפיסו את שם הוי"ה במלואו אם לא
לצורך, ע"כ מדפיסים במקומו רק שני יודין ושם הקדוש במלואו עולה כ"ו.
ועם מלת אשרהו עולה בס"ה תקל"ח, ולפי מעותו אשר חשב רק את שני
היודין שמשפרם עולה רק עשרים, א"כ עם מלת אשרהו לא יעלה
רק תקל"ב, וא"כ הלא קדמה שנת ההדפסה להסכמות, ובאמת אינו
כן כמבואר.

אשר בשם ישראל יכונה. מסינסק.





(S1)
PJ5001
.xK6
no. 1



32101 076399060

RECAP